ਮਹਾਤਮਾ ਸੰਤਰੇਣ

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ।
1978

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਗੁਰਮਖੀ ਲਿੱਪੀ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਿੰਦੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਫਾਰਸੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵੀ ਇਸੇ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਅਜੇਹੇ ਸੈਂਕੜੇ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਗ੍ਰੰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਮੁਖੀ, ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਲਿਖਣ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਰਹੀ ਤੇ ਹਰ ਸਾਹਿਤ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਸਾਹਿਤਕ ਸ਼ੌਕ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਵੱਡਾ ਲਾਭ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਪਰਿਚਤ ਰਹੇ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੌਖ ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖੀ ਰਾਹੀਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਦੂਜੇ, ਇਸ ਨਾਲ ਇਕ ਹਾਨੀ ਵੀ ਹੋਈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਧੁਰੰਧਰ ਹਿੰਦੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ। ਇਸਦਾ ਘਾਟਾ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਇਹ ਪਿਆ ਕਿ ਅਸਾਂ ਹਿੰਦੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਿਤਨਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਉਤਨਾ ਸਾਨੂੰ ਸੇਹਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ। ਸੋ ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਤਮਾਮ ਹਿੰਦੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਿਪਿਅੰਤਰ ਕਰਕੇ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਪਰ ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਅਜੇ ਤਕ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਧਾਰ ਸਕੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੁਰਾਤਨ ਰੀਤਿ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਮੁਨਾਸਬ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ, ਦੁਰਲਭ ਖਰੜਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਲਈ ਲਾਭਵੰਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸਾਖ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਮਹਾਤਮਾ ਸੰਤਰੇਣ ਇਕ ਉੱਘੇ ਧਰਮਾਤਮਾ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਉੱਚ-ਕੋਟੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। 'ਸ੍ਰੀਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ' ਆਪਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਹੱਥਲਿਖਤ ਖਰੜੇ ਭੂਦਨ, ਲੇਹਲ ਕਲਾਂ ਤੇ ਬਾਲਾਪੁਰ ਪੀਠ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ। ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਵੰਨਗੀ ਤੇ ਹੋਰ ਫੁਟਕਲ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸੰਕਲਿਤ ਕਰਕੇ ਇਹ ਸੰਚੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਆ ਸਕੇ। ਇਸ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਰਚਨਾ ਡੂੰਘੇ ਤੇ ਵਚਿਤ੍ਰ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਯੁਗ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਪਰਵਾਣ ਕਰਨੋਂ ਝਿਜਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਸੱਚ ਅਜੇਹਾ ਅਮਰ ਅਟੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸੰਤ-ਬਾਣੀ ਐਸੀ ਗਵਾਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ।

ਅਸੀਂ, ਮਹੰਤ ਮੁਕਤ ਰਾਮ ਡੇਰਾ ਭੂਦਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਏ ਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਫੋਟੋ ਦਿਤੇ। ਆਸ ਹੈ ਸਾਡੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਲਦੀ ਹੀ ਆਪਦੀ ਸੰਪੂਰਣ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉੱਦਮ ਕਰਨਗੀਆਂ।

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ। ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ

ਜੂਨ, 1978

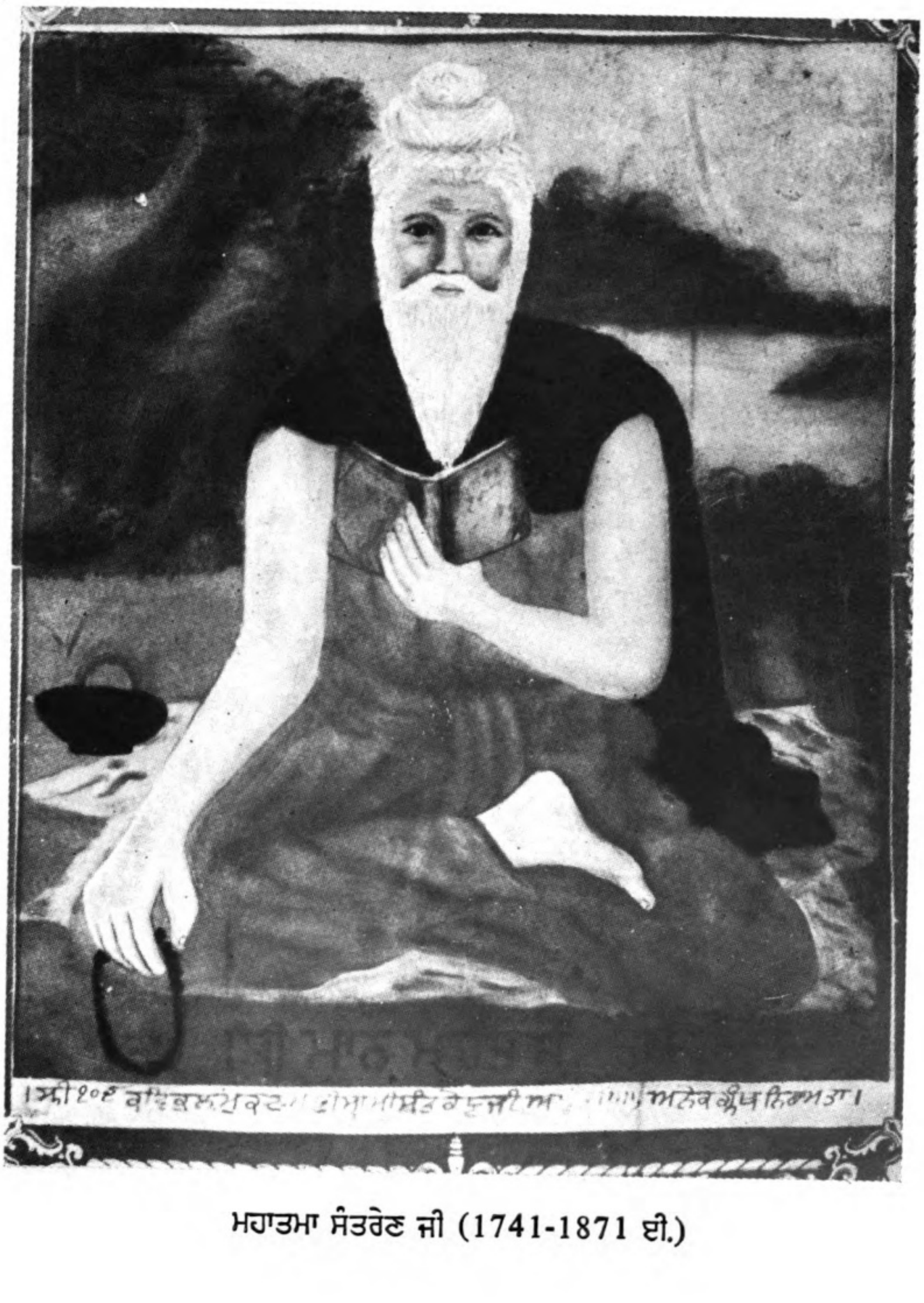

ਮਹਾਤਮਾ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ (1741-1871 ਈ.)

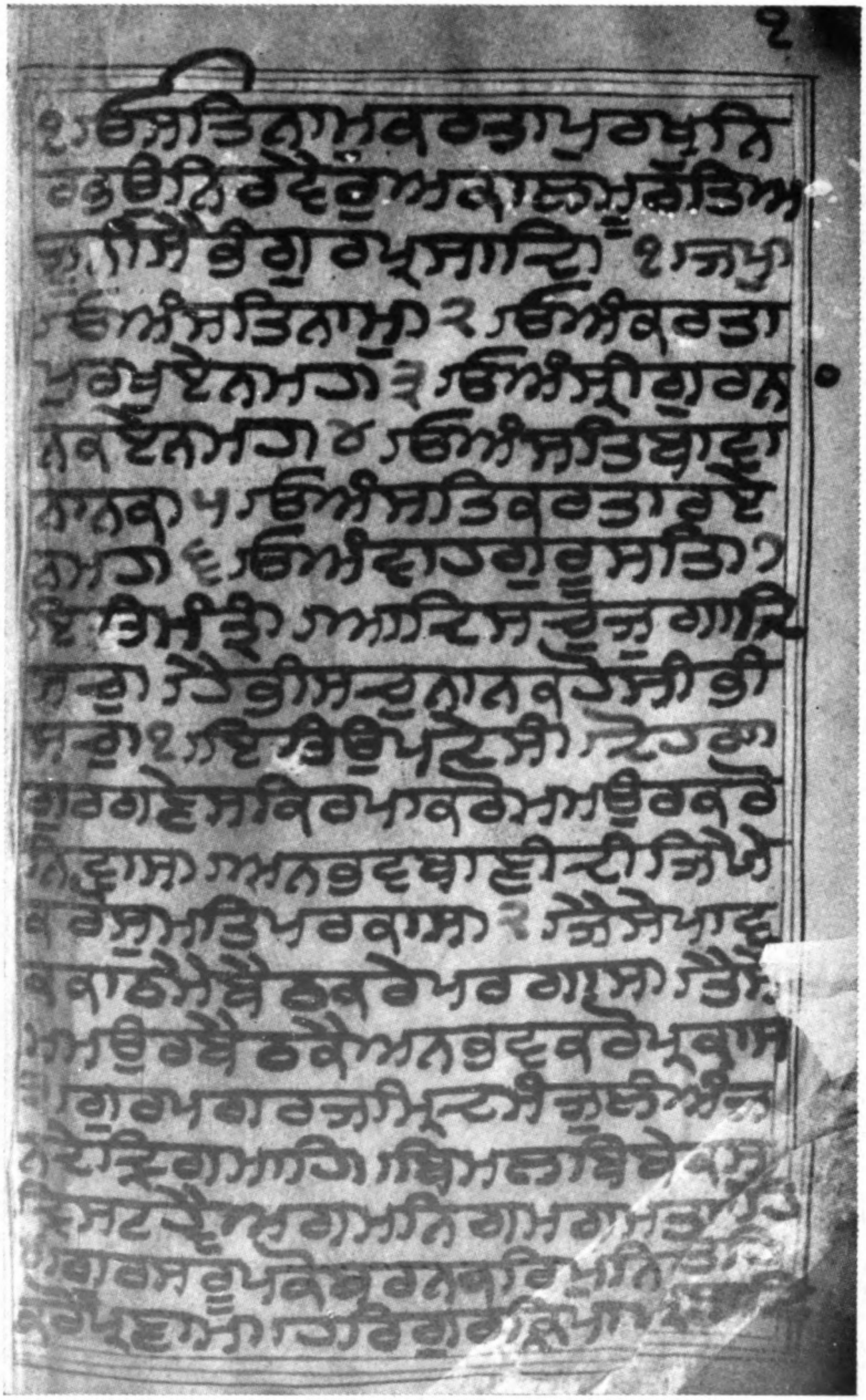

'ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ' ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੱਤਰਾ (ਭੂਦਨ)

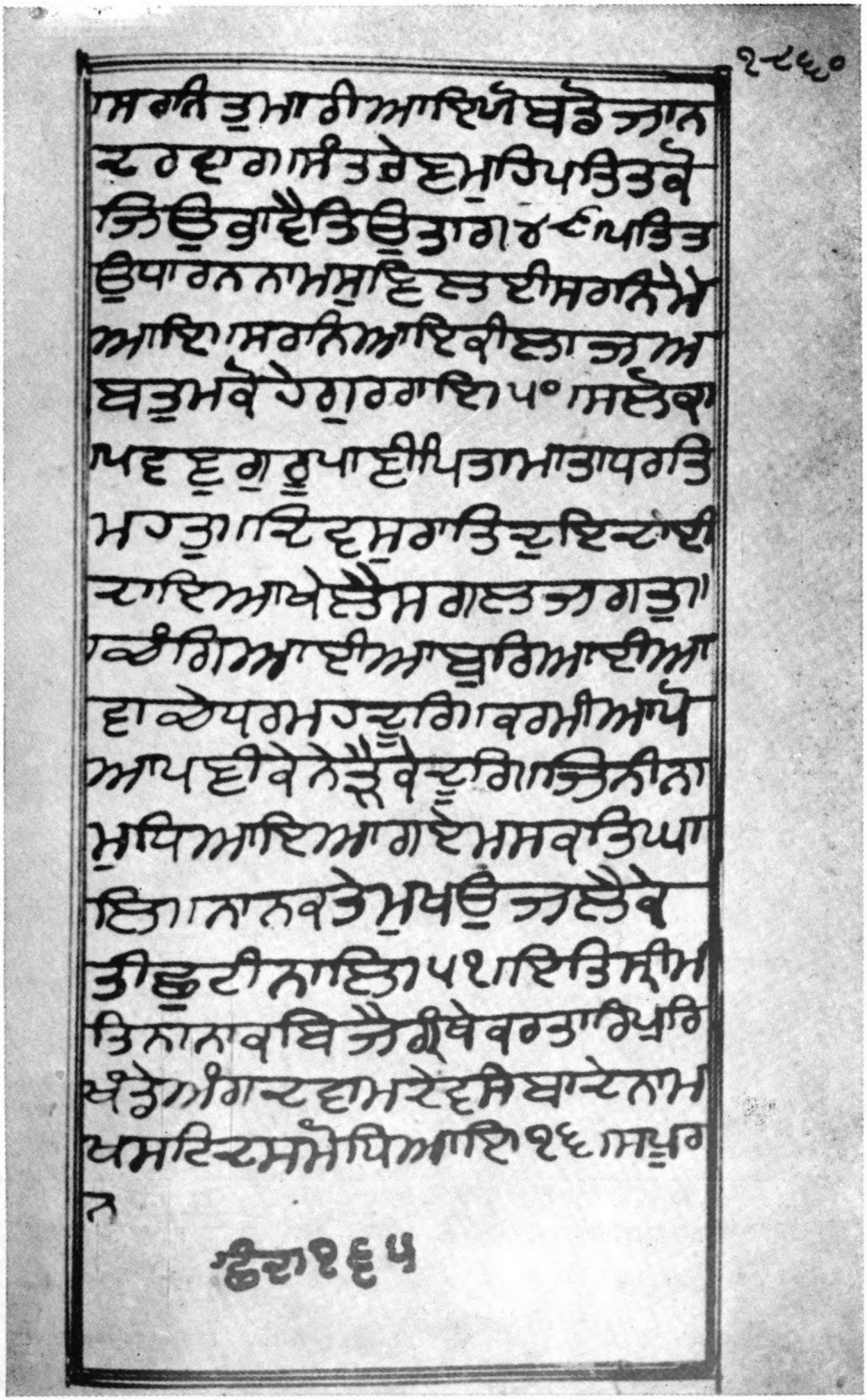
੨੮੫੦
ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਆਇਓ ਬਡੇ ਜਾਨ
ਦਰਣਗਾ ਸੰਤ ਤਰੇ ਇਮ ਸ੍ਰੁਤਿ ਪਤਿਤ ਕੋ
ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਤਾਰਗ ਰਣ ਪਤਿਤ
ਉਧਾਰਨ ਨਾਮ ਸੁਣਿ ਲਤ ਈ ਸਰਨਿ ਮੈ
ਆਇਆ ਸਰਨਿ ਆਇ ਕੀਆ ਜਾਅ
ਬ ਤੁਮ ਕੋ ਹੇ ਗੁਰ ਰਾਇ ੫੦ ਸਲੋਕ
ਪਵਣੂ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ
ਮਹਤੁ ਦਿਵਸੁ ਰਾਤਿ ਦੁਇ ਦਾਈ
ਦਾਇਆ ਖੇਲੈ ਸਗਲ ਜਗਤੁ
ਚੰਗਿਆਈਆ ਬੁਰਿਆਈਆ
ਵਾਚੈ ਧਰਮੁ ਹਦੂਰਿ ਕਰਮੀ ਆਪੋ
ਆਪਣੀ ਕੇ ਨੇੜੈ ਕੇ ਦੂਰਿ ਜਿਨੀ ਨਾ
ਮੁ ਧਿਆਇਆ ਗਏ ਮਸਕਤਿ ਘਾ
ਲਿ ਨਾਨਕ ਤੇ ਮੁਖ ਉਜਲੇ ਕੇ
ਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲਿ ੫੧ ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮ
ਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰਿ
ਖੰਡੇ ਅੰਗਦ ਵਾ ਅਮਰਦੇਵ ਸੰਬਾਦੇ ਨਾਮ
ਖਸਟਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ੧੬ ਸਮ੍ਪੂਰ
ਨ
ਛੰਦਾ ੧੬੫

'ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ' ਦਾ ਅੰਤਮ ਪੱਤਰਾ (ਭੂਦਨ)

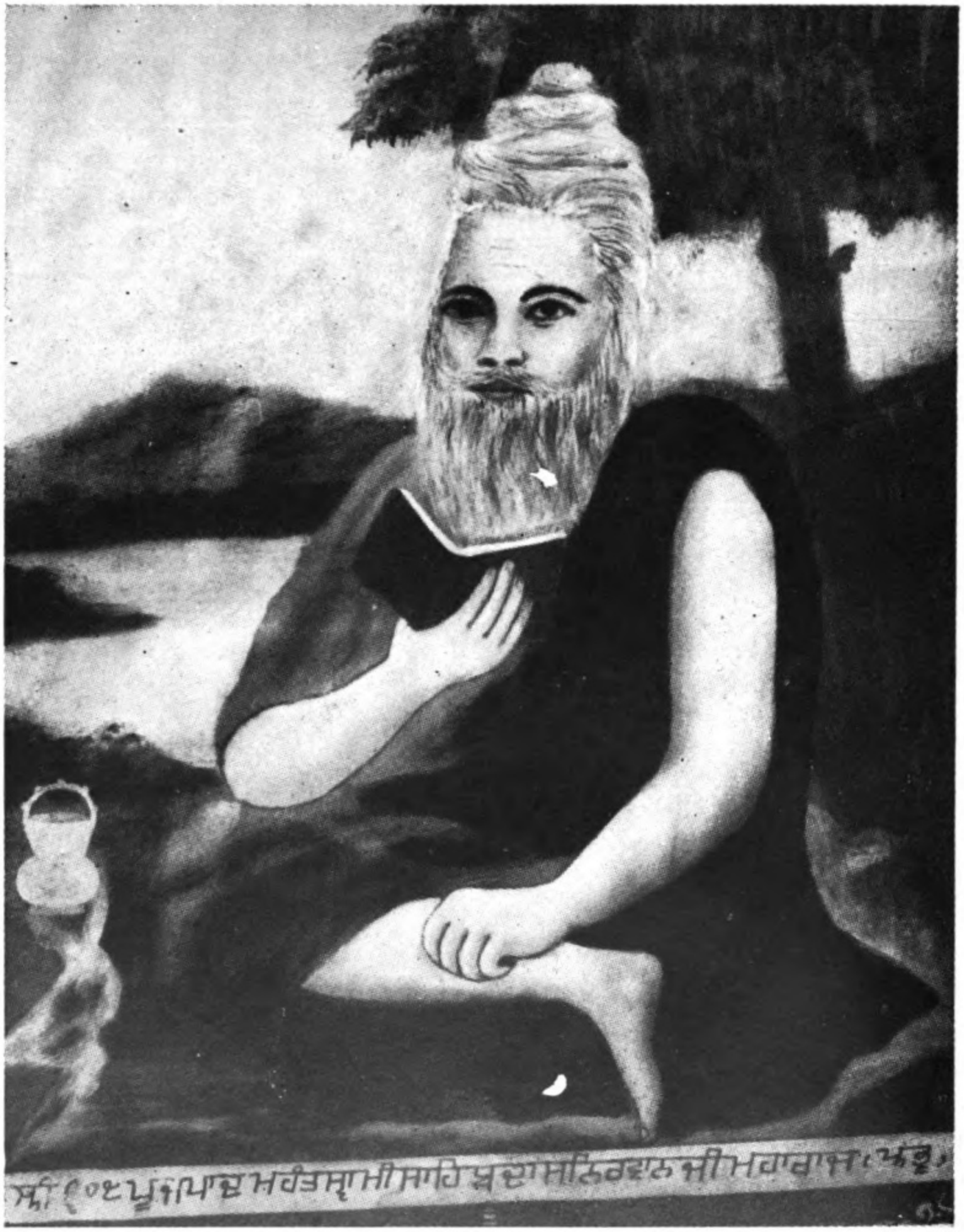

ਮਹਾਤਮਾ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆ-ਗੁਰੂ ਮਹੰਤ ਸਾਹਿਬਦਾਸ ਜੀ

ਤਤਕਰਾ

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

ਜੀਵਨ	1
ਰਚਨਾ	3
ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ	7
ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖ	11
ਕਾਵਿ ਪੱਖ	23–30

ਕਾਵਿ-ਵੰਨਗੀਆਂ

(ੳ) 'ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਿਚੋਂ	31
(ਅ) 'ਮਨ ਪ੍ਰਬੋਧ' ਵਿਚੋਂ	82
(ੲ) 'ਅਨਭੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਵਿਚੋਂ	84
(ਸ) ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ	87
(ਹ) ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ	89
(ਕ) ਵੈਰਾਗ ਛੰਦ	93
(ਖ) ਦੋਹਰੇ ਸਾਧ ਰੀਤਿ ਕੇ	95
(ਗ) ਦੋਹਰੇ ਰਾਜਨੀਤਿ ਕੇ	98
(ਘ) ਸ਼ਬਦ	100
(ਙ) ਦੋਹਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਕੇ	111
(ਚ) ਕਾਇਆ ਮਹਾਤਮ	112
(ਛ) ਕਬਿੱਤ ਮਗਨ ਰਸ ਭੇਦ ਕੇ	113
(ਜ) ਰੇਖ਼ਤੇ	116
(ਝ) ਝੂਲਣੇ	122
(ਞ) ਕਬਿੱਤ ਵਿਚਾਰ ਕੇ	124
(ਟ) ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਥਾ ਫਲ–ਰੂਪ ਭਜਨ	128
(ਠ) ਗਿਆਨ ਛੰਦ	132

ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਸੰਤ-ਕਵੀਆਂ ਭਰਪੂਰ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੌਰਵ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੈ । ਪਹਿਲੇ-ਪਹਿਲ ਸਿੱਧਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਨਾਥਾਂ, ਗੁਰੂਆਂ, ਭਗਤਾਂ ਤੇ ਸੂਫੀ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਬਾਣੀ ਰਚ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਅਮਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਇਸਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅੰਕਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਸਾਹਿੱਤ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਵਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ । ਇਸ ਸੰਤ-ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਸਿਰਜਨਹਾਰਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਜੇ ਤਕ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਲੰਕਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ।

ਜੀਵਨ

ਮਹਾਤਮਾ ਸੰਤਰੇਣ ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਉਨ੍ਹੀਂਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖ ਰਾਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਹਿੱਤ-ਰਚਨਾ ਦਾ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਚੋਖੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ । ਰਮਤੇ ਸਾਧੂ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਆਪ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਪੂਰਨ ਸਮਾਚਾਰ ਮਿਲਣੇ ਕਠਿਨ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਰਵਾਇਤ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਕ ਸ੍ਰੋਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਦਾ ਪਿੰਡ ਸੰਗਤਪੁਰਾ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਮਹੰਤ ਤਪੀਆ ਸਿੰਘ ਧਮਧਾਣ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆ-ਗੁਰੂ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧੂ ਬਾਬਾ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ (ਰਾਮਰੂਪ) ਜੁਆਨੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸੰਤਰੇਣ ਸੰਗਤ ਪੁਰੇ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਸਨ । ਦੂਜੇ ਸ੍ਰੋਤ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ ਸਿਰੀ ਨਗਰ (ਕਸ਼ਮੀਰ) ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ ਹਰਿਵੱਲਭ ਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਵਿਤਰੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਕੁਖੋਂ 1798 ਬਿ. ਮੁਤਾਬਿਕ 1741 ਈ. ਵਿਚ ਹੋਇਆ । ਸੰਭਵ ਹੈ ਆਪਦੇ ਮਾਪੇ ਇਸ ਗੜਬੜ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੱਧ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਲ ਚਲੇ ਗਏ ਹੋਣ, ਇਹ ਸਮਾ ਮਿਸਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਾਦਰਸ਼ਾਹ ਤੇ ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਨੇ ਇਥੇ ਅੰਨ੍ਹੀ ਮਚਾਈ ਹੋਈ ਸੀ । ਆਪ ਨੇ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬਦਾਸ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਭੂਦਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਦੀਖਿਆ ਲਈ ਤੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੁਦ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

ਦੋਹਰਾ

ਸਭ ਨਾਮਨ ਸਿਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ, ਸਤਿ ਨਾਮ ਕਰਤਾਰ,
ਆਦਿ ਦਯੋ ਗੁਰ ਮੋਹਿ ਸੋ, ਪਰਮ ਸੁ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰਿ ।੧।*

---

* 'ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ' ਦਾ ਅਸਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਖਰੜਾ ਪਿੰਡ ਭੂਦਨ ਤਸੀਲ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਸੁਰਖਿਅਤ ਹੈ । ਇਸ ਦੀ ਜ਼ੀਰਾਕ ਕਾਪੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਕੁਲ ਪੱਤਰੇ 1860 ਹਨ, ਜਿਸਦੇ ਪੰਨੇ 3720 ਬਣਦੇ ਹਨ । ਇਥੇ ਥਾਂ ਥਾਂ, ਅਸਲ ਖਰੜੇ ਦੇ ਪੱਤਰਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਵੈਯਾ

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੋ ਹਰਿ ਆਪ ਦਯੋ, ਸਚਖੰਡ ਗੁਰੂ ਜਬ ਆਪ ਸਿਧਾਯੋ
ਗੁਰ ਆਦਿ ਨਾਰਾਇਣ ਤੇ ਅਭਿਨੰਦਨ, ਲੇਕਰਿ ਸੋ ਜਲੁ ਬਾਹਰ ਆਯੋ
ਸੁਤ ਕੋ ਪੁਨ ਅੰਗਦ ਕੋ ਗੁਰ ਨਾਨਕ, ਆਪ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਆਇ ਸੁਣਾਯੋ
ਤਿਨ ਕੋ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜੋਇ ਦਯੋ, ਗੁਰ ਸਾਹਿਬਦਾਸ ਸੁ ਮੋਹਿ ਬਤਾਯੋ । ੨ ।

(ਮੰਗਲ ਖੰਡ, ਅੱਠਵਾਂ ਅਧਿਆਇ, ਪੱਤਰਾ 37)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਬਣ ਕੇ ਤੇ ਸੰਤਰੇਣ ਨਾਂ ਰਖਾਕੇ ਇਹ ਦੂਰ ਦੂਰ ਭ੍ਰਮਣ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਘੁੰਮਦੇ-ਘੁਮਾਂਦੇ ਦੱਖਣ ਵਲ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਉਧਰ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ । ਬਾਲਾਪੁਰ ਪੀਠ ਜ਼ਿਲਾ ਅਕੋਲ੍ਹਾ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਅਜੇ ਤਕ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਆ ਗਏ ਤੇ ਰਿਆਸਤ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਭੂਦਨ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬਾਕੀ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕੀਤਾ । ਇਥੇ ਹੀ 130 ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਫੱਗਣ ਸੁਦੀ, 12, 1928 ਬਿ. ਨੂੰ (1871 ਈ.) ਆਪ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋਇਆ । ਇਥੇ ਆਪ ਦੀ ਸਮਾਧਿ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮਣ ਮਾਈ ਹੀਰਾ ਬਾਈ ਨੇ ਬਣਵਾਈ ਸੀ, ਇਸ ਮਾਈ ਦੇ ਉਚੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਚਰਚਾ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ 'ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ,** ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਮਹਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸੀ ।

ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਦੁਆਰ ਦੀ ਵਹੀ ਤੇ ਆਪ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੰਤਰੇਣ ਅਲੂਣੀਆਂ' ਕਰਕੇ ਦਰਜ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਤਪ-ਸਾਧਨਾ ਵਜੋਂ ਲੂਣ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਂ ਮਾਤਰ ਜਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਠਿਨ ਤਤਿੱਖਯਾ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ੁਦ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਕਵੀ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ।—

ਜਪ ਤਪ ਬਰਤ ਬਹੁਤ ਮੈਂ ਕੀਨੇ । ਨਿਜ ਤਨ ਕੋ ਬਹੁਤੇ ਦੁਖ ਦੀਨੇ
ਸਾਖੀ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਮੈ ਕਰੇ । ਤਿਨ ਕੋ ਜੀਵ ਪੜ੍ਹੈ ਸੋ ਤਰੇ ॥ ੧੫ ॥
ਪਰ ਮੇਰੇ ਉਰ ਸ਼ਾਂਤਿ ਨਾ ਆਈ । ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਅਧਿਕ ਬਢੀ ਦੁਖਦਾਈ
ਫਿਰਯੋ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਮਝਾਰੇ । ਕੰਦ ਮੂਲ ਫਲ ਕਰੇ ਅਹਾਰੇ ॥ ੧੬ ॥
ਬਾਲਮੀਕਿ ਮੁਨਿਵਰ ਸੁਖਦਾਈ । ਮਿਲਿਓ ਮੋਹ ਸੁ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਈ
ਨਿਜ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਹੁਤੇ ਮਮ ਜੇਤੇ । ਕਰਯੋ ਮੋਹ ਨਿਵੇਦਨ ਤੇਤੇ ॥ ੧੭ ॥
ਜਿਸਤੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ; ਮੁਨਿਵਰ ਕਰਤਬ ਭਾਖੋ ਸੋਇ
ਇਸ ਕਾ ਭਾਖੋ ਮੋਹ ਉਪਾਇ । ਸੁਨਿ ਕਰ ਬੋਲੇ ਮੁਨਿਵਰ ਰਾਇ ॥ ੧੮ ॥
ਮੁਨਿਵਰ ਮੋ ਪ੍ਰਤਿ ਬਚਨ ਉਚਾਰੇ । ਜੋ ਮੈਂ ਕਹੋ ਸੁ ਕਰੋ ਉਦਾਰੇ
ਜਿਸਤੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ । ਭਾਖੋ ਪਰਮ ਉਪਾਵ ਸੁ ਤੋਇ ॥ ੧੯ ॥

** ਦੱਖਣ ਦੇਸ ਵਿਖੇ ਇਕ ਗੰਗਾ ਸੋਰਨਾ । ਪਰਮ ਸੁ ਪਾਵਨ ਤੀਰਥ ਤਹਿ ਸਮ ਹੋਰ ਨਾ ।
ਤਿਸਕੇ ਤਟ ਪੈ ਬਸਤੀ ਏਕ ਸੁ ਜਾਨਿਯੇ । ਹੋ ਇਕ ਬਾਈ ਤਹਿ ਰਹੈ ਸੁ ਜਾਨ ਮਹਾਨਿਯੇ । ੯੦ ।
ਰਾਮ ਲਾਲ ਤਹਿ ਪਿਤਾ ਭਗਤਿ ਭਗਵਾਨ ਕੀ । ਸੀਲ ਧਰਮ ਮੈਂ ਮਨੋ ਸੁ ਦੂਜੀ ਮਜਾਨਕੀ
ਹੀਰਾ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮ, ਜਾਨ ਮਹਾਨਿਯੇ । ਹੋ ਕਰਮਾ ਬਾਈ ਕਾ ਅਵਤਾਰ ਸੁ ਜਾਨਿਯੇ । ੯੧ ।
ਹੋਰਾਂ, ਹੀਰਾ ਭਈ ਸੁ ਭਗਤੀ ਭਾਇ ਤੇ, ਤਿਸਕੇ ਕਾਮ ਸਮਾਰੇ ਹਰਿ ਸਭ ਆਇ ਤੇ
ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਮੈਂ ਤਤਪਰ ਬਾਈ ਜਾਨਿਯੇ । ਹੋ ਤਨ ਮਨ ਲਾਇ ਸੁ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਮਹਾਨਿਯੇ । ੯੬ ।

(ਪੱਤਰਾ 1849)

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਰ ਕੇ ਗੁਨ ਸੰਤਨ ਕੇ, ਬਟਨੋ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਚਿਤ ਲਾਈ
ਇਸ ਤੇ ਸੁਖ ਸਾਂਤਿ ਸੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੈ, ਤੁਮ ਔਰ ਉਪਾਵ ਕਰੋ ਨਹਿ ਕਾਈ
ਇਮ ਭਾਖ ਸਲੋਕ ਦਏ ਸੁ ਓਨੀ, ਪੁਨ ਲੋਖ ਭਯੋ ਸੁ ਮੁਨੀ ਸੁਖਦਾਈ
ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਰ ਕੇ ਗੁਨ ਸੰਤਨ ਕੇ, ਬਰਨੇ ਹਮ ਨੇ ਮਨ ਮੈ ਹਰਖਾਈ ॥ ੧੨੦ ॥

(ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਖੰਡ, 15 ਵਾਂ ਅਧਿਆਇ, ਪੱਤਰਾ 1851)

ਆਪ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਸਨ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਹੋਣ ਉਤੇ ਬੜਾ ਫ਼ਖ਼ਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੇ ਕਾਫ਼ੀ ਅਰਸਾ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ ਤੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾਵਾਂ ਵੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ । ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਆਪਦਾ ਇਕ ਡੇਰਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋ ਪਿੰਡ ਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ ।

ਇਕ ਆਪਦਾ ਡੇਰਾ ਬਾਲਾਪੁਰ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਪਿੰਡ ਭੂਦਨ ਵਾਲੇ ਡੇਰੇ ਨੂੰ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ 'ਸ੍ਰੀ ਸੰਤਰੇਣ ਆਸ਼੍ਰਮ' ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਆਪ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਆਪਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਗ੍ਰੰਥ ਬਾਲਾਪੁਰ ਪੀਠ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਪਏ ਦੱਸੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਸੰਨ ਸੰਮਤ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪਦੇ ਰਚਨਾ-ਕਾਲ ਦਾ ਨਿਸਚਤ ਪਤਾ ਲਾਉਣਾ ਔਖਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਅਨੁਮਾਨ ਤੋਂ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਨੇ ਬਹੁਤੀ ਰਚਨਾ ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤੀ । ਚੂੰਕਿ ਆਪ ਦੀ ਆਯੂ 130 ਵਰ੍ਹੇ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲਿਆਂ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਰਚਨਾਂ ਰਚੀ ਹੋਵੇ ।

ਰਚਨਾ

ਆਪ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਭੂਦਨ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਖਰੜਿਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਵੀ ਫੁਟਕਲ ਰਚਨਾਵਲੀ ਦਾ ਇਕ ਖਰੜਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪਰਕਾਰ ਹੈ :—

1. ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ
2. ਮਨ ਪ੍ਰਬੋਧ* (ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਹੈ)
3. ਅਨਭੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ (ਵੇਦਾਂਤ ਵਿਚਾਰ)
4. ਸ੍ਰੀ ਗਰੂ ਨਾਨਕ ਬੋਧ**
5. ਉਦਾਸੀ ਬੋਧ
6. ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ

---

* 'ਮਨਪ੍ਰਬੋਧ' ਗ੍ਰੰਥ ਮੈਂ, ਬਹੁਰ ਹਮ ਕੀਓ ਉਚਾਰ
ਇਸ ਮੈ ਰਹਯੋ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜੋ, ਤਿਸ ਮੈ ਲੇਹੁ ਨਿਹਾਰ ॥ ੬੫ ॥

(ਖਡੂਰ ਖੰਡ, ਅਧਿਆ 14, ਪੱਤਰਾ 787)

** 'ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਬੋਧ', ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਣ ਵੱਖ਼ਰਾ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ
'ਨਾਨਕ ਬੋਧ ਗ੍ਰੰਥ ਮਝਾਰੇ । ਬ੍ਰਹਮ ਗਯਾਨ ਹਮ ਕੀਓ ਉਚਾਰੇ
ਅਬ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਬਹੁਤ ਬਢ ਗਯੋ । ਇਸਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁ ਨਯਾਰਾ ਕਯੋ ।' ੧੧੦ ।

(ਪੱਤਰਾ 1850)

7. ਗੁਰ-ਗਿਆਨ ਮਹਾਤਮ
8. ਵੈਰਾਗ ਛੰਦ
9. ਗਿਆਨ ਛੰਤ
10. ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਥਾ ਫਲ ਰੂਪ ਭਜਨ
11. ਦੋਹਰੇ ਸਾਧ ਰੀਤਿ ਕੇ
12. ਰਾਜਨੀਤਿ
13. ਕਾਯਾ ਮਹਾਤਮ
14. ਦੋਹਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਕੇ
15. ਸ਼ਬਦ
16. ਕਬਿੱਤ ਮਗਨ ਰਸ ਭੇਦ ਕੇ
17. ਰੇਖਤੇ
18. ਝੂਲਣੇ
19. ਮਾਝਾਂ
20. ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਲੱਖਣਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਝਾਂ
21. ਸੀਹਰਫ਼ੀਆਂ
22. ਗੁਰਸਿਖ ਸੰਬਾਦ (ਵਾਰਤਕ) ਆਦਿ

ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੰਜ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਬਹੁਤੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਫੁਟਕਲ ਰਚਨਾਵਾਂ ਹਨ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਹਨ। ਚਾਰ ਸੀਹਰਫੀਆਂ ਤੇ ਡੇਢ ਸੌ ਤੋਂ ਉਤੇ ਮਾਝਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਕਵੀ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। 20ਕੁ ਸਾਲ ਹੋਏ ਇਹ ਮੈਂ ਵੱਖਰੀ ਸੰਚੀ 'ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਸੰਤਰੇਣ' (1959) ਵਿਚ ਛਾਪੀਆਂ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਪਾਠ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਪਰਗਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦਾ ਰਚਨਹਾਰ ਕੋਈ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਤੇ ਹੰਢੇ-ਵੰਢੇ-ਜੀਵਨ ਵਾਲਾ ਅਨੁਭਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਸਾਧਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਮਾਝਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਹਨ ਕਿ ਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸੰਤਗੀਰੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਚੰਗਾ ਲੰਮਾ ਤਜਰਬਾ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ ਵਿਚ ਨਕਲੀ ਤੇ ਅਸਲੀ ਸੰਤ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਢੰਗ ਖ਼ੁਦ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੇ ਸਨ। ਪਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਇਤਨੀ ਨਿਰਮਾਣ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਨਹੀਂ ਜਤਾਇਆ।

'ਸਭ ਕਿਛੁ ਬਣਿਆ ਤੇ ਕੁਝ ਨ ਬਣਿਆ, ਅਸਾਂ ਲੱਧੀ ਢੂੰਡ ਨਿਸ਼ਾਨੀ
ਸਭ ਕਿਛ ਕਰਦੇ ਤੇ ਕੁਝ ਨ ਕਰਦੇ, ਇਥੇ ਚਾਲ ਇਹਾ ਇਨਸਾਨੀ
ਅਤੇ ਜੋ ਬਣਿਆਂ ਸੋ ਆਪੇ ਬਣਿਆ, ਨਹੀਂ ਦੂਜਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ਬਾਨੀ
ਸੰਤਰੇਣ ਅਸਾਂ ਕੀ ਲੈ ਵਾਰਿਆ, ਜੋ ਜੀਉ ਕੀਤਾ ਕੁਰਬਾਨੀ।'

'ਲਾ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਸੈਰ ਅਸਾਡਾ, ਉਥੇ ਹੋਰ ਨ ਪਹੁੰਚੇ ਕੋਈ
ਲੱਖ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਇਲਮਾਂ ਵਾਲੇ, ਹਰਗਿਜ਼ ਲਹਨਿ ਨ ਢੋਈ
ਪਹੁੰਚੇ ਸੋ ਜੁ ਖ਼ੁਦੀ ਥੀਂ ਗੁਜ਼ਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਲ ਦੀ ਸਾਫ਼ੀ ਹੋਈ
ਸੰਤਰੇਣ ਕੀ ਸਰਫਾ ਸਿਰ ਦਾ, ਉਥੇ ਬਿਨ ਸਿਰ ਲੱਖ ਖਲੋਈ।

'ਦੇਹੁ ਦੀਦਾਰ ਸਿੱਕ ਲਾਹ ਅਸਾਡੀ, ਅਸੀਂ ਦਰਸ ਤਿਰੇ ਦੇ ਪਿਆਸੇ

ਈਹੋ ਮੰਗਾਂ ਜੋ 'ਕੁਝ ਨ ਮੰਗਾਂ', ਇਹਾ ਖੈਰੁ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਕਾਸੇ
ਢੂੰਢਾਂ ਤੈਨੂੰ ਅਤੇ ਲੱਭਾਂ ਮੈਨੂੰ, ਅਸੀਂ ਅਜਬ ਹੈਰਾਨ ਥੀਆ ਸੇ
ਸੰਤਰੇਣ ਸੋਈ ਪਿਆਰਾ ਮਿਲਿਆ, ਜੋ ਅੱਗੇ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੇ।

'ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗੇ ਸ਼ਉਕ ਮੌਲੇ ਦਾ, ਸਭ ਕਿਝ ਸਿਰ ਤੇ ਝੱਲਦੇ
ਝੱਖੜ ਝਾਂਜੇ ਤੇ ਲੱਖ ਅਨ੍ਹੇਰੀਆਂ, ਉਹ ਵਾਂਙ ਸੁਮੇਰੁ ਨ ਹਲਦੇ
ਭੁੱਖ ਵਿਚ ਰੱਜਣ, ਨੰਗ ਵਿਚ ਕੱਜਣ, ਉਹ ਭੁੱਖੇ ਨੀ ਇਕ ਗੱਲ ਦੇ
ਸੰਤਰੇਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖੀਂ ਡਿੱਠਾ, ਕੀ ਆਖਣ ਸੁਖ ਇਕ ਪਲ ਦੇ। (ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਝਾਂ)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ 'ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਕਵੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬਹੁਤਾ ਕਾਵਿ-ਗਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਅਵਸਥਾ ਅਣਜਾਣ ਬਾਲ ਵਰਗੀ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੀ ਰਚਨਾ, ਬਾਲਕ ਦੇ ਤੁਤਲਾਉਣ ਵਰਗੀ; ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਜੈਸੇ ਕੋਉ ਲਘੁ ਬਾਲ ਬੋਲ ਨਾ ਸਕੇ ਬਿਸਾਲ,
ਬੋਲਿਆ ਤੌ ਚਾਹੇ ਪਰ ਬੋਲ ਨ ਸਕਤ ਹੈ
ਰੋਟੀ ਕੋ ਓਟੀ ਕਹੈ, ਮਾਤਾ ਕੋ ਸੁ ਆਤਾ ਕਹੈ,
ਚੂਰੀ ਕੋ ਸੁ ਊਰੀ ਕਹੈ ਤੋਤਲ ਬੋਲਤ ਹੈ
ਤੋਤਲਿ ਬਚਨ ਸੁਨਿ ਮਾਨਤ ਨ ਬੁਰਾ ਪੁਨਿ,
ਜਨਨੀ ਕਹਤ 'ਬਾਲ ਬੋਲਨ ਸਿਖਤ ਹੈ'
ਤੈਸੇ ਕਵਿ ਬੁਧਿਵਾਨ ਔਰ ਸੰਤ ਜੋ ਮਹਾਨ
ਬਾਲਕ ਸਮਾਨ ਜਾਨ ਬੁਰਾ ਨ ਮਨਤ ਹੈ ।25।
ਤੈਸੇ ਮਮ ਛੰਦ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੂੰ ਕੋ ਗਯਾਨ ਨਹੀਂ,
ਲਘੁ ਪੁਨ ਦੀਰਘ ਨ ਅੱਛਰੁ ਸੁ ਜਾਨ ਹੈ
ਸ੍ਵਰ ਪੁਨ ਵਿਅੰਜਨ ਪਲੁਤ ਹੂੰ ਕੋ ਗਯਾਨ ਨਹਿ,
ਸੁਭਾਸੁਭ ਗੁਣ ਕੀ ਨ ਮੋਹਿ ਸੁ ਪਛਾਨ ਹੈ
ਤੁਕ ਛੰਦ-ਭੰਗ ਦੋਊ ਅਰਥ ਨ ਮਿਲੈ ਕੋਊ,
ਬਾਲਕ ਸਮਾਨ ਗਿਰਾ ਤੋਤਰ ਸਮਾਨ ਹੈ
ਸੰਤ ਕਵਿ ਬੁਧਿਵਾਨ ਪਰਮ ਦਿਆਲ ਜਾਨਿ,
ਮਾਨਤਿ ਨ ਗੈਰ ਸੰਤ ਕਰੁਣਾ ਕੀ ਖਾਨ ਹੈ ।26।

(ਮੰਗਲ ਖੰਡ ਅਧਿਆਇ 8, ਪੱਤਰਾ 39)

ਹਮਰੇ-ਮਹਿੰ ਔਗੁਣ ਹੈਂ ਜਿਤਨੇ, ਤਿਤਨੇ ਨਭ ਮਾਹਿ ਨਹੀਂ ਗੁਰ ਤਾਰੇ ।
ਬਰਖਾ ਜਲ਼ ਬੂੰਦ ਨਹੀਂ ਤਿਤਨੀ, ਚਹੁੰ ਮਾਸ ਪਰੈ ਜਿਤਨੀ ਹਰਿ ਧਾਰੇ ।
ਅਵਨੀ[1] ਸਿਕਤਾ ਕਨ[2] ਨ ਤਿਤਨੇ; ਜਿਤਨੇ ਮਮ ਔਗੁਣ ਆਹਿ ਉਦਾਰੇ ।
ਮਮ ਔਗੁਣ ਕਾ ਕਛੁ ਪਾਰ ਨਹੀਂ, ਲਿਖਤੇ ਲਿਖਤੇ ਜਮ ਦਾਸ ਸੁ ਹਾਰੇ ।54।

(ਪੱਤਰਾ 1828)

1. ਧਰਤੀ
2. ਰੇਤ ਦੇ ਕਿਣਕੇ

ਇਕ ਥਾਂ ਹੋਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :

ਮੈਂ ਮਤਿ ਹੀਨ ਬੁਧਿ ਕਾ ਹੀਨਾ । ਰਾਮ, ਗ੍ਰੰਥ ਇਹੁ ਪੂਰਾ ਕੀਨਾ ।
ਮੋ ਮੈਂ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਹਿ ਨ ਰਾਈ । ਇਹ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਮ ਕੀ ਭਾਈ ।।22।
ਪ੍ਰੇਰਿਓ ਮੋਹ ਗਯੋ ਰਾਮ ਉਚਾਰੇ
ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਮੈਂ ਲਿਖ ਅੱਛਰ ਡਾਰੇ ।
ਪ੍ਰਣਵਿ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਸਾਰੰਗ ਪਾਣੀ
ਜਾਸ ਕ੍ਰਿਪਾ ਗੁਰ ਕਥਾ ਵਖਾਣੀ ।123।

(ਪੱਤ੍ਰਾ 1858)

ਅੰਤ ਵਿਚ ਕਵੀ ਨੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ : ਬਿਦਰ ਦੇ ਘਰ ਛਿਲਕੇ, ਭੀਲਨੀ ਦੇ ਬੇਰ, ਕਰਮਾਬਾਈ ਦੀ ਖਿਚੜੀ ਤੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੀ ਸੁੱਕੀ ਰੋਟੀ ਪਰਵਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ-ਬਚਨ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰ ਤੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋਣਗੇ ।' ਐਸਾ ਮੈਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ।

(ਪੱਤਰਾ 1858)

ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ

ਬਾਬਾ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾਵਲੀ ਵਿਚੋਂ 'ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ' ਇਕ ਵੱਡਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਜੋ ਅਜੇ ਤਕ ਅਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਗਾਥਾ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਇਸ ਜੀਵਨ ਕਥਾ ਦਾ ਮੁਖ ਆਧਾਰ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਕਥਾਵਸਤੂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੁਰਾਣਕ ਸ਼ੈਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਮਹਾਨ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਗੁੰਥਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤੁਲਸੀਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਨੇ ਰਾਮਾਇਣ ਦੀ ਕਥਾ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਅਖਵਾਈ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਰਿਸ਼ੀ ਵਾਮਦੇਵ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਕਥਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਕਵੀ ਖੁਦ ਦੱਖਣ ਵਲ ਨਿਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਦੱਖਣੀ ਰਾਜੇ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ, ਜੀਵਨ-ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ । ਪਹਿਲੇ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਹ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਹੋ, ਕਿਥੋਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ? ਇਸਦਾ ਜੋ ਜਵਾਬ ਬਾਬਾ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ ਨੇ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਵੀ ਬੜਾ ਦਿਲਚਸਪੀ ਭਰਿਆ ਹੈ :

ਰਹਤੇ ਕਿਸ ਠੌਰ ਸੁ ਮੋਹ ਕਹੋ, ਕਿਸ ਠੌਰ ਵਿਖੇ ਅਸਥਾਨ ਤੁਮ੍ਹਾਰੋ
ਕਹ ਆਸਣ ਬੈਸਣੁ ਹੈ ਤੁਮਰਾ, ਪੁਨ ਕੌਨੁ ਤੁਮੈ ਮੁਹ ਭਾਖ ਸੁ ਸਾਰੋ
ਇਸ਼ਟੋ ਤੁਮਰਾ ਪੁਨ ਕੌਨ ਅਹੇ, ਪੁਨ ਕੌਨ ਅਹੇ ਤਵ ਨਾਮ ਉਚਾਰੋ
ਇਤਨਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਕਹੋ ਹਮਕੋ, ਅਪਨਾ ਮੁਹ ਸੇਵਕ ਜਾਨਿ ਉਧਾਰੋ ।6।

ਜਵਾਬ : ਅਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਬਾਲਾਪੁਰ ਪੀਠ ਮੈਂ, ਸੂਖਮ ਦੇਹ ਸੁ ਸੰਗਤਿ ਮਾਨੋ
ਪੁਨ ਕਾਰਨ ਦੇਹ ਚੁਗਾਨ ਕੇ ਬੀਚ ਮੈਂ, ਰਾਮ ਕੇ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਗਡਾਨੋ
ਫੁਨ ਜਾਗ੍ਰਤਿ ਸੁਫਨ ਸੁਖੋਪਤਿ ਕੋਠਰੀ, ਡੇਵਢੀ ਔਰ ਦਲਾਨ ਬਖਾਨੋ
ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਆਸਣ ਮੈਂ ਨਿਤ ਬੈਠਕ, ਏ ਸੰਤਰੇਣ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਜਾਨੋ

(ਮੰਗਲ ਖੰਡ, 9ਵਾਂ ਅਧਿਆਇ, ਪੱਤਰਾ 44)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪਿਛੋਂ ਕਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਕਥਾ ਪਹਿਲੇ ਰਿਸ਼ੀ ਵਾਮਦੇਵ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਖ਼ਡੂਰ ਵਿਚ ਸੁਣਾਈ ਸੀ, ਉਹੋ ਹੇ ਰਾਜਨ : ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । 'ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਥਾਨਕਾ ਬਾਦ ਕਥਾ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਹਵਾਲੇ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ

ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਆਰੰਭ ਬਾਲਾਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਪਤੀ ਵੀ ਉਧਰ ਹੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਰਚਨਾਕਾਲ ਬਾਰੇ ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਠੀਕ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵਨ-ਕਥਾ ਆਪ ਨੇ 50-60 ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਨਹੀਂ। ਬਾਦ ਦੇ ਬੁਢਾਪੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਤਨਾ ਘਾਲ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਨਿਭਾਉਣਾ ਸੌਖਾ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਰਚਨ ਸਥਾਨ ਜਿਥੇ ਦੱਖਣ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਉਥੇ ਰਚਨਾ ਕਾਲ ਅਠ੍ਹਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਅੰਤ ਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਖਰੜੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੋਧਿਆ ਸੰਵਾਰਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹਾ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਆਪ ਨੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ।

(ੳ) ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ

ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਮੁਲੰਕਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸਾਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ-ਗੋਚਰੇ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਗਾਥਾ ਕਿਸ ਕਿਸਨੇ, ਕਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਦੋਂ ਕਦੋਂ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਸੰਖਿਪਤ ਜਿਹਾ ਬਿਉਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :—

1. ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ 1635 ਈ. (ਇਹੋ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ।)
2. ਗੋਸ਼ਟਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ 1635-50 ਈ.

(ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਤੇ ਪੰ. ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਭਾਗ ਲਿਖਿਆ ਇਸ ਦੇ 6 ਭਾਗ ਤੇ 575 ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਹਨ।)

3. ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ 1630 ਈ.
4. ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ 1700 ਈ. (ਬਾਦ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਧੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ)
5. ਗਿਆਨ ਰਤਨਾਵਲੀ 1750 ਈ.

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਜੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਿੱਖ ਨੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਖਵਾਈ ਹੈ, ਇਸਦਾ ਲੇਖਕ ਸ਼ਾਇਦ ਭਾਈ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੀ।

6. ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮਾ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਕਾ—1769 ਈ. ਭਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿੱਬਰ
7. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ—1776 ਈ. ਬਾਵਾ ਸਵਰੂਪ ਚੰਦ ਭੱਲਾ
8. ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ—1781 ਈ. ਭਾਈ ਸੰਤਦਾਸ ਛਿੱਬਰ
9. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬੰਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼—1815 ਈ. ਬਾਵਾ ਸੁਖਵਾਸੀ ਰਾਇ
10. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼—1823, ਈ. ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ
11. ਗੁਰ ਕੀਰਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼—1834 ਈ. ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੱਲ
12. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚੰਦ੍ਰ ਚੰਦ੍ਰਿਕਾ—1860 ਈ.-ਰਤਨ ਹਰਿ ਉਦਾਸੀ
13. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸੂਰਯੋਦਯ—1869 ਈ.-ਬਾਵਾ ਗਣੇਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ
14. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਦ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼—1882 ਈ-ਬਾਵਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਪਟਨਾ
15. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼—1878 ਈ.-ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ
16. ਤਵਾਰੀਖ਼ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ (ਵਾਰਤਕ) 1891 ਈ.-ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ

ਜੇਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੀਰਘ ਆਯੂ ਕਾਰਣ ਭਾਵੇਂ ਬਾਬਾ ਸੰਤਰੇਣ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕਾਲ (1741-1871 ਈ.) ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹੀਵੀ ਸਦੀ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਅੰਦਰਲੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਹੋ ਠੀਕ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਅਠਾਰ੍ਹਵੀ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤੀ। ਕਵੀ ਨੇ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਕਿਸ ਕਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਥੋਂ ਕਿਥੋਂ ਮਸਾਲਾ ਲਿਆ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਤਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਅਧਾਰ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸੀ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਹੋਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ-ਗੋਚਰ ਹੋਏ ਹੋਣ ਪਰੰਤੂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬੈਠੇ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਤਾਂ ਅਜੇ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈਆਂ, ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੱਦਦ ਲੈਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਿਸਾਲ ਲਈ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 1823 ਈ. ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਯਾ ਭਾਈ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਨੇ ਗੁਰਕੀਰਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ 1834 ਈ. ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਸੋ ਅਜੇਹੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਚੂੰਕਿ ਬਾਵਾ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ ਦੀ ਉਮਰ ਲੰਮੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਪਿਛੋਂ ਬੁਢਾਪੇ ਸਮੇਂ ਦੇਖੇ ਵੀ ਹੋਣ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਪ 'ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ' ਉਤੇ ਪਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਹੈ, ਚੂੰਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੱਖਣ ਵਲ ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਉਤਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪਹੁੰਚੇ। ਹੁਣ ਵੀ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਇਸਦਾ ਉਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ; ਇਕ ਦੋ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਖਰੜੇ ਹਨ ਇਕ ਕਾਪੀ ਕਵੀ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਭੂਦਨ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ, ਹੈ ਕਿ ਬਾਬਾ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਨੇ ਬੜੀ ਘਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਵਿਚ ਨਕਲ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ, ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਨੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ-ਜੀਵਨ ਗਾਥਾਕਾਰ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ। ਕੋਈ ਛੋਟੀ-ਮੋਟੀ ਪੁਸਤਕ ਹੁੰਦੀ, ਉਸਦਾ ਉਤਾਰਾ ਸੌਖੀ ਗੱਲ ਸੀ ਪਰ ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਨਕਲ ਕਰਨਾ ਕਾਫੀ ਘਾਲ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਸੋ ਨ ਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਸੰਤਰੇਣ ਆਪਣੇ ਪੂਰਬਲੇ ਲੇਖਕਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਾਦ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਉਤੇ ਕੋਈ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਸਕਦਾ।

ਇਸਦੇ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਦੋ ਹੀ ਸਿੱਟੇ ਕੱਢੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜੀਵਨ-ਕਥਾ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵਧੇਰੇ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ ਉਥੇ ਇਸ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਗਿਆਂ ਬਿਲਕੁਲ ਰਾਮਾਇਣ ਵਾਲਾ ਸਨਾਤਨੀ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੁਰਾਣਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਕਵੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਕਲਪਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ, ਕਥਾਵਸਤੂ ਹੀ ਨਵੀਂ ਨਹੀਂ ਘੜੀ, ਸਗੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮਾ ਖੁਦ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹਰਦਿਆਲ ਪਰੋਹਤ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਦਾ ਹੈ, ਰਿਸ਼ੀ ਕੱਸ਼ਪ ਕਾਲੂ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਰਦ, ਸਰਾਪ ਕਾਰਣ ਮਰਦਾਨਾ ਬਣਕੇ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਨਾਨਕੀ ਸਤਵੰਤੀ. ਮੀਰਾਂ ਬਾਈ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈ, ਗੋਰਖ, ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਵਤਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਾਧੂ ਕਵੀ ਨੇ ਹਰ ਥਾਂ ਪੁਰਾਣਕ ਪਾਹ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਾਰੇ

ਜੀਵਨ-ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਨੂੰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਥਿਹਾਸ ਰੂਪ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਘਟਨਾਵਲੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਉਥੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਅਤਿਸ਼ਯੋਕਤੀ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਹਲਵਾਈ ਲਗੇ, ਮੂਲਚੰਦ ਨੇ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਤਿਓਰ ਕਪੜੇ, ਚਾਰ ਲੱਖ ਮੋਹਰ, ਕਈ ਸੌ ਗਊ ਤੇ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਦਾਜ ਵਿਚ ਦਿਤੇ।

ਤੀਨ ਹਜ਼ਾਰ ਲਗੇ ਹਲਵਾਈ। ਇਕਸ ਰਾਤਿ ਮੈ ਲਯੋ ਬਨਾਈ। 11।

(ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਖਰੜਾ, ਪੱਤਰਾ 582)

'ਵਿਵਾਹ ਖੰਡ' ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਇਹ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ-ਕਵੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅਡੰਬਰ ਤੱਕਕੇ ਇਹ ਸਾਂਗੋ ਪਾਂਗ ਚਿਤਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਸਤੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਛੋਟੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਵੀ ਸਵਾ ਲੱਖ ਤੇਵਰ ਤੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਮੋਹਰ ਦਿੱਤੀ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਦਾਸੀਆਂ, ਵੀਹ ਘੋੜੇ, ਪੰਜ ਰਥ, ਤੇ ਹਜ਼ਾਰ ਗਊਆਂ ਆਦਿਕ।

(ਦੇਖੋ, ਧਰਮ ਉਦਯੋਗ ਖੰਡ, ਪੱਤਰਾ 391)

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਹੋਰ ਅਣਇਤਿਹਾਸਕ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਜੱਲ੍ਹਣ ਤੇ ਬਾਬਾ ਲਾਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਮੇਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਰਸਾ ਪਿਛੋਂ ਹੋਏ। ਫਿਰ 'ਪ੍ਰਾਣ ਸੰਗਲੀ' ਸਵਾ ਪਹਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਲਿਖੀ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਮਿਥਿਹਾਸ-ਮਿਸ਼੍ਰਤ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਜੋ ਗੱਲ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਨੂੰ ਗੌਰਵ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਸਦੇ ਸੰਵਾਦ ਹਨ। ਮਹਾਨ-ਅਨੁਭਵੀ ਸੰਤ ਕਵੀ ਨੇ ਇਹ ਸੰਵਾਦ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਸੱਚਮੁਚ ਵਿਦਵਤਾ ਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਵਾਦਾਂ ਤੋਂ ਕਈ ਅਧਿਆਤਮਕ ਰਹੱਸਾਂ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ, ਕਾਵਿ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵੀ ਕਈ ਥਾਂ ਵਰਨਣ ਕਾਫ਼ੀ ਰਸਦਾਇਕ ਹੈ ਤੇ ਕਲਪਨਾ ਅਤੇ ਅਲੰਕਾਰਕ ਸਜਧਜ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੋਹਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਯੋਗ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਕਵੀ ਦੀ ਕਾਵਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਹੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਸ ਕਲਪਨਾ ਨੇ ਅਨੇਕ ਥਾਂਈਂ ਇਤਨਾ ਵਿਸਤਾਰ ਪਕੜਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਥਾ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਅਖੰਡਧਾਰਾ ਇਕ ਰਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੇ ਵੱਡੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਸਮਾਂ ਕਾਫੀ ਲਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਸਮੁਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਆਕਾਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਤੁਲਨ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਿਆ; ਕਈ ਥਾਂ ਬੇਲੋੜਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਕਥਾ ਤੇ ਕਥਾਨਾਇਕ ਦੇ ਬੱਝਵੇਂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮੱਧਮ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਮੋਟੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ 16 ਖੰਡ, 347 ਅਧਿਆਇ ਤੇ 24382 ਛੰਦ ਹਨ, ਖਰੜੇ ਦੇ ਕੁੱਲ 1860 ਪੱਤਰੇ ਹਨ ਤੇ ਪੰਨੇ 3720।

ਪੂਰਾ ਬਿਉਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :—

ਨੰ:	ਖੰਡ	ਅਧਿਆਇ	ਛੰਦ	ਪੱਤਰੇ ਤੋਂ
1.	ਮੰਗਲ ਖੰਡ	16	1016	1
2.	ਬ੍ਰਹਮ ਖੰਡ	17	1156	98
3.	ਨਾਨਕ ਬਿਲਾਸ ਖੰਡ	24	1872	213
4.	ਧਰਮ ਉਦਯੋਗ ਖੰਡ	22	1513	378
5.	ਬਿਵਾਹ ਖੰਡ	20	1335	521
6.	ਉਦਾਸੀ ਖੰਡ	21	1360	621
7.	ਪ੍ਰਤਾਪ ਖੰਡ	13	813	721
8.	ਖਡੂਰ ਖੰਡ	20	1627	781
9.	ਮਕੇਸਰ ਖੰਡ	21	1436	881
10.	ਸੁਮੇਰ ਖੰਡ	21	1796	979
11.	ਰਾਮੇਸ਼ਰ ਖੰਡ	18	1233	1090
12.	ਗਿਆਨ ਖੰਡ	17	1078	1154
13.	ਨਾਨਕ ਮਤਾ ਖੰਡ	12	886	1221
14.	ਪਲਖਦੀਪ ਖੰਡ	14	948	1284
15.	ਸਿੰਗਲਾਦੀਪ ਖੰਡ	13	998	1348
16.	ਮੁਲਤਾਨ ਖੰਡ	13	771	1427
17.	ਬਰਨ ਖੰਡ	10	825	1498
18.	ਤਿਲਗੰਜੀ ਦੇਵ ਖੰਡ	10	618	1573
19.	ਕਸ਼ਮੀਰ ਖੰਡ	29	2036	1631
20.	ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਖੰਡ	16	1065	1768
		347	24382	1860 ਕੁਲ ਪੱਤਰੇ

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਇਸ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਆਇ-ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਿਸਾਲ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗਲ ਖੰਡ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਖੰਡ-ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਚਾਰ ਸੌ ਤੋਂ ਉਤੇ ਪੰਨਾ ਮੱਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਜੇ ਕਥਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵਿਸਤਾਰ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਟਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਵਿਆਹ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ। ਇਹ ਦਸ ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦਿਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੋ ਸੌ ਸਫ਼ਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਖੰਡਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਇਥੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਂ ਨਵੀਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮੱਗਰੀ ਵੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਹੋਰ ਥਾਂਈਂ ਅਭਾਵ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਮੇਸ਼ਰ ਖੰਡ, ਨਾਨਕ ਮਤਾ ਖੰਡ, ਪਲਖਦੀਪ ਖੰਡ, ਸਿੰਗਲਾ-ਦੀਪ ਖੰਡ ਤੇ ਤਿਲਗੰਜੀ ਦੇਵ ਖੰਡ। ਚੂੰਕਿ ਬਾਵਾ ਸੰਤਰੇਣ ਘੁਮੱਕੜ ਸਾਧੂ ਸਨ ਤੇ ਕਈ ਥਾਂਈਂ ਖ਼ੁਦ ਵੀ ਘੁੰਮੇ ਫਿਰੇ ਸਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਈ ਰਮਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੌਰਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ

ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣੇ ਸਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਖਣੀ ਪਾਸੇ ਵਲ ਦੀਆਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਨਵੀਂ ਵਾਕਫੀ ਦਿਤੀ ਹੈ, ਇਕ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੌ ਟਾਪੂਆਂ ਵਿਚ ਚੱਕਰ ਲਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੌ ਨਾਂ ਵੀ ਦਿਤੇ ਹਨ* । ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਦਾ ਭੂਗੋਲ ਗਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਸੋ ਇਸ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਜੇਹੀ ਸਮੱਗਰੀ ਵੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਚਾਨਣ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

(ਅ) ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖ

ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸੰਤ ਕਵੀ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਵਿਚਾਰ-ਧਾਰਾ ਤੇ ਭਗਤੀ ਧਾਰਾ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ । ਪੁਰਾਤਨ ਸੰਤ-ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ, ਉਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਉਪਦੇਸ਼ਾਵਲੀ ਥਾਂ ਥਾਂ ਪਿਰੋਈ ਗਈ ਹੈ । ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾਮ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਧੇਰੇ ਗਾਈ ਹੈ । ਚੂੰਕਿ ਕਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਿਖ ਹੈ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ, ਉਦਾਸੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਵੀ ਥਾਂ ਥਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਮੁਢਲੇ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਦੇ ਛੰਦ, ਕਵੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਇਸ਼ਟ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਸਨੇਹ ਦੇ ਪੂਰਨ ਭਾਂਤ ਸੂਚਕ ਹਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਪਾਠ ਦੇ ਕੇ ਇਉਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ :

'ੴ ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ,
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।੧। । ਜਪੁ ।
ਓਅੰ ਸਤਿਨਾਮੁ ।੨। ਓਅੰ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖਏ ਨਮਹ ।੩।
ਓਅੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ-ਏ ਨਮਹ ।੪। ਓਅੰ ਸਤਿ ਬਾਵਾ ਨਾਨਕ ।੫।
ਓਅੰ ਸਤਿ ਕਰਤਾਰਏ ਨਮਹ ।੬। ਓਅੰ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਤਿ ।੭। ਇਤਿ ਮੰਤ੍ਰ ।
ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ, ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ।੧।
ਇਤਿ ਉਪਦੇਸੰ ।'

ਇਸ ਵਾਰਤਕ ਨੋਟ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਛੰਦ ਦਾ ਆਰੰਭ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਗੁਰ ਗਣੇਸ਼ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਮਮ ਉਰ ਕਰੋ ਨਿਵਾਸ
ਅਨੁਭਵ ਬਾਣੀ ਦੀਜਿਯੇ, ਕਰੋ ਸੁਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।2।
ਜੈਸੇ ਪਾਵਕ ਕਾਠ ਮੈ, ਬੈਠ ਕਰੇ ਪਰਗਾਸ
ਤੈਸੇ ਮਮ ਉਰਿ ਬੈਠ ਕੇ, ਅਨੁਭਵ ਕਰੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ।3।
ਗੁਰ ਪਗ ਰਜ ਮ੍ਰਿਦ ਮੰਜੁਲੰ, ਅੰਜਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਗ ਮਾਹਿ
ਬਿਮਲ ਬਿਬੇਕ ਸਾਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਹ੍ਵੈ, ਅਗਮ ਨਿਗਮ ਗਮਤਾਹਿ ।4।
ਗੁਰ ਸਰੂਪ ਕੋ ਬਰਨ ਕਰਿ, ਪੁਨ ਵਹ ਕਰੋ ਪ੍ਰਣਾਮ
ਹਰਿ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤੇ, ਰਚੋਂ ਗ੍ਰੰਥ ਅਭਿਰਾਮ ।5।

---

*ਵੇਖੋ, ਪਲਖ ਦੀਪ ਖੰਡ, ਸਪਤਮ ਅਧਿਆਇ, ਪੱਤਰਾ 1318-19,

ਨਰਾਜ ਛੰਦ

ਬਿਦਾਂਤ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਿ ਜੋ, ਅਨਾਦਿ ਸਿਧ ਜਾਨਿਯੈ
ਚਰਾਚਰ ਉਭੈ ਬਿਖੈ, ਬਿਆਪਕੰ ਬਖਾਨਿਯੈ
ਅਲੋਪ ਤਾਂਹਿ ਤੇ ਰਹੈ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਾਂਹਿ ਕੋ ਕਰੈ
ਨਮਾਮਿ ਤਾਂ ਹਿ ਰੂਪ ਕੋ, ਜੁ ਨਾਮ ਰੂਪ ਤੇ ਪਰੈ ।6।

* * *

ਆਦਿ ਅਚਾਰਜ ਨਾਨਕ ਦੇਵ, ਨਿਰੰਜਨ ਅੰਜਨ ਜਾਹਿ ਵਿਲਾਸੀ
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਨ ਮਾਰਗ, ਜੀਵ ਲਗਾਇ ਕਟੀ ਭਵ ਫਾਸੀ
ਜੀਵਨ ਤਾਰਨ ਕਾਰਨ ਆਪਨ, ਆਇ ਮਹੀ ਸੁ ਬਿਕੁੰਠ ਨਿਵਾਸੀ
ਤਾਂਹਿ ਨਮਾਮਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਕੋ,ਜਿਨ ਪੰਥ ਕਰਯੋ ਜਗ ਮਾਂਹਿ 'ਉਦਾਸੀ' ।20।

ਛਪੈ ਛੰਦ

ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਕਤੇਬਨ ਸਾਰ ਨਿਕਾਰੇ
ਕੀਓ ਪੰਚਮੋ ਬੇਦ ਗ੍ਰੰਥ ਜਿਨ ਆਪ ਉਚਾਰੇ
ਨਾਮ ਗੁਰਮੁਖੀ ਬਾਣੀ, ਜਗ ਮੈਂ ਉਤਮ ਭਾਖਾ
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁੰਨ ਸਭ ਤਿਸਮੈਂ ਰਾਖਾ ।
ਜਪ ਤਪ ਸਾਧਨ ਅਲਪ ਭਨ, ਸਤਿਨਾਮ ਇਕ ਮੁਖ ਕਹਯੋ
ਜਪ ਤਪ ਸਾਧਨ ਸਰਬ ਤਜਿ, ਸੰਤਰੇਣ ਸੋ ਉਰ ਗਹਯੋ ।2।
ਅਬ ਬੰਦੋਂ ਸਤਿਨਾਮ ਕੋ, ਮਨ ਬਚ ਕਾਯ ਸਮੇਤ
ਜੋ ਜੀਵਨ ਕੇ ਤਰਨ ਕੋ, ਗੁਰੂ ਬਤਾਯੋ ਸੇਤੁ ।26।
ਸਭ ਨਾਮਨ ਸਿਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ, 'ਸਤਿਨਾਮੁ' ਸਿਰਦਾਰ
ਜੋ ਨਰ ਲੇਵੈ ਸਹਿਜ ਹੀ, ਤਿਨਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰ ।27।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਦਾ ਮੰਗਲ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ :

ਇੰਦਵ ਛੰਦ

ਅੰਗ ਬਿਭੂਤਿ ਜਟਾ ਸਿਰ ਸੁੰਦਰ, ਪਾਂਇ ਖੜਾਉਂ ਦਿਗੰਬਰ ਧਾਰੀ
ਮੂਰਤਿਵੰਤ ਮਨੋ ਰਵਿ ਦੂਸਰ, ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮਹਾਂ ਅਤਿ ਭਾਰੀ
ਨਾਨਕ ਪੂਤ ਸਪੂਤ ਬਡੋ ਅਤਿ ਸਾਮ ਅਏ ਤਿਸ ਪਾਰ ਉਤਾਰੀ
ਤਾਂਹਿ ਸਿਰੀ ਗੁਰ ਕੇ ਸੁਤ ਕੋ, ਅਭਿਬੰਦਨ ਸੰਤਹਿ ਰੇਣ ਹਮਾਰੀ ।29।

* * *

ਬੰਦੋਂ ਸਕਲ ਬਿਸਨ ਅਵਤਾਰਾ । ਜਿਨ ਮੈਂ ਬਯਾਪਕ ਗੁਰੂ ਹਮਾਰਾ
ਜਾ ਭਵ ਸਾਗਰ ਜੀਵ ਤਰਾਏ । ਸੋ ਅਵਤਾਰ ਸੁਨੋ ਮਨ ਲਾਏ ।37।
ਪ੍ਰਿਥਮ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਪੁਨਿ ਜਾਨੋ
ਅਮਰਦਾਸ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ, ਅਰਜਨ ਪਹਿਚਾਨੋ
ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਹਰਿ ਰਾਇ, ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਸੁ ਕਹਿਯੈ
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਬਹੁਰਿ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸੁ ਹਯੈ
ਹਰਿ ਗੁਰ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਏ, ਬਿਘਨ-ਹਰਨ ਮੰਗਲ ਕਰਨ
ਹਰਿ ਗਰ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਸਦਿ, ਸੰਤਰੇਣ ਸੇਵਕ ਸ਼ਰਨ ।33।

ਇਸ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਉਦਾਸੀ ਧੂਣਿਆਂ ਦੇ ਮੋਢੀ ਮਹੰਤਾਂ ਬਾਲੂ ਹਸਨਾ, ਫੂਲ, ਗੋਂਦਾ, ਅਲਮਸਤ ਆਦਿ ਨੂੰ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਚਾਰ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਦੇ (ਛੇ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ) ਮਾਨਯੋਗ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :

ਬਹੁਰ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ ਪੰਥ ਕੇ ਜੇਤਿਆ
ਹਰਿ ਗੁਰ ਭਗਵਤ ਰੂਪ, ਸੁ ਹੈਂ ਸਭ ਤੇਤਿਆ
ਸਭ ਕੋ ਕਰੋਂ ਪ੍ਰਣਾਮ, ਸੁ ਦ੍ਵੈ ਕਰ ਜੋਰ ਕੈ
ਹੋ ਹਰਿ ਗੁਰ ਕੇ ਸਮ ਜਾਨ, ਸੁ ਨਾਹਿ ਨਿਹੋਰ ਕੈ ।49।
ਆਠ ਕਲੀ ਪਾਰਸ ਸੁ ਕਾਮਧੇਨ, ਚਿੰਤਾਮਣਿ,
ਰਿਧਿ ਸਿਧ ਦਾਸੀ ਗੁਰਦੇਵ ਆਗੈ ਸਾਰੀਐ
ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ ਲਾਲ ਪੰਨੇ ਇਨ ਕੋ ਤੋ ਕੌਨ, ਗਨੇ
ਚਾਰੋ ਮੋਖ ਪਾਨੀ ਭਰੈਂ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰੀਐ
ਰੇਸ਼ਮੀ ਦੁਸ਼ਾਲੇ ਪਸ਼ਮੀਨਾ ਕੌਨ ਗਨਤੀ ਮੈ,
ਐਸੀ ਐਸੀ ਭੇਟ ਗੁਰਦੇਵ ਆਗੈ ਚਾਰੀਐ
ਕਹੈ ਇਮ ਸੰਤਰੇਣ ਦੋਊ ਹਾਥ ਜੋਰ ਕਰ,
ਬਾਰੰਬਾਰ ਇਸਤੇ ਸੁ ਬੰਦਨਾ ਹਮਾਰੀਐ ।54।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰ ਕ੍ਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਓਅੰ ਤੋਂ ੜ ਤਕ ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਬਣਾ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗਾਈ ਹੈ ਜੋ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੈਂਤੀਸ ਅੱਖਰੀ ਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਦਾ ਭਾਗ ਹੀ ਹੈ। ਮੰਗਲ ਖੰਡ ਤੋਂ ਬਾਦ ਬ੍ਰਹਮਖੰਡ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਅਦਿਭੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਵਿਵਿਧ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਰੰਗ ਰਚਾਉਂਦਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਖੰਡ ਕਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਦੇ ਸੂਚਕ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਚਾਰ ਸੌ ਤੋਂ ਉਤੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਵੀ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਭਗਤੀ-ਪਰਾਇਣ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸਨਾਤਨ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਘਰ ਦਾ ਜੰਮ-ਪਲ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਤੇ ਵੇਦਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਆਦਰ ਦਿਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਹੈ :

ਸੰਤ ਵਾਕ ਦਿਜ ਵਾਕ ਪੁਨਿ, ਬੇਦ ਵਾਕ ਪੁਨ ਜਾਨ
ਤੀਨੋ ਬਿਰਥੇ ਜਾਇ ਨਾ, ਆਦਿ ਮਧਯ ਅਵਸਾਨ ।54।

(ਪੱਤਰਾ 348)

ਬਾਣੀ ਨਾਨਕ ਕੀ ਪੜ੍ਹੈ, ਕਰੇ ਬਿਪ੍ਰ ਕੀ ਸੇਵ
ਸੰਤਰੇਣ ਤਿਸ ਜੀਵ ਕੋ, ਮਿਲੈ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਵ ।7।

(ਪੱਤਰਾ 1699)

ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੂਲ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਗਾਈ ਹੈ, ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਮਹਾਨ ਕਿਹਾ ਹੈ।

> [illegible] ਕੇ ਜੇ ਜਨ ਫੋਕਟ ਅਧਾਰ
> ਜਨ ਕਰੀ [illegible] ਤੇ ਜੇ ਤਹਿ [illegible] ।1।
> ਅੰਤਰ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਮ ਕੋ [illegible]
> [illegible] ਨਾਮ ਕੋ [illegible] ਕਰਤ ਅਨੂਪ (ਪੱਤਰਾ 72)

ਇਸੇ ਰੂਪ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਸੂਤ੍ਰ ਨਾਮ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਜਪਣ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਭਾਵ ਵਲੋਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ :

> ਨਾਮ ਬਿਨ ਅਨੰਦ ਨਾਮ ਪਰਿਪੂਰਨ ਹੈ,
> ਪੂਰਨੇ ਨਾਮ ਸੰਤੋ ਤਾਂ ਕੋ ਦੇ ਠਹਰਾਈਐ
> ਆਤਮਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮ ਆਪ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿ ਕਹੇ,
> ਜਿਹ ਨਾਮ ਸੰਤ ਚੋਰ ਤੇਨ ਕੋ ਠਹਰਾਈਐ
> ਅਦ੍ਵੈ ਅਨੰਦ ਕੰਦ ਬੰਦਨਾ ਕਰਨ ਹੇਤ,
> ਤੀਨੋ ਗੁਨ ਤੇ ਅਤੀਤ ਤਾਂ ਸੋ ਮਨ ਲਾਈਐ
> ਦ੍ਵੈਤ ਅਭਿਮਾਨ ਤਜਿ ਆਤਮਾ ਅਲੇਖ ਭੇਖ,
> ਆਪ ਕੋ ਸਮਝ ਕਰਿ ਆਪ ਸੁਖ ਪਾਈਐ ।39।

> ਮਮ ਨਾਮ ਸਿਰੋਮਣਿ ਹੈ ਜਤਿ, ਜੋਂ ਸਭ ਮਾਨੁਖ ਮੈਂ ਜਿਮ ਭੂਪਤਿ ਰਾਜੈ
> ਤਪ ਜੋਗ ਬਿਰਾਗ ਧਰੈਂ ਜਿਤਨੇ, ਤਿਤਨੇ ਸਗਲੇ, ਮਮ ਨਾਮ ਸੁ ਕਾਜੈ
> ਤਿੰਨ ਤਾਪ ਕਲੇਸ਼ ਜੁ ਪਾਪ ਜਿਤੇ, ਸੁ ਤਿਤੇ ਸੁਨ ਕੈ ਮਮ ਨਾਮ ਸੁ ਭਾਜੈ
> ਅਬ ਔਰਨ ਕੀ ਗਨਤੀ ਕਿਨ ਮੈ, ਮਮ ਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੁ ਮੈਂ ਸਿਰ ਛਾਜੈ ।5।

(ਪੱਤਰਾ, 86)

ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ, ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਵਤਰਦਾ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਰਿਗ ਵੇਦ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਕਵੀ ਇਉਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ :

> ਬਨ ਮੈਂ ਗਰਜੈ ਸਿੰਘ ਜਿਉਂ, ਤਿਉਂ ਗਰਜਿਓ ਰਿਗ ਵੇਦ
> ਹਰਿ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੋਊ ਮੇਂ, ਨਾਹਨਿ ਹੈ ਕਛੂ ਭੇਦ ।1।

ਅੜਿੱਲ ਛੰਦ

> ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਉਤਾਰ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਰਾਮ ਕਾ ਨਾਮ ਸਭਨ ਕੋ ਤਾਰ ਹੈ
> ਨਾਮੀ ਨਾਮ ਵਿਖੇ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਜਾਨੀਏ। ਹੋ ਨਾਮੀ ਨਾਮ ਏਕ ਸਰੂਪ ਮਹਾਨਿਏ ।2।
> ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨਾਮੀ ਨਹੀਂ, ਨਾਮੀ ਬਿਨ ਨਹਿ ਨਾਮੁ।
> ਨਾਮੀ ਨਾਮ ਸੁ ਏਕ ਈ, ਗੁੜ ਗੋੜੀ ਸੁਖ ਧਾਮ ।3।
> ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ ਵਸਤੂ ਬਿਨ ਨਾਮ
> ਰਾਮ ਨਾਮ ਤਿਉਂ ਏਕ ਹੀ, ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੁਖ ਧਾਮ ।4।
> ਨਾਮ ਛੋਡਿ ਕਰ ਬਸਤੁ ਕਾ, ਬਸਤੁ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ
> ਨਾਮ ਲੇਤ ਹੀ ਬਸਤੁ ਕਾ, ਬਸਤੁ ਲਖ ਮੈਂ ਆਇ ।5।

(ਪੱਤਰਾ 1815)

ਮੰਗਲ ਖੰਡ ਵਿਚ, ਮਹਾਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਆਪ, ਅੰਬਰੀਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਕਰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੇ ਦੋ ਸਰੂਪਾਂ—ਨਿਰਗੁਣ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵਡੇਰਾ ਹੈ :—

ਨਿਰਗੁਨ ਸਰਗੁਨ ਰੂਪ ਦ੍ਵੈ, ਹਮਰੇ ਆਹਿ ਉਦਾਰ
ਨਾਮ ਦੁਹੂੰ ਤੇ ਅਧਿਕ ਹੈ, ਸੌ ਮਮ ਨਾਮ ਉਤਾਰ । 37 ।

ਇਕ ਥਾਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਸਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ :-

ਜਾਪ ਕਰੈਂ ਤਾਪ ਕਰੈਂ ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਕਰੈਂ,
ਹੋਮ ਕਰੈਂ ਜੱਗਯ ਕਰੈਂ ਕਰੈਂ ਦਾਨ ਠੌਰ ਕੋ
ਅਗਮ ਨਿਗਮ ਪੜ੍ਹੈ ਜੋਤਿਸ਼ ਪੁਰਾਣ ਪੜ੍ਹੈ,
ਗੀਤਾ ਪੜ੍ਹਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੈ ਪੁਨਿ ਔਰ ਕੋ
ਔਰ ਕੋਪਦੇਸ਼ ਕਰੈ ਅਪਨੇ ਰਿਦੇ ਨ ਧਰੈ,
ਬਿਖੈ ਦੇਖਿ ਦਰੈਂ ਪੈ ਨ ਛੋਰੇਂ ਮਨ ਦੌਰ ਕੋ
ਕਹੈ ਇਮ ਸੰਤਰੇਣ ਝੂਠਾ ਤੇਰਾ ਲੈਣ ਦੇਣ,
ਜਬ ਲਗ ਸਿਮਰੇ ਨ ਦਸਰਥ ਕੌਤ ਕੋ । 16 ।
ਪ੍ਰਾਣ ਬਿਨਾ ਦੇਹ ਜੈਸੇ, ਦੀਪ ਬਿਨਾ ਗੇਹੁ ਜੈਸੇ,
ਭਾਵ ਬਿਨਾ ਨੇਹੁ ਜੈਸੇ ਆਪ ਉਰ ਮਾਨੀਐ
ਦੇਖੇ ਬਿਨ ਧਯਾਨ ਜੈਸੇ ਦੂਧ ਬਿਨ ਭੈਂਸ ਜੈਸੇ,
ਪਤੀ ਬਿਨਾ ਨਾਰਿ ਕੋ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਨੁਮਾਨੀਐ
ਕੂਪ ਬਿਨ ਨੀਰ ਜੈਸੇ ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਗਯਾਨ ਜੈਸੇ,
ਬਰ ਬਿਨਾਂ ਦੇਵ ਮੋਠਾਔਰ ਸੋ ਪਛਾਨੀਐ
ਕਹਯੋ ਮਰਦਾਨੈ ਇਮ ਪੰਡਤ ਪ੍ਰਬੀਨ ਸੁਨੋ,
ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਤੈਸੇ ਹੋਮ ਜੱਗ ਜਾਨੀਐ । 17 ।

(ਕਸ਼ਮੀਰ ਖੰਡ, ਪੱਤਰਾ 1681)

ਨਾਮ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਜਪੁ ਤਾਪੁ, ਸੁ ਨਾਮ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਬ੍ਰਤ ਪੂਜਾ
ਨਾਮ ਸਮਾਨ ਨ ਤੀਰਥ ਦਾਨ, ਸੁ ਨਾਮ ਸਮਾਨ ਨ ਮਾਨ ਬਹੂਜਾ
ਜੋਗ ਬਿਰਾਗ ਤਿਆਗ ਜੱਗਾਦਿਕ, ਨਾਮ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਅਨ ਦੂਜਾ
ਨਾਮ ਸਮਾਨ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਨ, ਰਾਮ ਬਿਮੁਖ ਨ ਸੁਖ ਕਹੂ ਜਾ । 6 ।

(ਪੱਤਰਾ 931)

ਧਰਮੀ ਬਣਨ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੀ ਕੀ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਸੋਹਣਾ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ :-

ਧਯਾਨ ਗੁਰਮੂਰਤਿ ਕਾ ਪੂਜਾ ਗੁਰ ਪਾਂਇਨ ਕੀ,
ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਾਸ ਸਾਸ ਰੋਮ ਰੋਮ ਲੀਜੀਐ,
ਸੇਵਾ ਨਿਤ ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਭਗਤਨ ਕੀ,
ਕਨਕ ਆਦਿ ਬਸਨ ਬਿਪ੍ਰਨ ਕੋ ਦੀਜੀਐ
ਪਯਾਸੇ ਕੋ ਪਿਲਾਇ ਪਾਨੀ ਭੂਖੇ ਕੋ ਜਿਵਾਇ ਅੰਨ,
ਆਪ ਤੇ ਗਰੀਬ ਪਰ ਦਯਾ ਨਿਤ ਕੀਜੀਐ
ਐਸੀ ਭਾਂਤ ਚਲੈ ਜੋਇ ਤਾਂ ਕੋ ਸਮ ਨਾਹਿ ਕੋਇ,

ਇਹੁ ਉਪਦੇਸ਼ ਮਨ ਮਾਂਹਿ ਰਾਖਿ ਲੀਜੀਐ । 21 ।
(ਪੱਤਰਾ 933)

ਸੇਵਾ ਨਿਤ ਸੰਤਨ ਕੀ, ਸੰਗਤ ਪੰਡਤਿਨ ਕੀ,
ਮੂਰਖ ਕੀ ਸੰਗਤ ਨ ਭੂਲਿ ਕਬਹੂੰ ਕੀਜੀਐ
ਸੁਨੈ ਹਰਿ ਗੁਨ ਕਾਨ ਬਿਪ੍ਰ ਕੌ ਦੇਵੈ ਦਾਨ,
ਬਡੋ ਈ ਪ੍ਰਭਾਤ ਉਠਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਲੀਜੀਐ
ਦੀਨ ਪਰ ਦਯਾ ਕਰੈ ਬਡਿਨ ਕੇ ਪਾਂਇ ਪਰੈ,
ਨਿਰਧਨੁ ਦੇਖੈ ਜਾਂਹਿ ਤਾਂਹਿ ਕਛੁ ਦੀਜੀਐ
ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਏਹੁ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਿਲੈ ਨਾਹਿ,
ਸਤੀ ਕੋ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਜੈਸੇ ਏਕ ਬਾਰ ਹੂਜੀਐ । 21 ।
(ਪੱਤਰਾ 503)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਾਦ; ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਥਾਂ ਥਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ :-

'ਸੰਤ ਜਗ ਮਾਂਹਿ ਜੇਤੇ, ਰਾਮ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਤੇਤੇ,
ਸੰਤਨ ਸਮਾਨ ਦੂਜਾ ਜਗ ਮਾਹਿ ਨਾਹਿ ਕੋ ।
ਜਨਨੀ ਕੋ ਲਘੁ ਬਾਲ, ਬਾਲਕ ਕੋ ਦੂਧ ਜੈਸੇ,
ਤਰਨੀ ਭੰਤਾਰ ਨਾਰ ਮਦ ਚੜ੍ਹਾ ਜਾਹਿ ਕੋ ।
ਤੈਸੇ ਰਘੁਬੀਰ ਜੀ ਕੋ ਸੰਤ ਹੈਂ ਪਿਆਰੇ ਸਭ,
ਤਿਨ ਕੋ ਜੋ ਸੁਖ ਦੇਵੇ ਰਾਮ ਦੇਵੇ ਤਾਂਹਿ ਕੋ ।
ਕਹੈਂ ਕਵਿ ਸੰਤਰੇਣ ਰਾਮ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤ,
ਸੰਤਨ ਸਮਾਨ ਆਨ ਜਗਤ ਮੈਂ ਨਾਹਿ ਕੋ । 11 ।
ਸੰਤਨ ਕੀ ਉਪਮਾ ਪਿਆਰੀ ਰਘੁਬੀਰ ਜੀ ਕੋ,
ਅਲਿ ਕੋ ਸੁਗੰਧ ਜੈਸੇ ਤੂੰਬਰੀ ਫਕੀਰ ਕੋ ।
ਕ੍ਰਿਪਨ ਕੋ ਧਨ ਜੈਸੇ **ਏਣਨਿ** ਕੋ ਨਾਦ ਤੈਸੇ, **ਮ੍ਰਿਗ**
ਅਤਿ ਭੂਖੇ ਖੀਰ ਜੈਸੇ ਭੈਂਸ ਜਯੋਂ ਅਹੀਰ ਕੋ ।
ਭਰਤ ਕੋ ਰਾਮ ਜੈਸੇ ਰਾਮ ਕੋ ਭਰਤ ਤੈਸੇ,
ਸੰਤਨ ਕੋ ਨਾਮ ਜੈਸੇ ਉਪਮਾ ਅੰਬੀਰ ਕੋ ।
ਦੇਵਨ **ਪਿਊਖ** ਜੈਸੇ ਬਰਨਾ ਕੋ ਜਾਤ ਤੈਸੇ, **ਅੰਮ੍ਰਿਤ**
ਮੋ ਕੋ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜੈਸੇ, ਤੈਸੇ ਰਘੁਬੀਰ ਕੋ । 2 ।
(ਪੱਤਰਾ 722)

ਅਸਲੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਲੱਛਣ ਕਵੀ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ ਨੇ ਇਉਂ ਦੱਸੇ ਹਨ :–

ਪਰ ਗੁਨ ਪਰਧਨ ਪਰ ਰੂਪ ਪਰ ਜਸ
ਦੇਖਿ ਸੁਣ ਕੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਹਿ ਜੋ ਮਹਾਨੀਐ
ਪਰ ਬੁਧਿ ਪਰ ਗਯਾਨ ਪਰ ਵਿਦਯਾ ਸੁਜਾਨ
ਪਰ ਸਨਮਾਨ ਪੁਨਿ ਔਰ ਉਰ ਮਾਨੀਐ
ਪਰ ਘਰਿ ਪਰ ਵਰਿ ਪਰ ਸੁਤ ਪਰ ਨਾਰਿ

ਔਰ ਪਰ ਉਪਮਾ ਸੁਨਿ ਜੋ ਹਰਖਾਨੀਐ
ਪਰ–ਲਾਭ ਪਰਪੁੰਨ ਪਰ ਕੀਰਤੀ ਸੁ ਸੁਨਿ
ਹੋਹਿ ਸੁ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹਰਿ ਸੰਤ ਸੋ ਪਛਾਨੀਐ ।13।
ਔਗੁਣ ਛਪਾਵੈ ਪਰ ਗੁਣ ਕੋ ਬਢਾਵੈ ਔਰ
ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਸੁਨਿ ਮਨ ਮਾਨੈ ਜੋ ਗਿਲਾਨੀਐ
ਪਰ ਨਾਰਿ ਪਰ ਧਨ ਸੁਤਾ ਸੁਤ ਸਮ ਮਾਨ
ਪਰ ਦੋਸ਼ ਪਰ ਪਾਪ ਕਰੈ ਨਾ ਬਖਾਨੀਏ
ਦੁਖ ਕੋ ਨਿਵਾਰੇ ਆਇ ਸਰਨ ਪਰੈ ਕੋ ਤਾਰੇ
ਪਰ ਕਾ ਨ ਆਤਮਾ ਦੁਖਾਵੈ ਔਰ ਜਾਨੀਐ
ਪਰ ਕਾ ਬਢਾਵੈ ਮਾਨ ਆਪਨਾ ਚਹੈ ਨਾ ਜਾਨ
ਐਸੇ ਗੁਨ ਜਿਨ ਮੋ ਸੋ ਸੰਤ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ।14।

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਪਰ ਕੀ ਬਿਦਿਆ ਪਰ ਕਾ ਗੁਣ ਜੋ, ਬਟ ਬੀਜ ਸਮੇਂ ਕਰਿ ਮੇਰੁ ਜਨਾਵੈ
ਪਰ ਔਗੁਣ ਮੇਰੁ ਸਮਾਨ ਜੁ ਹੈ, ਤਿਸਕੋ ਆਪਨੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ਛਪਾਵੈ
ਅਪਨੀ ਜਿਮ ਛਾਇ ਬਹੀਰ ਰਖੈ, ਤਿਵ ਬਾਹਰ ਨਾਹਿਨ ਜਾਣ ਸੁ ਪਾਵੈ
ਪਰ ਔਗੁਣ ਤਜੋਂ ਮਨ ਮਾਹਿ ਰਖੈ, ਹਰਿ ਸੰਤ ਵਹੀ ਗੁਰ ਆਪ ਬਤਾਵੈ ।15।
(ਪੱਤਰਾ 1567, ਬਰਨ ਖੰਡ, ਦਸਵਾਂ ਅਧਿਆਇ)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵੀ ਨੇ ਸੰਤਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਲੱਛਣ ਵੀ ਦੱਸੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਅਸਲ਼ੀ ਤੇ ਨਕਲੀ ਭੇਖ਼ੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਆਚਾਰ ਤੋਂ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣੂ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਵੀ ਸਾਫ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲੀ ਸੰਤ ਕੌਣ ਹੈ ਤੇ ਨਕਲੀ ਕੌਣ।

ਚਟਪਟਾ ਪਉੜੀ ਛੰਦ

ਭਗਵਾ ਭੇਖ ਬਰਾਬਰੇ, ਜਯੋਂ ਰੱਤਕ ਸੋਨਾ
ਤੋਲ ਬਰਾਬਰ ਦੁਊ ਕਾ, ਪਰ ਮੋਲ ਕਬੂ ਨਾ
ਪਿੱਤਲ ਸੋਨਾ ਦੁਊ ਕਾ, ਰੰਗ ਏਕ ਸੁ ਜਾਨੋ
ਮੋਲ ਦੋਊ ਕਾ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਤਿਯੋਂ ਸੰਤ ਪਛਾਨੋ ।21।
ਮੋਤੀ ਘੋਗਟ ਏਕ ਸੇ, ਦੇਖਨ ਕੋ ਦੋਈ
ਰੰਗ ਬਰਾਬਰ ਦੁਊ ਕਾ, ਪਰ ਮੋਲ ਨ ਕੋਈ
ਜਿਉਂ ਪੋਸਤ ਕੇ ਸੇਤ ਲਾਲ ਫੁਲ ਬਿਰਲਾ ਹੋਏ
ਤਿਉਂ ਭੇਖੋਂ ਮੈਂ ਸੰਤ ਏਕ ਅਧ ਵਿਰਲਾ ਕੋਏ ।22।
(ਪੱਤਰਾ 1387)

ਉੱਚਾ ਧਾਰਮਕ ਜੀਵਨ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਰਸਮਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਗਿਆਨ, ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਭਗਤੀ ਆਦਿ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਲੋਕ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਤਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਸੰਤ ਜਨ, ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਦਰਜਾ

ਦਿੰਦੇ ਹਨ :-

ਪੁਹਪ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਫਲ, ਫਲ ਬਿਨਾ ਰਸ ਨ ਪਾਵੈ
ਰਸ ਬਿਨ ਨਾਹਿ ਅਨੰਦ, ਆਨੰਦ ਬਿਨ ਸੁਖ ਨਾ ਦਾਵੈ ।
ਤਿਉਂ ਕਰਮਨ ਬਿਨ ਬੁਧਿ ਨ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇ ਸੁਜਾਨੇ
ਬੁਧਿ ਨਿਰਮਲ ਬਿਨ ਭਗਤੀ ਨਹਿ ਤਿਉਂ ਹੋਇ ਪਛਾਨੋ ।
ਭਗਤਿ ਬਿਨਾਂ ਨਹ ਗਯਾਨ, ਗਯਾਨ ਬਿਨ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ
ਮੁਕਤਿ ਬਿਨਾਂ ਸੁਖ ਨਾਹਿ, ਸੰਤ ਅਰੁ ਬੇਦ ਬਤਾਵੈ ।
ਜੋ ਸੁਖ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਕੋ, ਸੋ ਸੁਖ ਕਹੂੰ ਨ ਜਾਨ ਹਰਿ
ਸਤਿ ਕਹੂੰ ਸਤਿ ਕਹੂੰ, ਸਤਿ ਕਹੂੰ ਭੂਪਤਿ ਸੁਨੋ ਮਹਾਨ ਬਰ ।

(ਪੱਤਰਾ 1416)

ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਅਧਿਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕਦੇ, ਸਗੋਂ ਭੋਗਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਬਹਿਦੇ ਹਨ :–

ਜਹਿ ਰਾਜ ਕਲਾ ਤਹਿ ਭੋਗ ਕਲਾ, ਜਹਿ ਭੋਗ ਕਲਾ ਤਹਿ ਪਾਪ ਖਲਾ ਹੈ
ਜਹਿ ਰੂਪ ਕਲਾ ਤਹਿ ਕਾਮ ਕਲਾ, ਜਹਿ ਕਾਮ ਕਲਾ ਤਹਿ ਪਾਪ ਖਲਾ ਹੈ
ਜਹਿ ਜੋਗ ਕਲਾ ਨਹਿ ਭੋਗ ਕਲਾ, ਜਹਿ ਭੋਗ ਕਲਾ ਤਹਿ ਜੋਗ ਢਲਾ ਹੈ
ਜਹਿ ਜੋਗ ਢਲਾ ਤਹਿ ਨਿੰਦ ਕਲਾ, ਜਹਿ ਨਿੰਦ ਕਲਾ ਤਹਿ ਪਾਪ ਰਲਾ ਹੈ ।58।

(ਪੱਤਰਾ 1475)

ਭਾਵੇਂ ਸਾਰਾ ਗ੍ਰੰਥ ਭਗਤੀ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਪੁਰਾਣਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਪੂਰਨ ਹੈ ਪਰ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਵੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੋਰੀ ਆਦਿ ਕੁਕਰਮ ਇਸ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਮਜਬੂਰੀ ਕਰਕੇ ਅਜੇਹੇ ਪਾਸੇ ਲਗਦੇ ਹਨ । ਮਦੀਨੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮੌਲਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਗੱਲ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸਲ, ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਰਾਜਾ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਜਾ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।

ਤਿਨ ਕੀ ਖਬਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਲੇਇ । ਨੰਗਾ ਭੂਖਾ ਰਹਿਣ ਨ ਦੇਇ
ਜਿਸਕੋ ਰੋਜ਼ੀ ਨਾਹੀ ਕੋਇ । ਤਿਸਕੋ ਰੋਜ਼ੀ ਲਾਵੈ ਸੋਇ । 9 ।
ਭੂਖੇ ਮਰਦੇ ਕਰੈਂ ਮਜੂਰੀ । ਪੇਟ ਨਾ ਭਰੈ ਤ ਕਰੈਂ ਸੁ ਚੋਰੀ
ਸਮਾ ਪਾਇ ਕਰ ਇਕ ਦਿਨ ਓਇ । ਚੋਰੀਓਂ, ਪਕੜੇ ਜਾਵਹਿ ਸੋਇ । 92 ।
ਫੜ ਕਰਿ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਬੰਦੀ ਡਾਰੈਂ । ਊਪਰ ਤੇ ਫਿਰ ਛਮਕਾਂ ਮਾਰੈਂ
ਤਿਨ ਕੋ ਐਸੀ ਮਿਲੈ ਸਜ਼ਾਇ, ਜੀ ਭੂਖੇ ਕਹੁ ਕਰੈਂ ਸੁ ਕਾਇ । 93 ।

ਦੋਹਰਾ

ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤਿਨਹੁ ਕੋ, ਪੂਛਿਓ ਨਾਹਿ ਬੁਲਾਇ
ਚੋਰੀ ਤੁਮਨੇ ਕਿਉਂ ਕਰੀ, ਹਮਕੋ ਦੇਹੁ ਬਤਾਇ । 94 ।

ਚੌਪਈ

ਭੂਖੇ ਮਰਦੇਂ ਚਲੈ ਬਿਰਾਹੁ । ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਾ ਏਹੁ ਗੁਨਾਹੁ
ਜਿਸ ਭੂਖੇ ਕੋ ਅੰਨ ਨ ਦਯੋ । ਤਾਂ ਤੇ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਸੁ ਗਯੋ । 95 ।

ਹੋਇ ਗੁਨਾਹ ਜਗਤ ਮੈਂ ਜੇਤੇ । ਜ਼ਿੰਮੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੇ ਤੇਤੇ ।
ਖਾਣੇ ਕੋ ਜੇ ਦੇਵੇ ਸੋਇ । ਪੁਨਿ ਗ਼ੁਨਾਹੁ ਫਿਰ ਕਰੈ ਨ ਕੋਇ । 96 ।

(ਪੱਤਰਾ 944)

ਇਹ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਨ ਕਾਫੀ ਹਦ ਤਕ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੁਰਾਚਾਰੀ, ਆਰਥਿਕ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵੈਸੇ ਨਹੀਂ । ਇਜੇਹੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਥਾਂ ਥਾਂ ਪਿਰੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ।

ਧਰਮ ਦੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਵੀ ਨੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਆਚਾਰ ਤੇ ਨੀਤੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿਤਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—

ਸੱਜਣ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰੈ, ਜਬ ਲਗੁ ਪਾਰ ਬਸਾਇ
ਸੱਜਨ ਸੰਗਤਿ ਕਰੇ ਤੇ, ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਪਾਇ ॥
ਆਰਬਲਾ ਜਸੁ ਕੀਰਤੀ, ਚਉਥਾ ਬਲੁ ਪਹਿਚਾਨ
ਸੇਵਾ ਸੱਜਨ ਕੀ ਕਰੇ, ਲਹੇ ਸੁ ਚਾਰ ਮਹਾਨ । 2 ।
ਦੁਸ਼ਟਿ ਮੰਤ੍ਰੀ ਤਿਆਗਿਯੇ, ਡਰਤਾ ਕਹੈ ਜੋ ਬਾਤ
ਤਿਸਕਾ ਕਹਯਾ ਨ ਮਾਨੀਐ, ਅੰਤ ਕਰੈ ਸੋ ਘਾਤ । 3 ।
ਖਰੀ ਜੁ ਕਹੈ ਦੁਖਾਇਕੈ, ਵਹੀ ਮੰਤਰੀ ਜੋਗ
ਰਾਖੈ ਸੋ ਘਰਿ ਆਪਣਾ, ਪਰਜਾ ਪੁਨਿ ਸਭਿ ਭੋਗ । 4 ।
ਸ਼ਤਰੂ ਆਵਤ ਦੇਖ ਕੈ, ਪਹਿਲੈ ਸੈਨ ਮਿਲਾਇ
ਆਇ ਪਰੈ ਜਬ ਸੀਸ ਪਰ, ਚਲੈ ਨ ਫੇਰ ਉਪਾਇ । 5 ।
ਆਗ ਲਗੇ ਜਬ ਘਰ ਵਿਖੈ, ਚਲੈ ਨ ਤੁਰਤ ਉਪਾਇ
ਪਹਿਲੇ ਕੂਪ ਜੁ ਖੋਦਿਯੇ, ਤਬ ਸੋ ਆਗ ਬੁਝਾਇ । 6 ॥

(ਪੱਤਰਾ 1112, ਰਾਮੇਸ਼ਰ ਖੰਡ)

ਇਕ ਥਾਂ ਬਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾੜਨ ਦੇ ਗੁਣ ਦਸਦਿਆਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ :—

ਤਾੜਨ ਹੈ ਸ਼ਿਸ਼ ਕੋ ਸੁਤ ਕੋ ਗੁਣ, ਤਾੜਨ ਤੇ ਸੁਧਰੈ ਇਹ ਦੋਈ
ਬਾਲਕ ਖੇਲ ਬਿਖੇ ਬਿਗਰੈਂ ਸਭ, ਤਾੜਨ ਤੇ ਬਿਗਰੈ ਨਹਿੰ ਕੋਈ
ਤਾੜ ਘੁਮਾਰ ਕਰੈ ਜਿਮ ਬਾਸਨ, ਤਾਂਹਿ ਸਮੈਂ ਫਿਰ ਨੀਰ ਸਮੋਈ
ਬਾਸਨ ਹ੍ਵੈ ਚਿਕਨਾ ਕਰ ਤਾੜਨ, ਬਾਲਕ ਤੇ ਸੁਰ ਤਾੜਨ ਹੋਈ । 35 ।

(ਪੱਤਰਾ 297)

ਉਦਾਸੀਆਂ ਬਾਰੇ

ਜੈਸਾ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਸਨ : ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਗਾਈ ਹੈ ਤੇ 'ਉਦਾਸੀ ਬੋਧ' ਨਾਮ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਪੁਸਤਕ ਵੀ ਰਚਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਆਏ ਹਵਾਲੇ ਧਿਆਨ ਯੋਗ ਹਨ :—

ਨਾਨਕ ਪੰਥ ਕਹਯੋਂ ਮਮ ਜੋਇ । ਨਾਮ ਉਦਾਸੀ ਜਾਨੋ ਸੋਇ । 76 ।
ਨਾਨਕ ਪੰਥ ਜੁ ਨਾਮ ਉਦਾਸੀ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਹੈ ਮਮ ਅਬਿਨਾਸੀ ।
ਤਿਨਕਾ ਮੰਤ੍ਰ ਜੋ ਨਰ ਲੈਹੈ । ਪਰਮ ਭਗਤਿ ਸੋ ਮੋ ਕੋ ਪੈਹੈ ॥ 77 ॥

(ਪੱਤਰਾ 89)

ਨਾਨਕ ਕੇ ਸਿਸ ਦ੍ਵੈ ਪਰਕਾਰੇ । ਦ੍ਵੈ ਹੈਂ ਸੋ ਜਗ ਮਾਹਿ ਉਦਾਰੇ
ਉਦਾਸੀਨ ਸੋ ਜਾਨ ਉਦਾਸੀ । ਹਰਿ ਗੁਰ ਕੇ ਸੋ ਜਾਨਿ ਉਪਾਸੀ । 46 ।

(ਪੱਤਰਾ 94)

ਜਦੋਂ ਮੰਗਲ ਖੰਡ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਖੰਡ ਪਿਛੋਂ ਬਿਲਾਸ ਖੰਡ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮੰਗਲ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰਵਰਤਕ ਸਨ :

ਨਾਨਕ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਨਾਤਨ, ਆਦਿ ਨਾਰਾਯਣ ਸ੍ਵੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ
ਜੀਵਨ ਕਾਰਣ ਦੇਹਿ ਧਰਯੋ, ਤਿਨ ਆਪ ਬਿਦੇਹਿ ਸੁਹੈਂ ਸੁਖਰਾਸੀ
ਨਾਮ ਜਪਾਇ ਸੁ ਜੀਵਨ ਤੇ, ਜਗ ਜੀਵਨ ਕੀ ਸੁ ਕਟੀ ਜਮ ਫਾਸੀ
ਤਾਂਹਿ ਨਮਾਮਿ ਸਿਰੀ ਗੁਰ ਕੋ, ਜਿਨ ਪੰਥ ਕਰਯੋ ਜਗ ਮਾਹਿ 'ਉਦਾਸੀ' । ੧ ॥

(ਪੱਤਰਾ 213)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਬਚਪਨ ਸਮੇਂ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਸਾਧੂ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ–ਸਾਧੂ ਸੰਤਰੇਣ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਸੰਵਾਦ ਵਿਚ ਵੀ ਉਦਾਸੀ ਮਤ ਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ :—

ਉਹ ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—

ਸੰਤਰੇਣ ਮਮ ਨਾਮ ਹੈ, ਭੇਖ ਉਦਾਸੀ ਜਾਨਿ
ਉਦਾਸੀਨ ਨਿਰਬਾਣ ਹਮ, ਬਨ ਮੈਂ ਰਹੈਂ ਮਹਾਨ । 52 ।

ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਇਹ ਭੇਖ ਕਦੋਂ ਤੋਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉਤਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਭੇਖ ਹੈ, ਜੋ ਪਰਮੇਸਰ ਨੇ ਚਲਾਇਆ ਹੈ :—

ਪ੍ਰਿਥਮ ਭੇਖ ਦੋਇ ਪ੍ਰਭ ਕਰੇ, ਨਾਮ ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਤਿਨ ਕੇ ਧਰੇ । 60 ।
ਉਦਾਸੀਨ ਦੂਜਾ ਸੰਨਯਾਸ । ਪੰਥ ਸੁ ਦੋਇ ਕਰੇ ਪਰਕਾਸ਼
ਓਅੰਕਾਰ ਤੇ ਜਾਨ ਉਦਾਸਿ । ਸੋਹੰ ਤੇ ਜਾਨੋ ਸੰਨਯਾਸ । 6 ।
ਓਅੰ ਸੋਹੰ ਦੁਊ ਸਮਾਨ । ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਇਨ ਮਾਹਿ ਮਹਾਨ ॥
ਨਿਰਗੁਨਿ ਸਰਗੁਨਿ ਦੋਨੋ ਏਕ । ਬਿਨ ਜਾਨੇ ਜਨ ਕਹੈਂ ਅਨੇਕ । 62 ।

(ਪੱਤਰਾ 411)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਕਸ਼ਮੀਰ ਖੰਡ' ਵਿਚ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

ਆਦਿ ਉਂਕਾਰੋਂ ਭਏ ਉਦਾਸੀ, ਕਰਯੋ ਪਰਗਟ ਹਰਿ ਅਬਿਨਾਸੀ
ਉਦਾਸੀਨ ਆਦਿ ਤਹਿੰ ਨਾਮ । ਰਾਖਯੋ ਆਪ ਨਾਰਾਯਣ ਰਾਮ । 38 ।
ਓਅੰਕਾਰ ਤੇ ਉਦਭਵ ਲਯੋ । ਇਸਤੇ ਨਾਮ ਉਦਾਸੀ ਭਯੋ
ਉਦਾਸੀ ਸੋ ਜੋ ਹ੍ਵੈ ਉਦਾਸੀ । ਸਿਮਰਨ ਕਰੈ ਸੁ ਹਰਿ ਅਬਿਨਾਸੀ । 39 ।
ਜਬ ਲਗ ਧਰਨੀ ਅਰੁ ਅਸਮਾਨ । ਤਬ ਲਗ ਪੰਥ ਉਦਾਸੀ ਜਾਨ ॥
ਜਬ ਲਗ ਓਅੰਕਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਤਬ ਲਗ ਪੰਥ ਸੁ ਜਾਨ ਉਦਾਸਿ । 40 ।
ਇਹ ਦ੍ਵੈ ਗਾਦੀ ਹਮਰੀ ਜਾਨ । ਹੋਵੈਗੀ ਜਗ ਮਾਹਿੰ ਮਹਾਨ
ਗੁਰ ਪਦਵੀ ਲਹਣੇ ਕੋ ਦੀਨੀ । ਸੇਵਾ ਕਰਕੈ ਤਿਸਨੈ ਲੀਨੀ । 41 ।
ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਸੋ ਮੇਵਾ ਪਾਵੈ । ਇਉਂ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਪ ਬਤਾਵੈ
ਬਹੁਤੇ ਜਨਮ ਕਰੀ ਇਨ ਸੇਵਾ, ਇਸਤੇ ਇਨ ਅਬ ਪਾਯੋ ਮੇਵਾ । 42 ।

ਸਿਰੀਚੰਦ ਗੋਰਖ ਅਵਤਾਰ, ਨਾਹਿੰ ਬਾਸਨਾ ਤਾਹਿੰ, ਉਦਾਰ ॥
ਮਮ ਬਚਨਨ ਮੈਂ ਆਇ ਸੁ ਗਯੋ । ਇਸਤੇ ਆਇ ਉਤਾਰ ਸੁ ਲਯੋ ॥ 43 ॥
(ਦਾਸੀਨ ਗਾਦੀ ਮਮ ਜੋਇ । ਸਿਰੀਚੰਦ ਕੋ ਦੀਨੀ ਸੋਇ
ਉਦਾਸੀਨ ਮਮ ਪੰਥ ਉਦਾਸੀ । ਗੁਰਪਦਵੀ ਮਮ ਰੂਪ ਨਿਵਾਸੀ ॥ 44 ॥
ਗੁਰਪਦਵੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਾਹਿ । ਏਕ ਰੂਪ ਸਭ ਜਾਨੋ ਤਾਂਹਿ
ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਧਰਮ ਅਵਤਾਰ । ਪੂਰਬ ਕਹਯੋ ਜੁ ਤੋਹਿ ਉਦਾਰਿ ॥ 45 ॥
(ਪੱਤਰਾ 1764)

ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਤਰੇਣ ਅਤਿ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ 'ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ' ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਥਾਂ ਥਾਂ ਆਪ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਕਾਰਣ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਇਕ ਮਹਾਨ ਪੂਜਨੀਕ ਚੀਜ਼ ਬਣ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਆਦਰ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ : ਪਰ ਇਸ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਚਰਚਾ ਕਵੀ ਨੇ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ :—

ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਸਭ, ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਸੁ ਜਾਨ ।
ਸਭ ਫਲਦਾਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹੁ, ਆਦਿ ਮਧਯ ਅਵਸਾਨ ॥ 57 ॥
ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਕੀ, ਕਥਾ ਹੋਇ ਜਿਸ ਠਉਰ
ਤੀਰਥ ਸਭ ਤਹਿੰ ਆਇਕੈ, ਠਾਂਢੇ ਰਹੈਂ ਸੁ ਪਉਰ ॥ 58 ॥ (ਚੌਥਾ ਅਧਿਆਇ)
ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹ, ਬਰਨਨ ਕਰੋਂ ਉਦਾਰ
ਇਸ ਕੋ ਪੜ੍ਹੈ ਜੋ ਸੁਣੈਂਗੇ, ਤਿਨ ਕਾ ਹੋਇ ਉਧਾਰ ॥ 43

ਇਕ ਦੋ ਅੱਛਰ ਹੀ ਪੜ੍ਹੈ ਯਾਹ ਗ੍ਰੰਥ ਕੇ ਜੋਇ
ਮੁਕਤਿ ਫਿਰੈ ਤਿਸ ਢੂੰਡਤੀ, ਘਰਿ ਘਰਿ ਤਾਂਹਿੰ ਸੁ ਲੋਇ ॥ 18 ॥
ਅੱਛਤ ਚੰਦਨ ਫੂਲ ਚੜ੍ਹਾਇ । ਤਾਂਹਿੰ ਪੁੰਨ ਸੁਰਪੁਰਿ ਸੋ ਜਾਇ ॥ 20 ॥
(ਪੱਤਰਾ 58)

ਸਭ ਅਵਨੀ ਪਰਦੱਛਣਾ, ਕਰਯੋਂ ਚਹੈ ਜੋ ਕੋਇ ।
ਕਰੈ ਜੁ ਯਾਹ ਗ੍ਰੰਥ ਕੀ, ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਨਰ ਸੋਇ ॥ 25 ॥

ਇਕ ਥਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ :—

ਕਬਿੱਤ

ਜਬ ਲਗ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋ ਨ ਪੜ੍ਹੈ ਸੁਨੈ, ਤਬ ਲਗ, ਨਾਨਕ ਕੋ ਕੋਊ ਨ ਪਛਾਨ ਹੈ ।
ਸਗਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਮੈਂ ਉਤਮ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹ, ਭਗਤੀ ਗਿਆਨ ਕੀ ਤੋ ਮਾਨੋ ਇਹ ਖਾਨ ਹੈ ।
ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੈਂ ਹੈਂ ਮੁਨਿ ਗੁਰੂ ਕੇ ਚਰਿਤ ਯਾ ਮੈਂ, ਦੇਵ ਗੁਰੂ ਸੁਰਗ ਮੈਂ ਅਬ ਲੋਂ ਬਖਾਨ ਹੈ ।
ਬਡੋ ਉਪਕਾਰ ਮੁਨਿ ਕੀਓ ਹੈ ਜੀਵਨ ਪਰ, ਪੜ੍ਹੈ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਏਹੁ ਗੁਰੂ ਕੋ ਸੁ ਜਾਨ ਹੈ ।60।
(ਪੱਤਰਾ 49)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਧਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਦੇਸ ਵਿਚ ਵਿਕਰਾਲਤਾ ਫੈਲ ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਮਹਾਂ-ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਖੁਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਵਾਂਗਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪੰਚਮ ਬੇਦ ਪਰਗਟ ਕਰਾਂਗਾ ।

ਪੰਚਮ ਬੇਦ ਸੁ ਆਹਿ ਹਮਾਰਾ । ਪਰਗਟ ਨਾਹਿ ਸੁ ਜਗਤ ਮਝਾਰਾ
ਤਿਸ ਕੋ ਪਰਗਟ ਕਰਿ ਹੈਂ ਸੋਇ । ਅਪਨੇ ਮੁਖ ਤੇ ਜਾਨੋ ਓਇ । 59 ।
ਪੰਚਮ ਬੇਦ ਨਾਮ ਕੇ ਮਾਹਿ । ਨਾਮ ਉਤਾਰ ਸੁ ਜਾਨੋ ਤਾਂਹਿ
ਨਾਨਕ ਮੁਖਿ ਕੀ ਜਾਣੀ ਜੋਇ । ਪੰਚਮ ਬੇਦ ਪਛਾਨੋ ਸੋਇ । 60 ।
ਨਾਨਕ ਮੁਖ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜੇਤੀ । ਰਾਮ ਨਾਮ ਸਮ ਆਹਿ ਸੁ ਤੇਤੀ
ਤਿਸ ਕੋ ਪੜ੍ਹੈਂ ਸੁਣੈਗੇ ਜੇਤੇ । ਮੁਕਤਿ ਲਹੈ ਜੀਵ ਸੋ ਤੇਤੇ ।। 61 ।।
ਗੁਰ ਪਦਵੀ ਤਿਸ ਕੋ ਜਗ ਮਾਹੀ । ਹੋਵਹਿਗੀ ਕਛੁ ਸੰਸਾ ਨਾਹੀ
ਗੁਰ ਕਰਿ ਮਾਨਹਿੰਗੇ ਸਭ ਹਿੰਦੂ । ਪੀਰ ਸੁ ਕਰਕੇ ਸਰਬ ਅਵਿੰਦੂ । 62 ।

ਦੋਹਰਾ

ਹਿੰਦੂ ਗੁਰ ਕਰਿ ਮਾਨਿ ਹੈਂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰਿ ਪੀਰ
ਦੋਨੋਂ ਦੀਨ ਸੁਮਾਰ ਹੈਂ, ਮਾਨੈਂ ਅਉਰ ਫ਼ਕੀਰ ।। 63 ।।
ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਅਵਤਾਰ ਕੀ, ਕਥਾ ਹੋਇਗੀ ਜੋਇ
ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਸੋ, ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਜਗ ਮੈ ਓਇ ।। 64 ।।
ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋ, ਪੜ੍ਹੈ ਸੁਣੈਂਗੇ ਜੋਇ
ਪਰਮ ਧਾਮ ਮਮ ਜੋ ਅਹੈ, ਤਾਂਹਿ ਲਹੈਗੋ ਸੋਇ ।। 65 ।।

(14ਵਾਂ ਅਧਿਆਇ)

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਕਿਹਾ ਹੈ :—

ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹੁ, ਸਭ ਗ੍ਰੰਥਨ ਸਿਰਦਾਰ
ਇਸਕੋ ਪੜਿ ਸੁਣਿ ਲਿਖੈਂਗੇ, ਹ੍ਵੈ ਹੈ ਤਾਂਹਿ ਉਧਾਰ ।। 30 ।।
ਮਮ ਬਾਣੀ ਕਾ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹੁ, ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਸੋ ਜਾਣ
ਅਤਿਸ਼ੈ ਪਿਰ ਯੇ ਮੋਹਿ ਕੋ, ਜਿਉਂ ਸਭ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਣ ।।

(ਪੱਤਰਾ 771)

ਅੰਤ ਵਿਚ ਫਿਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ :—

ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕੀ ਦੇਹਿ
ਸੰਤਰੇਣ ਮੁਨਿ ਇਉਂ ਕਹਯੰ, ਇਸ ਮੈ ਨਹਿ ਸੰਦੇਹਿ ।। 13 ।।

(ਪੱਤਰਾ 1852)

ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਇਹੁ, ਸਭ ਗ੍ਰੰਥਨ ਸਿਰਮਉਰ
ਇਸ ਕੋ ਪੜੈ ਜੁ ਸੁਣੈ ਨਰ, ਲਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਠਉਰ ।। 26 ।।
ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਕੋ, ਪੜ੍ਹੈ ਸੁਣੈ ਨਰ ਜੋਇ
ਤਿਸਕੋ ਜਮ ਕਾ ਭੈ ਨਹੀਂ; ਪਾਪ ਗਏ ਤਹਿ ਧੋਇ ।। 27 ।।

(ਪੱਤਰਾ 1838)

ਇਸ ਕੇ ਸਭ ਛੰਦ ਸਲੋਕ ਜਿਤੇ, ਇਕ ਤੇ ਇਕ ਸੋ ਅਧਿਕੰ ਅਘ ਜਾਰੀ
ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਨਯੋ ਜਿਸਨੈ ਜਿਸਨੈ, ਮੁਕਤੀ ਪਦ ਕੇ ਸੁ ਭਏ ਅਧਿਕਾਰੀ
ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਂ ਵਰਦਾਇਕ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਮੁਕਤੀ ਸਭ ਯਾਂਹਿ ਮਝਾਰੀ ।
ਇਕ ਆਧ ਜੁ ਛੰਦ ਪੜ੍ਹੈ ਇਸਕਾ, ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਸੋ ਫਲ ਪਾਇ ਉਦਾਰੀ ।। 29 ।।

(ਪੱਤਰਾ 1838)

ਸੋ ਅਜੇਹੇ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਲੱਖਣ ਲਾਉਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਵੀ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਉਤੇ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਤੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਹੀ ਕਾਰਣ ਇਹੋ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਗਾਥਾ ਕਾਰਣ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਇਕ ਆਦਰਣੀਯ ਪਦਵੀ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਕਵੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿਸ ਕਾਵਿਕੌਸ਼ਲ ਨਾਲ ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਅਲੰਕਾਰ, ਛੰਦ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਨੇਕ-ਪਰਕਾਰੀ ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਖਾ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਮਨੋਹਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਵਿਕਲਾ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੀ ਮੁਥਾਜ ਹੈ।

(ੲ) ਕਾਵਿ ਪੱਖ

੧. **ਅਲੰਕਾਰ** ;— ਕਿਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਪੱਖ ਦੇਖਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧਿਆਨ-ਗੋਚਰੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਵੀ ਨੇ ਕਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਰੋਚਕ ਤੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਜੋੜਮੇਲ ਹੀ ਕਾਵਿ ਨਹੀਂ; ਅਲੰਕਾਰਕ ਰੰਗ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਰਸਦਾ-ਇਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕਾਵਿ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਲੰਕਾਰ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਰਚ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਅਲੰਕਾਰਕ ਸਾਜ ਬਾਜ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਪਾਠਕਾਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪੁਜ ਸਕਦਾ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਭਗਤੀ ਰਸ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਵੀ ਅਲੰਕਾਰਕ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੂਸਰੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ।

ਬਾਬਾ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ ਅਨੁਭਵਸ਼ੀਲ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਫਿਰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਕੇ ਜੋ ਤਜਰਬਾ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ, ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਨੇਕ ਰੰਗਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕਿਆ. ਉਹ ਸਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ-ਭੰਡਾਰ ਵਿਚ ਸੰਚਿਤ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਇਸ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਥਾਂ ਉਹ ਖਦ ਹੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇ ਭੌਰਾ ਥਾਂ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸੁਗੰਧੀ ਲੈ ਕੇ ਸਰਸ਼ਾਰ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਗੁਜਾਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਕਵੀ ਵੀ ਪਦ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਭਾਵਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਕਰਕੇ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ :—

'ਪੁਸ਼ਪੀ ਪੁਸ਼ਪੀ ਜਿਮ ਭੌਰ ਫਿਰੈ, ਬਨਿ ਲੇਤ ਸੁਗੰਧ ਜਹਾਂ ਤਹ ਸਾਰੇ
ਤਿਮਹੀ ਕਵਿ ਕੀ ਬੁਧਿ ਅੱਛਰ ਮੈ, ਵਿਸ਼ਵ ਗ੍ਰੰਥ ਬਨ੍ਹੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਨਿਹਾਰੇ
ਲਘੁ ਦੀਰਘ ਅੱਛਰ ਸ਼ੋਧ ਕਲਾ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਬਨਾ ਰੇ
ਪਦ ਔਰ ਪਦਾਰਥ ਮੇਲ ਭਲੇ, ਪੁਨਿ ਫੇਰਿ ਲਿਖੈ ਤਿਸ ਗ੍ਰੰਥ ਮਝਾਰੇ।੫।

(ਪੱਤਰਾ ੭੨੧)

ਇਹ ਤਾਂ ਪਰਗਟ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਪਮਾਂ, ਰੂਪਕ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਤ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਅਲੰਕਾਰ ਵੀ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਉਪਮੇਯ ਨੂੰ ਉਪਮਾਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਹਿ ਕੇ ਚਿਤ੍ਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੇਰਾ ਕਹਿ ਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਵੀ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਗੰਗਾ ਤੇ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ :—

ਛਪੈ ਛੰਦ

ਸਤੀ ਸੀਤਲ ਜਗ ਕਰੈ, ਹਰੈ ਸਭ ਪਾਪ ਸੁ ਗੰਗਾ
ਕਲਪ ਬਿਰਛ ਧਨ ਦੇਇ, ਹਰੇ ਦਾਰਿਦ ਇਕ ਅੰਗਾ
ਮੁਕਤਿ ਨ ਏ ਕਰ ਸਕੈ, ਏਕ ਗੁਨ ਇਨ ਕੇ ਮਾਹੀ
ਪਾਰਸ ਮੈਂ ਗਨ ਏਕ, ਲੋਹ ਸੋ ਹੇਮ ਕਰਾਹੀ
ਫੇਰੇ ਨਾਹਿ ਸੁਭਾਉ ਪੁਨਿ, ਸਕੈ ਨ ਆਪ ਸਮਾਨਿ ਕਰਿ
ਸੰਤ ਫੇਰਿ ਗੁਨ ਮੁਕਤੀ ਦੇਂ, ਕਰੇਂ ਸੁ ਆਪ ਸਮਾਨ ਵਰਿ ।੧੫।

(ਪੱਤਰਾ ੩੮)

ਇਸ ਕਬਿੱਤ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾਈ ਗਈ ਹੈ :

ਗੁਰ ਬਿਨ ਗਯਾਨ ਨਹਿਂ, ਗੁਨ ਬਿਨ ਮਾਨ ਨਹਿਂ,
ਰਾਗ ਬਿਨ ਤਾਨ ਨਹਿਂ ਦੇਵ ਬਿਨ ਦੇਵਲੰ
ਪਾਪ ਬਿਨ ਦੁਖ ਨਹਿਂ ਪੁੰਨ ਬਿਨ ਸੁਖ ਨਹਿਂ,
ਮਹੀ ਬਿਨ ਰੁਖ ਨਹਿਂ, ਭੁਖ ਬਿਨ ਜੇਵਲੰ
ਤਪ ਬਿਨ ਰਾਜ ਨਹਿਂ ਰੱਸੀ ਬਿਨ ਬਾਜ ਨਹਿਂ
ਕੀਨੇ ਬਿਨ ਕਾਜ ਨਹਿਂ ਦੂਧ ਬਿਨ ਘੇਵਲੰ
ਕਹੈ ਇਮ ਸੰਤਰੇਣ ਪੈਸੇ ਬਿਨ ਲੈਣ ਦੇਣ,
ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨਰ ਤੈਸੇ ਪਸ਼ੂ ਕੇਵਲੰ । ੫੮ ।

(ਪੱਤਰਾ ੫੬)

ਇਕ ਥਾਂ ਕਵੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਥਾ ਰੋਗੀ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੀ, ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ :

ਕਛੁ ਰੋਗ ਅਜੇ ਜਿਨਕੇ ਤਨ ਮੈਂ, ਤਿਨਕੇ ਰਸ ਈਖ ਨ ਭਾਇ ਕਦਾਈ
ਰਸ ਕਾ ਇਖ ਕਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰੈ, ਜਿਮ ਦਾਖ ਸਿਆਰਨ ਹਾਥ ਨ ਆਈ
ਤਿਮ ਈਰਖ ਰੋਗ ਅਹੇ ਜਿਨਕੇ, ਉਰ ਨਾਹਿ ਬਿਚਾਰ ਮਹਾਂ ਸੁਖਦਾਈ
ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਰ ਕੇ ਗੁਨ ਸੰਤਨ ਕੇ, ਨਰ ਨਿੰਦਕ ਕੇ ਮਨ ਨਾਹਿਂ ਸੁ ਭਾਈ ।੩।
ਜਿਮ ਮਾਲਨਿ ਗਾਜਰ ਬੇਚਨਹਾਰ, ਨ ਹੀਰਨ ਕੀ ਪਹਿਚਾਨ ਸੁ ਜਾਨੈ
ਅਥਵਾ ਜਿਮ ਫੂਲਨ ਕੀ ਗਤਿ ਭੂੰਡ, ਕਿ ਚੀਚੜ ਦੂਧ ਥਣੀਂ ਨਹਿਂ ਪਾਨੈ
ਮਲ ਕੋ ਨਿਤ ਆਪ ਸੁ ਪਾਨ ਕਰੈ, ਗੁਨ ਕੇ ਤਿਮ ਨਿੰਦਕ ਲੋਕ ਨ ਮਾਨੈ
ਜਨ ਹੈਂ ਬੁਧਿਵਾਨ ਮਹਾਨ ਜਿਤੇ, ਸੁਨ ਕੈ ਗੁਨਿ ਕੋ ਉਪਮਾ ਵਹੁ ਠਾਨੈ । ੪ ।
ਬਿਰਲੇ ਗੁਨ ਗ੍ਰਾਹਕ ਹੈਂ ਜਗ ਮੈਂ, ਜਿਮ ਚੰਦਨ ਨਾਹਿ ਸਭੀ ਬਨ ਮਾਹੀ
ਮਣਿ ਨਾ ਸਭ ਨਾਗਨ ਕੇ ਸਿਰ ਪੈ, ਪੁਨ ਮਾਣਕ ਨ ਸਭ ਸੈਲਨ ਮਾਹੀ
ਪੁਨ ਨਾਹਿ ਪਤਿਬਰਤਾ ਅਬਲਾ, ਸਭ ਕੰਦ ਨ ਖਾਨ ਮਹੀ ਸਭ ਮਾਹੀ
ਤਿਮ ਨਾਹਿ ਸਭੈ ਗੁਨਿ ਕੇ ਨਰ ਗ੍ਰਾਹਕ, ਹੈਂ ਬਿਰਲੇ ਜਨ ਸੇ ਜਗ ਮਾਹੀ ।

(ਪੱਤਰਾ, ੪੦੭)

(2) ਛੰਦ-ਪ੍ਰਬੰਧ

ਛੰਦਾਬੰਦੀ ਵੀ ਇਕ ਕਲਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਿਥੇ ਸ਼ਬਦ-ਭੰਡਾਰ ਭਰਪੂਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ

ਨਾਲ ਨਾਲ ਛੰਦ-ਚਾਲ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਕਾਵਿ-ਨਿਪੁਣਤਾ ਵੀ ਆਵੱਸ਼ਕ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਥਾਕਾਵਯਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਛੰਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਮਾਇਣ ਵਿਚ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਦੋਹਰਾ, ਚੌਪਈ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਜੀਵਨ-ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਛੰਦ ਵਰਤੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਬਿੱਤ, ਸਵੈਯਾ, ਅੜਿੱਲ, ਛਪੈ, ਗੀਆ ਮਾਲਤੀ, ਲੀਲਾਵਤੀ, ਬਚਿਤ੍ਰ, ਮਨਹਰ, ਗਾਹਾ, ਲਘੂ ਚਟਪਟ, ਤੋਟਕ, ਮੋਤੀਦਾਮ, ਕੜਖਾ, ਪਵੰਗਮ, ਕਾਮਣੀ ਮੋਹਣਿ, ਨਰਾਜ਼, ਅਮਲਾ ਕਰੀਟ, ਚਮਰ ਡੰਡਿਕਾ, ਸੁ ਤਰਲਨੈਨ, ਭੁਜੰਗ ਪ੍ਰਯਾਤ, ਮਤ ਗਯੰਦ, ਲਾਉਣੀ ਤੇ ਬੈਂਤ ਆਦਿ। ਇਸ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਛੰਦ-ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਰੇਣ ਨਿਰਾਪੁਰਾ ਸੰਤ ਸਾਧੂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਛੰਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਚੰਗਾ ਗਿਆਤਾ ਸੀ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਿਖਮ ਛੰਦਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਵਧੇਰੇ ਵੰਨਗੀ ਲਈ ਗ੍ਰੰਥ ਦਾ ਦੇਖਣਾ ਹਿਤਕਾਰੀ ਹੈ।

(3) ਭਾਸ਼ਾ

ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਆਮ ਭਾਸ਼ਾ ਤਾਂ ਸਰਲ ਸਾਧ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਗੂੜ੍ਹਾ ਬ੍ਰਿਜਭਾਸ਼ਾ ਵਾਲਾ ਰੰਗ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਫਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਯਾਰ ਅਲੀ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ :—

ਖਲਕ ਕੀ ਝਲਕ ਕੂ ਦੇਖ ਕਰਿ ਭੂਲ ਗਯੋ, ਸ਼ਾਹ ਕਾ ਮਾਲ ਲੇ ਖਾਇ ਖੋਯੋ
ਪਲਕ ਹੀ ਪਲਕ ਕਰਿ ਕਲਪ ਮੋ ਬਿਤ ਗਯੋ, ਮਾਨ ਪਾਘੂਰ ਲੈ ਛਾਇ ਸੋਯੋ
ਖਲਕ ਕੀ ਝਲਕ ਸੋ ਪਲਕ ਸੁਖ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਸਮਝ ਬੀਚਾਰ ਕਰ ਦੇਖਿ ਪਿਆਰੇ
ਕੁਸਮ ਕਾ ਰੰਗ ਬਹਾਰ ਜਹਾਨ ਕੀ, ਦੇਖ ਦਰਯਾਫ ਕਰ ਤੂੰ ਉਦਾਰੇ। 21।
ਅਗਰ ਜੇ ਸ਼ਉਕ ਹੈ ਰੱਬ ਕੇ ਮਿਲਨ ਕਾ, ਕੁਫਰ ਕਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸੋ ਛੋਡਿ ਦੀਜੈ
ਰੱਬ ਕੇ ਰਾਹ ਪਰੁ ਹੋਹਿ ਮਾਮੂਰ ਤੂੰ, ਪੀਰ ਫਾਕੀਰ ਕੋ ਬੂਝਿ ਲੀਜੈ
ਖਲਕ ਕੀ ਝਲਕ ਤੇ ਕਬਜ਼ ਦਿਲ ਕੋ ਕਰੈ,
ਚਸ਼ਮ ਕੀ ਖਲਕ ਕੂੰ ਉਲਟ ਪਜਾਰੇ
ਪਕੜ ਗੋਸ਼ਾਇ ਖੁਦਾਇ ਕੂੰ ਯਾਦ ਕਰ, ਚਾਹ ਜੇ ਭਿਸਤ ਮੇਂ ਰਾਜ ਬਾਰੇ। 22।

(ਪੱਤਰਾ 1755)

ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵੰਨਗੀ

ਉਂਜ ਤਾਂ ਕਵੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੱਖ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਛੰਦ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ :—

ਤਰਕਸ਼ ਤੀਰ ਕਮਾਣਾਂ ਬਾਂਧੇ ਸੂਰਮੇ
ਸਾਂਗਾਂ ਤੇਗਾਂ ਧਰੇ, ਖੜੇ ਨਹਿ ਦੂਰ ਮੇਂ
ਧਜਾ ਪਤਾਕੇ ਵਾਜਾ ਗਾਜਾ ਜਾਨਿਯੇ
ਹੋ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈਂ ਸਭ ਖੜੇ, ਦੂਰ ਨਹਿੰ ਮਾਨਿਯੇ। ੪1।
ਵਾਜੇ ਗ਼ਾਜੇ ਸਾਥ ਚਲੇ ਘਰ ਆਪਣੇ
ਪਤਿ ਸਿਉ ਪਰਗਟ ਚਲੋ ਮਿਟੈ ਮਮ ਤਾਪਣੇ
ਕਾਲੂ ਨੇ ਇਸ ਭਾਂਤਿ ਕਹਿਓ ਸਮਝਾਇਕੈ
ਹੋ ਸਤਿਗੁਰ ਤੀਜੀ ਪਉੜੀ, ਕਹੀ ਸੁਣਾਇਕੈ। 82।

(ਪੱਤਰਾ 1173)

ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਦੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਬੜਾ ਸਨਮਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ ਵੀ ਇਸ ਸਨਮਾਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਨ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਧੂ ਹੋਣ ਦੇ ਦੇ ਨਾਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨੇਹ ਰਖਦੇ ਸਨ ਪਰ ਚੂੰਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤੱਕਿਆ ਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀ ਮਹਾਨ ਭਾਸ਼ਾ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਵੀ ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਲੋਕ-ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਵੰਦ ਹੈ। ਇਸ ਲੋਕ-ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਕਹਿ ਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸਦੀ ਸੋਭਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਨਾਲੋਂ ਉਚੇਰੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ ਸੋ ਤੌ ਆਂਬ ਕੇ ਬਿਰਛ ਸਮ,
ਤਾਂ ਮੇਂ ਧਰਮ ਅਰਥ ਗੁਪਤ ਸੋ ਧਰਯੋ ਹੈ
ਸੰਤਨ ਕੀ ਬਾਨੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਸੋ ਫਲ ਸਮ,
ਅਰਥ ਪ੍ਰਗਟ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੋ ਭਰਯੋ ਹੈ
ਗਯਾਨ ਰਸ ਚਾਹੈ ਸੋ ਤੌ ਪੇਡ ਸੋ ਨ ਕਾਮ ਰਾਖੈ,
ਫ਼ਲਨ ਕੋ ਖਾਇ ਕਲਯਾਣ ਕਾਮ ਕਰਜੋ ਹੈ
ਕਹੈ ਇਮ ਸੰਤਰੇਣ ਸੰਤਨ ਕੇ ਵਾਕ ਸੁਨੈ,
ਵਾਕ ਜਿਨਿ ਸੁਨੇ ਤਿਨਿ ਭਵਸਿੰਧੁ ਤਰਯੋ ਹੈ। 3।
ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ ਜੋਊ ਕੂਪ ਕੇ ਸਮਾਨ ਸੋਊ,
ਤੇਲੀਆ ਮਨੀਖਾ ਗੁਨਿ ਬਿਨ ਨੀਰ ਨ ਲਹੈ
ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ ਜੋਊ ਨਦੀ ਕੇ ਸਮਾਨ ਸੋਊ,
ਜੇਵਰੀ ਕਾ ਕਾਮ ਨਹਿ ਹਾਥ ਮੁਖ ਸੇ ਗਹੈ
ਕੂਪ ਨਦੀ ਤਾਲ ਕੋ ਤਿਸਾਯੋ ਕਛੂ ਗਨੈ ਨਾਹਿ,
ਨੀਰ ਕੋ ਸੋ ਪਾਨਿ ਕਰਿ ਤਿਸਾ ਸੁ ਨਿਵਾਰ ਹੈ
ਕਹੈ ਸੰਤਰੇਣ ਸੁਧੀ ਦੋਊ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਗਹੈ,
ਆਪ ਸੋ ਮੁਕਤਿ ਭਯੋ ਔਰਨ ਕੋ ਤਾਰ ਹੈ। 4।

(ਪੱਤਰਾ 1841)

ਫਿਰ ਕਵੀ ਨੇ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸੋਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਵੀ ਇਸੇ ਸੋਨੇ ਤੋਂ ਸਿਰਜੇ ਗਹਿਣੇ ਹਨ। ਸੋਨੇ ਦੀ ਡਲੀ ਨਾਲੋਂ ਸੋਨੇ ਦੇ ਬਣੇ ਭੂਸ਼ਣ ਦਾ ਸਚਮੁਚ ਵਧੇਰੇ ਮੁੱਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਹਾਲ ਸਾਡੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਜ਼ਬਾਨਾਂ ਦਾ ਹੈ :—

ਕਰੇ ਖੰਡ ਕੇ ਖੇਲਣੇ, ਛਾਪਾਂ ਕੜੇ ਉਦਾਰ
ਨਹੀਂ ਖੰਡ ਤੇ ਭਿੰਨ ਸੋ, ਦੇਖੋ ਆਪ ਬਿਚਾਰ। 47।
ਜੋ ਗੋਰੀ ਹੈ ਖੰਡ ਮੇਂ, ਵਹੀ ਖੇਲਣੇ ਮਾਹਿ
ਦੇਖੈ ਆਪਿ ਬਿਚਾਰ ਕੈ, ਬੁਧਿਵੰਤ ਤੁਮ ਤਾਂਹਿ। 48।
ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਮੇਂ ਅਰਥ ਜੋ, ਵਹੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਮਾਹਿ
ਸੰਤਰੇਣ ਇਉਂ ਕਹਤ ਹੈ, ਇਸ ਮੇਂ ਸੰਸੈ ਨਾਹਿ। 49।
ਵਾਲਿਯੇ ਕੀਨੇ ਕਨਕ ਕੇ, ਕਿਨਹੂ ਸੋ ਬੁਧਿਵਾਨ
ਨਹੀਂ ਕਨਕ ਤੇ ਭਿੰਨ ਸੋ, ਦੁਹ ਕਾ ਮੋਲ ਸਮਾਨ। 50।
ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਕਾ, ਤਿਉਂ ਸਮ ਪੁੰਨ ਸੁ ਜਾਨ

ਕਨਕੋਂ ਵਾਲਿਯੋਂ ਕੀ ਅਹੇ, ਸੋਭਾ ਅਧਿਕ ਮਹਾਨ । 51 ।
ਮਹਿੰਗੇ ਵਿਕੈਂ ਸੁ ਖੇਲਣੇ, ਖੰਡ ਸੁ ਸਸਤੀ ਜਾਨ ।
ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਸਮਝਨ ਕਠਿਨ, ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਸੁਗਮ ਮਹਾਨ । 52 ।

(ਪੱਤਰਾ, 1845)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵੱਡ-ਅਕਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਬਾਦ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇਕ ਅਮੋਲਕ ਰਤਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨ ਕਵੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀਵਨ-ਗਾਥਾ ਨੂੰ ਬੜੇ ਹੀ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਸੰਵਾਦ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਕੇ ਕਾਵਿ-ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਖਾਏ ਹਨ ।

ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਗਿਆਨਕ ਕਸੌਟੀ ਵਰਤਦਿਆਂ ਜੇਕਰ ਇਸਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਸਤੂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਉਕਾਈਆਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣਗੀਆਂ ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਮਹਾਤਮਾ ਸੰਤਰੇਣ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਯਾ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦੀ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਨਾਇਕ ਬਣਾ ਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਥਮ ਮਹਾਂ-ਕਾਵਿ ਲਿਖਿਆ, ਉਸ ਪੱਖੋਂ ਇਸ ਦੀ ਸਚਮੁਚ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨੀ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ । ਸੰਤ-ਕਾਵਿ-ਪਰੰਪਰਾ ਵਿਚ ਇਸਦੀ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਗੌਰਵ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਵਿਚ ਲਿਪਿਅੰਤਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਥਾਨਕ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਉਲੰਘਕੇ ਦੇਸਵਿਆਪੀ ਹੋ ਸਕੇਗਾ ।

ਮਹਾਤਮਾ ਸੰਤਰੇਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗ੍ਰੰਥਾਵਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਸਮਾ ਲਗੇਗਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕਾਵਿਵੰਨਗੀ ਦਿਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਆਪਦੀ ਫੁਟਕਲ ਰਚਨਾਵਲੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪਾਠਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਤੋਂ ਲਾਭ ਲੈ ਸਕਣ ।

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ

ਕਾਵਿ-ਵੰਨਗੀਆਂ

(ੳ)

'ਸ੍ਰੀਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ' ਵਿਚੋਂ

ਪ੍ਰਭੂ-ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਵਰਣਨ

ਪ੍ਰਭੂ ਦਰ ਤੇ ਖੜੋਤੀ ਭਵਾਨੀ ਉਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਵਰਣਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਾਚ

ਸਲੋਕ

ਕਹੈ ਨਾਨਕ ਸੁਣਿ ਈਸਰੀ, ਤੂ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰੂਪ।
ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅਗਮ ਅਡੋਲ ਹੈ,ਤੇਰਾ ਖੇਲ ਅਨੂਪ ।27

ਚੌਪਈ

ਸੁਣਿ ਦੁਰਗਾ ਤੂ ਆਦਿ ਭਵਾਨੀ। ਹਰਿ ਦਰਿ ਕੀ ਕਿਛੁ ਦੇਹਿ ਨਿਸ਼ਾਨੀ।
ਕਉਨ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਬੁਰਜਿ ਬਨਾਏ। ਤਾਂ ਮਹਿ ਕਉਣ ਕਿੰਗੁਰੇ ਲਾਏ ।28
ਕਉਣ ਰੰਗ ਕਾ ਮਹਿਲ ਉਸਾਰਾ। ਕਉਨ ਸਿੰਘਾਸਨ ਤਾ ਮਹਿ ਧਾਰਾ।
ਕਉਣ ਨਗਰਿ ਕਿਯਾ ਤਿਸਕਾ ਨਾਮਾ। ਕਉਣ ਸੁ ਠਉਰ ਕਉਣ ਹਰਿ ਸਾਮਾ ।29
ਕਉਣ ਬਜੰਤਰਿ ਬਜਹਿ ਰਬਾਬੰ। ਤਹ ਕੋ ਸੂਰਯ, ਕੋ ਮਹਤਾਬੰ।
ਕਉਣ ਰੂਪ ਧਰਿ ਜਗ ਕੋ ਮੋਹੈ। ਕਉਣ ਤਖਤਿ ਜਹ ਬੈਠਾ ਸੋਹੈ ।30
ਤਾਹਿ ਰੂਪ ਕੇ ਚਿਹਨ ਬਤਾਵਉ। ਸੋ ਤੁਮ ਹਮਤੇ ਨਾਹਿ ਛਪਾਵਉ।
ਕੈਸੇ ਚਰਨਿ ਹਸਤਿ ਪੁਨਿ ਕੈਸੇ। ਕੈਸੀ ਜੰਘ ਭੁਜਾ ਪੁਨਿ ਵੈਸੇ ।31
ਕੈਸੇ ਸ੍ਰਵਨਿ ਕੈਸੇ ਨੈਨਾ। ਕੈਸਾ ਮੁਖਿ ਕਯਾ ਮੁਖਿ ਕੇ ਬੈਨਾ।
ਬਸਤਰਿ ਭੂਖਨ ਕਹੋ ਸੁ ਸਾਰੇ। ਪੁਨਿ ਕੈਸਾ ਹਰਿ ਰੂਪ ਉਦਾਰੇ ।32
ਬਰਨ ਚਿਹਨ ਸਭ ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ। ਜਾ ਸੋ ਹਮਰਾ ਮਨ ਪਤਿਆਈ।
ਅਲਖ ਨਿਰੰਜਨ ਗੁਣੀ ਗਹੀਰਾ। ਤਿਸ ਆਗੈ ਪੁਨਿ ਕਉਨ ਵਜ਼ੀਰਾ ।33
ਹਰਿਕੈ ਪਾਸ ਕਉਣ ਪੁਨਿ ਰਹੈ। ਅਥਵਾ ਆਪ ਇਕੇਲਾ ਅਹੇ।
ਆਪ ਨਿਰੰਜਨ ਹਰਿ ਹੈ ਜਹਾਂ। ਕੋ ਕਰਨੀ ਕਰਿ ਪਹੁਚੈ ਤਹਾਂ ।34
ਨਾਨਕ ਭਾਖਯੋ ਸੁਣੋ ਉਦਾਰੇ। ਹਰਿ ਦਰਿ ਕਾ ਸਭ ਦੇਹੁ ਬਿਚਾਰੇ।
ਇਉਂ ਗੁਰ ਬੂਝਿਉ ਤਾਂਹਿ ਬਿਨਾਨੀ। ਬੋਲੀ ਆਪਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਨੀ ।35

ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ ਵਾਚ । ਦੋਹਰਾ।

ਨਾਨਕ ! ਤਿਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ, ਪਰਮ ਧਾਮ ਹੈ ਜੋਇ।
ਬਰਨਨ ਤਿਸ ਅਸਥਾਨ ਕੀ, ਹਮ ਤੇ ਨਾਹਿ ਸੁ ਹੋਇ ।36

ਬਰਨਨ ਕਰਿ ਹਰਿ ਧਾਮ ਕੀ, ਨਾਹਿ ਸਕੇ ਜਬ ਜਉਨ।
ਤਬ ਫਿਰਿ ਹਰਿ ਕੇ ਰੂਪ ਕੋ, ਬਰਨ ਸੁਨਾਵੈ ਕਉਨ ।37

ਚੌਪਈ

ਜਹ ਹਰਿ ਬੈਠੇ ਤਖਤਿ ਰਚਾਈ । ਤਹ ਕਾ ਭੇਦ ਨ ਲਖਿਆ ਜਾਈ ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸਰਿ ਜੇਤੇ । ਪਾਰ ਨ ਪਾਇ ਸਕੈ ਸਭ ਤੇਤੇ ।38
ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਆਦਿਕ ਅਵਤਾਰੇ । ਸਿਮਰਹਿ ਖੜੇ ਸੁ ਬਾਹਰਿ ਵਾਰੇ ।
ਸੁਰ ਨਰ ਮੁਨਿ ਜਨ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ । ਭਗਤਿ ਕਰੀ ਜਿਨ ਅਲਖ ਅਭੇਵਾ ।39
ਹਰਿ ਦਰਿ ਕੇ ਸਭ ਚੌਂਕੀਦਾਰਾ । ਸਿਰ ਪਰ ਦੇਖਹਿ ਹੁਕਮਿ ਕਰਾਰਾ ।
ਭੀਤਰਿ ਮਹਲਿ ਨ ਜਾਨੇ ਪਾਂਵਹਿ । ਡਰਤੇ ਡਰਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਵਹਿ ।40
ਹਮ ਸੀ ਚੇਰੀ ਕੋਟਿ ਅਨੰਤਾ । ਹਰਿ ਦਰਿ ਖੜੀ ਰਟਹਿ ਭਗਵੰਤਾ ।
ਹਰਿਕਾ ਅੰਤ ਨ ਕਾਹੂ ਆਯੋ । ਇਸਤੇ ਰਾਮ 'ਬਿਅੰਤ' ਕਹਾਯੋ ।41
ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਤਿਸਕੇ ਅਵਤਾਰੰ । ਜਿਨ ਕਉ ਸਿਮਰੈ ਸਭ ਸੰਸਾਰੰ ।
ਤਿਨ ਕੋ ਭੀ ਕਛੁ ਅੰਤ ਨ ਆਯੋ । ਇਸ ਤੇ ਰਾਮ ਬਿਅੰਤ ਕਹਾਯੋ ।42
ਸਚੁ ਖੰਡ ਕਾ ਭੇਦ ਨਿਰਾਲਾ । ਉਤਪਤਿ ਪਰਲੋ ਤਹਾਂ ਨ ਪਾਲਾ ।
ਉਤਪਤਿ ਪਰਲੋ ਇਹੁ ਜੰਜਾਲਾ । ਇਹੁ ਹੈ ਜਹਾਂ, ਤਹਾਂ ਹੈ ਕਾਲਾ ।43
ਅਬਿਨਾਸੀ ਸੋ ਹਰਿ ਕਾ ਧਾਮ । ਇਸਤੇ ਸਚੁ ਖੰਡ ਤਹਿੰ ਨਾਮੁ ।
ਪੁਨਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਹਰਿ ਕੋ ਜਾਨ । ਅਲਖ ਨਿਰੰਜਨ ਸੋ ਭਗਵਾਨ ।44
ਅਬਿਨਾਸੀ ਕੋ ਸਿਮਰੈ ਜੋਊ । ਅਬਿਨਾਸੀ ਪੁਨਿ ਹੋਵੈ ਸੋਊ ।
ਨਾਸਵੰਤਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੈ । ਬਾਰੰ ਬਾਰ ਸੁ ਜਨਮੈ ਮਰੈ ।45

ਦੋਹਰਾ

ਫੇਰਿ ਭਵਾਨੀ ਨੈ ਕਹਿਉ ਅੰਤਰਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੁ ।
ਸੁਣਿ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਕੋਟਿ ਕਾ ਅਦਭੁਤਿ ਰੂਪ ਅਪਾਰ ।46

ਸ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਵਾਚ । ਚੌਪਈ

ਸੁੰਨਿ ਨਗਰਿ ਹਰਿ ਕੋਟਿ ਬਨਾਯੋ । ਕੁਦਰਤਿ ਕਾ ਸਭ ਖੇਲ ਰਚਾਯੋ ।
ਅਦਭੁਤਿ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਲਗਾਏ । ਤਿਨ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਏ ।47
ਅਦਭੁਤਿ ਮਣੀ ਲਗੀ ਤਿਸ ਮਾਹਿ । ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਰੰਗ ਸੁ ਜਾਂਹਿ ।
ਕੰਚਨਿ ਚੂਨਾ ਇਟਾਂ ਮਣੀ । ਇਕਤੇ ਏਕ ਅਮੋਲਕਿ ਕਣੀ ।48
ਮਾਤ ਲੋਕ ਮੈਂ ਰਤਨ ਸੁ ਜੇਤੇ । ਤਿਨਕੀ ਨਕਲ ਅਹੇ ਸਭ ਤੇਤੇ ।
ਤਿਨ ਰਤਨੋਂ ਕਾ ਅੰਤ ਨ ਪਾਰੰ । ਅਦਭੁਤਿ ਤਿਨਕੀ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰੰ ।49
ਝਿਲਿਮਿਲਿ ਝਿਲਿਮਿਲਿ ਝਮਕੈ ਜੋਤਿ । ਦਰਸਨਿ ਕਰਤਿਮੁਕਤਿ ਨਰ ਹੋਤਿ ।
ਇਸੀ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਬੁਰਜਿ ਉਸਾਰੇ । ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ ਲਾਇ ਸਵਾਰੇ ।50
ਖਾਈ ਅਰੁ ਪਰਕੋਟਾ ਭਾਰੀ । ਅਨਿਕ ਬੈਠਕਾਂ ਤਾਹਿ ਮਝਾਰੀ ।
ਪਰਕੋਟੇ ਕੋ ਨਉਂ ਦਰਿ ਵਾਜੇ । ਦ੍ਵਾਰ ਦ੍ਵਾਰ ਪਰਿ ਨਉਬਤਿ ਬਾਜੇ ।51
ਦਸਵਾਂ ਦ੍ਵਾਰ ਅਉਰ ਇਕ ਆਗੇ । ਤਿਸਕੇ ਪਾਟ ਰਹੈਂ ਸਦ ਲਾਗੇ ।
ਤਿਸ ਦਰਿ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਰਖਵਾਰੇ । ਤਿਸ ਪਰ ਅਨਹਦਿ ਘੁਰਹਿ ਨਗਾਰੇ ।52
ਤਿਸ ਦਰਿ ਕੀ ਕੀਲੀ ਗੁਰ ਪਾਸੰ । ਬੇਗਮ ਪੁਰਿ ਮੈ ਗੁਰ ਕਾ ਬਾਸੰ ।
ਬੇਗਮ ਪੁਰਿ ਕਾ ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਜਾ । ਤਿਸ ਪੁਰਿ ਕਾ ਸੋਹੈ ਦਰਿਵਾਜਾ ।53

ਹਰਿ ਕੁਦਰਤਿ ਕਾ ਚਾਨਣ ਤਹਾਂ। ਬੇਗਮ ਪੁਰੀ ਮਨੋਹਰਿ ਜਹਾਂ।
ਬੇਗਮ ਪੁਰਿ ਪਰਿ ਹੈ ਸਚੁ ਖੰਡ। ਤਹਿੰ ਕੁਦਰਤਿ ਕੀ ਜੋਤਿ ਅਖੰਡ।54

ਸਲੋਕੁ

ਪਰਕੋਟੇ ਕੇ ਕਿੰਗੁਰੇ ਮੀਨਾਕਾਰੀ ਜਾਨ।
ਤੁੰਗ ਧ੍ਵਜਾ ਤਿਨ ਊਪਰੇ, ਫਰਰੇ ਉਡਹਿ ਮਹਾਨ।55

ਦੋਹਰਾ

ਪੁਨਿ ਹਰਿ ਸ਼ਕਤੀ ਇਉਂ ਕਹਯੋ, ਸੁਣਿ ਨਾਨਕ ਨਿਰਬਾਨ।
ਸੁਣਹੁ ਨਿਸਾਨੀ ਤਖਤਿ ਕੀ, ਜਹ ਬੈਠੇ ਭਗਵਾਨ।56

ਚੌਪਈ

ਸਚਖੰਡ ਮੈ ਤਖਤਿ ਰਚਾਯੰ। ਤਿਸਕਾ ਭੇਦ ਨ ਕਿਸੈ ਲਖਾਯੰ।
ਸਚ ਖੰਡ ਕਾ ਭੇਦ ਨਿਰਾਲਾ। ਲਾਖਹੁ ਰਵਿ ਕਾ ਤਹਾਂ ਉਜਾਲਾ।57
ਹੇਮ ਤਖ਼ਤਿ ਪਰ ਰਾਮ ਬਿਰਾਜੇ। ਲਾਖਹੁ ਰਵਿ ਸਸਿ ਪਿਖ ਤਹ ਲਾਜ।
ਝਿਲਿ ਮਿਲਿ ਝਿਲ ਮਿਲਿ ਤਖਤਿ ਸੁ ਕਰੇ। ਰਤਨਿ ਅਮੋਲਕਿ ਤਾਹਿ ਸੁ ਜਰੇ।58
ਰਿਖਿ ਮੁਨਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਉਦਾਰੇ। ਨਿਸਦਿਨ ਸਿਮਰਹਿ ਅਲਖ ਅਪਾਰੇ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਰਹੇ ਗੁਨਿ ਗਾਈ। ਹਰਿ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ।59
ਅਮਰਿ ਅਜੋਨੀ ਜਗਤਿ ਅਧਾਰੇ। ਅਗਮ ਅਗੋਚਰਿ ਅਲਖ ਅਪਾਰੇ।
ਸਭ ਕੇ ਭੀਤਰਿ ਸਭ ਤੇ ਨਯਾਰਾ। ਤਿਸਕਾ ਅੰਤ ਨ ਪਾਰਾ ਵਾਰਾ।60
ਉਤਿਪਤਿ ਪਰਲੋ ਨਿਮਖ ਮਝਾਰੇ। ਨਾਨਕ ਕਰੈ ਸੁ ਹਰਿ ਕਰਤਾਰੇ।
ਬਾਰ ਬਾਰ ਯੋਂ ਕਹੈ ਭਵਾਨੀ। ਸੁਣਿ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਹਮਰੀ ਬਾਨੀ।61
ਤਖਤਿ ਨਿਰੰਜਨ ਜੋਤਿ ਗਹੀਰੰ। ਬੈਠਾ ਤਖਤਿ ਸੁ ਬਿਨਾ ਵਜ਼ੀਰੰ।
ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਆਪੇ ਆਪ। ਉਸ ਕੀ ਮਾਇ ਨ ਕੋਊ ਬਾਪ।62

ਦੋਹਰਾ

ਸਭ ਕਾ ਮਾਈ ਬਾਪ ਸੋ, ਤਿਸ ਕੋ ਮਾਇ ਨ ਬਾਪ।
ਮਾਇ ਬਾਪ ਸਭ ਤਿਨ ਥਪੇ, ਨਾਨਕ ਰਾਮ ਅਥਾਪ।63
ਰਚੇ ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹਰਿ, ਨਿਮਖਾਰਧ ਮੈਂ ਜਾਨ।
ਤਿਤਿਨੇ ਮੈ ਪੁਨਿ ਮੇਟ ਦੇ, ਸਾਮ੍ਰਥ ਸੋ ਭਗਵਾਨ।64

ਚੌਪਈ

ਸੁੰਨਿ ਨਗਰਿ ਬੇਗਮ ਪੁਰਿ ਨਾਮੰ। ਅਗਮ ਠਉਰ ਨਿਹਚਲ ਹਰਿ ਧਾਮੰ।
ਕੁਦਰਤਿ ਕਾ ਹਰਿ ਤਖਤਿ ਰਚਾਯਾ। ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਛਾਯਾ ਮਾਯਾ।65
ਅਚਰਜ ਮਹਲ ਸੁ ਬਨੇ ਕੰਗੂਰੇ। ਤਾਂ ਮਹਿ ਅਚਰਜ ਚਮਕੈ ਨੂਰੇ।
ਕੁਦਰਤਿ ਕਾ ਸੋ ਨੂਰ ਉਦਾਰੀ। ਕੁਦਰਤਿ ਮਹਲਿ ਸੁ ਸੀਸੇਕਾਰੀ।66
ਲਾਖਹੁ ਕਦਰਤਿ ਕੇ ਮਹਤਾਬਾ। ਲਾਖਹੁ ਪੁਨਿ ਜਾਨਹੁ ਅਫਤਾਬਾ।
ਸਭ ਕੁਦਰਤਿ ਕਾ ਖੇਲ ਉਦਾਰੇ। ਕਹਤਿ ਕਹਤਿ ਕਛੁ ਆਇ ਨ ਪਾਰੇ।67
ਹਰਿ ਦਰਿ ਪਰਿਹੈ ਸ਼ਕਤਿ ਭਵਾਨੀ। ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਸੋ ਕਰਹਿ ਬਿਨਾਨੀ।
ਆਠ ਪਹਰਿ ਸੋ ਹਰਿ ਦਰਿਵਾਰੇ। ਊਭੀ ਰਹੈ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਅਗਾਰੇ।68

ਭਗਤਿ ਅਨਿੰਨ ਰਹਤਿ ਅਭਿਮਾਨੰ। ਕਰੈ ਸੁ ਪਹੁਚੈ ਤਹਾਂ ਮਹਾਨੰ।
ਕਹੈ ਭਵਾਨੀ ਨਾਨਕ ਸਾਧੰ। ਸੁੰਨਿ ਨਗਰਿ ਕਾ ਖੇਲੁ ਅਗਾਧੰ।69
ਤਖਤਿ ਨਿਰੰਜਨ ਬੈਠਾ ਛਾਜੇ। ਅਨਹਦਿ ਕੁਦਰਤਿ ਵਾਜਹਿ ਵਾਜੇ।
ਓਅੰਕਾਰ ਧੁਨੀ ਪਰਗਾਸੰ। ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮਗਨਿ ਹੋਹਿ ਹਰਿ ਦਾਸੰ।70

ਦੋਹਰਾ

ਰੂਪ ਨ ਰੇਖ ਨ ਰੰਗ ਕਛੁ ਚਹੁ ਗੁਣਿ ਤੇ ਹਰਿ ਭਿੰਨ।
ਤਿਸਕੋ ਦਰਸਨਿ ਦਏ ਸੋ, ਜਿਸ ਪਰ ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨਿ।71
ਕਿਉਂ ਕਰਿ ਬਰਨੋ ਰੂਪ ਤਹ, ਰੂਪ ਰੰਗ ਜਹ ਨਾਹਿ।
ਸਭ ਤੇ ਨਯਾਰਾ ਨਾਨਕਾ, ਹੈ ਪੁਨਿ ਸਭਹਨਿ ਮਾਹਿ।72
ਰੂਪ ਰੰਗ ਸਭਿ ਤਿਸੀ ਕੇ, ਪੁਨਿ ਤਿਸ ਮੇਂ ਕਛੁ ਨਾਹਿ।
ਰਤਨਿ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਜਿਉ ਨਾਨਕਾ, ਤਿਉਂ ਤੁਮ ਜਾਨੋ ਤਾਂਹਿ।73

ਚੌਪਈ

ਰਤਨਿ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਜਿਉ ਦੇਇ ਦਿਖਾਈ। ਹੈ ਨਾਹੀ ਸੋ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ।
ਹੈ ਤਿਸ ਕਹੈਂ ਤੁ ਹਾਥ ਨ ਆਇ। ਨਾਹਿ ਕਹੈ ਤੋ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇ।74
ਰੂਪ ਰੰਗ ਤਿਉਂ ਹਰਿ ਕਾ ਜਾਨਾ। ਹੈ ਨਾਹੀ ਪਰ ਕਹੋ ਮਹਾਨਾ।
ਅਧਿਸਟਾਤਾ ਸਭ ਕਾ ਸੋਇ। ਇਸ ਤੇ ਸਭ ਤਿਸ ਹੀ ਮੈ ਹੋਇ।75
ਜਗ ਕਾ ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁ ਹੋਯੇ। ਤਿਸ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ ਕੁਊ ਪੋਯੇ।
ਰੂਪ ਰੰਗ ਫਿਰਿ ਕਹ ਤੇ ਆਏ। ਕਾਰਨ ਕੇ ਕਾਰਜ ਮੈਂ ਜਾਏ।76
ਪਰ ਸਭ ਕਲਪਤਿ ਆਹਿ ਸੁ ਸਾਰੇ। **ਅਹਿ** ਰਸਰੀ ਜਿਉਂ ਲੇਹੁ ਬਿਚਾਰੇ। ਸੱਪ
ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਜਗਤਿ ਕਾ ਐਸੇ। ਅਹਿ ਕਾ ਕਾਰਨ ਰਸਰੀ ਜੈਸੇ।77
ਅਹਿ ਕਾਰਜ ਰਸਰੀ ਤਹਿ ਕਾਰਨਿ। ਜਗ ਕਾਰਜ ਕਾਰਨ ਭਵ ਤਾਰਨਿ।
ਅਹਿ ਰਸਰੀ ਮੈਂ ਭਾਸੇ ਜੈਸੇ। ਜਗਤਿ ਬ੍ਰਹਮ ਮੇ ਭਾਸੈ ਤੈਸੇ।78
ਜਬ ਲਗ ਨ੍ਹਿਸਾ ਤਹਿ ਸਹ ਕਾਰੀ। ਤਬ ਲਗ ਭਾਸੈ ਸਰਪ ਉਦਾਰੀ।
ਨਿਸਾ ਮਿਟੈ ਜਬ ਭਾਨ ਉਜਾਸੈ। ਤਬ ਰਸਰੀ ਕੀ ਰਸਰੀ ਭਾਸੈ।79
ਅਥਵਾ ਦੇਖੇ ਕਰ ਪਰਕਾਸੰ। ਤਬ ਨਿਹਚੈ ਰਸਰੀ ਦ੍ਰੈਭਾਸੰ।
ਤਿਉਂ ਜਬ ਲਗੁ ਹੈ ਭਰਮ ਨਿਸਾ ਸੈ। ਤਬ ਲਗੁ ਜਗਤਿ ਬ੍ਰਹਮ ਮੇ ਭਾਸੈ।80

ਦੋਹਰਾ

ਗਯਾਨ ਭਾਨ ਕਰਿ ਨਾਨਕਾ ਭਰਮ ਨਿਸਾ ਜਬ ਜਾਇ।
ਜੁਗਤਿ ਭਾਸ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮ ਮੇ ਸੋਂ ਤਬ ਨਾਹਿ ਰਹਾਇ।81
ਸੁਧਿ ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਹਚੈ ਹੁਵੈ ਜਗਤਿ ਭਰਮ ਮਿਟਿ ਜਾਇ।
ਇਸੀ ਜਨਮ ਮੇ ਮੁਕਤਿ ਸੋ ਨਾਨਕ ਨਿਹਚੈ ਪਾਇ।82
ਸੰਸੇ ਸੁਤ ਹੈ ਭਰਮ ਕੇ ਭਰਮ ਬਾਪ ਅਗਯਾਨ।
ਗਯਾਨ ਬਲੀ ਹੈ ਨਾਨਕਾ ਕਰੇ ਤਿਹੂੰ ਕੀ ਹਾਨ।83
ਸੰਸੈ ਭਰਮ ਅਗਯਾਨ ਸਭ ਭਏ ਗਯਾਨ ਕਰਿ ਦੂਰਿ।
ਗਯਾਨ ਭਿ ਬਪੁਰਾ ਨ ਰਹੈ ਰਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਭਰਪੂਰਿ।84

ਸਵੈਯਾ

ਅਗਿਆਨ ਬਿਨਾਸ ਗਿਆਨ ਕਰਯੋ ਪੁਨਿ ਗਯਾਨ ਬਿਨਾਸ ਕਰਯੋ ਬਿਗਿਆਨੰ ।
ਬਿਗਿਆਨ ਬਿਨਾਸ ਕਰਯੋ ਨਿਹਚੈ, ਨਿਹਚਾ ਨਿਰਬਾਣ ਦਸ਼ਾ ਸੁ ਮਹਾਨੰ ।
ਨਿਰਬਾਣ ਦਸਾ ਸੁਖਰੂਪ ਗੁਰੂ, ਗੁਰ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁ ਹੈ ਭਗਵਾਨੰ ।
ਦੁਰਗਾ ਇਮ ਆਖ ਕਹਯੋ ਮੁਖਿ ਤੇ ਕਵਿ ਸੰਤਹਿ ਰੇਣ ਸੁ ਕੀਨ ਬਖਾਨੰ ।85
ਇਤਿ ਸ੍ਰੀਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸੁਮੇਰ ਖੰਡੇ ਅੰਗਦ ਵਾਮਦੇਵ ਸੰਬਾਦੇ ਨਾਮ ਸੋਲਮੋ ਧਿਆਇ ।

ਸ੍ਰੀ ਭਵਾਨੀ ਵਾਚ । ਸਲੋਕ ।

ਈਸਰ ਸਤਿ ਜਗ ਮਿਥਿਆ, ਇਹੀ ਕਲਪਨਾ ਮੂਲਿ ।
ਨਿਰਬਾਣ ਦਸਾ ਲੈ ਨਾਨਕਾ ਇਸਕੋ ਜਾਵੈ ਭੂਲਿ । 1
ਜਬ ਲਗੁ ਹੈ ਇਹੁ ਕਲਪਨਾ ਤਬ ਲਗੁ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਕੋਇ ।
ਨਿਰਬਾਣ ਦਸਾ ਜਬ ਇਹੁ ਗਹੈ, ਨਾਨਕ ਤਬ ਸੁਖ ਹੋਇ । 2

ਦੋਹਰਾ

ਸੀਵ ਕਲਪਨਾ ਤੇ ਪਰੈ, ਜੀਉ ਕਲਪਨਾ ਮਾਹਿ ।
ਨਾਨਕ ਛੋਡੋ ਕਲਪਨਾ, ਜੀਵ ਸੀਵ ਦੁਇ ਨਾਹਿ । 3
ਰਹਤਿ ਕਲਪਨਾ ਸੋ ਸੁਖੀ, ਦੁਖੀ ਕਲਪਨਾ ਜਾਹਿ ।
ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਖੈ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨਹ ਬ੍ਰਹਮ ਦੁਹੂੰ ਕੇ ਮਾਹਿ । 4
ਈਸਰ ਸੋ ਸਰਬੱਗ ਹੈ ਜੀਵ ਸੁ ਹੈ ਅਲਪੱਗ ।
ਅਲਪਗ ਸਰਬਗ ਤੇ ਪਰੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁ ਆਪ ਅਲੱਗ । 5
ਜੀਵਨ ਕੋ ਅਗਿਆਨ ਹੈ ਈਸ਼ੁਰ ਕੋ ਹੈ ਗਯਾਨ ।
ਈਸ਼ੁਰ ਫਲ ਪਰਦਾਇਤੋਂ ਜੀਵ ਭੋਗਤਾ ਜਾਨ । 6
ਗਯਾਨ ਸੁ ਬੇੜੀ **ਹੇਮ** ਕੀ ਲੋਹੇ ਕੀ ਅਗਿਆਨ । ਸੋਨਾ
ਦੋਨੋ ਤੋੜੈ ਪਾਵ ਕੋ ਦੋਨੋ ਦੁਖੀ ਮਹਾਨ । 7
ਦੋਨੋ ਕਾ ਸਮ ਬੋਝ ਹੈ ਦੋਨੋ ਪਾਂਵਹੁ ਮਾਹਿ ।
ਦੋਨੋ ਤੋੜੈ ਪਾਵ ਕੋ ਦੋਨੋ ਕੋ ਸੁਖ ਨਾਹਿ । 8
ਨਨੂ ਹੇਮ ਕਾ ਮੋਲ ਬਹੁ ਬਨੇ ਨ ਇਹੁ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ।
ਅਲਪ ਲੋਹਿ ਕਾ ਮੋਲ ਹੈ ਕੀਉ ਬਿਕਲ ਪਸੁ ਭ੍ਰਾਂਤਿ । 9

ਸਲੋਕ

ਬਹੁਰਿ ਸਿਧਾਂਤੀ ਯੋਂ ਕਹਿਯੋ ਭਰਮੀ ਸੁਣੋ ਉਦਾਰੁ ।
ਗਿਆਨ ਕੋ ਝੋਲੀ ਪਾਇ ਕਰਿ ਬੇਚੋ ਜਾਇ ਬਜ਼ਾਰੁ । 10
ਨਿਹਚੈ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਇਕ ਦੂਸਰਿ ਵਾਚਕਿ ਜਾਨ ।
ਦੋਨੋ ਮੈ ਤੁਮਕੋ ਕਹਿਯੋ ਸੋ ਮੋਹਿ ਕਰੋ ਬਖਾਨ । 11
ਤਬ ਲਗੁ ਕਥੈ ਗਿਆਨ ਸੋ, ਜਬ ਲਗ ਨਿਹਚੈ ਨਾਹਿ ।
ਜਾਨਹੁ ਵਾਚਕਿ ਗਿਆਨ ਇਹੁ, ਬਕਿ ਬਕਿ ਬਕੈ ਸੁ ਤਾਂਹਿ । 12
ਗਿਆਨ ਸੁਨਾਵੈ ਅਉਰ ਕੋ, ਕੋਰੇ ਆਪ **ਪਖਾਨ** । ਪੱਥਰ

ਜਾਨਹੁ ਵਾਚਕਿ ਗਿਆਨ ਇਹੁ, ਬਕਿ ਬਕਿ ਮਰੈ ਸੁਜਾਨ । 13
ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਜਾਨਿਯੋ ਦਯੋ ਧਰਮ ਕੋ ਤਿਆਗ ।
ਤਿਸ ਕੇ ਨਿਕਟ ਨ ਜਾਈਐ ਸੋ ਨਰ ਕਾਲੋ ਨਾਗ । 14
ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਕਥ ਬੋ ਕਰੈ ਨਾਨਕ ਧਰਮ ਤਿਆਗ ।
ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜਹ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਲਗੋ ਗਿਆਨ ਕੋ ਆਗ । 15
ਕਹਿਯੋ ਸੁ ਵਾਚਕਿ ਗਿਆਨ ਇਹੁ,ਅਬ ਦੂਸਰਿ ਸੁਣਿ ਲੇਹੁ ।
ਨਿਹਚਾ ਆਇ ਤ ਚੁਪ ਰਹੋ, ਨਾਹਿ ਤ ਉਤਰਿ ਦੇਹੁ । 16
ਬ੍ਰਹਮ ਬ੍ਰਹਮ ਬਕਦਾ ਫਿਰੈ, ਨਿਹਚੈ ਜਬ ਹੀ ਹੋਇ ।
ਨਿਹਚੈ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਇਹੁ, ਲਹੈ ਸੁ ਵਿਰਲਾ ਕੋਇ । 17
ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਮੀ ਕਹੈ, ਸਦਾ ਰੈਨ ਦਿਨੁ ਯਾਦਿ ।
ਕਿਆ ਕਛੁ ਆਗੇ ਅਉਰ ਥਾ, ਕਰੈ ਜੁ ਇਉਂ ਬਕਿਬਾਦਿ । 18
ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਫੁਰਨਾ ਉਠਿਉ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਕੇ ਮਾਹਿ ।
ਫੁਰਨੇ ਤੇ ਸਭ ਜਗ ਭਯੋ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸਭ ਤਾਂਹਿ । 19
ਫੁਰਨਾ ਮਾਯਾ ਰੂਪ ਹੈ ਮੂਲਿ ਮਾਯਾ ਕਹੈ ਤਾਂਹਿ ।
ਸੁਧ ਸਬਲਿ ਸੋ ਹ੍ਵੈ ਗਯੋ ਮਿਲਿ ਤ੍ਰੈ ਜੁ ਮਾਯਾ ਮਾਹਿ । 20
ਫੁਰਨਾ ਦੁਖ ਕਾ ਰੂਪ ਹੈ ਫੁਰਨਾ ਜਗ ਕਾ ਮੂਲਿ ।
ਫੁਰਨੇ ਕਰਿ ਜੀਉ ਭਯੋ, ਗਯੋ ਆਪ ਕੋ ਭੂਲਿ । 21
ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਜਬ ਲਗੁ ਕਹੈ ਤਬ ਲਗੁ ਦੁਖ ਕੇ ਮਾਹਿ ।
ਨਿਰ ਬਿਕਲਪ ਬਿਨ ਨਾਨਕਾ, ਸੁਖ ਸੁਪਨੇ ਭੀ ਨਾਹਿ । 22
ਮੁਕਤਿ ਗਿਆਨ ਤੇ ਹੋਤਿ ਹੈ ਬੰਧ ਜਬੈ ਅਗਯਾਨ ।
ਬੰਧ ਮੁਕਤਿ ਦੋਊ ਕਲਪਨਾ ਨਿਰਬਿਕਲਪ ਭਗਵਾਨ । 23
ਜਿਉ ਇਕ ਸਾਮੀ ਸ਼ਾਹਿ ਕੀ ਦੂਸਰਿ ਜਾਮਨਿ ਜਾਨ ।
ਦੋਨੋ ਕੋ ਸੁਖ ਹੈ ਨਹੀ, ਦੇਣਾ ਬੁਰਾ ਮਹਾਨ । 24
ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਅਗਿਆਨ ਮੈ, ਉਤਰਿ ਗਿਆਨ ਮਝਾਰ ।
ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਤਰਿ ਦੋਊ ਤੇ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁ ਪਾਰ । 25
ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਕੇ ਕਹੇ ਪੱਖ ਇਹੁ ਦੋਇ ।
ਉਪਸਮ ਬਿਨਾ ਸੰਕਲਪ ਕੇ, ਪਰਮ ਸੁਖੀ ਨਹੀ ਹੋਇ । 26
ਜੋ ਜੋ ਉਠੇ ਸੰਕਲਪ ਉਰਿ ਸੋ ਸੋ ਕਰੇ ਤਿਆਗ ।
ਨਿਰ ਸੰਕਲਪ ਸੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਰਹੈ ਬ੍ਰਹਮ ਸੋ ਲਾਗ । 27
ਪਰੰ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ, ਅਲਖ ਨਿਰੰਜਨ ਜੋਇ ।
ਅਉਰ ਚਿਹਨ ਅਬ ਕਹਤਿ ਹੋ, ਨਾਨਕ ਸੁਣਿ ਤੂੰ ਸੋਇ । 28

ਮਧੁਭਾਰ ਛੰਦ

ਪਰਜੁਲਤਿ ਰੂਪ । ਅਦਭੁਤਿ ਅਨੂਪ ।
ਸਸਿ ਕੋਟਿ ਭਾਨ । ਸਮ ਜੋਤਿ ਜਾਨ । 29
ਹਰਿ ਰੰਗ ਗੋਰੁ । ਅਸ ਨਾਹਿ ਹੋਰੁ ।

ਅਸਿ ਰੰਗ ਲਾਲੁ । ਅਦਭੁਤਿ ਬਿਸਾਲੁ । 30
ਜਹ ਦਰਸ ਦੇਇ । ਕਰਿ ਮੁਕਤਿ ਲੇਇ ।
ਗਰ ਫੂਲ ਮਾਲ । ਅਤਿ ਸੋ ਵਿਸਾਲ । 31
ਸਿਰ ਮੁਕਟਿ ਐਨ । ਲਖ **ਭਾਨ** ਗੈਨ । ਸੂਰਜ
ਹਰਿ ਮੁਖ ਵਿਸਾਲ । ਦੇਖੇ ਨਿਹਾਲ । 32
ਲਖ ਓਅੰਕਾਰ । ਧੁਨਿ ਮੁਖਿ ਅਪਾਰ ।
ਕੁੰਡਲ ਸੁ ਕਾਨ । ਝਲਕੇ ਮਹਾਨ । 33
ਰਵਿ ਚੰਦ ਨੈਨ । ਨਕ ਪਰਮ ਐਨ ।
ਲਖ ਰਵਿ ਸੁ ਭਾਲੁ । ਭਉਂਹਾਂ ਬਿਸਾਲੁ । 34

ਚੌਪਈ

ਧ੍ਵਜ ਅੰਕੁਸ ਬੱਜਰ ਪਗ ਰੇਖਾ । ਭਯੋ ਮੁਕਤਿ ਜਿਨ ਇਕ ਚਿੰਨ ਪੇਖਾ ।
ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਪਗ ਜਾਨੋ ਦੋਊ । ਪਗ ਭੂਖਨਿ ਬਰਿ ਸੁੰਦਰ ਸੋਊ । 35
ਜਬ ਵਹਿ ਪਗ ਕੇ ਭੂਖਨਿ ਬਾਜੇ । ਰਾਗ ਛੱਤੀਸੋ ਨਿਕਸੈਂ ਵਾਜੇ ।
ਛਤੀਹ ਰਾਗ ਅਲਾਪੈ ਸੋਇ । ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਮਗਨਿ ਭਗਤਿ ਜਨ ਹੋਇ । 36
ਕਮਰਿ ਪਿਤੰਬਰ ਪੀਲਾ ਛਾਜੈ । ਛੁਦਰਿ ਘੰਟਕਾ ਰੁਣ ਝੁਣ ਬਾਜੇ ।
ਜਿਨਕਰਿ ਭਗਤਿਨ ਦੇਵੇ ਮਾਨਾ । ਹਰਿ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਹਾਥ ਸੁਜਾਨਾ । 37
ਕਰਿ ਕੰਕਨ ਭੁਜ ਬਾਜੂਬੰਦਾ । ਦੇਖਤਿ ਭਗਤਿਨ ਹੋਇ ਅਨੰਦਾ ।
ਗਰਿ ਮਾਲਾ ਰਤਨਨ ਕੀ ਸੋਹੈ । ਤੀਨ ਲੋਕ ਜਹ ਦੇਖਤਿ ਮੋਹੈ । 38
ਤਿਨ ਰਤਨੋਂ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾਹਿ । ਪਰਮ ਅਮੋਲਕਿ ਜਾਨਹੁ ਤਾਂਹਿ ।
ਅਉਰ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹਰਿ ਕੇ ਸਭ ਜੇਤੇ । ਇਕ ਤੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸਭ ਤੇਤੇ । 39
ਇਕ ਨਖ ਕੀ ਉਪਮਾ ਹੈ ਜੋਊ । ਨਾਨਕ ਕਹੀ ਨ ਜਾਵੈ ਸੋਊ ।
ਸੁੰਦਰ ਚੋਲਾ ਹਰਿ ਗਰਿ ਮਾਹੀ । ਲਖਹੁ **ਤਾੜਤਾ** ਤਹ ਸਮ ਨਾਹੀ । 40 ਬਿਜਲੀ
ਐਸੀ ਝਲਕਿ ਤਾਹਿ ਕੀ ਹਯੈ । ਤਿਸ ਸਮ ਅਉਰ ਨਾਹਿ ਕਾ ਕਹਯੇ ।
ਇਸਤੇ ਅਧਿਕ ਦੁਪੱਟਾ ਜਾਨਹੁ । ਇਸ ਮੇਂ ਭੇਦ ਨ ਰੰਚਕਿ ਮਾਨਹੁ । 41
ਤਿਸਕੀ ਉਪਮਾ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ । ਜਗੈ ਜੋਤਿ ਪਰਬਲਿ ਸੁਖਦਾਈ ।
ਚਮਕਿ ਰੋਮ ਕੀ ਰਵਿ ਕਿਰਣਾਸੀ । ਰੋਮ ਰੋਮ ਜਨੁ ਭਾਨੁ ਨਿਵਾਸੀ । 42

ਦੋਹਰਾ

ਤਪਤਿ ਹੇਮ ਸਮ ਸੁੰਦਰੰ ਲਖ ਲਖ ਕਰੈ ਸਰੀਰ ।
ਨਖ ਸਿਖ ਲਉ ਤਨ ਸੁੰਦਰੰ, ਚਮਕੈ ਜੋਤਿ ਗਹੀਰ । 43
ਨਖ ਸਿਖ ਲਉ ਹਰਿ ਸੁੰਦਰੰ ਸੁੰਦਰ ਹਰਿ ਸਿਰ ਕੇਸ ।
ਬਸਤਰਿ ਭੂਖਨਿ ਸੁੰਦਰੰ ਸੁੰਦਰ ਹਰਿ ਕਾ ਭੇਸ । 44
ਰੂਪ ਰੰਗ ਹਰਿ ਕੈ ਨਹੀ ਰੇਖ ਭੇਖ ਪੁਨਿ ਨਾਹਿ ।
ਕਹਣੇ ਮਾਤਰਿ ਹਮ ਕਹਯੋ ਸਸੇ ਸੀਂਗ ਵਤਿ ਤਾਂਹਿ । 45

ਸਸੇ ਸਿੰਗ ਨਰ ਸਿੰਗ ਜਿਮ ਕਹਣ ਮਾਤਰਿ ਦੋਇ।
ਰੂਪ ਰੰਗ ਤਿਮ ਹਮ ਕਹਯੋ, ਕਹਣੇ ਮਾਤਰਿ ਸੋਇ। 46
ਬਾਣੀ ਮਨ ਬੁਧਿ ਤੇ ਪਰੈ, ਜੋ ਹਰਿ ਰੂਪ ਅਨੂਪ।
ਨਾਨਕ ਸੋ ਅਬ ਦੇਖ ਤੂੰ ਅਦਿਭੁਤਿ ਤਾਂਹਿ ਸਰੂਪ। 47
ਨਾਨਕ ਸਿਰ ਪਰ ਹਾਥ ਰਖ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਦਈ ਖੋਲ੍ਹ।
ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੇ ਖੁਲੇ ਤੇ, ਦੇਖਿਉ ਹਰਿ ਸੋ ਕੋਲ। 48

ਸਲੋਕ

ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੇ ਖੁਲੇ ਸਿਉਂ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕਰਤਾਰ।
ਨਾਨਕ ਦੁਰਗਾ ਚਰਨਿ ਪਰਿ, ਹੋਏ ਸਦਿ ਬਲਿਹਾਰ। 49
ਸਪਤਿ ਸੁੰਨਿ ਕੋ ਫੋੜ ਕਰਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਗਈ ਅਸਮਾਨ।
ਧਵਜਾ ਉਡੈ ਪਰਿ ਸੁੰਨਿ ਮੈ, ਜਹ ਹਰਿ ਧਾਮ ਮਹਾਨ। 50

ਚੌਪਈ

ਅਦਭੁਤਿ ਰੂਪ ਦੇਖ ਗੁਰ ਸਵਾਮੀ। ਮਗਨ ਭਏ ਗੁਰ ਅੰਤਰਿਜਾਮੀ।
ਅਨਹਦਿ ਸੁਣਿਯੇ ਰੁਣਝੁਣਕਾਰੇ। ਬਜਹਿ ਬਜੰਤਰਿ ਓਅੰਕਾਰੇ। 51
ਬੈਠੇ ਤਖਤਿ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ। ਸਕਤੀ ਕਰੈ ਨਿਰੰਤਰਿ ਸੇਉ।
ਨਾਹਿਨ ਸੂੰਨਾ ਰੂਪ ਨ ਰੇਖਾ। ਐਸਾ ਹਰਿ ਸੋ ਨਾਨਕ ਦੇਖਾ। 52
ਦੇਖ ਸਰੂਪ ਹਰੀ ਕਰਤਾਰੇ। ਪੁਨਿ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਬਚਨਿ ਉਚਾਰੇ।
'ਸੁਣ ਦੇਵੀ! ਤੂੰ ਅਲਖ ਭਵਾਨੀ। ਤੁਮਰੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿਨੈ ਨ ਜਾਨੀ। 53
ਅਦਭੁਤਿ ਤੁਮਰਾ ਖੇਲੁ ਅਪਾਰੀ। ਕਿਯਾ ਅਸਤੁਤਿ ਹਮ ਕਰੈਂ ਤੁਮਾਰੀ।
ਸਿਵ ਬਿਰੰਚ ਤੁਹਿ ਪਾਰ ਨ ਪਾਂਵਹਿ। ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਨਿਗਮਾਗਮ ਗਾਵਹਿ। 54
ਸੁਰ ਨਰ ਰਿਖ ਮੁਨਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ। ਕਰਹਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਤੁਮਰੀ ਸੇਵਾ।
ਇਕ ਅਬ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਬਿਨਾਨੀ। ਹਮ ਤੁਮਰੇ ਪਗ ਪੁਰਿ ਕੁਰਬਾਨੀ। 55

ਦੋਹਰਾ

ਅਬ ਤੁਮ ਸੁੰਨਿ ਅਕਾਰ ਕਾ, ਭੇਦ ਕਹੋ ਸਮਝਾਇ।
ਕਿਤਨਾ ਊਚਾ ਇਹਾਂ ਤੇ ਸੋ ਤੁਮ ਦੇਉ ਬਤਾਇ। 56

ਚੌਪਈ

ਪੁਨਿ ਤੁਮ ਹਰਿ ਕਾ ਪੰਥ ਬਤਾਵਉ। ਐ ਜਗ ਜਨਨੀ ਬਿਲਮੁ ਨ ਲਾਵਉ।
ਜਿਉ ਤੁਮ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪ ਲਖਾਯੋ। ਸਚੁ ਖੰਡ ਪੁਨਿ ਤੋਹਿ ਦਿਖਾਯੋ। 57
ਤਿਉ ਤੁਮ ਪੰਥ ਬਤਾਵਉ ਮੋਹਿ। ਮਾਤਾ ਸਭ ਕਿਛੁ ਮਾਲੂਮ ਤੋਹਿ।
ਕੇਤਕਿ ਊਚਾ ਸੁੰਨਿ ਅਕਾਰੇ। ਜਹਾਂ ਸੁ ਅਨਹਦਿ ਘੁਰਹਿ ਨਗਾਰੇ। 58
ਕਉਣ ਲੋਕ ਤਹ ਰਹੈਂ ਬਿਨਾਨੀ। ਸੋ ਤੁਮ ਹਮ ਸਿਉਂ ਕਹੋ ਭਵਾਨੀ।
ਸੁਣਿ ਕਰ ਬਚਨਿ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਉਦਾਰੇ। ਸਾਦਰਿ ਧੁਨਿ ਤਿਨ ਬਚਨਿ ਉਚਾਰੇ। 59
ਹਰਿ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਚ–ਬਹੁ ਊਚਾ ਹੈ ਸੁੰਨਿ ਅਕਾਰੀ, ਤਹਿ ਗਨਤੀ ਕਿ ਨਾਹਿ ਸੁਮਾਰੀ।
ਈਹਾਂ ਤੇ ਬਹੁ ਊਚਾ ਭਾਈ। ਤਾਂਕੀ ਗਣਤੀ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈ। 60

ਬਜਹਿ ਬਜੰਤਰਿ ਸੁੰਨ ਅਕਾਰੇ। ਤਿਨ ਕਾ ਭੀ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ਸੁਮਾਰੇ।
ਲਾਖਹੁ ਘੰਟੇ ਤੁਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ। ਤਾਲ ਪਖਾਵਜਿ ਝਾਂਝਰਿ ਨਾਨਾ। 61

ਸਲੋਕੁ

ਗੋਮੁਖਿ ਸੁਖਰੀ ਭੇਰ ਕਾ, ਸੰਖਨਿ ਕਾ ਨਹੀਂ ਪਾਰ।
ਧੂੰਗੇ ਅਉਰ ਨਫੀਰੀਆਂ, ਬਾਜਹਿੰ ਬਾਰਹਿ ਬਾਰ। 62

ਦੋਹਰਾ

ਨਉਬਤਿ ਖਾਨਾ ਸੁੰਦਰੰ ਬੀਣਾ ਅਉਰ ਮ੍ਰਿਦੰਗ।
ਤਾਰ ਤਾਂਬੂਰੇ ਸੁੰਦਰੰ ਸੁੰਦਰ ਅਉਰ ਮੁਚੰਗ। 63

ਚੌਪਈ

ਸਬਦਿ ਅਨਹਦਿ ਬਾਜਹਿ ਬਾਜਾ। ਅਨਿਕ ਬੰਸਰੀ ਧਵਨੀ ਅਵਾਜ਼ਾ।
ਬਾਜੇ ਬਾਜਹਿ ਸੁੰਨਿ ਮਝਾਰਾ। ਅਦਭੁਤਿ ਸੁਣਿਯੇ ਰੁਣਝੁਣਕਾਰਾ। 64
ਲਾਖਹੁ ਨਾਦ ਸਰੋਦ ਸੁਨਾਵਹਿ। ਲਾਖਹੁ ਰਾਮਿ ਮਿਲਿ ਨਿਰਤਿ ਕਰਾਵਹਿ।
ਛੱਤੀਹ ਰਾਗੁ ਸੁ ਬੋਲਹਿ ਬਾਨੀ। ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਰੀਝਹਿ ਹਰਿ ਨਿਰਵਾਨੀ। 65

ਦੋਹਰਾ

ਤਾਹਿ ਸੁੰਨਿ ਕੇ ਸਿਖਰ ਮੈ ਨਉਬਤਿ ਖਾਨਾ ਸੋਇ।
ਘੁਰਹਿ ਅਨਾਹਦਿ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਖੁਸ਼ੀ ਸੁ ਹੋਇ। 66
ਲਖਹੁ ਦਮਾਮੇ ਝਾਂਝਰਾਂ ਲਖ ਤੁਰਹੀ ਕਰਣਾਇ।
ਬਜਹਿ ਬਜੰਤਰਿ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਹਰਿ ਬਿਗਸਾਇ। 67
ਸੁੰਨਿ ਅਕਾਰ ਅੰਪਾਰ ਹੈ ਤਿਸੁ ਕਾ ਨਾਹਿ ਸੁਮਾਰ।
ਯਾਹਿ ਕਥਾ ਕੋ ਨਾਨਕਾ ਮਨ ਮੈਂ ਲੇਹੁ ਬਿਚਾਰ। 68
ਸੁੰਨਿ ਸੁੰਨਿ ਪਰਿ ਸੁੰਨਿ ਹੈ, ਸੁੰਨਿ ਸੁੰਨਿ ਪਰਿ ਸੁੰਨਿ।
ਸਪਤਮ ਸੁੰਨਹੁ ਊਪਰੇ ਮਹਾਂ ਸੁੰਨਿ ਨਿਰਗੁੰਨਿ। 69
ਸਰਬ ਸੁੰਨਿ ਕੋ ਕਹੇ ਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਬਹੁਤਿ ਬਧਿ ਜਾਇ।
ਇਸ ਤੇ ਬਰਨਨ ਕੀਉ ਨਾ, ਸਾਰ ਸੁਨਿਹੁ ਮਨ ਲਾਇ। 70
ਸਪਤਿ ਸੁੰਨਿ ਕੇ ਊਪਰੇ, ਮਹਾ ਸੁੰਨਿ ਇਕ ਅਉਰ।
ਕਹੈ ਭਵਾਨੀ ਨਾਨਕਾ ਸੋ ਬਿਖੜੀ ਨਿਜ ਠਉਰ। 71

ਚੌਪਈ

ਸਪਤਿ ਸੁੰਨਿ ਜਬ ਉਤਰੇ ਪਾਰਾ। ਆਗੈ ਮਹਾ ਸੁੰਨਿ ਵਰਤਾਰਾ।
ਮਹਾ ਸੁੰਨ ਮੈਂ ਘੋਰ ਗੁਬਾਰਾ। ਸੋ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਬਿਖੜੀ ਹੈ ਧਾਰਾ। 72
ਤਹ ਲਖੁ ਜੋਜਨਿ ਤਿਮਰ ਅਕਾਰੰ। ਫਿਰਿ ਤਿਸ ਊਪਰਿ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰੰ।
ਹਰਿ ਕੀ ਜੋਤਿ ਸੁ ਜਾਨਹੁ ਭਾਈ। ਹਰਿ ਕੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਲਖੀ ਨ ਜਾਈ। 73
ਲਾਖਹੁ ਰਵਿ ਤੇ ਅਧਿਕ ਸੁ ਜੋਤਿ। ਲਖ ਲਖੁ ਕਰੈ ਸੁ ਕਮਿ ਨਹੀ ਹੋਤਿ।
ਲਖੁ ਜੋਜਨ ਜੋਤੀ ਕਾ ਖੇਲੰ। ਜਾਇ ਨ ਸਕੈ ਪਾਰ ਤਹ ਪੇਲੰ। 74

ਦੋਹਰਾ

ਬਿਨਾ ਤੇਲੁ ਜਹ ਦੀਪਕੰ ਧਰਿਆ ਬਾਲ ਅਖਡ।
ਲਖ ਲਖ ਲਾਖ ਲਖੁ ਜੋਜਨੰ, ਕਰਿਹਿ ਸੁ ਜੋਤਿ ਪ੍ਰਚੰਡ। 75

ਹਰਿ ਕੁਦਰਤਿ ਕੀ ਜੋਤਿ ਸੋਇ ਬਿਜਲੀ ਜਿਉਂ ਚਮਕਾਇ ।
ਤਿਸ ਜੋਤੀ ਪਰ ਨਾਨਕਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨ ਬਾਂਧੀ ਜਾਇ । 76
ਪੁਨ ਨਾਨਕ ਤਿਸ ਜੋਤਿ ਕਾ ਬਹੁ ਊਚਾ ਬਿਸਥਾਰ ।
ਗਣਤੀ ਕਰੀ ਨ ਜਾਇ ਸੋ ਦੀਰਘ ਤਾਂਹਿ ਅਕਾਰ । 77

ਸਲੋਕ

ਮਹਾ ਸੁੰਨਿ ਲਗ ਨਾਨਕਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕੈ ਨਹੀ ਕੋਇ ।
ਸੁਣ ਕਰਿ ਨਾਨਕ ਨੈ ਕਹਿਯੋ ਰਾਮ ਕਰੇ ਸੁ ਹੋਇ । 78
ਮਹਾ ਸੁੰਨਿ ਕੇ ਘੋਰ ਤੇ ਪਾਰ ਪਰੈ ਜਬ ਕੋਇ ।
ਤਿਸ ਊਪਰਿ ਪੁਨਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਅਤਿਸੈ ਪ੍ਰਬਲ ਸੋਇ । 79

ਚੌਪਈ

ਪ੍ਰਬਲਿ ਜੋਤਿ ਜਬੈ ਲੰਘ ਜਾਇ । ਆਗੈ ਬਾਟ ਸੁਹੇਲੀ ਆਇ ।
ਆਗੈ ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਉਦਾਰੇ । ਉਸ ਜੋਤੀ ਕਾ ਅੰਤ ਨ ਪਾਰੇ । 80
ਅਲਖ ਨਿਰੰਜਨ ਕੀ ਸੋ ਜੋਤਿ । ਬਡੇ ਭਾਗ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤਿ ।
ਤਹਾ ਨਿਰੰਜਨ ਹਰਿ ਅਬਿਨਾਸੀ । ਬੈਠੇ ਤਖਤਿ ਸੁ ਸ੍ਵਪਰਕਾਸੀ । 81
ਲਖੁ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਉਪਾਇ ਖਪਾਵੈ । ਲਖੁ ਅਕਾਸ ਪਤਾਲ ਬਨਾਵੈ ।
ਖੰਡ ਦੀਪ ਕਈ ਲਾਖ ਹਜਾਰੇ । ਗਣਤੀ ਕਰਤਿ ਨ ਆਵਹਿ ਪਾਰੇ । 82
ਖਿਨ ਮੈਂ ਢਾਹਿ ਉਸਾਰੈ ਸੋਇ । ਅਲਖ ਨਿਰੰਜਨ ਸਮ੍ਰਥ ਹੋਇ ।
ਲਾਖਹੁ ਬ੍ਰਹਮੇ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸੰ । ਲਾਖਹੁ ਰਵਿਸਸਿ ਦੇਵ ਸੁਰੇਸੰ । 83
ਲਾਖਹੁ ਸੇਸ ਉਰਗ ਉਰਗਾਰੀ । ਖਿਨ ਮਹਿ ਰਚਹਿ ਹਰਿਹਿ ਬਨਵਾਰੀ ।
ਲਖ ਸਿਵ ਜੋਗੀ ਧਰਹਿ ਧਿਆਨਾ । ਇਕ ਤਿਲ ਭਰਿ ਹਰਿ ਮਰਮ ਨ ਜਾਨਾ । 84
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਉਪਾਵੈ । ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੇ ਰੰਗ ਦਿਖਾਵੈ ।
ਨਿਗਮਾਗਮ ਕਾ ਅੰਤ ਨ ਪਾਰਾ । ਖਿਨ ਮੈ ਰਚਿ ਪੁਨਿ ਕਰੈ ਸੰਘਾਰਾ । 85
ਹਰਨ ਭਰਨ ਅੱਖ ਫੁਰਨੈ ਮਾਹਿ । ਤਿਸ ਸਮ ਸਾਮ੍ਰਥ ਕੋਊ ਨਾਹਿ ।
ਕਿਛੁ ਹਰਿ ਭੇਤਿ ਨ ਲਖਿਆ ਜਾਇ । ਜਿਸ ਚਾਹੇ ਤਿਸ ਲਏ ਮਿਲਾਇ । 86
ਤੱਤ ਗਿਆਨੀ ਜੋ ਨਿਜ ਭਗਤਿ । ਬਿਖਿਅਨ ਤੇ ਜੋ ਭਏ ਬਿਰਕਤਿ ।
ਸਬਦਿ ਸਪਰਸ ਰੂਪ ਰੂਪ ਰਸ ਗੰਧਾ । ਇਨ ਬਿਖਿਅਨ ਤੇ ਜਿਨ ਮਨ ਬੰਧਾ । 87
ਮਹੀ ਤੇਜ ਜਲੁ ਪਵਨਿ ਆਕਾਸੰ । ਐਸੀ ਰਹਤਿ ਰਹੈ ਹਰਿ ਪਾਸੰ ।
ਐਸੀ ਭਗਤ ਰਹਹਿ ਹਰਿ ਪਾਸੇ । ਕਰਹਿ ਅਨੰਦ ਸੁ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸੇ । 88
ਇਹ ਹਮਨੈ ਕਛੁ ਭੇਦਿ ਸੁਣਾਯੋ । ਤਿਸਕਾ ਪਾਰ ਨ ਕਿਨਹੂੰ ਪਾਯੋ ।
ਕਹੈ ਭਵਾਨੀ ਹਰਿ ਦਰਿ ਖੇਲੇ । ਸੁਣਿਉ ਨਾਨਕ ਤੋਹਿ ਇਕੇਲੇ । 89

ਦੋਹਰਾ

ਅਉਰ ਪਾਸ ਮਤਿ ਕਹੇ ਏ ਸਾਰੁ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਇ ।
ਹਰਿ ਦਰਿ ਕੀ ਇਹੁ ਬਾਰਤਾ ਸੁਣੈ ਪਰਮਗਤਿ ਹੋਇ । 90
ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਂਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਸੁਮੇਰ ਖੰਡੇ
ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਵਾਮਦੇਵ ਸੰਬਾਦੇ ਨਾਮ ਸਪਤਦਸਮੋ ਧਿਆਇ । 17 ।

(1061-6੪)

ਅਧਿਆਤਮਕ ਗਿਆਨ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਹਨ :—

ਦੋਹਰਾ

ਵਿੱਸ੍ਵ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਏਕਤਾ, ਆਹਿ ਦ੍ਵੈਤਿ ਨਹਿੰ ਕਾਇ ।
ਵਿੱਸ੍ਵ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਹਿ, ਏਕ ਰੂਪ ਦੁਇ ਸਾਇ ।1

ਚੌਪਈ

ਸਰਬੰ ਖਲੰ ਇਦੰ ਬ੍ਰਹਮ ਏਹੁ । ਯਾਹਿ ਵਿਖੇ ਕਛੁ ਨਹਿ ਸੰਦੇਹੁ ।
ਸੁਰਤੀ ਏਹੁ ਬੇਦ ਕੀ ਜਾਨੋ । ਵਿੱਸ੍ਵ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨ ਮਾਨੋ ।2
ਇਹੁ ਸੁਰਤੀ ਤਿਨ ਕਰੀ ਬਖਾਨਾ । ਜਗਤਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀਉ ਸਿੱਧ ਮਹਾਨਾ ।
ਇਉਂ ਤਿਨ ਆਪ ਕੀਉ ਨਿਰਧਾਰੇ । ਸੁਣਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਾਕ ਉਚਾਰੇ ।3

ਗੁਰ ਨਾਨਕੋ ਵਾਚ

ਇਹੁ ਸਭਿ ਵਿੱਸ੍ਵ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹਯੈ । ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਭਿੰਨ ਵਿੱਸ੍ਵ ਨਹਿ ਕਹਯੈ ।
ਤਉ ਇਸ ਵਿੱਸ੍ਵ ਵਿਖੈ ਮਨ ਲਾਇ । ਸਹਜਿ ਹੀ ਮੁਕਤਿ ਜੀਵ ਇਹੁ ਪਾਇ ।4
ਬਿਖਿਅਨ ਮਾਹਿ ਜੁ ਮੁਕਤੀ ਲਹਯੈ । ਕਾਹੇ ਕੋ ਤਬ ਸਾਧਨਿ ਚਹਯੈ ।
ਸਮ ਦਮ ਆਦਿਕ ਸਾਧਨ ਜੋਏ । ਕਹੋ ਬੇਦ ਸੋ ਬਿਰਥੇ ਹੋਏ ।5
ਰਾਜ ਤਿਆਗ ਜੁ ਜਪੁ ਤਪੁ ਕਰੈ । ਕਾਹੈ ਕੋ ਸੋ ਖਪਿ ਖਪਿ ਮਰੈ ।
ਬਿਖਿਅਨ ਮਾਹਿ ਮੁਕਤਿ ਜੋ ਹੋਇ । ਕਾਹੇ ਰਾਜ ਤਿਆਗੇ ਸੋਇ ।6
ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸੁ ਜੇਤੇ । ਮਿਥਿਆ ਹੋਇ ਤਾਂਹਿ ਸਭਿ ਤੇਤੇ ।
ਜੱਗਯ ਹੋਮ ਬਰਤਾਦਿਕ ਜੋਇ । ਕਹੈ ਬੇਦ ਸੋ ਮਿਥਿਆ ਹੋਇ ।7

ਸਲੋਕ

ਜੀਉ ਮੁਕਤਿ ਭਏ ਚਾਹੀਐ ਬਿਨੁ ਹੀ ਸਾਧਨ ਏਹੁ ।
ਸਾਧਨ ਬਿਨ ਨਹਿ ਹੋਤ ਹੈ ਦੇਖ ਬਿਚਾਰ ਸੁ ਲੇਹੁ ।8

ਦੋਹਰਾ

ਸੁਰਤੀ ਤੁਮਨੇ ਜੋ ਕਰੀ, ਮੋ ਪ੍ਰਤਿ ਆਪ ਬਖਾਨ ।
ਕਯਾ ਸੁ ਬੇਦ ਮੈਂ ਉਹੀ ਹੈ, ਅਊਰ ਨ ਕੋਇ ਮਹਾਨ ।9

ਚੌਪਈ

ਜਿਉ ਤੈਂ ਸੁਰਤੀ ਕਰੀ ਬਖਾਨਾ । ਤਿਉ ਹਮ ਭੀ ਤੁਹਿ ਕਹੈ ਮਹਾਨਾ ।
'ਏਕਮੇਵਾਦੁਤੀਯ ਬ੍ਰਹਮ ।' ਇਹੁ ਸੁਰਤੀ ਨਹ ਰਾਖੈ ਭਰਮ ।10

ਨਿਖਲ ਭਰਮ ਇਹੁ ਦਏ ਉਡਾਈ। ਇਸ ਕਾ ਅਰਥ ਸੁਨੌ ਮਨ ਲਾਈ।
'ਏਕ ਅਦੁਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਜਾਨਾ।' ਇਹੁ ਸੁਰਤੀ ਇਉਂ ਕਰੈ ਬਖਾਨਾ।11
ਸੁਰਤੀ ਅਉਰ ਸੁਨੌ ਮਨ ਲਾਇ। ਜਾਹਿ ਸੁਣੇ ਸੰਦੇਹੁ ਮਿਟਾਇ।
'ਸਤਯੰ ਗਯਾਨਮਨੰਤੰ ਬ੍ਰਹਮ।' ਇਹੁ ਭੀ ਸੁਰਤੀ ਮੇਟੈ ਭਰਮ।12
ਭਾਵ ਅਰਥ ਇਸ ਕਾ ਅਬ ਕਹੌਂ। ਤੁਮਰੇ ਮਨ ਕਾ ਸ਼ੰਸਾ ਦਹੌਂ।
ਸੱਤਾ ਮਾਤਰ ਰੂਪ ਮਹਾਨਾ। ਅਨੰਤ ਬ੍ਰਹਮ ਇਉਂ ਕਰੈ ਬਖਾਨਾ।13
ਪੁਨਹਿ 'ਪ੍ਰਗਯਾਨੰਦ ਮਯ: ਪੁਰਸ:।' ਪੁਨਿ ਇਸ ਕਾ ਅਬ ਸੁਨਿ ਤੂੰ ਉਰਸ:।
ਪ੍ਰਤੱਛ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਸੁ ਪੁਰਸਾ। ਤਹ ਦੁਖ ਰੂਪ ਨ ਮਾਯਾ ਉਰਸਾ।14
ਮਾਯਾ ਦੁਖ ਰੂਪ ਸੋ ਹੈ ਯੇ। ਨਾਹਿ ਸੱਤਯ ਪੁਨਿ ਜੜ ਸੋ ਕਹੀਯੇ।
ਜੜਿ ਚੇਤਨ ਕਾ ਨਾਹੀ ਮੇਲਿ। ਭਯੋ ਸਿਧਾਂਤਿ ਸੁ ਏਹੁ ਅਪੇਲਿ।15
ਸਰਬ ਬ੍ਰਹਮ ਇਉਂ ਸੁਰਤਿ ਬਖਾਨੇ। ਕਯਾ ਸੁਰਤੀ ਇਹੁ ਮਿਥਿਆ ਭਾਨੇ?
ਇਉਂ ਤਿਨ ਸ਼ੰਕਾ ਕਰੀ ਬਨਾਇ। ਸੁਨਿ ਬੋਲੇ ਪੁਨਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਰਾਇ।16

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕੋ ਵਾਚ

ਐਸਾ ਕਉਨ ਜੁ ਤਾਂਹਿ ਨ ਮਾਨੇ। ਇਉ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਬਚਨਿ ਬਖਾਨੇ।
ਸੁਰਤੀ ਕਾ ਅਭਿਪਰਾਯ ਜੋਇ। ਤੁਮ ਸੋ ਕਹੌਂ ਸੁਣੋ ਅਬ ਸੋਇ।17
ਗੂੜ੍ਹ ਅਰਥ ਸੁਰਤੀ ਕਾ ਹਯੇ। ਅਰਥ ਕਰੇ ਬਿਨ ਨਾਹਿਨ ਲਹਯੇ।
ਸੁਰਤੀ ਕਲਪਤਿ ਵਿਸ੍ਵ ਬਖਾਨੇ। ਬ੍ਰਹਮ ਆਸਰੇ ਤਾਹਿ ਸੁ ਮਾਨੇ।18
ਕਲਪਤਿ ਵਸਤੂ ਜਗ ਮੈ ਜੋਈ। ਅਧਿਸਟਾਨ ਬਿਨ ਸਿਧ ਨ ਹੋਈ।
ਕਲਪਿਤ ਵਿਸ੍ਵ ਸੁਰਤਿ ਬਖਾਨੇ। ਕਨਿਕ ਕੁੰਡਲਿ ਵਤਿ ਨਾਹਿ ਸੁ ਮਾਨੇ।19
ਅਹਿ ਰਸਰੀ ਵਤਿ ਸ੍ਰੁਤਿ ਬਤਾਵੈ। ਰਜਤਿ ਸੀਪ ਜਿਉਂ ਤਾਂਹਿ ਲਖਾਵੈ।
ਕਲਪਤਿ **ਰਜਤਿ** ਸਰਪ ਹੈ ਜੋਈ। ਅਧਿਸ਼ਟਾਨ ਬਿਨੁ ਸਿੱਧ ਨ ਹੋਈ।20 ਚਾਂਦੀ
ਤੈਸੇ ਕਲਪਿਤ ਵਿਸ੍ਵ ਇਹੁ ਜੋਇ। ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਨਾ ਸੋ ਸਿੱਧ ਨ ਹੋਇ।
ਸਿੱਪੀ ਮੈਂ ਰੁੱਪਾ ਹੈ ਜੋਊ। ਆਹਿ ਕਲਪਨਾ ਮਾਤਰਿ ਸੋਊ।21
ਸਿਪੀ ਕਾ ਜਬ ਹੋਇ ਗਿਆਨ। ਪੁਨਿ ਰਸਰੀ ਕਾ ਤੈਸੇ ਜਾਨ।
ਰੁੱਪਾ ਸਰਪ ਭਾਸਿਯੋ ਜੋਇ। ਤਿਸਹੀ ਮਾਹਿ ਲੀਨ ਪੁਨਿ ਹੋਇ।22
ਤੈਸੇ ਸਗਲ ਵਿਸ੍ਵ ਇਹੁ ਜੋਇ। ਬ੍ਰਹਮ ਮਾਹਿ ਨਹਿ ਬਾਦੀ ਜੋਇ।
ਜਿਸ ਮੈਂ ਫੁਰੀ ਤਹਾਂ ਵੈਂਲੀਨਾ। ਰਸਰੀ ਸਰਪ ਨਿਆਇ ਇਮ ਚੀਨਾ।23
ਇਸ ਤੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਇਹੁ ਜੋਇ। ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮੈ ਕਲਪਤਿ ਸੋਇ।
ਕਲਪਤਿ ਆਹਿ ਰਸਰੀ ਕੇ ਮਾਹਿ। ਤੀਨ ਕਾਲ ਸੋਊ ਹਯੇ ਨਾਹਿ।24
ਰਜੁ ਮੈ ਸਰਪ ਭਰਮ ਕਰਿ ਭਾਸੇ। ਅਧਿਸ਼ਟਾਨ ਗਯਾਨ ਤੇ ਨਾਸੇ।
ਅਧਿਸ਼ਟਾਨ ਮਾਂਹਿ ਸੋ ਨਾਹਿ। ਤਿਉ ਇਹੁ ਵਿਸ੍ਵ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਮਾਹਿ।25

ਦੋਹਰਾ

ਹੋਇ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਗਯਾਨ ਜਬ, ਤਬ ਨਹਿ ਵਿਸ੍ਵ ਰਹਾਇ।
ਜੈਸੇ ਰਸਰੀ ਗਯਾਨ ਤੇ, ਸਰਪ ਭਾਵ ਮਿਟਿ ਜਾਇ।26

ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਨਾ ਇਹੁ ਵਿਸ੍ਵ ਸਭਿ, ਕਲਪਤਿ ਸਿੱਧ ਨ ਹੋਇ ।
ਇਸ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਇਹੁ, ਕਹੀ ਬੇਦ ਨੇ ਸੋਇ ।27
ਪਰ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਅਦ੍ਵੈਤਿ ਹੈ, ਨਾਹਿ ਦ੍ਵੈਤਿ ਤਿਸ ਮਾਹਿ ।
ਏਕ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀਉ ਸਿਧ ਗੁਰ, ਇਸ ਮੈਂ ਸੰਸਾ ਨਾਹਿ ।28
ਬ੍ਰਹਮ ਮਾਹਿ ਕਛੂ ਦ੍ਵੈਤਿ ਨਹਿ, ਦ੍ਵੈਤਿ ਕਲਪਨਾ ਮਾਹਿ ।
ਬ੍ਰਹਮ ਆਪ ਅਦ੍ਵੈਤਿ ਹੈ, ਇਸ ਮੈਂ ਸੰਸਾ ਨਾਹਿ ।29

ਇਤੀ ਸਿਧਾਂਤ

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥੇ ਰਾਮੇਸੁਰਖੰਡੇ
ਅੰਗਦ ਵਾਮਦੇਵੇ ਸੰਬਾਦੇ ਨਾਮ ਸਪਤਿਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ।
ਪੂਰਬ ਪੱਖੀ ਵਾਚ ਨਨੂ—

ਚੌਪਈ

ਏਕ ਵਿਸ੍ਵ ਏਕ ਵਿਸ੍ਵ ਵਾਲਾ । ਐਸੇ ਕਿਉਂ ਨਹਿ ਸਮਝੈ ਦਯਾਲਾ ।
ਕਨਿਕ ਕੁੰਡਲ ਵਤਿ ਬ੍ਰਹਮ ਪਛਾਨੈ ।1 ਕਨਿਕ ਬ੍ਰਹਮ ਕੁੰਡਲ ਵਿਸ੍ਵ ਮਾਨੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੋਵਾਚ ।

ਏਕ ਵਿਸ੍ਵ ਏਕ ਵਿਸ੍ਵ ਵਾਲਾ । ਐਸੇ ਤੁਮ ਨੇ ਕਹਯੋ ਦਿਆਲਾ ।
ਏਤੋ ਦੁਊ ਭਿੰਨ ਭਯੇ ਐਸੇ । ਇਕ ਰਾਜਾ ਇਕ ਪਰਜਾ ਜੈਸੇ ।2
ਕਨਿਕ ਕੁੰਡਲ ਵਤਿ ਪੁਨਿ ਤੇ ਕਹਯੋ । ਇਹੁ ਭੀ ਵਾਕ ਜਥਾਰਥ ਨ ਹਯੋ ।
ਇਹੁ ਭੀ ਬਿਰਥਾ ਬਚਨਿ ਤੁਮਾਰੈਂ । ਅਬ ਇਸ ਕਾ ਤੁਮ ਸੁਨੋ ਬਿਚਾਰੈਂ ।
ਕਨਿਕ ਕੁੰਡਲ ਵਤਿ ਮਾਨੈ ਜਬੈ । ਬ੍ਰਹਮ ਮਾਹਿ ਦੂਖਣਿ ਆਇ ਤਬੈ ।3
ਕਾਰਣਕਾਰਜ ਭਾਵ ਸੁ ਜੋਊ । ਬ੍ਰਹਮ ਮਾਹਿ ਆਇ ਤਬ ਸੋਊ ।4।
ਕਨਿਕ ਸੁ ਕਾਰਣ ਕੁੰਡਲ ਕਾਰਜ । ਬ੍ਰਹਮ ਮਾਹਿ ਇਹੁ ਬਨੇ ਨ ਆਰਜ ।
ਕਲਪਤਿ ਵਿਸ੍ਵ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਮਾਹੀ । ਕਾਰਣ ਕਾਰਜ ਬਨੈ ਸੁ ਨਾਹੀ ।
ਰਜੁ ਸਰਪ ਨਿਆਇ ਵਤਿ ਜਾਨਾ । ਕਲਪਤਿ ਵਿੱਸ੍ਵ ਸੁ ਆਹਿ ਮਹਾਨਾ ।
ਸੁਕਤਿ ਰਜਤਿ ਵਤਿ ਪੁਨਿ ਪਹਿਚਾਨੋ । ਕਾਰਣ ਕਾਰਜ ਨਾਹਿ ਨ ਮਾਨੋ ।6।
ਸੁਪਨਿ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਵਤਿ ਤਾਂਕੋ ਜਾਨਾ । ਕਲਪਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਤਾਂਹਿ ਪਛਾਨਾ ।
ਮਨ ਕੇ ਫੁਰਨੇ ਤੇ ਇਹੁ ਭਈ । ਇਸ ਕਾ ਕਾਰਣੁ ਮਨ ਇਹੁ ਹਈ ।
ਬ੍ਰਹਮ ਮਾਹਿ ਮਨ ਹੀ ਨਹਿ ਸੋਇ । ਤਉ ਇਹੁ ਵਿੱਸ੍ਵ ਕਹਾਂ ਤੇ ਹੋਇ ।
ਕਾਰਣ ਕਾਰਜ ਦੁਹੀ ਸੁ ਡਾਰਾ । ਆਤਮ ਮਾਹਿ ਨ ਬਨੈ ਉਦਾਰਾ ।7।

ਦੋਹਰਾ

ਮਾਯਾ ਕਲਪਿਤ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈਂ ਕਲਪਿਤ ਵਿੱਸ੍ਵ ਸੁ ਜਾਨ ।
ਕਾਰਣ ਕਾਰਜ ਦੁਊ ਕਾ, **ਅਧਿਸਟਾਨ** ਸੁ ਮਾਨ ।8। ਆਸਰਾ

ਵਾਦੀ ਵਾਚ ਚੌਪਈ

ਮਾਯਾ ਸਕਤਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਹਯੈ । ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਾਹਿ ਸੋ ਪਯੈ ।
ਅਗਨਿ ਉਸਨਿ ਵਤਿ ਤਾਂ ਕੋ ਜਾਨੋ । ਪੁਨਿ ਪ੍ਰਕਾਸ ਵਤਿ ਤਾਂਹਿ ਪਛਾਨੋ ।9।
ਉਸਨਿਤ ਅ੍ਰ ਪਰਕਾਸ਼ ਸੁਜਾਨਾ । ਨਾਹਿ ਅਗਨਿ ਤੇ ਭਿੰਨ ਮਹਾਨਾ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਕਹਯੋ ਨ ਐਸੇ ਕੋਇ । ਉਸਨਤਿ ਬਾਹਰ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇ । 10।

ਦੋਹਰਾ

ਅਗਨੀ ਗਈ ਤੇ ਉਸਨਤਾ ਰਹੈ ਸੁਜਾਨ ਸੁ ਜਾਨ।
ਕਾਰਣ ਕਾਰਜ ਭਾਉ ਸੋ, ਆਵੈ ਜਾਨ ਮਹਾਨ ।11।
ਅਗਨੀ ਕਾਠ ਜਰਾਇ ਕਰਿ, ਸ਼ਾਂਤਿ ਹੋਇ ਸੋ ਜਾਨ।
ਰਹੈ ਉਸਨਤਾ ਰਾਖ ਮੈਂ, ਕਾਰਜ ਤਾਹਿ ਮਹਾਨ।12।

ਚੌਪਈ

ਸਕਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਮਾਹਿ ਜੋ ਮਾਨੀ। ਬਾਹਰਿ ਨਾਹਿ ਸੁ ਦਿਸੈ ਬਿਨਾਨੀ।
ਦਿਸੈ ਉਪਾਧਿ ਭੇਦ ਤੇ ਸੋਇ । ਬਿਨਾ ਉਪਾਧਿ ਨ ਮਾਲੁਮ ਹੋਇ ।13
ਅਗਨੀ ਮਾਹਿ ਉਸਨਿਤਾ ਜੋਇ। ਪਰਗਟਿ ਦੀਸੈ ਤਿਸ ਮੈਂ ਸੋਇ।
ਇਸ ਮੈਂ ਫੇਰਿ ਨ ਰੰਚਕਿ ਮਾਨਾ। ਦੇਖਹੁ ਆਪ ਬਿਚਾਰ ਮਹਾਨਾ ।14.
ਤੈਸੇ ਸਕਤਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਮਾਹਿ। ਬਿਨੁ ਉਪਾਧਿ ਮਾਲੁਮ ਹੈ ਨਾਹਿ।
'ਏਕੋਹੁੰ ਬਹੁਸਿਆਮਿ' ਮਹਾਨਾ। ਫੁਰਨੇ ਤੇ ਮਾਲੁਮ ਹੈ ਜਾਨਾ ।15।
ਯੌਂ ਫੁਰਨਾ ਫੁਰਿਯੋ ਉਰ ਮਾਹਿ। ਏਕ ਕਹੁ ਬਹੁਤਿ ਹੁਵੋਂ ਮੈਂ ਤਾਂਹਿ।
ਤਿਸ ਫੁਰਨੇ ਕੋ ਮਾਯਾ ਕਹਯੈ। ਤਿਸਤੇ ਏਹੁ ਵਿਸ਼ਵ ਸਭਿ ਪਯੈ ।16।

ਨਨੂ

ਬ੍ਰਹਮ ਏਕੁ ਰਸ ਆਹਿ ਮਹਾਨਾ। ਬ੍ਰਹਮ ਮਾਹਿ ਮਨ ਨਾਹਿ ਸੁਜਾਨਾ।
ਮਨ ਬਿਨੁ ਫੁਰਿਨਾ ਨਾਹਿ ਸੁ ਹੋਇ। ਪੁਨਿ ਤਨੁ ਬਿਨੁ ਮਨ ਹੋਇ ਨ ਸੋਇ।17।

ਸਲੋਕ

ਬ੍ਰਹਮ ਮਾਹਿ ਨਹਿ ਦੇਹਿ ਇਹੁ, ਪੰਚ ਤੱਤ ਕੀ ਜੋਇ।
ਬ੍ਰਹਮ ਤੁ ਆਪ ਬਿਦੇਹਿ ਹੈ, ਅਬਿਨਾਸੀ ਇਕ ਸੋਇ ।18।

ਚੌਪਈ

ਤਨੁ ਮਨ ਨਾਹਿ ਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਮਾਹਿ। ਮਨ ਬਿਨੁ ਫੁਰਨਾ ਹੋਵੈ ਨਾਹਿ।
ਕੈਸੇ ਫੁਰਨਾ ਤਾਂ ਕੋ ਭਯੋ । ਇਹੁ ਹਮਰੇ ਮਨ ਸੰਸਾ ਹਯੋ ।19।
ਫੁਰਨੇ ਤੇ ਪਰਪੰਚ ਇਹੁ, ਖੜਾ ਭਯਾ ਸਭਿ ਜਾਨ।
ਫੁਰਨੇ ਮਾਤਰਿ ਜਾਨ ਸਭਿ, ਸਾਚੋ ਨਾਹਿ ਪਛਾਨ ।21।

ਚੌਪਈ

ਨਾਮ ਰੂਪ ਜੇਤਾ ਇਹੁ ਜਾਨਾ। ਮ੍ਰਿਗਤ੍ਰਿਸਨਾ ਜਲੁ ਵਤਿ ਪਹਿਚਾਨਾ।
ਨਾਮ ਰੂਪ ਇਹੁ ਜੜ ਸਭਿ ਜਾਨੋ। ਚੇਤਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਪਛਾਨੋ ।22।
ਨਨੂ ਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਫੁਰਨਾ ਜੋਇ। ਅਹੋ ਅਸੱਤਿ ਕਿ ਸਤਿ ਹੈ ਸੋਇ।
ਫੁਰਨਾ ਕਹੋ ਸੱਤਿ ਤੁਮ ਜਬੈ। ਸਤਿ ਜਗਤਿ ਇਹ ਚਹੀਯੇ ਤਬੈ ।23।
ਪੁਨਿ ਚੇਤਨਿ ਭੀ ਚਹੀਐ ਏਹੁ। ਤੁਮ ਜੜਿ ਭਾਖਿਉ ਕਰੁਣਾ ਗੇਹੁ।
ਜੋ ਅਸਤਿ ਮੁਹਿ ਕਰੋ ਬਖਾਨਾ। ਇਹੁ ਸਭਿ ਦੂਖਨਿ ਮਨ ਮੈਂ ਜਾਨਾ ।24।
ਤਉ ਪਰਪੰਚ ਭਯੋ ਜੜਿ ਏਹੁ। ਯਾਹਿ ਵਿਖੇ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ਸੰਦੇਹੁ।
ਪਰ ਇਕ ਸੰਸਾ ਮਨ ਮੈਂ ਰਹਯੋ। ਚੇਤਨ ਬ੍ਰਹਮ ਆਪ ਤੁਹਿ ਕਹਯੋ ।25।

ਚੇਤਨ ਤੇ ਜੜਿ ਉਤਿਪਤਿ ਹੋਇ । ਇਹੁ ਤੋਂ ਬਾਤ ਬਨੈ ਨਹੀ ਕੋਇ ।
ਜੜਿ ਤੇ ਚੇਤਨ ਉਤਿਪਤਿ ਹੋਈ । ਇਹੁ ਭੀ ਬਾਤ ਬਨੈ ਨਹਿ ਕੋਈ ।26।
ਚੇਤਨ ਤੇ ਜੜਿ ਉਤਿਪਤਿ ਹੋਇ । ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਕਹੋ ਮਮ ਸੋਇ ।
ਏਕ ਬਿਕਲਪ ਅਉਰ ਪੁਨਿ ਹਯੈ । ਤਿਸਕਾ ਭੀ ਮੁਹਿ ਉਤਰ ਕਹਯੈ ।27।

ਦੋਹਰਾ

ਵਹਿ ਫੁਰਨਾ ਤੋ ਏਕ ਹੈ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਬਹੁਤਿ ਪਰਕਾਰੁ ।
ਥਾਵਰ ਜੰਗਮ ਅਨਿਕ ਬਿਧਿ, ਤਾਂ ਕਾ ਨਾਹਿ ਸੁਮਾਰੁ ।28।

ਚੌਪਈ

ਉੱਤਮ ਮਧਜਮ ਮੰਦ ਕਨਿਸਟੀ । ਬਹੁਤਿ ਭਾਂਤਿ ਕੀ ਹਯੈ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ।
ਦੇਵ ਮਨੁੱਖ ਅਸੁਰ ਪੁਨਿ ਕਾਗਾ । ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਬਿਰਖ ਪੁਨਿ ਨਾਗਾ ।29।
ਚਤੁਰਿ ਖਾਨ ਕੇ ਜੀਵ ਸੁ ਜਾਨਾ । ਬਿਧਿ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਆਹਿ ਮਹਾਨਾ ।
ਯੌਂ ਪ੍ਰਸਨ ਕਹਿਯੋ ਤਿਨ ਜਬੈ । ਉਤਰ ਕਹਿਯੋ ਬਹੁਰਿ ਗੁਰ ਤਬੈ ।30।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੋ ਵਾਚ

ਅਨਿਰਵਾਚ ਸੋ ਫੁਰਨਾ ਹਯੈ । ਸੱਤ ਅੱਸਤਿ ਰਹਿਤ ਸੋ ਕਹਯੇ ।
ਰਤਨ ਕ੍ਰਾਂਤਿ ਵਤਿ ਤਾਂਕੋ ਜਾਨਾ । ਹੈ ਨਾਹੀ ਕੇ ਮੱਧ ਪਛਾਨਾ ।31।
ਚੇਤਨ ਤੇ ਜੜਿ ਉਤਿਪਤਿ ਹੋਇ । ਦੇ ਦ੍ਰਿਸਤਾਂਤਿ ਕਹੋ ਅਬ ਸੋਇ ।
ਤੇਰੇ ਤਨੁ ਮੈਂ ਤੋਹਿ ਜਨਾਂਓ । ਤੇਰੈ ਮਨ ਕਾ ਭਰਮ ਮਿਟਾਂਊਂ ।32।
ਕਰਿ ਕੀ ਅੰਗੁਰੀ ਚੇਤਨ ਜੋਇ । ਤਿਨ ਤੇ ਨਖ ਜੜਿ ਉਤਿਪਤਿ ਹੋਇ ।
ਯਾਹਿ ਵਿਖੇ ਕਛੁ ਸੰਸਾ ਨਾਹਿ । ਦੇਖ ਲੇਹੁ ਤੁਮ ਨਿਜ ਕਰ ਮਾਹਿ ।33।
ਤਿਮ ਚੇਤਨ ਤੇ ਇਹੁ ਪਰਪੰਚਾ । ਉਤਿਪਤਿ ਹੈ ਜੜਿ ਭਰਮ ਨ ਰੰਚਾ ।
ਪੁਨਿ ਜੜਿ ਤੇ ਚੇਤਨ ਤੁਹਿ ਕਹੋ । ਤੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਸੰਸਾ ਦਹੋਂ ।34।
ਜੜਿ ਗੋਬਰਿ ਹਯੈ ਏ ਜੋਇ । ਤਿਸਤੇ ਜੀਵਹੁ ਉਤਪਤਿ ਹੋਇ ।
ਚੇਤਨ ਜੀਵ ਤਾਹਿ ਪਹਿਚਾਨਾ । ਗੋਬਰਿ ਸੋ ਜੜਿ ਦੇਖਿ ਮਹਾਨਾ ।35।
ਦੋਇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਿ ਕਾ ਭਯੋ ਉਧਾਰ । ਅਬ ਤੀਜੇ ਕਾ ਸੁਣੋ ਬਿਚਾਰ ॥
ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਿ ਸੁ ਤੋਹਿ ਬਤਾਊਂ । ਤੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਭਰਮ ਮਿਟਾਊ ॥36॥
ਅਨਿਰਵਾਚ ਫੁਰਨਾ ਜੋ ਹਯੇ । ਸ਼ਕਤਿ ਅਨੇਕ ਤਾਹਿ ਮਹਿ ਪਯੇ ॥
ਸਕਤਿ ਅਨੇਕ ਤਾਂਹਿ ਕੇ ਮਾਹਿ । ਯਾਹਿ ਵਿਖੇ ਕਛੁ ਸੰਸਾ ਨਾਹਿ ॥37॥

ਲੀਲਾਵਤੀ ਛੰਦ

ਮੋਰ ਕੇ ਅੰਡ ਮੈਂ ਰੰਗ ਜੈਸੇ ਤੈਸੇ ਹੀ ਤੁਮ ਤਾਹਿ ਲਖੋ ॥
ਅਨਿਕ ਪਰਕਾਰ ਕੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ ਤਿਸ ਮੈ ਸ੍ਵੇਤ ਪੀਤ ਰੰਗ ਵਖ ਵਖੋ ॥
ਸਭਿ ਫੁਰਨੇ ਮਾਹੀ ਉਤਪਤਿ ਪਰਲੈ ਪਾਲਨ ਭੀ ਤਿਸ ਮਾਹਿ ਅਹੇ ॥
ਸੁਨਿ ਯਾਹਿ ਵਿਖੇ ਨਹਿ ਸੰਸਾ ਕੋਈ, ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰ ਵਾਕ ਕਹੇ ॥ 38 ॥

ਦੋਹਰਾ

ਫੁਰਨੇ ਹੀ ਕੇ ਆਸਰੇ ਇਹੁ ਪਰਪੰਚ ਸੁਜਾਨ ॥
ਬ੍ਰਹਮ ਮਾਹਿ ਇਹ ਸਤਿ ਨਹਿ, ਕਲਪਤਿ ਤਾਂਹਿ ਪਛਾਨ ॥ 39 ॥

ਚੌਪਈ

ਫੁਰਨਾ ਲੀਨ ਹੋਇ ਜਬਿ ਜਾਇ। ਤਬ ਪ੍ਰਪੰਚ ਇਹ ਨਾਹਿ ਰਹਾਇ।
ਇਸ ਪਰ ਅਉਰ ਕਹੋਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤਿ। ਸਰਵਨਿ ਕਰਿ ਮਨ ਕਰਿ ਏਕਾਂਤਿ। 40
ਚਿਦਾਭਾਸ ਜੀਵ ਏਹੁ ਜੋਇ। ਜਾਗ੍ਰਤਿ ਸੁਪਨਿ ਤਿਆਗੈ ਸੋਇ॥
ਜਾਗ੍ਰਤਿ ਸੁਪਨਿ ਤਿਆਗੈ ਜਬੈ। ਲੀਨ ਹੋਇ ਸੁਖਪਤਿ ਮੈਂ ਤਬੈ। 41
ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੋਇ। ਤਹ ਬਿਵਹਾਰ ਰਹੈ ਨਹੀਂ ਕੋਇ।
ਤੈਸੇ ਇਹੁ ਮਨ ਫੁਰਨਾ ਜੋਈ। ਬ੍ਰਹਮ ਮਾਹਿ ਲੀਨ ਜਬ ਹੋਈ। 42
ਏਕ ਅਦੁਤੀ ਬ੍ਰਹਮ ਤਬ ਹੋਇ। ਦੁਤੀਆ ਭਾਉ ਰਹੈ ਨਹਿ ਕੋਇ।
ਨਨੁ-ਸਖੁਪਤਿ ਮਾਹਿ ਲੀਨ ਕਹਯੋ ਜੋਇ। ਸਹਤਿ ਬਾਸਨਾ ਲੀਨ ਸੁ ਹੋਇ। 43
ਸਹਤਿ ਬਾਸਨਾ ਤਾਂ ਮੇ ਰਹੈ। ਜਾਗੇਂ ਪੁਨਿ ਬਿਹਾਰ ਸੋ ਗਹੈ।
ਤੈਸੇ ਹੈ ਤਿਸਕਾ ਬਿਵਹਾਰ। ਅਥਵਾ ਅਨੁ ਪਰਕਾਰ ਬਿਚਾਰ। 44

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੋ ਵਾਚ

ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਕਾ ਗਯਾਨ ਹੋਇ ਜਬ। ਨਿਖਲ ਬਾਸਨਾ ਨਸ਼ਟਿ ਹੋਇ ਤਬ।
ਲਿੰਗ ਦੇਹਿ ਕਾ ਹੋਇ ਅਭਾਉ। ਤਤ ਗਯਾਨ ਕਾ ਇਹੁ ਪ੍ਰਭਾਉ। 45
ਤਾਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਕਹੂੰ ਨਹਿ ਜਾਵੈ। ਨਿਜ ਸਰੂਪ ਕੇ ਮਾਹਿ ਸਮਾਵੈ।
ਭਾਵ ਪਵਨ ਕਾ ਪ੍ਰਾਨ ਸੁ ਆਹਿ। ਨਿਕਸਤਿ ਮਿਲੈ ਪਵਨ ਕੇ ਮਾਹਿ। 46
ਆਤਮ ਅਹੈ ਦੇਹਿ ਮੈਂ ਜੋਈ। ਪਰਮਾਤਮ ਹੀ ਹਯੇ ਸੋਈ।
ਤਨ ਉਪਾਧਿ ਜੀਵ ਕਹਾਯੋ। ਨਿਜ ਗਿਆਨ ਤੇ ਦੇਹਿ ਬਿਲਾਯੋ। 47

ਸਲੋਕ

ਘਟ ਉਪਾਧਿ ਕਰਿ ਘਟਾਕਾਸ, ਪਰਿਅਉ ਨਾਮ ਸੁਜਾਨ।
ਤਿਮ ਹੀ ਦੇਹਿ ਉਪਾਧਿ ਕਰਿ, ਜੀਵ ਨਾਮ ਪਹਿਚਾਨ। 48

ਚੌਪਈ

ਘਟਿ ਫੂਟੇ ਜਲ ਜਾਇ ਬਿਲਾਇ। ਸੋ ਤੌ ਹਮ ਪੂਰਬ ਕਹਿ ਆਇ।
ਘਟ ਕਾ ਨਾਸ ਜਬ ਹੈ ਹੋਇ। ਮਹਾਕਾਸ਼ ਤੌ ਹਈਐ ਸੋਇ। 49
ਤਨ ਕਾ ਹੋਇ ਨਾਸ ਤਿਮ ਜਾਂਹਿ। ਆਤਮ ਮਿਲੈ ਪਰਾਤਮ ਮਾਹਿ।
ਪਰਮਾਤਮ ਆਗੇ ਹੀ ਹਯੇ। ਤਨ ਕਾ ਨਾਸ ਭਯਾ ਹੀ ਚਹਯੇ। 50
ਪਾਛੈ ਤਨ ਜੋ ਰਹਿਉ ਮਹਾਨਾ। ਤਿਸ ਕੀ ਤੀਨ ਗਤੀ ਹ੍ਵੈ ਜਾਨਾ।
ਅਗਨਿ ਮਾਹਿ ਜੋ ਦਏ ਜਲਾਏ। ਤਨ ਕੀ ਰਾਖ ਹੋਇ ਤਬ ਜਾਇ। 51
ਪਰਿਆ ਰਹੈ ਦੇਹਿ ਇਹੁ ਜਬੈ। ਤਨ ਕੇ ਕਿਰਮੁ ਹੋਇ ਜਾਇ ਤਬੈ।
ਸੂਕਰ ਸੁਆਨ ਤਾਹਿ ਜੋ ਖਾਇ। ਤਬ ਇਹੁ ਤਨੁ ਵਿਸਟਾ ਹੋਇ ਜਾਇ। 52
ਤੀਨ ਗਤੀ ਇਹੁ ਤਨ ਕੀ ਹਯੇ। ਇਸ ਤਨ ਕੋ ਆਤਮ ਨਹਿ ਕਹਯੇ।
ਜੜਿ ਅਸੱਤਿ ਦੁਖ ਰੂਪ ਸਰੀਰ। ਇਸਕਾ ਮੋਹੁ ਤਜੋ ਤੁਮ ਬੀਰ। 53
ਅਭਿੰਨਿ ਵੇਸ ਆਦਿਕ ਦੁਖ ਜੇਤੇ। ਤਨ ਅਭਿਮਾਨੀ ਕੋ ਹ੍ਵੈ ਤੇਤੇ।
ਇਸ ਤਨ ਮੈਂ ਜਿਸਕਾ ਅਧਿਆਸ। ਮਿਰਤੂ ਕਰੈ ਤਾਂਹਿ ਕਾ ਨਾਸ। 54
ਇਸ ਤਨ ਕਾ ਮੋਹੁ ਹਯੇ ਜੋਇ। ਮਿਰਤੂ ਇਹੀ ਔਰ ਨਹੀਂ ਕੋਇ।

ਕਰਿ ਬਿਚਾਰ ਜਿਨ ਆਤਮਾ ਜਾਨਿਉ । ਤਿਨ ਮਿਰਤੁ ਕਾ ਭਯ ਸਭਿ ਭਾਨਿਉ । 55
ਤਿਸਕੋ ਮਿਰਤੁ ਕਾ ਭਯ ਨਾਹਿ । ਮਿਰਤੁ ਨਾਹਿ ਆਤਮਾ ਮਾਹਿ ।
ਸੋ ਤੋ ਭਯੋ ਆਤਮਾ ਰਾਮ । ਹਮਰੀ ਹੈ ਤਾਂਕੋ ਪਰਣਾਮ । 56
ਆਤਮ ਸਤਿ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਰੂਪ । ਦੇਹਿ ਵਿਲੱਖਣ ਪਰਮ ਅਨੂਪ ।
ਨਿਰਸਣਿ ਮਿਰਤੁ ਕਾ ਇਮ ਕਰਿਯੋ । ਭੂਪਤਿ ਕਾ ਸੰਸਾ ਪਰਹਰਿਯੋ । 57

ਦੋਹਰਾ

ਨਾਹੰ ਦੇਹਿ ਚਿਦਾਤਮਾ, ਭਯੋ ਜਾਹਿ ਯਹਿ ਗਯਾਨ ।
ਇਸੀ ਜਨਮ ਮੈਂ ਮੁਕਤਿ ਸੋ, ਪਾਵੈ ਨਿਹਚੈ ਜਾਨ । 58

ਸ੍ਰੀ ਵਾਮਦੇਵੋਂ ਵਾਚ । ਚੌਪਈ

ਇਉ ਗੁਰ ਬੋਧ ਭੂਪ ਕੋ ਕਯੋ । ਤਿਸਕੇ ਮਨ ਕਾ ਸੰਸਾ ਗਯੋ ।
ਸੰਸੇ ਭਰਮ ਗਯੋ ਅਗਯਾਨ । ਰਹਯੋ ਸਰੂਪ ਸੁ ਲਹਯੋ ਮਹਾਨ । 59
ਹਿਰਦੇ ਗਯਾਨ ਭਯੋ ਪਰਗਾਸਾ । ਚਿਦ ਜੜਿ ਗ੍ਰੰਥ ਖੁਲ੍ਹੀਅਨਿ ਆਸਾ ।
ਅਪਨਾ ਆਪ ਲਯੋ ਤਿਨ ਜਾਨਾ । ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਸੁ ਭਯੋ ਮਹਾਨਾ । 60
ਪੁਨਿ ਤਿਨ ਗੁਰ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕੀਨੀ । ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਸਕੋ ਆਗਯਾ ਦੀਨੀ ।
ਜਬ ਲਗ ਤੁਮਰਾ ਏਹੁ ਸਰੀਰਾ । ਤਬ ਲਗ ਰਾਜ ਕਰੋ ਤੁਮ ਬੀਰਾ । 61
ਅਬ ਤੁਮ ਹਮ ਕੋ ਦੇਹੁ ਬਿਦਾਇ । ਭੂਪਤਿ ਕਹਯੋ ਜੁ ਤੋਹਿ ਰਜਾਇ ।
ਭੂਪਤਿ ਬਹੁਰਿ ਕਰੀ ਪਰਣਾਮ । ਕਰਿ ਪਰਣਾਮ ਗਯੋ ਨਿਜ ਧਾਮ । 62
ਜੋ ਇਹੁ ਕਥਾ ਸੁਨੈ ਮਨ ਲਾਇ । ਪਾਪ ਤਾਪ ਤਹ ਜਾਇ ਬਿਲਾਇ ।
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਕਰੇ ਜੁ ਆਪ ਬਿਚਾਰੰ । ਲਹੈ ਸੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ਗਯਾਨ ਉਦਾਰੰ । 63
ਗਯਾਨ ਮਿਟਾਵੈ ਸਗਲਾ ਧੋਖੰ । ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਤਾਪ ਲਹੈ ਸੋ ਮੋਖੰ ।
ਅੰਗਦ ਗਯਾਨ ਸੁ ਉਰ ਗਹਿ ਲਯੋ । ਅਬ ਇਹੁ ਖੰਡ ਸਮਾਪਤ ਭਯੋ । 64

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥੇ ਰਾਮੇਸੁਰ ਖੰਡੇ ਅੰਗਦ ਵਾਮਦੇਵ ਸੰਬਾਦੇ
ਨਾਮ ਅਸਟਦਸਮੋ ਧਿਆਇ ।

(ਰਾਮੇਸ਼ਰ ਖੰਡ, 18 ਅਧਿਆਇ, ਪੱਤਰਾ 1150–54)

ਭਗਤੀ ਮਹਿਮਾ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਲੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ—

ਭਗਤੀ ਕੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਮਹਿਮਾ ਕਹੀ ਉਚਾਰ।
ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਲਾਲੂ ਬੋਲਯੋ, ਸਾਦਰ ਗੁਰ ਅਨੁਸਾਰ। 1

ਲਾਲੂ ਵਾਚ

ਭਗਤੀ ਕੀ ਤੁਮ ਮਹਿਮਾ ਕਹੀ। ਅਹਿ ਤੌਂ ਬਾਤ ਕਹੀ ਗੁਰ ਸਹੀ।
ਪਰ, ਧਨ ਬਿਨ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇ। ਧਨ ਬਿਨੁ ਜਗਤਿ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਇ। 2
ਇਸ ਤਨ ਕੇ ਸਨਬੰਧੀ ਜੇਤੇ। ਧਨ ਬਿਨ ਪਾਸ ਰਹੈਂ ਨਹਿੰ ਤੇਤੇ।
ਨਿਰਧਨ ਦੇਖੈਂ ਜਾਹਿ ਉਦਾਰੇ। ਛੋਡਿ ਜਾਂਹਿ ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਸੁ ਸਾਰੇ। 3
ਪੁਨ ਜਬ ਧਨ ਦੇਖੈਂ ਇਸ ਪਾਸ। ਤਬ ਸਭ ਆਇ ਮਿਲੈ **ਅਨਯਾਸ**। ਸਹਜੇ ਹੀ
ਅਰੁ ਭਗਤੀ ਕਾ ਬੀਜ ਬਤਾਵਉ। ਹਮਰੇ ਮਨ ਕਾ ਭਰਮੁ ਮਿਟਾਵਉ। 4

ਅਕੜਾ ਛੰਦ

ਗੁਰ ਕਹਯੋ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਰੀਝ। ਤੁਹਿ ਕਹੌ ਭਗਤੀ ਬੀਜ।
ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਓ ਤੁਹਿ ਸਾਰ। ਅਬ ਸੁਨੌ ਉਤਰ ਉਦਾਰ। 5

ਸਵੈਯਾ

ਸਰਧਾ ਭਾਵ ਬੀਜ ਭਗਤੀ ਕਾ, ਲਾਲੂ! ਮਨੈ ਮੈਂ ਰਾਖੋ।
ਸਰਧਾ, ਭਾਵਵਾਨ ਪੈ ਕਹੀਐ, ਇਸ ਬਿਨ ਮੂਲ ਨ ਭਾਖੋ।
ਸਰਧਾ ਭਾਵ ਏਕ ਹੀ ਕਹੀਐ, ਦੋਇ ਕਹੋ ਨਹਿ ਸੰਸਾ।
ਸਰਧਾ ਭਾਵ ਭਾਵ ਸੋ ਸਰਧਾ, ਏਕੋ ਰਵਿ ਕੁਲ ਵੰਸਾ। 6
ਸਰਧਾ ਭਾਵ ਬਿਨਾ ਨਹਿ ਭਗਤੀ, ਸਰਧਾ ਭਾਵ ਸੁ ਸਾਰੇ।
ਬੀਜ ਬਿਨਾ ਅੰਕੁਰ ਜਿਮ ਨਾਹੀ, ਲਾਲੂ ਦੇਖਿ ਬਿਚਾਰੇ।
ਬੀਜ ਭੂਮਿ ਮੈਂ ਦਵੈ ਤਬ ਨਿਕਸੈ, ਅੰਕੁਰ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਜਾਨੋ।
ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵ ਬੀਜ ਦਵੈ ਫਾਰੀ, ਅੰਕੁਰ ਭਗਤੀ ਮਾਨੋ। 7

ਚੌਪਈ

ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵ ਬੀਜ ਦਵੈ ਭਾਈ। ਰਿਦੇ ਭੂਮਿਕਾ ਮੈਂ ਸੁਖਦਾਈ।
ਤਬ ਭਗਤੀ ਅੰਕੁਰ ਉਪਜਾਵੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਨੀਰ ਦੇ ਤਾਂਹਿ ਬਢਾਵੈ। 8
ਸਤਿਸੰਗ ਬਾੜ ਚੁਫੇਰੇ ਕਰੈ। ਮਾਯਾ ਬੱਕਰੀ ਨਾਹਿਨ ਚਰੈ।
ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਰਾਖੀ ਦਵੈ ਜਬੈ। ਭਗਤੀ ਪੌਦਾ ਬਢੈ ਸੁ ਤਬੈ। 9

ਸ੍ਰਵਨ ਆਦਿਕ ਨਵ ਪਰਕਾਰੇ । ਭਗਤੀ ਅਹੇ ਜੁ ਜਗਤ ਮਝਾਰੇ ।
ਸੋ ਸ਼ਾਖਾ ਉਪਸ਼ਾਖਾ ਜਾਨੋ । ਅਬ ਪੁਨ ਫੂਲ ਫਲ ਪਰਣ ਬਖਾਨੋ । 10

ਦੋਹਰਾ

ਲਗਨ ਪਰਣ ਵੈਰਾਗ ਫੂਲ, ਲਾਲੂ ਜਾਨੋ ਤਾਂਹਿ ।
ਸਾਰਾਸਾਰ ਬਿਬੇਕ ਫਲੁ, ਗਯਾਨਾਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਮਾਹਿ । 11

ਚੌਪਈ

ਗਯਾਨਾਮ੍ਰਿਤੁ ਰਸ ਪਾਨ ਜੁ ਕਰੈ । ਕਹੈ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਤਰੈ ।
ਇਸੀ ਜਨਮ ਮੈਂ ਮੁਕਤਿ ਸੁ ਪਾਵੈ । ਪੁਨਰਪ ਜਗਤ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਆਵੈ । 12
ਹਰਿਅਵਲੋਕਨ ਨਯਾਇ ਬਖਾਨੋ । ਤੁਮਰੇ ਮਨ ਕਾ ਸੰਸਾ ਭਾਨੋ ।
ਧਨ ਬਿਨ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇ । ਪੂਰਬ ਤੁਮਨੈ ਭਾਖਯੋ ਸੋਇ । 13
ਕਹਯੋ ਸਾਚੁ ਤੁਮ ਸੰਸਾ ਨਾਹਿ । ਧਨ ਕਾ ਮਾਨ ਪਾਨ ਜਗ ਮਾਹਿ
ਜਿਸ ਪੈ ਧਨ ਤਿਸਕਾ ਸਭ ਕੋਇ । ਭਾਵੈਂ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਕਿ ਨ ਹੋਇ । 14
ਤਿਸ ਕੋ ਸਭ ਚਲ ਕਰੈਂ ਸਲਾਮ । ਜਗ ਕੇ ਮਾਹਿ ਬਡਾ ਹੈ ਦਾਮ ।
ਚਾਰ ਵਰਨ ਤਹਿ ਰਾਖੇ ਮਾਨ । ਭਾਵੈਂ ਹੋਇ ਸੁ ਗ੍ਰਾਂਵ ਸਮਾਨ । 15

ਦੋਹਰਾ

ਧੰਨ ਧੰਨ ਧਨ ਕੋ ਕਹੈ, ਨਰ ਕੋ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ ।
ਤਿਸਕਾ ਰਾਖੈ ਮਾਨ ਸਭ, ਜਿਸਕੈ ਘਰਿ ਧਨ ਹੋਇ । 16
ਬਡਾ ਭਯਾ ਤੌਂ ਕਯਾ ਭਯਾ, ਜੇ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਨਾਹਿ ।
ਦੇਹਿ ਛੁਟੇ ਤੇ ਨਾਨਕਾ, ਪਰੈ ਨਰਕ ਕੇ ਮਾਹਿ । 17
ਮਾਨ ਬਡਾਈ ਸੰਪਦਾ, ਸਭੀ ਨਰਕ ਕੋ ਸਾਜ ।
ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਬਿਨ, ਜਮ ਕਾ ਹੋਇ ਮੁਹਤਾਜ । 18

ਚੌਪਈ

ਮਾਇਆ ਏਹੁ ਰਚੀ ਜੋ ਹਰੀ । ਤੀਨ ਗਤੀ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੀ ।
ਉਤਮ ਮਧਯਮ ਮੰਦ ਸੁ ਜਾਨੋ । ਅਬ ਇਸਕਾ ਮੈਂ ਅਰਥ ਬਖਾਨੋ ।19
ਹਰਿ ਨਿਮਿਤ ਜੋ ਮਾਯਾ ਲਾਵੈ । ਦੀਨ ਗਰੀਬਨ ਕੇ ਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ।
ਬਿਪਰ ਸੰਤਨ ਕੇ ਮੁਖਿ ਪਾਇ । ਫਲੁ ਅਭਿਲਾਖਾ ਕਰੇ ਨ ਕਾਇ । 20
ਹਰਿ ਨਿਮਿਤ ਨਰ ਲਾਵੈ ਜੋਊ । ਉਤਮ ਮਤਿ ਨਰ ਪਾਵੈ ਸੋਊ ।
ਉਤਮ ਮਤਿ ਹਰਿ ਲੋਕ ਸੁ ਜਾਇ । ਅਬ ਮਧਜਮ ਸੁਣਿਐ ਮਨ ਲਾਇ । 21
ਜੱਗਜ ਮਹੋਛੇ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰੈ । ਫਲੁ ਅਭਿਲਾਖਾ ਮਨ ਮਹਿੰ ਧਰੈ ।
ਬਿਪਰਨ ਜਾਚਕ ਕੈ ਮੁਖ ਪਾਇ । ਮਧਯਮ ਗਤਿ ਸੁਰ ਲੋਕ ਸੁ ਜਾਇ ।22
ਪਾਪ ਕਰਮ ਮੈਂ ਮਾਯਾ ਦੇ ਲੈ । ਬੇਸਯਾ ਕੋ ਦੇ ਜੂਆ ਖੇਲੈ ।
ਮਦਰਾ ਮਾਸ ਮੋਲ ਲੇ ਖਾਇ । ਮੰਦ ਗਤੀ ਨਰ ਨਰਕ ਸੁ ਜਾਇ । 23
ਅਥਵਾ ਉਤਮ ਗਤਿਸੁਰ ਲੋਕ । ਮਧਜਮ ਗਤਿ ਮਾਨਵ ਭੂਅ ਲੋਕ ।
ਮੰਦਗਤੀ ਕਾ ਏਹੁ ਖਿਆਲੁ । ਤਿਰਗਦ ਜੋਨਿ ਕੈ ਜਾਇ ਪਤਾਲੁ । 24
ਧਨਵਾਨਨ ਕੋ ਹੋਇ ਹੰਕਾਰੁ । ਸੋ ਕਾਹੂ ਨਹਿ ਨਿਵੈਂ ਗਵਾਰ ।
ਪੂਜਾ ਮਾਨ ਬਡਾਈਵਾਨ । ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਪੁਨਿ ਲੋਭ ਸੁ ਜਾਨ । 25

ਭਗਵਤ ਚਰਚਾ ਮੈਂ ਪਰਸੋਈ। ਤਿਨ ਤੇ ਕਬੂੰ ਨ ਭਗਤੀ ਹੋਈ
ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਨ ਬਡਾਈ ਖੋਇ। ਤਿਸ ਨਰ ਤੇ ਹਰਿ ਭਗਤੀ ਹੋਇ। 26।

ਬਹਤਾ ਛੰਦ

ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤੀ ਗਹੀ ਸੁ ਜਾਂਹਿ ਪਰਾਨਿਯੇ
ਮੁਕਤਿ ਵਹੀ ਭਵ ਭੀਤਰ ਹੋਇ ਮਹਾਂਨਿਯੇ
ਆਪਿ ਤਰੇ ਕੁਲ ਤਾਰੈ, ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ
ਭਗਵਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਦਏ, ਆਇ ਕਹਿ ਆਪ ਤੇ। 27।

ਚੌਪਈ

ਤਾਂਤੇ ਸੁਨਿ ਲਾਲੂ ! ਬਡਭਾਗੀ। ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਕਰੋ ਸਭਿ ਤਯਾਗੀ
ਬਿਤ ਸੁਤ ਭਾਈ ਤਨੁ ਪਰਵਾਰੁ। ਇਨ ਕਾ ਮੋਹ ਨ ਕਰੋ ਉਦਾਰੁ। 28।
ਹਲਤ ਪਲਤ ਤੁਮ ਜੋ ਸੁਖ ਚਹੋ। ਭਗਵਤਿ ਭਗਤੀ ਉਰ ਮੈਂ ਗਹੋ
ਦੁਰਲਭ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹਿ ਸੁ ਪਾਈ। ਭਗਵਤ ਭਜਨ ਕਰੋ ਮਨ ਲਾਈ। 29।
ਭਗਵਤ ਭਜਨੁ ਕਰਯੋ ਜੋ ਚਹੇ। ਨਵਧਾ ਭਗਤਿ ਸੁ ਉਰ ਮੈਂ ਗਹੇ
ਹਰਿਗੁਨ ਸਰਵਨ ਪ੍ਰਿਥਮ ਸੁਜਾਨ। ਹਰਿਗੁਨ ਕੀਰਤਨ ਦੁਤਿਯੇ ਮਾਨ। 30।
ਭਗਵਤ ਸਿਮਰਨ ਤੀਸਰ ਹਯੈ। ਪਾਦ-ਸੇਵਨਾ ਚਤੁਰਥਿ ਕਹਯੈ
ਹਰਿ ਗੁਰ ਕੀ ਪਗ ਸੇਵਾ ਜੋਊ। ਪਾਦ-ਸੇਵਨਾ ਕਹਯੈ ਸੋਊ। 31।

ਬਹਤਾ ਛੰਦ

ਕੁੰਕਮ ਚੰਦਨ ਅੱਛਤ ਉਦਕਿ ਚੜ੍ਹਾਵਈ
ਹਰਿ ਗੁਰ ਗਰਿ ਫੂਲ ਮਾਲਾ, ਗੁਹਿ ਪਹਿਰਾਵਈ
ਅਤਰ ਅੰਬੀਰ ਗੁਲਾਲ, ਚੜ੍ਹਾਇ ਮਹਾਨਿਯੈ
ਲਾਲੂ ! ਅਰਚਨ ਭਗਤੀ ਤਾਂਹਿ ਬਖਾਨਿਯੈ। 32।
ਹਰਿ ਗੁਰ ਕੋ ਪਰਣਾਮ ਕਰੈ ਸਿਰ ਨਾਇ ਕੈ
ਦੰਡ ਸਮਾਨ ਮਹੀ ਪਰ ਅੰਗ ਲਗਾਇਕੈ
ਖਸਟਮਿ ਬੰਦਨ ਭਗਤੀ ਏਹੁ ਸੁ ਜਾਨਿਯੈ
ਅਸ਼ਟ ਅੰਗ ਅਬ ਕਹੋਂ ਸੁ ਸੁਣੋ ਮਹਾਨਿਯੈ। 33।

ਦੋਹਰਾ

ਪਗ ਗੂਠੇ ਗੋਡੇ ਉਦਰ ਛਾਤੀ ਕਰ ਦ੍ਵੈ ਜਾਨ
ਨਾਕ ਮਸਤਕ ਧਰ ਲਾਈਐ, ਦੰਡ ਪ੍ਰਣਾਮ ਸੁ ਮਾਨ। 34।
ਹਰਿ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ, ਮਨ ਬਚ ਕਾਇ ਸਮੇਤ
ਅਬਦ ਰਖੈ ਹਰਿ ਗੁਰੂ ਕਾ, ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਸੁਚੇਤਿ। 35।
ਹਰਿਗੁਰ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੌਂ ਤਿਨ ਕਾ ਦਾਸ
ਦਾਸਾ ਭਾਵ ਸੁ ਜਾਨਿਯੈ, ਸਪਤਮਿ ਕਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼। 36।

ਅੜਿਲ

ਸਖਾ ਭਾਵ ਅਬ ਕਹੋਂ ਸੁਣੋ ਮਨ ਲਾਇਕੈ
ਹਰਿਗੁਰ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਸੁ ਮਨ ਹਰਖਾਇਕੈ

ਹਰਿਗੁਰ ਬਾਂਧਵ ਜਾਨੈ ਪਰਮ ਮਹਾਨਿਯੈ
ਹੋ ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਤੇ ਪ੍ਰਿਯ, ਤਾਂ ਹਿ ਪਛਾਨੀਯੈ । 37 ।

ਚੌਪਈ

ਪ੍ਰਿਅ ਵਸਤੂ ਘਰਿ ਮਾਹਿ ਸੁ ਜੇਤੀ । ਹਰਿ ਗੁਰ ਕੋਂ ਅਰਪੈ ਸਭ ਤੇਤੀ
ਅਸਟਮ ਸਖਾ ਭਾਵ ਇਹੁ ਕਹਯੈ । ਹਰਿਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਇਹੁ ਲਹਯੈ । 38 ।
ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਸਭ ਅਰਪਨ ਕਰੇ । ਆਪਾ ਅਰਪਿ ਚਰਨਿ ਪੁਨਿ ਪਰੇ
ਹਰਿ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਛੋਡਹਿ ਨਾਹਿ । ਨਿਸ ਦਿਨ ਰਹੈ ਸੁ ਚਰਨਨ ਮਾਹਿ । 39 ।
ਰਾਖ਼ੈ ਨ ਮਨ ਕਪਟ ਸੰਦੇਹੁ । ਸਰਬ ਨਿਵੇਦਨ ਭਗਤਿ ਏਹੁ ।
ਕਰਨੀ ਕਾ ਅਭਿਮਾਨ ਨ ਧਰੇ । ਹਰਤਾ ਕਰਤਾ ਹਰਿਗੁਰ ਹਰੇ । 40 ।

ਲਾਲੂ ਵਾਚ

ਨਵਧਾ ਭਗਤਿ ਕਹੀ ਗੁਰਸੁਾਮੀ । ਸੁਣਿ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਓ ਅੰਤਰਜਾਮੀ
ਭਗਤੀ ਕੇ ਮੁਹਿ ਸਾਧਨ ਕਹਿਯੇ । ਸਰਵਨ ਕੀ ਮੁਹ ਇਛਿਆ ਹਯੇ । 41 ।
ਜਿਨ ਤੇ ਉਪਜੇ ਭਗਤਿ ਹਮਾਰੇ । ਸੋ ਸਾਧਨ ਮੁਹਿ ਕਹੋ ਉਦਾਰੇ ।

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਵਾਚ

ਸਾਧਨ ਕਹੌਂ ਸੁਣੋ ਮਨ ਲਾਈ । ਜਾਹਿ ਸੁਣੇ ਭਗਤੀ ਉਪਜਾਈ । 42 ।
ਹਰਿਸੰਤਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਜੋਊ । ਪ੍ਰਿਥਮ ਸਾਧਨ ਜਾਨਹੁ ਸੋਊ
ਸੰਤਨ ਕੋ ਹਰਿ ਰੂਪ ਸੁ ਜਾਨੈ । ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਉ ਮਨ ਮਾਹਿ ਨ ਆਨੈ । 43 ।
ਦੁਤੀਆ ਸਾਧਨ ਏਹੁ ਸੁ ਜਾਨ । ਅਬ ਤੀਸਰ ਕੋ ਕਰਉਂ ਬਖਾਨ
ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਨਿਤ ਕਰੈ । ਆਦਰ ਸਹਿਤ ਪਾਂਇ ਨਿਤ ਪਰੈ । 44 ।
ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਨੇਮ ਨਿਤ ਧਾਰੇ । ਤੀਸਰ ਸਾਧਨ ਏਹ ਉਚਾਰੇ
ਸੰਤ ਕਹੈ ਸੋ ਆਗਯਾ ਮਾਨੈ । ਚਤੁਰਥ ਸਾਧਨ ਏਹ ਬਖਾਨੈ । 45 ।
ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਕਛੁ ਫੂਲ ਫਲ ਲਯਾਵੈ । ਸੰਤਨ ਕੇ ਮੁਖਿ ਮੈਂ ਕਛੁ ਪਾਵੈ
ਪਾਸ ਨ ਹੁਇ ਕਛੁ ਸਰਧਾ ਰਾਖੈ । ਪੰਚਮ ਸਾਧਨ ਇਹ ਗੁਰ ਭਾਖੈ । 46 ।
ਹਰਿ ਭਗਤਨ ਕਾ ਰਾਖੈ ਮਾਨ । ਤਿਨ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਨੈ ਨਿਤ ਕਾਨ
ਤਿਨ ਕੇ ਪੁਨ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਿਚਾਰੈ । ਖਸਟਮਿ ਸਾਧਨ ਏਹੁ ਉਚਾਰੈ । 47 ।

ਦੋਹਰਾ

ਹਰਿਜਸ ਸੁਨੈ ਸੁਨਾਵਈ ਸਰਧਾ ਸਿਉ ਮਨ ਲਾਇ ।
ਬਿਖੈ ਭੋਗ ਕੀ ਬਾਸਨਾ, ਮਨ ਤੇ ਦੇਇ ਉਠਾਇ । 48 ।

ਚੌਪਈ

ਸਪਤਮਿ ਸਾਧਨ ਏਹੁ ਕਹੀਜੈ । ਤੱਤ ਵਿਚਾਰ ਵਿਖੈ ਮਨ ਦੀਜੈ
ਸਾਰਾਸਾਰ ਬਿਚਾਰ ਬਿਚਾਰੈ । ਅਸਟਮਿ ਸਾਧਨ ਏਹੁ ਸੁ ਧਾਰੈ । 49 ।
ਸਭ ਭੂਤਨ ਮੈਂ ਹਰਿਕੋ ਦੇਖੈ । ਆਪਾ ਸਹਤ ਅਉਰ ਨਹਿ ਪੇਖੈ
ਜਥਾਸ਼ਕਤਿ ਸਭ ਕੋ ਸੁਖ ਦੇਵੈ । ਰਾਮ ਨਾਮ ਨਿਤ ਮੁਖ ਤੇ ਲੇਵੈ ।50।

ਨਵਮੋ ਸਾਧਨ ਏਹੁ ਕਹੀਜੈ । ਇਨ ਤੇ ਪਾਤਕ ਸਗਲੇ ਛੀਜੈ ।
ਪਾਤਕ ਮਲ ਕੋ ਡਾਰੈ ਧੋਇ । ਇਨ ਤੇ ਅੰਤਰਿ ਨਿਰਮਲ ਹੋਇ । 51 ।
ਉਪਜੈ ਭਗਤਿ ਸੁ ਰਾਮ ਮਝਾਰੀ । ਜੋ ਭਵਸਾਗਰ ਜੀਵਨ ਤਾਰੀ
ਪਾਪ ਤਾਪ ਜਾਂਕੈ ਭਯ ਕਾਂਪਤ । ਨਉਧਾ ਭਗਤਿ ਸੁ ਹੋਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ।52।
ਪ੍ਰੇਮ ਲਖਣਾ ਭਗਤਿ ਸੁ ਜੋਊ । ਤਿਸਤੇ ਉਪਜੈ ਉਰ ਮੈਂ ਸੋਊ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਤੇ ਤੱਤ ਗਯਾਨ । ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਉਰ ਮਾਹਿ ਸੁਜਾਨ । 53 ।
ਤਤਗਯਾਨ ਜਹਾਂ ਉਰ ਪ੍ਰਗਟਾਵੈ । ਵਹੀ ਦੇਹਿ ਮੈਂ ਮੁਕਤਿ ਸੁ ਪਾਵੈ
ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਜਿਉਂ ਬਿੰਬਹਿ ਮਿਲੇ । ਤਿਉਂ ਤਨੁ ਛੁਟੇ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈਂ ਭਿਲੇ ।54।

ਦੋਹਰਾ

ਘਟ ਫੂਟੇ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਜਿਉਂ, ਮਿਲੇ ਬਿੰਬ ਕੋਂ ਜਾਇ ।
ਤਿਉ ਤਨ ਛੂਟੇ ਨਾਨਕਾ, ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਇਕ ਭਾਇ । 55 ।
ਆਦਿ ਅੰਤ ਮਧ ਧਯਾਇ ਮੈਂ, ਰਸਿ ਭਰਯੋ ਇਸ ਮਾਹਿ ।
ਸਰਵਨ ਕਰੇ ਜੁ ਪ੍ਰੇਮ ਸੋ; ਨਿਖਲ ਪਾਪ ਮਿਟਿ ਜਾਹਿਂ । 56 ।
ਭਗਤੀ ਅਰੁ ਸਾਧਨ ਕਹੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪਰਮ ਉਦਾਰ ।
ਸਰਵਨ ਕਰਤ ਅਨੰਦ ਹ੍ਵੈ, ਉਪਜੈ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਚਾਰ । 57 ।

(ਗਿਆਨ ਖੰਡ, ਖਸਟਮ ਧਿਆਇ ਸਮਾਪਤੰ)

ਗੁਰੂਨਾਨਕੋ ਵਾਚ

ਪੁਨ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਤੁਹਿੰ ਕਹੋਂ । ਤੁਮਰੇ ਮਨ ਕਾ ਸੰਸਾ ਦਹੋਂ ।
ਭਗਤਨ ਬਿਨ ਭਗਤੀ ਨਹਿੰ ਪਾਵੈ । ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ ਹਰਿ ਲੋਕ ਨ ਜਾਵੈ । 1 ।
ਭਗਤੀ ਬਿਨ ਭਗਵੰਤ ਨ ਮਿਲੇ । ਜਿਮ ਕਮਾਨ ਬਿਨ ਤੀਰ ਨ ਚਲੇ ।
ਚਿੱਲਾ ਜਬੈ ਕਮਾਨ ਚੜ੍ਹਾਵੈ । ਤਬ ਚਲਿ ਤੀਰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਜਾਵੈ । 2 ।
ਤਿਮ ਭਗਵੰਤ ਮਿਲੈ ਇਸ ਤਬੈ । ਭਗਤਨ ਸੰਗਿ ਕਰੈ ਇਹ ਜਬੈ ।
ਚੰਦਨ ਕੇਸਰ ਕੁਸਮ ਮਹਾਨੀ । ਕਸਤੂਰੀ ਸਭ ਕੋ ਪਰਵਾਨੀ । 3 ।
ਸਰਬ ਦੇਵਨ ਮਨੁਖ ਪਰਵਾਨ । ਇਤਨੇ ਸਭ ਕੋ ਚੜ੍ਹੈ ਮਹਾਨ ।
ਘਿਅ ਪਟ ਭਾਂਡਾ ਕਹੇ ਨ ਕੋਇ । ਐਸਾ ਭਗਤ ਬਰਣ ਮਹਿ ਹੋਇ । 4 ।
ਕਿਸੀ ਬਰਣ ਮੈਂ ਭਗਤ ਸੁ ਹੋਇ । ਸਭ ਬਰਣਨ ਤੇ ਊਤਮ ਸੋਇ ।
ਤਾਂਤੇ ਭਗਤ ਸੰਗ ਨਿਤ ਕਰੈ । ਅਉਰ ਉਪਾਇ ਸਕਲ ਪਰਹਰੈ । 5 ।

ਦੋਹਰਾ

ਭਗਤਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰੈ, ਮਾਨ ਬਡਾਈ ਖੋਇ ।
ਧਰਮ ਅਰਥ **ਅਪਵਰਗ** ਸੁਖ, ਸਭ ਤਹਿੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ । 6 । ਮੁਕਤੀ

ਚੌਪਈ

ਭਗਤਨ ਸੰਗਤ ਕਰੈ ਬਿਚੱਛਨ । ਤਿਨ ਤੇ ਸਿਖੇ ਭਗਤਿ ਕੇ ਲੱਛਣ ।
ਜਿਮ ਜਿਮ ਭਗਤ ਸੁ ਭਗਤੀ ਕਰੈ । ਪੂਜਾ ਅਰਚਨ ਕਰਿ ਪਗ ਪਰੇ । 7 ।
ਤਿਮ ਤਿਮ ਕਰੈ ਸੁ ਆਪ ਅਚਰਨ । ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਕਰਨ ।
ਹਰਿ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਨਿਤ ਕਰੈ । ਅਰਚਨ ਪੂਜਾ ਕਰਿ ਪਗ ਪਰੈ । 8 ।

ਚੰਦਨ ਅੱਛਤ ਫੂਲ ਚੜ੍ਹਾਵੈ। ਜੋ ਕਛੁ ਕਰੈ ਸੁ ਨਾਹਿ ਬਤਾਵੈ।
ਧੂਪ ਦੀਪ ਨਈਵੇਦ ਸੁ ਰਾਖੈ। ਮੁਖ ਤੇ ਦੀਨ ਬਚਨ ਨਿਤ ਭਾਖੈ। 9।
'ਮੈਂ' ਬੂਡਤ ਹੌਂ ਭਵਜਲੁ ਭਾਰੀ। ਹੇ ਹਰਿਗੁਰ ! ਮੁਹ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ।
ਇਹ ਅਤਿ ਦੁਸਤਰ ਹੈ ਸੰਸਾਰ। ਜਿਸ ਕੇ ਦੁਖ ਕੋ ਵਾਰ ਨ ਪਾਰ। 10।
ਮਮ ਮਨ ਚੰਚਲ ਪਵਨ ਸਰੂਪ। ਹਾਥ ਨ ਆਇ ਛਾਇ ਜਿਮ ਧੂਪ।
ਕੈਸੇ ਭਗਤੀ ਕਰੌਂ ਤੁਮ੍ਹਾਰੀ। ਹੇ ਹਰਿਗੁਰ ! ਮੋਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ। 11।
ਹਰਿਗੁਰ ਕੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰੈ। ਦੰਡ ਸਮਾਨ ਪਾਂਇ ਨਿਤ ਪਰੈ।
ਖਟ ਰਸ ਬਿੰਜਨ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰ। ਹਰਿਗੁਰ ਹੇਤ ਸੁ ਕਰੈ ਉਦਾਰ। 12।
ਕਰਿ ਹਰਿਗੁਰ ਕੋ ਭੋਗ ਲਗਾਵੈ। ਹਰਿਗੁਰ ਦਏ ਸੁ ਆਪਹੁ ਪਾਵੈ।
ਭੋਗ ਲਗਾਇ ਆਰਤੀ ਕਰੈ। ਓਅੰਕਾਰ ਸੁ ਮੰਤ੍ਰ ਉਚਰੈ। 13।
ਹਰਿਗਰ ਕਾ ਨਿਤ ਕਰੈ ਧਿਆਨੁ। ਨਖ ਸਿਖ ਸਭ ਅੰਗਨ ਕੋ ਜਾਨ।
ਲਖਮੀ ਸਹਤ ਚਤੁਰ ਭੁਜ ਰੂਪ। ਅਤਿ ਸੁਦਰ ਮਖਿ ਪਰਮ ਅਨੂਪ। 14।

... ...

ਚੌਪਈ

ਹਰਿ ਭਗਤਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ। ਖੋਟੇ ਕਰਮਨ ਤੇ ਬਹੁ ਡਰੈ।
ਪਾਤਰ ਬਿਪ੍ਰ ਕੋ ਦੇਵੈ ਦਾਨ। ਤਿਸਤੇ ਬਢੈ ਬਹੁਤ ਧਨ ਧਾਨ। 28।
ਆਯੁਖ ਗੁਣ ਕਰ ਬਡੇ ਸੁ ਜੇਤੇ। ਹਰਿ ਸਮਦਰਸੀ ਤੱਤ ਕੇ ਬੇਤੇ।
ਤਿਨ ਤਿਨ ਕਾ ਬਹੁ ਰਾਖੈ ਮਾਨੰ। ਭਗਵਤ ਤਾਂਹਿ ਕਰੈ ਕਲਿਆਨੰ।29।
ਜਿਨ ਜਿਨ ਕੋ ਅਪਨੇ ਸਮ ਦੇਖੇ। ਆਯੁਖ ਗੁਣ ਤਿਨ ਆਪ ਸੁ ਪੇਖੇ
ਤਿਨ ਤਿਨ ਸੌਂ ਰਾਖੈ ਬਹੁ ਪ੍ਰੀਤਿ। ਰਹਤ ਰਹੈ ਹਰਿਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ।30।

ਦੋਹਰਾ

ਆਯੁਸ ਸੁਤ ਬਿਤ ਹੀਨ ਜੋ, ਜਾਤ ਵਰਣ ਕੁਲ ਹੀਨ।
ਅਥਵਾ ਗੁਣ ਕਰਿ ਹੀਨ ਜੋ, ਸਠ ਜੜ ਬੁਧਿ ਮਲੀਨ। 31।

ਚੌਪਈ

ਤਿਨ ਤਿਨ ਪਰ ਕਰੁਣਾ ਨਿਤ ਰਾਖੈ। ਕਬਹੂੰ ਬਚਨ ਕਠੋਰ ਨ ਭਾਖੈ।
ਮੁਖ ਗੁਣਿ ਸਭ ਘਟ ਹਰਿ ਕੋ ਜਾਨੈ। ਜਥਾ ਸਕਤਿ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਮਾਨੈ। 32।
ਮਨ ਕਰਿ ਸਭ ਕੋ ਬੰਦਨ ਕਰੈ। ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਤਰੈ।
ਹਰਿਜਸ ਸੁਨੈ ਸੁਨਾਵੈ ਆਪ। ਪਾਪ ਤਾਪ ਸਭ ਮਿਟੈ ਸੰਤਾਪ। 33।
ਤਨ ਮਨ ਕਰਿ ਸੰਤਨ ਪਗ ਪਰੇ। ਅਸ ਰਹਣੀ ਰਹਿ ਭਗਤੀ ਕਰੇ।
ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮ ਜੇਈ। ਅਪਨਾ ਨਿਜ ਪਦੁ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਦੇਈ। 34।

ਦੋਹਰਾ

ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਇਹ ਕਹਿਓ, ਜਾਂ ਕਰਿ ਹਰਿ ਪੁਰਿ ਜਾਇ।
ਗਯਾਨ ਪੰਥ ਅਬ ਕਹਤ ਹੌਂ, ਸਰਵਨ ਕਰਿ ਮਨਿ ਲਾਇ। 35।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥੇ ਗਿਆਨ ਖੰਡੇ ਅਗਦ ਵਾਮਦੇਵ ਸੰਵਾਦੇ
ਨਾਮ ਸਪਤਮੋ ਧਿਆਇ। 7। (ਪੱਤਰਾ 1187)

ਮੁਕਤੀ ਮਾਰਗ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਅਜਿੱਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਰਾਹ ਇਉਂ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ :

ਦੋਹਰਾ

ਭਗਵਨ ! ਮਾਰਗ ਮੁਕਤਿ ਕਾ, ਮੋ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹੋ ਮਹਾਨ ।
ਜਿਸ ਕੋ ਪੜ੍ਹਿ ਸੁਨਿ ਜੀਵ ਇਹੁ, ਲਹੈ ਸੁ ਪਦ ਨਿਰਬਾਨ ।32

ਚੌਪਈ

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਕਉਨ ਕੋ ਕਹਯੈ । ਇਹ ਭੀ ਹਮਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਯੈ ।
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਅਵਸਥਾ ਕਹੋ । ਹਮਰੇ ਮਨ ਕਾ ਸੰਸਾ ਦਹੋ ।33
ਉਤਮ ਮਧਜਮ ਰਹਨੀ ਜੋਇ । ਇਹੁ ਭੀ ਕਹੋ ਆਪ ਗੁਰ ਸੋਇ ।
ਪੁਨਿ ਬੈਰਾਗ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਕਹੋ । ਅਪਨੇ ਜਨ ਕਾ ਸੰਸਾ ਦਹੋ ।34

ਗੁਰ ਨਾਨਕੋ ਵਾਚ

ਤੁਮ ਨੇ ਮਾਰਗ ਮੁਕਤਿ ਕਾ, ਬੂਝਯੋ ਆਪ ਸੁਜਾਨ ।
ਸੋ ਮੈਂ ਤੁਮ ਸਿਉਂ ਕਹਤ ਹੋਂ, ਸਰਵਣ ਕਰੋ ਮਹਾਨ ।35
ਕੋਊ ਮਾਰਗ ਮੁਕਤਿ ਕਾ, ਕਹੈ ਗਯਾਨ ਕੋ ਆਪ ।
ਕੋਊ ਮਾਰਗ ਮੁਕਤਿ ਕਾ, ਭਗਤੀ ਕਰੈਂ ਅਲਾਪ ।36
ਕੋਊ ਮਾਰਗ ਮੁਕਤਿ ਕਾ, ਕਹੈ ਕਰਮ ਕੋ ਜਾਨ ।
ਕਰਮ ਬਿਨਾ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ, ਕਹੈਂ ਸੁ ਆਪ ਮਹਾਨ ।37

ਚੌਪਈ

ਵਰਣਾਸ੍ਰਮ ਕਰਮ ਹੈਂ ਜੇਤੇ । ਬਿਧਿ ਵਤ ਕਰੈ ਪ੍ਰਾਨੀ ਤੇਤੇ ।
ਤਿਨ ਤੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਮਹਾਨ । ਨਿਰਮਲ ਹੋਇ ਸੁ ਕਰੈਂ ਬਖਾਨ ।38
ਪਾਪਨ ਕਰਿ ਜੋ ਭਯੋ ਮਲੀਨ । ਕਰਮਨ ਤੇ ਹੁਇ ਸੁਧ ਸੁ ਚੀਨ ।
ਅੰਤਹਕਰਣ ਸੁਧ ਭਯੋ ਜਬੈ । ਲਹੈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮੁਕਤਿ ਸੁ ਤਬੈ ।39
ਇਕ ਭਗਤੀ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਬਖਾਨੈ । ਭਗਤੀ ਬਿਨ ਨ ਹ੍ਵੈ ਭਵ ਹਾਨੈ ।
ਭਗਤੀ ਬਿਨਾ ਨ ਮਿਲੈ ਭਗਵਾਨ । ਭਗਤੀ ਬਿਨ ਨਹਿ ਉਪਜੈ ਗਯਾਨ ।40
ਲੋਨ ਬਿਨਾ ਬਿੰਜਨ ਸਭ ਜੈਸੇ । ਭਗਤੀ ਬਿਨ ਸਭ ਕਰਮ ਸੁ ਤੈਸੇ ।
ਨਵ ਬਿਧਿ ਭਗਤੀ ਕਰੈ ਜੁ ਕੋਇ । ਭਵ ਤੇ ਮੁਕਤਿ ਸੁ ਪ੍ਰਾਨੀ ਹੋਇ ।41
ਇਕ ਮੁਖਿ ਭਾਖੈ ਗਯਾਨ ਕੋ, ਭਗਤੀ ਕਰਮ ਅਸਾਰ ।
ਸਾਰਾਸਾਰ ਬਿਚਾਰ ਬਿਨ, ਹੋਇ ਨ ਕਬੀ ਉਧਾਰ ।42
ਸਾਰਾਸਾਰ ਬਿਚਾਰਤੇ, ਉਪਜੈ ਉਰ ਮੈਂ ਗਯਾਨ ।
ਨਾਮ ਉਚਾਰਤ ਗਯਾਨ ਕਾ, ਕੰਪੈ ਉਰ ਅਗਯਾਨ ।43

ਗਯਾਨ ਕਰੈ ਅਗਯਾਨ ਕਾ, ਇਕਲਾ ਨਾਸ ਸੁਜਾਨ।
ਕਰਮ ਸੁ ਭਗਤੀ ਦੁਊ ਮਿਲਿ, ਕਰਿ ਨ ਸਕੈਂ ਤਹ ਹਾਨ।44

ਚੌਪਈ

ਕਰਮ ਸੁ ਭਗਤੀ ਦੁਊ ਮਿਲੋਂ ਧੀ। ਨਹਿ ਅਗਯਾਨ ਕੇ ਸੋਇ ਵਿਰੋਧੀ।
ਗਯਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਜਾਨ। ਦੇਖਤ ਤਾਂਹਿ ਭਗੈ ਅਗਯਾਨ।45
ਰਵਿ* ਕੋ ਦੇਖਤ ਜਿਉ ਨਿਸ ਭਾਗੈ। ਰਹੈ ਨਹੀਂ ਨਿਸ ਰਵਿ ਕੇ ਆਗੈ।
ਤਿਉਂ ਅਗਯਾਨ ਪਲਾਵੈ ਸੋਇ। ਗਯੋ ਅਗਯਾਨ ਮੁਕਤ ਭਯੋ ਓਇ।46
ਗਯੋ ਅਗਯਾਨ ਰਹਯੋ ਨਹੀਂ ਲੇਸ। ਇਸਤੇ ਗਯਾਨ ਸੁ ਕਹੈ ਬਿਸੇਸ।
ਜਿਨ ਜਿਨ ਮੁਖ ਤੇ ਕੀਓ ਬਖਾਨ। ਤਿਨ ਕਾ ਕਹਯਾ ਸਤਜ ਸੁ ਜਾਨ।47

ਦੋਹਰਾ

ਕਰਮਾ ਕਾ ਫਲ ਭਗਤਿ ਹੈ, ਭਗਤੀ ਕਾ ਫਲੁ ਗਯਾਨ।
ਗਯਾਨ ਭਏ ਤੇ ਬਹੁਰਿ ਇਹ, ਪਾਵੈ ਪਦ ਨਿਰਬਾਨ।48

ਚੌਪਈ

ਕਰਮ ਸੁ ਭਗਤੀ ਗਯਾਨ ਮਹਾਨ। ਗੁਰ ਤੇ ਹੋਇ ਸੁ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਨ।
ਇਸਤੇ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੈ। ਰਾਮ ਨਾਮ ਮੁਖ ਤੇ ਸੁ ਉਚਰੈ।49
ਕਰਮ ਸੁ ਭਗਤੀ ਗਯਾਨ ਜੁ ਗਾਵਨਿ। ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨ ਹੋਇ ਨ ਪਾਵਨ।
ਨਿਰਗੁਣ ਸਰਗੁਣ ਦੋਇ ਜੁ ਭਾਖੀ। ਨਾਮ ਦੁਊ ਕਾ ਹਯੈ ਸਾਖੀ।50
ਕਹਯੋ ਮੁਕਤਿ ਕਾ ਮਾਰਗ ਏਹੁ। ਯਾਹ ਵਿਖੈ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ਸੰਦੇਹ।
ਰਾਗ ਦ੍ਵੈਖ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ। ਨਿੰਦਾ ਉਪਮਾ ਏਕ ਸਮਾਨ।51
ਸੁਖ ਦਖ ਕੰਚਨ ਕਾਂਚ** ਸੁਦੁਕਤਿ। ਨਾਨਕ ਸੋ ਜਨ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ।
ਸ਼ਾਂਤੀ ਖਿਮਾ ਦਯਾ ਭੰਡਾਰ। ਅਰੁ ਪੁਨਿ ਬਾਲਕ ਵਤ ਬਿਉਹਾਰ।52
ਵਚਨਿ ਵਸਤੁ ਬੁਧਿ ਕਛੁ ਨ ਗਹੈ। ਮਦ ਉਨਮਤ ਬਿਰਤਿ ਜਿਉਂ ਰਹੈ।
ਸੁਖੁਪਤਿ ਸਮ ਜਹ ਰਹਨੀ ਹੋਇ। ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਅਵਸਥਾ ਸੋਇ।53
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਪੁਰਖ ਇਉਂ ਰਹੈ। ਵਚਨ ਵਸਤੁ ਬੁਧਿ ਕਛੁ ਨ ਗਹੈ।
ਉਤਮ ਰਹਨੀ ਇਹੀ ਸੁ ਜਾਨ। ਅਉਰ ਕਛੂ ਪੁਨਿ ਕਰੋ ਬਖਾਨ।54
ਉਤਮ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਮਾਨੋ। ਮੱਧਜਮ ਧਿਆਨ ਧਾਰਣਾ ਜਾਨੋ।
ਤੀਰਥ ਰਟਨ ਪੜ੍ਹੈ ਪੁਨ ਬਾਣੀ। ਰਹਨੀ ਏਹੁ ਕਨਿਸਟ ਵਖਾਣੀ।55
ਇਸ ਅਵਨੀ ਪਰ ਸੁਖ ਹੈਂ ਜੇਤੇ। ਅਉਰ ਸੁਰਗ ਕੇ ਜਾਨਹੁ ਤੇਤੇ।
ਸਤ ਲੋਕ ਕੇ ਸੁਖ ਪੁਨਿ ਜਾਨ। ਬਾਇਸ ਬਿਸਟਾ† ਸਮ ਤਹਿ ਮਾਨ।56

ਦੋਹਰਾ

ਕਾਕ ਬੀਠ ਸਮ ਜਾਨ ਕਰਿ, ਸਭ ਕੀ ਕਰੈ ਤਿਆਗ।
ਹਰਿ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਇਉਂ ਕਰਯੋ, ਤਾਂਹਿ ਨਾਮ ਬੈਰਾਗ।57
ਕਹੋ ਹੇਤੁ ਬੈਰਾਗ ਕਾ, ਪੁਨਿ ਬੈਰਾਗ ਸਰੂਪ।
ਫਲੂ ਭਾਖੋਂ ਬੈਰਾਗ ਕਾ, ਅਵਧੀ ਬਹੁਰਿ ਨਿਰੂਪ।58

*ਸੂਰਜ **ਸੋਨਾ ਤੇ ਕੱਚ †ਕਾਂ ਦੀ ਵਿੱਠ

ਕਬਿੱਤ

ਸ਼ਬਦਾਦਿ ਬਿਖੈ ਵਿਖੈ ਦੋਖ ਦ੍ਰਿਸਟੀ ਜੋ ਜਾਨ,*
ਕਾਰਣ ਬੈਰਾਗ ਕਾ ਸੋ ਆਪ ਪਹਿਚਾਨੀਐ ।
ਬਿਖਯੋਂ ਕਾ ਤਯਾਗ ਸੋ ਬੈਰਾਗ ਕਾ ਸਰੂਪ ਜਾਨ,
ਦੀਨ ਔ ਅਧੀਨ ਮਿਟੈ ਫਲੁ ਸੋ ਪਛਾਨੀਐ ।
ਤੀਨ ਲੋਕ ਬਿਖੈ ਭੋਗ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਜਾਨੈ ਰੋਗ,
ਅਵਧੀ ਬੈਰਾਗ ਕੀ ਸੋ ਏਹੀ ਉਰ ਆਨੀਐ ।
ਕਾਰਣ ਸੁਰੂਪ ਫਲ ਅਵਧੀ† ਬੈਰਾਗ ਕਹਯੋ,
ਕਹਯੋ ਗੁਰਦੇਵ ਸੰਤਰੇਣ ਸੋ ਬਖਾਨੀਐ ।59
(ਪ੍ਰਤਾਪ ਖੰਡ, 13 ਅਧਯਾਯ, ਪੱਤਰਾ 780)

*ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ ਆਦਿ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਦੇਖਕੇ । †ਹੱਦ

ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ

ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੇ ਆਦੇਸ ਤੇ ਸੁੰਦਰੀਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਥੇ ਸੰਤ ਕਵੀ ਨੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਰਸ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਉਲੀਕਿਆ ਹੈ ।

ਦੋਹਰਾ

ਇਕ ਤੇ ਏਕ ਸੁ ਨਾਇਕਾ, ਸੁੰਦਰ ਕੋਮਲ ਅੰਗ ।
ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਨਾਇ ਕਰ, ਮੋਹਨਿ ਚਲੀ ਉਮੰਗ । 44

ਅਮਲਾ ਬਰਨ ਛੰਦ

ਤਿਨ ਖੋੜਸ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰੇ ਇਕ ਤੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਸਾਰੀ ।
ਮੁਖਿ ਖਾਇ ਤਬੋਲ ਕਲੋਲ ਕਰੇ, ਦਮਕੈ ਬਿਜਲੀ ਸਮ ਰੂਪ ਅਪਾਰੀ ।
ਕਲਿ ਸੌਰਭ ਤਾਂਹਿ ਚਲੈ ਤਨੁ ਤੇ, ਜਨੁ ਸੌਰਭ ਕੀ ਪੁਤਲੀ ਸੁ ਸਵਾਰੀ ।
ਨਿਕਲੀ ਪੁਰਿ ਤੇ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸਗਲੀ, ਮਿਰਦੰਗ ਮੁਚੰਗ ਬਜਾਵਤਿ ਨਾਰੀ । 45

ਦੋਹਰਾ

ਰੰਭਾ ਅਉਰ ਤਿਲੋਤਮਾ, ਪੁਨੈ ਉਰਬਸੀ ਜੋਇ ।
ਮੋਹਤਿ ਹੋਇ ਸੁ ਦੇਖ ਕਰ, ਐਸੀ **ਲਲਨਾ** ਸੋਇ । 46 ਇਸਤ੍ਰੀ

ਚੌਪਈ

ਅਸਿ ਕਵਿ ਕਉਨ ਜੁ ਉਪਮਾ ਬਰਨੈ । ਲਾਗੀ ਜਾਇ ਨਿਰਤ ਸਭ ਕਰਨੈ ।
ਭਗਵਤਿ ਧਯਾਨ ਵਿਖੈ ਗੁਰ ਸਵਾਮੀ । ਬੈਠੇ ਆਪ ਸੁ ਅੰਤਰਿਜਾਮੀ । 47
ਤਿਨ ਪਰਪੰਚ ਸੁ ਜਾਇ ਪਸਾਰਾ । ਰਾਗੁ ਤਾਨ ਤਿਨ ਬਿਬਿਧ ਉਚਾਰਾ ।
ਧਰੁਪਦ ਛੰਦ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੁ ਗਾਂਵਹਿ । ਹਾਵ ਭਾਵ ਕਰਿ ਰੂਪ ਦਿਖਾਂਵਹਿ । 48

ਸਵੈਯਾ

ਤਨ ਅੰਚਲਿ ਕੇ ਉਕਸੈ ਕਬਹੂ, ਕੁਦ ਠੌਰ ਦਿਖਾਇਸੁ ਖੋਲਹਿ ਚੋਲੀ ।
ਚੁਨਰੀ ਉਕਸੈ ਮਦ ਮਾਹਿ ਭਰੀ ਕਬਹੂੰ ਮੁਖਿ ਢਾਂਪ ਦਿਖਾਵਹਿ ਖੋਲੀ ।
ਨਿਜ ਅੰਗ ਦਿਖਾਇ ਸੁ ਸੈਨਿ ਚਲਾਇਸੁ ਮੋਹਨਿ ਕੀ ਸਭ ਬੋਲਹਿ ਬੋਲੀ ।
ਸਗਲੀ ਜਨੁ ਕੰਚਨ ਕੀ ਪੁਤਲੀ, ਗੁਤਲੀ ਰਸ ਰੂਪ ਵਿਖੇ ਸਰਸੋਲੀ । 49
ਮਿਰਦੰਗ ਮੁਚੰਗ ਉਪੰਗ ਧੁਨੀ ਇਕ ਸਾਜ ਬਜੈ ਇਕ ਲੇਵਹਿ ਫੇਰੀ ।
ਇਕ ਗਾਨ ਕਰੈ ਇਕ ਨਾਚਤਿ ਹੈਂ, ਇਕ ਭਾਖਤਿ ਹੈਂ 'ਤੁਮਰੀ ਹਮ ਚੇਰੀ ।'
ਤੁਮ ਨੈਨ ਉਘਾਰ ਪਿਖੋ ਹਮ ਕੋ, ਰਸ ਮਾਹਿ ਰਮੋ ਕਿਮ ਲਾਵਹੁ ਬੇਰੀ ।
ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਬੈਠਿ ਰਹੇ ਚੁਪਕੇ, ਹਮ ਸੰਗ ਰਮੋ ਲਲਨਾ ਹਮ ਤੇਰੀ । 50

ਦੋਹਰਾ

ਕਰਿਯੋ ਬਹੁ ਬਕਿਬਾਦਿ ਤਿਨਿ, ਚਲਯੋ ਨ ਬਲ ਪਰਤਾਪ ।
ਤਿਨ ਸਿਉ ਕੋਇ ਨ ਬੋਲਿਯੋ, ਗਈ ਸੁ ਫਿਰਿ ਕਰਿ ਆਪ । 51

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸਿੰਗਲਾ ਦੀਪ ਖੰਡੇ ਅੰਗਦ ਵਾਮਦੇਵ ਸੰਬਾਦੇ, ਨਾਮ ਪ੍ਰਿਥਮੋ ਧਿਆਇ ।

ਸ੍ਰੀ ਵਾਮਦੇਵੋਂ ਵਾਚ ਦੋਹਰਾ

ਹਮ ਛਲਿ ਬਲਿ ਬਹੁ ਕਰਿ ਥਕੀ, ਨਾਹਿ ਸੁ ਬੋਲੇ ਸੰਤ।
ਕਹਯੋ ਭੂਪ ਪੈ ਜਾਇ ਕੈ, ਸਤਤ ਸੁ ਸਭਿ ਭਗਵੰਤ। 1
ਬਹੁਰਿ ਨਾਇਕਾ ਸੰਗ ਦੈ, ਨਿਰਪ ਪਠਾਈ ਸੋਇ।
ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਧਿਆਨ ਮੈਂ, ਰਾਮ ਕਰੈ ਸੋ ਹੋਇ। 2

ਸਵੈਯਾ

ਫੂਲ ਫੁਲੇਲ ਲਗਾਇ ਸੁ ਚੰਦਨ, ਅੰਜਨ ਨੈਨਨ ਮਾਹਿ ਸੁ ਡਾਰੇ।
ਆਇ ਲਗੀ ਕਰਨੇ ਬਕਥਾਦਿ ਸਭੀ ਲਲਨਾ ਗੁਰਦੇਵ ਅਗਾਰੇ।
ਦੇਖਿ ਸਰੂਪ ਸਭੈ ਤੁਮਰਾ ਹਮ ਮੋਹਤਿ ਹੋਇ ਗਈ ਨਿਰਧਾਰੇ।
ਮਾਰੂ ਹੁਤਾਸਨਿ ਜਾਤ ਜਰੇ, ਤਨੁ, ਸ਼ਾਂਤਿ ਕਰੋ ਤੁਮ ਆਪ ਉਦਾਰੇ। 3
ਆਨ ਕਹਯੋ ਹਮਰੋ ਅਖਿ ਖੋਲ ਕਲੋਲ ਕਰੋ ਹਮ ਸੰਗ ਬਿਨਾਨੀ।
ਕੇਲ ਕਰੋ ਹਮ ਸੋਂ ਮਿਲਿ ਕੈ ਤੁਮ ਨਾਹਿਨ ਹ੍ਵੈ ਤੁਮਰੀ ਕਛੁ ਹਾਨੀ।
ਬਾਰਹਿ ਬਾਰ ਕਹੈ ਤੁਮਕੋ ਹਮ ਮਾਨ ਕਹਯੋ ਹਮਰੋ ਸੁਖ ਦਾਨੀ।
ਲਾਜ ਬਿਹੀਨ ਮਲੀਨ ਮਤੀ ਸਠ ਬੋਲਹਿ ਆਪ ਪੜਾ ਪੜਿ ਬਾਨੀ। 4
ਮਾਨ ਕਹਯੋ, ਤਜਿ ਜੋਗ ਸਮਾਧਿ ਕਲੋਲ ਕਰੋ ਮਿਲਿ ਸੰਗ ਹਮਾਰੇ।
ਨਾਹਿੰ ਬਿਲੰਬ ਕਰੋ ਉਠ ਬੇਗ ਚਲੋ ਬਨ ਭੀਤਰ ਤਾਲ ਕਿਨਾਰੇ।
ਭਾਮਨਿ ਕਾਮਨਿ ਕਾਮ ਭਰੀ ਸਭ ਹੀਨ ਮਤੀ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ਬਿਚਾਰੇ।
ਬਾਰਹਿ ਬਾਰ ਬਕੈਂ ਮੁਖਿ ਤੇ ਸਭ ਨਾਹਿ ਗੁਰੂ ਪਰ ਨੈਨ ਉਘਾਰੇ। 5
ਲਾਜ ਨਹੀ ਤਿਨ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਕਛੁ ਲਾਜ ਮਨੋ ਤਿਨ ਬੇਚ ਸੁ ਖਾਈ।
ਨਾਰਨਿ ਜਾਤ ਬਡੀ ਕਮਜ਼ਾਤ ਛਲੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਿਵ ਨਾਰਨਿ ਜਾਈ।
ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਛਲੇ ਸਬਲੀ ਅਤਿ ਭਾਮਨਿ ਕਾਮਨਿ ਤਾਹਿਸੁ ਪਾਈ।
ਔਰਨਿ ਕੀ ਗਨਤੀ ਕਿਨ ਮੈ ਤਬ ਸੋਇ ਬਚੈ ਜਹ ਰਾਮ ਸਹਾਈ। 6
ਰੂਪ ਦਿਖਾਇ ਹਰੇ ਸਭ ਕਾਮਨਿ ਹਾਥ ਨ ਪਾਂਵ ਲਗਾਂਇ ਉਦਾਰੇ।
ਨੈਨਨ ਕੋਰ ਮਰੋਰ ਧਰੈਂ ਉਰ ਸਾਬਤਿ ਜਾਣ ਨ ਪਾਇ ਅਗਾਰੇ।
ਬਾਤ ਕਰੈਂ ਤਬ ਪ੍ਰਾਨ ਹਰੈਂ ਮਨ ਕੇ ਟੁਕਰੇ ਟੁਕਰੇ ਕਰਿ ਡਾਰੇ।
ਸੰਤਹਿ ਰੇਣ ਕਹੈ ਅਬਲਾ ਬਿਨ ਹੀ ਬਰਛੀ ਤਲਵਾਰ ਸੁ ਮਾਰੇ। 7
ਤਨ ਤੇ ਸੁ ਸੁਗੰਧ ਚਲੈ ਲਪਟਾਂ, ਜਨ ਕੰਚਨ ਕੀ ਪੁਤਲੀ ਤਨ ਸੋਹੈ।
ਸਸਿ ਸੀ ਬਦਨੰ ਮਧੁਰੰ ਮਧੁਰੰ ਮੁਖ ਵਾਕ ਕਟਾਖਸੁ ਮੁਨੀ ਮਨ ਮੋਹੈ।
ਤਿਨ ਚਾਲ ਮਰਾਲ ਬਿਸਾਲ ਮਹਾਜਨ ਡੂਬਨ ਕੋ ਸੁ ਮਨੋ ਬਡਿ ਡੋਹੈ।
ਤਿਨ ਦੇਖ ਸਰੂਪ ਨ ਮੋਹਤਿ ਹ੍ਵੈ ਜਗ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੋ ਅਸ ਕੋ ਹੈ। 8

ਮਨਹਰਿ ਛੰਦ

ਰੂਪ ਭਰੀ ਰਸ ਭਰੀ ਨੈਨ ਮੈਨ ਐਨ ਭਰੀ, ਰੂਪ ਕੀ ਖਮਾਰੀ ਮੈਂ ਬਜਾਵੈਂ ਏਕ ਬਾਂਸੁਰੀ।
ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਸੁਰ ਬੰਸੁਰੀ ਬਜਾਇ ਆਲੀ, ਰੂਪਵੰਤਿ ਐਸੀ ਤੈਸੀ ਨਾਹੀ ਸੁਰੀ ਆਸਰੀ।

ਜਸਵੰਤਿ ਰੂਪਵੰਤਿ ਦੇਖਿ ਮੋਹੈ ਉਮਾ ਕੰਤਿ, ਗਾਨ ਕਲਾ ਆਗੈ ਰੰਭਾ ਉਰਬਸੀ ਦਾਸੁਰੀ ।
ਛੰਦ-ਪਰਬੰਧ ਸਭ ਰਾਗ ਮੈਂ ਅਲਾਪ ਕਰੈਂ, ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਬਿਨਾਂ ਮੋਲ ਪਰੈਂ ਨਹੀ ਨਾਸੁਰੀ । 9

ਬਰਨ ਛੰਦ

ਰਸ ਰੀਤ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹੈਂ ਸਭ ਹੀ ਕਬ ਹੀ ਇਕ ਬਾਤ ਨ ਔਰ ਉਚਾਰੈਂ ।
ਧਨ ਧਾਨ ਭਰੀ ਸੁ ਗੁਮਾਨ ਭਰੀ ਮਦਨਾਗ ਜਰੀ ਸੁਰ ਊਚ ਪੁਕਾਰੈਂ ।
ਇਕ ਕੋ ਇਕ ਸੈਨ ਕਰੈਂ ਸਜਨੀ ਨਿਜ ਭੌਂਹਨਿ ਖੈਂਚ **ਸਿਲੀ ਮੁਖ** ਮਾਰੈਂ । ਤੀਰ
ਕਰ ਹਾਉ ਸੁਭਾਉ ਥਕੀ ਸਭ ਹੀ, ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨਾਹਿਨ ਨੈਨ ਉਘਾਰੈ । 10
ਦੇਖ ਸਰੂਪ ਭਈ ਮਗਨੰ ਲਲਨਾ ਜਿਤਨੀ ਤਿਨ ਭੂਪ ਪਠਾਈ ।
ਬਾਂਨ ਮਨੋ ਜਲਗੇ ਹਿਰਦੇ ਉਰ ਬੇਧ ਦਯੋ ਸਭ ਮਾਰ ਗਿਰਾਈ ।
ਭੂਲ ਗਈ ਤਿਨ ਕੋ ਤਨ ਕੀ ਸੁਧ ਮੂਰਛ ਖਾਇ ਪਰੀ ਧਰਿ ਜਾਈ ।
ਹਾਲ ਬਿਹਾਲ ਭਯੋ ਤਿਨਕਾ ਸਭ ਭੂਪ ਬਿਨਾ ਤਿਨ ਕੌਨ ਉਠਾਈ । 11
ਉਠ ਕੈ ਪੁਨਿ ਬੋਲਤਿ ਫੇਰਿ ਭਈ ਹਮ ਕੋ ਤੁਮ ਕਾਰਨੇ ਭੂਪ ਪਠਾਯੋ ।
ਹਮ ਸਿਉਂ ਮਿਲਿ ਕੇ ਤੁਮ ਕੇਲ ਕਰੋ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਦਿਖਾਯੋ ।
ਪਰ ਮੋਹਤਿ ਨਾਹਿ ਭਏ ਤਿਨਤੇ ਤਬ ਔਰ ਉਪਾਇ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਬਨਾਯੋ ।
ਤਿਨ ਨਾਜਕਤਾ ਅਪਨੀ ਬਰਨੀ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ ਕਹਿ ਭਾਵ ਸੁਨਾਯੋ । 12

ਚੌਪਈ

ਪਹਲੀ ਨਾਇਕ ਬੋਲੈ ਇਯੋ । ਬਾਟ ਚਲੈ ਸੋ ਜੀਵੈ ਕਿਯੋ ।
ਸਿਹਜਾ ਤੇ ਮੋਕੋ ਇਕ ਬਾਰੇ । ਪਕੜਿ ਉਤਾਰੀ ਕੰਤ ਹਮਾਰੇ । 13
ਧਰਨੀ ਪਰ ਪਗ ਲਾਗਿਉ ਜਬ ਹੀ । ਛਾਲੇ ਪਰੇ ਪਾਉਂ ਮੈਂ ਤਬ ਹੀ ।
ਐਸੀ ਕੋਮਲ ਦੇਹਿ ਹਮਾਰੀ । ਮੋ ਸਮ ਦੂਜੀ ਨਾਹਿਨ ਨਾਰੀ । 14
ਪਗ ਸਿਉ ਚਲਿ ਆਈ ਤਵ ਖਾਤਰਿ । ਹਮ ਸੋ ਕੇਲ ਕਰੋ ਤੁਮ ਚਾਤਰਿ ।
ਦੂਜੀ ਨਾਇਕਿ ਬਚਨਿ ਉਚਾਰੇ । ਭਾਰ ਉਠਾਇ ਸਕਿਓ ਨਹਿਮਾਰੇ । 15

ਸਲੋਕ

ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਾ ਬਿਰਛ ਇਕ ਆਹਿ ਹਮਾਰੇ ਬਾਰ ।
ਫੂਲ ਲਗੈ ਬਹੁ ਤਾਂਹਿ ਕੋ, ਲਾਯੋ ਕੰਤ ਹਮਾਰ । 16

ਚੌਪਈ

ਤਿਸਕਾ ਪੁਸ਼ਪ ਟੂਟਿ ਇਕ ਹਰਿਆ । ਸੋ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਪਰਿਆ ।
ਕੰਤ ਨਾ ਪਕਰੈ ਜੇ ਮਮ ਬਾਂਹਿ । ਗਰਕਿ ਗਈ ਹੋਤੀ ਧਰਨਿ ਮਾਹਿ । 17
ਐਸੀ ਨਾਜਕਿ ਦੇਹ ਹਮਾਰੀ । ਮੋ ਸਮ ਨਾਹਿ ਨ ਦੂਸਰ ਨਾਰੀ ।
ਸੋ ਮੈ ਤੁਮਰੀ ਖਾਤਰ ਆਈ । ਹਮ ਸੋ ਕੇਲ ਕਰੋ ਸੁਖਦਾਈ । 18
ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਾਨ ਕਰੌਂ ਤਵ ਸੇਵਾ । ਤਵ ਚਰਨਨਿ ਕਾ ਮੋ ਮਨ ਹੇਵਾ ।
ਤੀਜੀ ਨਾਇਕ ਬੋਲੈ ਐਸੇ । ਅੰਨ ਖਾਂਇ ਸੋ ਜੀਵੈ ਕੈਸੇ । 19
ਸੋ ਹਲਕਾ ਦਾਨਾ ਇਕ ਲਯੋ । ਪੀਸਨ ਵਾਲੀ ਕੋ ਸੋ ਦਯੋ ।
ਤਿਨ ਲੈ ਕੇ ਸੋ ਪੀਸਿਉ ਦਾਣਾ । ਦਸ ਬਿਰ ਪੀਸਾ ਦਸ ਬਿਰ ਛਾਣਾ । 20

ਤਿਸ ਕਾ ਖਾਯੋ ਦਸਵਾਂ ਭਾਇ। ਭਰਿਯੋ ਪੇਟਿ ਰਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਇ।
ਜਿਉ ਤਿਉ ਕਰਿ ਮੈਂ ਪਾਇ ਸੁ ਲਯੋ। ਪਰ ਮੋ ਪੇਟਿ ਫੂਲ ਨਭ ਗਯੋ। 21
ਐਸੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਮੈ ਸੁਖਦਾਈ। ਤੁਮਰੀ ਖਾਤਰਿ ਮੈਂ ਚਲਿ ਆਈ।
ਹਮ ਕੋ ਰਾਖੋ ਅਪਨੇ ਸੰਗ। ਸੇਵਾ ਤੁਮਰੀ ਕਰੋ ਉਮੰਗਿ। 22
ਹਮ ਸੋ ਰਮੋ ਨਿਰੰਤਰਿ ਦੇਵਾ। ਨਿਜ ਪਤਿ ਜਾਨ ਕਰੋ ਤਵ ਸੇਵਾ।
ਤੁਮ ਸਮ ਕੰਤ ਨ ਮੈਂ ਸਮ ਨਾਰੀ। ਅਪਨੀ ਮਹਿਮਾ ਤਾਹਿ ਉਚਾਰੀ। 23
ਮੋ ਸੋ ਕੇਲ ਕਰੈ ਨਰ ਜੋਇ। ਤਿਸ ਕੋ ਦੁਖ ਸੁਪਨੈ ਨਹੀ ਹੋਇ।
ਚਉਥੀ ਨਾਇਕਿ ਬੋਲੀ ਐਸੇ। ਕਾਮ ਕਰੈਂ ਸੋ ਜੀਵਹਿ ਕੈਸੇ। 24

ਦੋਹਰਾ

ਕਿਨੈ ਪੜੋਸਨਿ ਆਪਨੇ, ਘਰਿ ਮੈ ਕੂਟੇ ਧਾਨ।
ਕੂਟੇ ਤਾਂਹਿ ਛਪਾਇਕੈ, ਧਮਕਿ ਪਰੀ ਮਕਾਨ।

ਚੌਪਈ

ਤਾਹਿ ਨਿਰਦਈ ਐਸੇ ਛਰੇ। ਹਾਥ ਹਮਾਰੇ ਛਾਲੇ ਪਰੇ।
ਸੁਨ ਕਰਿ ਧਮਕਿ ਪਰੇ ਹਥ ਛਾਲੇ। ਸੁਨਿ ਕਰਿ ਹਾਲਾਂਹੂੰ ਭਈ ਬਿਹਾਲੇ। 26
ਮਰਤੀ ਥੀ ਪਰ ਬਿਘਨ ਸੁ ਟਲਾ। ਭਗਵਤਿ ਕੀ ਅਦਭੁਤਿ ਹੈ ਕਲਾ।
ਮੋ ਸਮ ਨਾਜ਼ੁਕਿ ਲਲਨਾ ਨਾਹਿ। ਦੇਖਿਯੋ ਢੂੰਢਿ ਜਗਤਿ ਕੇ ਮਾਹਿ। 27

ਦੋਹਰਾ

ਰੰਭਾ ਅਉਰ ਤਿਲੋਤਮਾ, ਬਹੁਰਿ ਉਰਬਸੀ ਜੋਇ।
ਮਮ ਚੇਰੀ **ਪਾਟੰਤਰੇ,** ਪੁਜੈ ਨ ਸਗਲੀ ਸੋਇ। 28 ਸਮਾਨ

ਚੌਪਈ

ਬਰ ਸੁਗੰਧ ਮਮ ਤਨੁ ਤੇ ਆਵੈ। ਮਾਰ ਤੀਅ ਮਮ ਦੇਖਿ ਲਜਾਵੈ।
ਮਮ ਸਮ ਦੂਜੀ ਨਾਹਿਨ ਨਾਰੀ। ਹਮਰੀ ਇਛਿਆ ਕਰੇ ਨ ਗਾਰੀ। 29
ਤੁਮਰੇ ਭਾਗ ਬਡੇ ਸੁਖਦਾਈ। ਤੁਮਰੀ ਖਾਤਰਿ ਮੈਂ ਚਲਿ ਆਈ।
ਅਪਨੀ ਲਲਨਾ ਮੋਹਿ ਬਨਾਵਉ। ਹਮ ਸੰਗ ਰਮੋ ਪਰਮ ਸੁਖ ਪਾਵਉ। 30
ਕਾਮ ਕਲਾ ਮੋਕੋ ਸਭ ਆਵੈ। ਹਾਵ ਭਾਵ ਕਰ ਰੂਪ ਦਿਖਾਵੈ।
ਹਮਰੀ ਆਪ ਗਹੋ ਤੁਮ ਬਾਂਹਿ। ਹਮਰਾ ਕਰੋ ਨਿਰਾਦਰਿ ਨਾਹਿ। 31
ਹਮ ਸੋ ਕੇਲ ਕਰੈ ਨਰ ਜੋਇ। ਕਬਹੂੰ ਬਿਰਧ ਹੋਇ ਨਹੀ ਸੋਇ।
ਨਿਜ ਪਤਿ ਜਾਨ ਕਰੋ ਤਵ ਸੇਵਾ। ਮਾਨੋ ਤੋਹਿ ਨਿਰੰਤਰਿ ਦੇਵਾ। 32

ਦੋਹਰਾ

ਆਪ ਅਪਨੀ ਬਰਨਤਾ, ਕਹੀ ਨਾਇਕਾ ਸਰਬ।
ਤਿਨ ਵਲਿ ਗੁਰੂ ਨ ਦੇਖਿਯੋ, ਬਹੁਰਿ ਚੜ੍ਹਿਓ ਤਿਨ ਗਰਬ। 33

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਸਿੰਗਲਾਦੀਪ ਖੰਡੇ ਅੰਗਦ ਵਾਮਦੇਵ ਸੰਬਾਦੇ ਨਾਮ ਦੁਤੀਯ ਧਿਆਇ।

ਸ੍ਰੀ ਵਾਮਦੇਵੋਂ ਵਾਚ ਗੀਯਾ ਛੰਤੁ

ਇਕ ਹਸਤਨੀ ਇਕ ਚਿਤਰਨੀ ਇਕ ਪਦਮਨੀ ਪਹਿਚਾਨਿਯੋ।
ਇਕ ਤੇ ਇਕ ਸੋ ਨਾਇਕਾ ਸਭ ਪਰਮ ਸੁੰਦਰ ਜਾਨਿਯੋ।
ਆਪਨਿ ਅਪਨੀ ਬਰਨਤਾ ਤਿਨ ਕਹੀ ਸਭਨਿ ਸੁਨਾਇਕੈ।
ਪਰਪੰਚ ਕਰਿਯੋ ਆਪਨਾ ਤਿਨ ਸਭਨ ਮਨ ਤਨ ਲਾਇਕੇ। 1

ਕਿਰੀਟ ਛੰਦ

ਨਾਜਕਿਤਾ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਤਿਨ ਆਪ ਕਹੀ ਗੁਰ ਮੋਹਨਿ ਕਾਰਨਿ।
ਮੋਹਨਿ ਕੋ ਪਰਪੰਚ ਕਰਯੋ ਪਰ ਮੋਹਤਿ ਨਾਹਿ ਭਏ ਭਵ ਤਾਰਨਿ।
ਮਾਰਨਿ ਔਰ ਉਚਾਟਨਿ ਆਦਿਕ ਫਾਰ ਕਰਯੋ ਪਰਪੰਚ ਗਵਾਰਨਿ।
ਨਾਹਿ ਚਲਯੋ ਤਿਨ ਕਾ ਬਲਿ ਰੰਚਕਿ ਦਾਮਨ ਸਾਗਰੁ ਜਯੋ ਨਗਬਾਰਨਿ। 2

ਅਮਲਾ ਕਿਰੀਟ ਛੰਦ

ਪੁਨ ਤਾਂਹਿ ਰਤੀ ਪਤਿ ਯਾਦ ਕਰਯੋ, ਝਬਿ ਫੈਲ ਰਚਯੋ ਲਲਨਾ ਪ੍ਰਪੰਚਨ।
ਤਿਨ ਆਇ ਪ੍ਰਪੰਚ ਰਚਯੋ ਅਪਨਾ ਬਰਿ ਸੰਗ ਲਿਆਇ ਤਿਲੋਤਮ ਬੰਚਨਿ।
ਰੁਤ ਤਾਹਿ ਬਸੰਤੁ ਰਚੀ ਛਿਨ ਮੈ ਖਗ ਮੰਦ ਸੁਗੰਧ ਸੁਸੀਤਲੁ ਸੰਚਨਿ।
ਇਤਿ ਕੋਕਲ ਕੀਰ ਮਯੂਰ ਕਰੈ ਰਵ ਨਾਚਤਿ ਹੈਂ ਲਲਨਾ ਜਨੁ ਕੰਚਨਿ। 3

ਅਮਲਾ ਛੰਦ

ਇਕ ਗਾਨ ਕਰੈ ਲਲਨਾ ਪਰਪੰਚਨਿ, ਨਾਚਤਿ ਹੈਂ ਇਕ ਦੇ ਕਰਿ ਤਾਲੀ।
ਇਕ ਝਾਲਰ ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਮੁਚੰਗ ਬਜਾਵਤ ਹੈਂ, ਮਿਲਿ ਤਾਹਿ ਸੁ ਆਲੀ।
ਇਕ ਘੁੰਘਟਿ ਖੋਲਿ ਢਪੈ ਮੁਖਿ ਕੋ ਕਰਿ ਹਾਵ ਸੁਭਾਵ ਦਿਖਾਂਵਹਿ ਬਾਲੀ।
ਇਕ ਨੈਨਨਿ ਕੋਰ ਕਟਾਛਨਿ ਬਾਨ ਸੁ ਮਾਰਤਿ ਹੈਂ ਲਲਨਾ ਦਰਹਾਲੀ। 4

ਕਰੀਟ ਛੰਦ

ਮੋਹਨਿ ਤਾਪਨਿ ਔਰ ਬਸਕਰਨੰ ਉਦਮਾਦਿਨ ਔਰ ਉਚਾਟਨਿ।
ਪਾਂਚਹੁ ਬਾਨ ਰਤੀ-ਪਤਿ ਕੇ ਉਰ ਮਾਰਤਿ ਹੈ ਜੁ ਬਿਰਹਿ ਤਨ ਕਾਟਨਿ।
ਭੌਂਹਿ ਕਮਾਨਹ ਨੈਕ ਸਿ ਬਾਨ ਦਿਖਾਵਤਿ ਹੈਂ ਅਪਨਾ ਬਲਿ ਸਾਟਨਿ।
ਮੋਹਿਤ ਨਾਂਹਿ ਭਏ ਤਿਨ ਤੇ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ ਕਰਯੋ ਅਪਨਾ ਤਿਨ ਠਾਟਨਿ। 5

ਸਵੈਯਾ

ਪਗ ਨੂਪਰ ਝਾਂਜਰ ਬਾਜਤਿ ਹੈ ਠੁਮਕ ਠੁਮਕ ਲਲਨਾ ਮਿਲਿ ਨਾਚੈ।
ਮਦ ਮਾਹਿ ਭਰੀ ਅਬਲਾ ਸਗਲੀ ਇਕ ਅੰਗ ਦਿਖਾਇ ਸੁ ਝੂਠਹਿ ਸਾਚੈ।
ਰਸ ਕੇਲ ਕਰੈ ਇਕ ਆਪਸ ਮੈਂ ਮਿਲਿ ਅੰਚਰਿ ਕੋ ਉਰ ਤੈ ਇਕ ਆਂਚੈ।
ਜੁ ਨਹੀ ਕਹਿਨਾ ਸੁ ਕਹੈਂ ਮੁਖਿ ਤੇ, ਤਿਨ ਕੇ ਛਲ ਤੇ ਨਰ ਕੋਇ ਨ ਬਾਚੈ। 6

ਰਸ ਕੀ ਮੁਖਿ ਬਾਤ ਬਨਾਇ ਕਹੈਂ ਸਭ ਲਾਜ ਨਹੀ ਤਿਨਕੋ ਨਿਰਲਾਜੈ ।
ਇਕ ਤਾਨ ਟਪੇ ਮੁਖਿ ਗਾਵਤਿ ਹੈਂ, 'ਇਕ ਨਾਚਤਿ ਹੈ' ਘੁੰਘਰੂ ਪਗ ਬਾਜੇ ।
ਛਨਨੰ ਛਨਨੰ ਛਨਕਾਰ ਕਰੈ ਧਵਨਿ ਕਾਨ ਵਿਖੈ ਤਿਨਕੀ ਅਤਿ ਛਾਜੇ ।
ਰਸ ਰੂਪ ਭਰੀ ਮੁਖਿ ਬਾਤ ਕਹੈਂ ਇਕ ਆਇਨਗੀਚਸੁ ਬੀਨਨਵਾਜੇ । 7
ਘਨਨੰ ਘਨਨੰ ਘਨਘੋਰ ਕਰੈ ਇਤਿ ਸੀਤਲੁ ਪੌਨ ਚਲੈ ਸੁਖਦਾਈ ।
ਇਤਿ ਕੋਕਲਿ ਕੀਰ ਮਯੂਰਿ ਕਰੈ ਰਵ ਕਾਮ ਚਮੂੰ ਜਨ ਹੈ ਚੜਿ ਆਈ ।
ਇਤਿ ਭੌਰ ਗੁੰਜਾਰ ਕਰੈ ਪੁਸਪੰ ਜਨੁ ਜੀਤਨ ਕੀ ਤਿਨ ਨੌਬਤਿ ਵਾਈ ।
ਅਬਲਾ ਇਤਿ ਗਾਨ ਕਰੈਂ ਮਿਲਿ ਕੈ ਬਟਨਾ ਤਿਨ ਅੰਗ ਸੁਗੰਧ ਲਗਾਈ । 8
ਠੁਮਕੰ ਠੁਮਕੰ ਪਗ ਭੂਮਿ ਧਰੈ ਘੁੰਘਰੂ ਛਨਕੈ ਜਨੁ ਨੌਬਤਿ ਘੋਰੈ ।
ਛਨਨੰ ਛਨਨੰ ਛਨਕਾਰ ਕਰੈਂ ਤਨਨੰ ਤਨਨੰ ਕਰਿ ਤਾਨ ਸੁ ਤੋਰੈ ।
ਗੁਟਕੰ ਗੁਟਕੰ ਲਲਨਾ ਸੁ ਹਸੈ ਚਟਕੰ ਚਟਕੰ ਕਰ ਹਾਥ ਮਰੋਰੈ ।
ਸਟਕੰ ਸਟਕੰ ਦ੍ਰਿਗ ਜਾਇ ਕਬੂ, ਹਟਕੰ ਹਟਕੰ ਪੁਨਿ ਆਇ ਪਿਛੋਰੈਂ । 9 ।

ਲਲਨਾ ਵਾਚ

ਹਮ ਹਾਰ ਗਈ ਨਚਤੀ ਨਚਤੀ, ਹਮਰੀ ਵਲਿ ਡੀਠ ਨਹੀਂ ਤੁਮ ਜੋਰੀ ।
ਨਵਨੀਤ ਪਟੋਂ ਤਨ ਕੋਮਲ ਅੰਗ, ਸੁਗੰਧ ਚਲੈ ਦਸਹੂੰ ਦਿਸ ਮੋਰੀ । ਮੱਖਣ
ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਤੁਮ ਮੋਨਿ ਭਜੀ, ਤੁਮ ਤੇ ਹਮ ਮਾਂਗਤ ਨਾਹਿ ਸਜੋਰੀ ।
ਹਮ ਸੋਂ ਤੁਮ ਕੇਲ ਕਰੋ ਉਠਿ ਕੈ, ਲਲਨਾ ਸਗਲੀ ਹਮ ਆਂਹਿ ਸੁ ਤੋਰੀ । 10 ।
ਅਤਿ ਸੌਰਭ ਜਾਹਿ ਚਲੈ ਤਨ ਤੇ ਲਲਨਾ ਤੁਮ ਖਾਤਿਰਿ ਏਹੁ ਸਜੀ ਹੈ ।
ਤੁਮ ਕੇਲਿ ਕਰੋ ਇਸ ਸੋਂ ਮਿਲ ਕੈ ਇਸਕੀ ਜਸੁ ਨੌਬਤਿ ਲੋਕ ਬਜੀ ਹੈ ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ਼ਿਵ ਚਾਹਿ ਕਰੇ ਇਸਿ ਕੀ ਤੁਮ ਮਾਨ ਰਖੋ ਇਸਕੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ ।
ਤੁਮ ਸੰਕ ਤਜੋ ਇਸਿ ਸੰਗ ਰਮੋਂ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਤੁਮ ਮੋਨਿ ਭਜੀ ਹੈ । 11 ।
ਇਹ ਜੋਬਨਿ ਮੈਂ ਭਰਿਪੂਰਿ ਭਈ, ਅਬ ਲੌਂ ਪਰ ਮਾਨੁਖ ਹਾਥ ਨ ਲਾਯੋ ।
ਸਭ ਕੇਲਿ ਕਲੋਲ ਸਿਖੇ ਇਸਿਨੈ, ਮਦਨੰ ਇਸਿ ਊਪਰ ਲੈ ਸਰ ਧਾਯੋ ।
ਤੁਮ ਕੇਲਿ ਕਰੋ ਇਸਿ ਸੋਂ ਮਿਲਿ ਕੈ ਤੁਮ ਖਾਤਰਿ ਜੋਬਨਿ ਯਾਹਿ ਬਢਾਯੋ ।
ਸਭ ਦੇਖਹਿ ਦੇਵ ਬਿਬਾਨ ਚੜੇ ਸਗਲਾ ਨਭ ਮੰਡਲ ਜਾਨ ਛਕਾਯੋ । 12 ।
ਸੁਰ ਦੇਖਹਿ ਬੈਠਿ ਬਿਬਾਨਨ ਮੈਂ ਲਲਨਾ ਅਪਨਾ ਬਲਿ ਲਾਇ ਰਹੀ ਹੈ ।
ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਬਲਿ ਲਾਇ ਰਹੀ ਪਰ ਨਾਹਿ ਹਲੇ ਥਕਿ ਬਾਤ ਕਹੀ ਹੈ ।
ਪਰਿ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਨਾਤਨ ਏ, ਜਿਨਿ ਵਿਸ੍ਵ ਰਚੀ ਇਹੁ ਆਪ ਵਹੀ ਹੈ ।
ਇਸ ਮੈ ਕਛੁ ਰੰਚਕਿ ਝੂਠਿ ਨਹੀਂ, ਤਿਨ ਆਪ ਕਹਯੋ ਯਹਿ ਬਾਤ ਸਹੀ ਹੈ ।13।
ਹਮ ਕੋ ਨਰ ਦੇਖਿ ਨ ਮੋਹਤਿ ਹ੍ਵੈ ਅਸਿ ਨਾਹਿ ਬਲੀ ਬਿਧਿ ਕੋਇ ਬਨਾਯੋ ।
ਹਮ ਕੋ ਸਭ ਦੇਖਤਿ ਮੋਹਤਿ ਹੈ ਪਲ ਮੈਂ ਸ਼ਿਵ ਕੋ ਹਮ ਜਾਇ ਭੁਲਾਯੋ ।
ਸਿਵਆਦਿਕ ਮੋਹਿ ਲਏ ਹਮਨੈਂ ਪਰ ਏਹ ਹਮ ਕੋ ਨਹਿ ਖਾਤਰਿ ਲਯਾਯੋ ।
ਕਰਿ ਕੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਿਚਾਰ ਭਲੇ ਮਿਲਿ ਕੈ ਸਭਨੈ ਪੁਨਿ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯੋ । 14 ।
ਪਰਿਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਨਾਤਨ ਏ ਤਿਨ ਕੇ ਮਨ ਮੈ ਬਿਸ਼ਵਾਸ ਸੁ ਆਯੋ ।
ਹਰਿ ਕੀਰਤਨ ਸੁ ਲਗੀ ਕਰਨੇ ਮੁਨਿ ਰਾਗੁ ਅਲਾਪ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਸੁਨਾਯੋ ।

ਮਨ ਮੋਹਨਿ ਮੋਹਿ ਲਏ ਹਮਰਾ, ਇਹੁ ਛੰਦ ਬਸੰਤੁ ਬਿਖੈ ਤਿਨ ਗਾਯੋ ।
ਬਰਨੇ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨਿ ਛੰਦ ਵਿਖੈ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੇ ਮਨ ਮਾਹਿ ਸੁ ਭਾਯੋ । 15 ।
ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨਿ ਭਾਵਤਿ ਨਾਨਕ ਕੋ ਸੁਣਿ ਕੈ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਨੈਨ ਉਘਾਰੇ ।
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤਿਨ ਊਪਰਿ ਜਾਇ ਪਰੀ ਮਦਨਾਗ ਬੁਝੀ ਨਾ ਲਗੀ ਕਛੁ ਬਾਰੇ ।
ਸਭ ਸੀਤਲੁ ਹੋਇ ਗਈ ਛਿਨ ਮਹਿ; ਰਿਸ਼ੀ ਪਤਿਨੀ ਸਮ ਤਾਹਿ ਸੁ ਨਾਰੇ ।
ਤਬ ਦੰਡ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੀ ਸਭਨੈ ਧਰ ਕੈ ਧਰਿ ਊਪਰਿ ਹਾਥ ਪਸਾਰੇ । 16 ।

ਨਾਇਕਾ ਵਾਚ

ਅਬਲਾ ਹਮ ਮੂੜਿਮਤੀ ਹਮਰੀ ਤੁਮ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸਨਾਤਨ ਸਵਾਮੀ ।
ਸਭ ਕਾਰਜ ਕਾਰਨ ਆਦਿਕ ਜੋ ਸਭ ਤੋਂਹਿ ਰਚਾ ਤੁਮ ਆਪ ਅਗਾਮੀ ।
ਤੁਮ ਕਾਰਜ ਕਾਰਨ ਮਾਹਿ ਭਰੇ ਭਰਿ ਕੇ ਸੁਬਚੇ ਪੁਨਿ ਔਰ ਸੁਧਾਮੀ ।
ਅਪਰਾਧ ਭਯੋ ਹਮ ਤੇ ਜਿਤਨਾ, ਤਿਤਨਾ ਬਖਸ਼ੋ ਤੁਮ ਅੰਤਰਿਜਾਮੀ । 17 ।

ਅਮਲਾ ਬਰਨ ਛੰਦ

ਗੁਣਿ ਤੀਨ ਮਈ ਤੁਮਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜੜਿ ਚੇਤਨ ਰੂਪ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਉਚਾਰੇ ।
ਪੁਰਖੰ ਪਰਕ੍ਰਿੱਤਿ ਸੁ ਨਾਮ ਕਹੈ. ਸਬਲੰ ਸੁਧ ਨਾਮ ਪਰੇ ਸੁ ਤੁਮਾਰੇ ।
ਤੁਮ ਆਪ ਕਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤਿਸ ਮੈਂ ਉਤਿਪੰਨ ਭਯੇ ਮਹਤੱਤ ਉਦਾਰੇ ।
ਮਹਤੱਤ ਸੁ ਕਾਰਨ ਹੈ ਸਭ ਕਾ, ਮਹਤੱਤਹੁੰ ਅਹ ਤਿਨ ਭਾਂਤਿ ਬਿਚਾਰੇ । 18 ।
ਸੁਅਹਿ ਤਿਨ ਭਾਂਤਿ ਰਜੋ ਗੁਨਿ ਸ਼ਾਂਤਕ ਤਾਮਸ ਔਰ ਸੁਬੇਦ ਉਚਾਰੇ ।
ਸੁ ਤਮੋਗੁਨਿ ਤੇ ਤਤ ਪੰਚ ਭਏ ਸੁਰਜੋਗੁਨਿ ਤੇ ਦਸ ਇੰਦ੍ਰਯ ਸਾਰੇ ।
ਤਿਨ ਤੇ ਪਰਪੰਚ ਭਯੋ ਸਗਲਾ ਸਭ ਕਾਰਨ ਕਾਰਜ ਤੋਹਿ ਅਧਾਰੇ । 19 ।

ਸਵੈਯਾ

ਜਨ ਤਾਰਨ ਕਾਰਨ ਦੇਹਿ ਧਰਯੋ ਤੁਮ ਆਪ ਬਿਦੇਹਿ ਸੁ ਆਹਿ ਉਦਾਰੇ ।
ਗੁਨਿ ਤੀਨਹੁ ਤੇ ਤੁਮ ਆਹਿ ਪਰੈ, ਨਿਗਮਾਗਮ ਨੇਤਿਹ ਨੇਤਿ ਪੁਕਾਰੇ ।
ਤੁਮਰੀ ਮਹਿਮਾ ਨਹਿ ਜਾਨ ਪਰੇ ਨਿਗਮਾਗਮ ਸਿੱਧ ਮੁਨੀ ਕਹਿ ਸਾਰੇ ।
ਅਬਲਾ ਹਮ ਮੂੜਿ ਮਤੀ ਹਮਰੀ, ਹਮ ਕਯੋ ਕਰਿ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਪਾਵਹਿ ਪਾਰੇ । 20 ।
ਇਸ ਤੇ ਹਮਰੀ ਅਭਿਬੰਦਨ ਹੈ ਤਨੁ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਗੁਰਦੇਵ ਉਦਾਰੇ ।
ਹਮ ਫੇਰਿ ਨਹੀ ਅਪਰਾਧਿ ਕਰੈਂ ਬਖਸੋ ਪਿਛਿਲੇ ਅਪਰਾਧਿ ਹਮਾਰੇ ।
ਤਵ ਸੇਵਕ ਕੇ ਪੁਨਿ ਸੇਵਕ ਜੋ ਤਿਨ ਸੇਵਕ ਕੀ ਹਮ ਹੈਂ ਪਨਹਾਰੇ ।
ਤਨੁ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਸਭ ਦੀਨ ਪਈ ਕਿਰਪਾਲ ਗੁਰੂ ਤਬ ਵਾਕ ਉਚਾਰੇ । 21 ।

ਰਾਗੁ ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ । ੧ । ਅਸਟਪਦੀ ਘਰ ੧ ।

ਜਗ ਕਊਆ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਚੀਤਿ । ਨਾਮੁ ਬਿਸਾਰ ਗਿਰੈ ਦੇਖ ਭੀਤਿ ।
ਮਨੂਆ ਡੋਲੈ ਚੀਤਿ ਅਨੀਤ· ਜਗ ਸਿਉ ਟੂਟੀ ਝੂਠ ਪਰੀਤਿ । 1 ।

(ਪੱਤਰਾ 1353–62)

—o—

ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਨੂੰ
ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਉਂ ਕਰਕੇ ਦੱਸੀ ਹੈ :—

ਅੜਿੱਲ ਛੰਦ

ਰਿੱਧਿ ਸਿੱਧਿ ਸਭ ਜੇਤੀ ਭੂਪ ! ਮਹਾਨਿਯੇ ।
ਮੁਕਤਿ ਪੰਥ ਕੀ ਬੈਰਨਿ ਤਾਂਹਿ ਪਛਾਨਿਯੇ ।
ਇਨ ਤੇ ਬੇਮੁਖਿ ਰਹੈ ਨ ਨੇਹੁ ਲਗਾਵਈ ।
ਹੋ ਪਰਮ ਤੱਤ ਕੋ ਭੂਪਤਿ ! ਤਬਹੀ ਪਾਵਈ । 35 ।
ਸਿੱਧਿਨ ਕੇ ਜੰਜਾਲ ਮਾਹਿ ਜੋ ਪਰਤ ਹੈਂ ।
ਭਗਵਤ ਤੇ ਸੁ ਬੇਮੁਖ ਮੂਲ ਨ ਤਰਤਿ ਹੈਂ ।
ਸਿਧਨ ਕੇ ਜੰਜਾਲ ਮਾਹਿ ਜੋ ਪਰੈਂਗੇ ।
ਹੋ ਭਗਵਤਿ ਤੇ ਹੈਂ ਬੇਮੁਖਿ ਭੂਪ ਨ ਤਰੈਂਗੇ । 36 ।
ਮੁਕਤਿ ਭਯੋ ਜੋ ਚਾਹੈਂ ਭੂਪ ਮਹਾਨਿਯੇ ।
ਤਉ ਤੁਮ ਹਮਰਾ ਕਹਯਾ ਭੂਪ ਅਬ ਮਾਨਿਯੇ ।
ਭਗਵਤਿ ਭਗਤੀ ਕਰੋ ਭੂਪ ਮਨ ਲਾਇਕੈ ।
ਹੋ ਜਿਸਤੇ ਭਗਵਤਿ ਹਾਜ਼ਰਿ ਹੋਇ ਸੁ ਆਇਕੈ । 37 ।

ਸਵੈਯਾ

ਭਗਤੀ ਬਿਨ ਮੋਖ ਨਹੀਂ ਕਲਪਾਂਤਿ ਸਿਧਾਂਤਿ ਹਰੀ ਇਮ ਆਪ ਉਚਾਰੇ ।
ਭਗਤੀ ਪਿਰਿਯੇ ਹਮ ਕੋ ਅਤਿਸੈ ਭਗਵਾਨ ਕਹਯੋ ਤੁਮਕੋ ਬਹੁ ਬਾਰੇ ।
ਭਗਤੀ ਉਰ ਗਯਾਨ ਬਿਰਾਗ ਜਨੇ ਇਸਿ ਤੇ ਭਗਤੀ ਜਗ ਮਾਹਿ ਸੁ ਸਾਰੇ ।
ਭਗਤੀ ਅਬ ਮਾਰਗ ਤੋਹਿ ਕਹੋ ਅਬ ਆਪ ਸੁਣੋ ਤੁਮ ਭੂਪ ਉਦਾਰੇ । 38 ।
ਹਿਰਦਾ ਉਰ ਭੂਪ ਲਖੋ ਅਵਨੀ ਭਗਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੁਨਿ ਬੀਜ ਸੁ ਮਾਨੋ ।
ਹਰਿ ਸੰਤਨਿ ਸੰਗ ਕਿਲਾਪ ਰਹੈ, ਉਪਜੈ ਭਗਤੀ ਤਬ ਅੰਕੁਰ ਜਾਨੋ ।
ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੰ ਹਰਿ ਨਾਮ ਹਰੀ ਹਰਿ ਸੰਤਨਿ ਵਾਕ ਸੁ ਬਾੜ ਪਛਾਨੋ ।
ਸਤਿਸੰਗ ਕਿਲਾਲ ਜੁਰੋ ਜਪ ਰੇ ਭਗਤੀ ਤਬ ਪੇਡ ਬਢੈ ਉਰ ਆਨੋ । 39 ।
ਰਖਿਆ ਪੁਨਿ ਤਾਹਿ ਕੁਸੰਗਤ ਜੈ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਤਿਨ ਓਰ ਨ ਹੇਰੀ ।
ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਭਾਉ ਨਹੀਂ ਜਿਨਕੈ ਤਿਨ ਕਾ ਸਤਿਸੰਗ ਸੁ ਜਾਨਹੁ ਫੇਰੀ ।
ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਤਿਨ ਸੰਗਤ ਜੋ ਉਰ ਮੇਂ ਤੁਮ ਬਾਤ ਰਖੋ ਇਹੁ ਮੇਰੀ ।
ਹਰਿ ਸੰਤਨਿ ਕਾ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰੋ ਤਬ ਹੋਵਹਿਗੀ ਕਲਿਆਣ ਸੁ ਤੇਰੀ । 40 ।

ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਹੇ ਜਿਨ ਕੈ ਤਿਨ ਕਾ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰੋ ਤੁਮ ਭਾਈ।
ਭਗਤੀ ਤਬ ਪੇਡਿ ਬਢੇ ਉਰ ਮੇਂ ਦਿਨ ਹੀ ਦਿਨ ਮੈਂ ਬਿਸਤਾਰ ਸੁ ਪਾਈ।
ਨਵਧਾ ਭਗਤੀ ਬਿਸਤਾਰ ਬਢੈ ਪਰਣੰ ਫਲੁ ਫੂਲਿ ਸਬੈ ਸੁਖਦਾਈ।
ਨਵਧਾ ਭਗਤੀ ਮਮ ਆਪ ਕਹੋ ਅਬ ਭਾਖਤਿ ਹਂ ਸੁਨਿਯੇ ਮਨ ਲਾਈ। 41।

ਗੁਰ ਨਾਨਕੋ ਵਾਚ । ਅੜਿੱਲ ਛੰਦ।
ਸ੍ਰਵਨਿ ਕੀਰਤਨੁ ਸਿਮਰਨ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਜਾਨਿਯੇ।
ਆਦ ਸੇਵਨਾ ਅਰਚਨਿ ਬੰਦਨ ਮਾਨਿਯੇ।
ਸਪਤਮ ਦਾਸਾ ਭਾਵ ਚਿੱਤ ਮੇਂ ਰਾਖਿਯੇ।
ਹੋ ਸਖਾ ਭਾਉ ਪੁਨਿ ਸਰਬ ਨਿਵੇਦਨ ਭਾਖਿਯੇ। 42।

ਦੋਹਰਾ

ਨਵਧਾ ਭਗਤੀ ਇਹੁ ਕਹੀ, ਭੂਪਤਿ ਤੋਹਿ ਮਹਾਨ।
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰਿ ਅਰਥ ਅਬ, ਇਨਕਾ ਕਰੋਂ ਬਖਾਨ। 43।

ਅੜਿਲ ਛੰਦ

ਹਰਿ ਗੁਨਿ ਸਰਵਨਿ ਕਰੈ ਸੁ ਸਰਵਨਿ ਜਾਨਿਯੇ।
ਸੁਨੈ ਸੁ ਤਨ ਮਨ ਲਾਇ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਮਹਾਨਿਯੇ।
ਨਿਰਗੁਨਿ ਸਰਗੁਨਿ ਰੂਪ ਦੋਇ ਭਗਵਾਨ ਕੇ।
ਹੋ ਦੋਨੋਂ ਸਰਵਨਿ ਕਰੈ ਸੁ ਤਾਹਿ ਮਹਾਨਿ ਕੇ। 44।
ਸਤਿ ਚਿਤ ਆਨੰਦ ਰੂਪ ਸੁਨਿ ਗੁਨਿ ਜਾਨਿਯੇ।
ਰਾਮਾਦਿਕ ਅਵਤਾਰ ਸੁ ਸਰਗੁਨਿ ਮਾਨਿਯੇ।
ਕੀਰਤਨ ਅਬ ਕਹੋਂ ਸੁਨੋਂ ਮਨ ਲਾਇਕੈ।
ਹੋ ਕੀਰਤਨ ਦੋਇ ਭਾਂਤਿ ਕਹੋਂ ਸਮਝਾਇਕੈ। 45।
ਨਿਰਗੁਨਿ ਕੇ ਗੁਨਿ ਬਰਨੈ ਤਾਂਹਿ ਮਹਾਨਿਯੇ।
ਸਭ ਇੰਦ੍ਰਿਯ ਕਾ ਚਾਲਕ ਸੋਇ ਪਛਾਨਿਯੇ।
ਜਗਤਿ ਭਯੋ ਸਭ ਪਾਛੈ ਸੋ ਹਰਿ ਆਗਈ।
ਹੋ ਬਯਾਪਕਿ ਹੈ ਸਭ ਮਾਹਿ, ਬਿਕਾਰ ਨ ਲਾਗਈ। 46।
ਇਤਿਆਦਿ ਗੁਨਿ ਬਰਨੈ ਤਾਂਹਿ ਮਹਾਨ ਕੇ।
ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮ ਤਾਹਿ ਸੁਜਾਨ ਕੇ।
ਨਿਰਗੁਨਿ ਕੀਰਤਿ ਇਹੁ ਸੁਜਾਨ ਸੁ ਜਾਨਿਯੇ।
ਹੋ ਸਰਗੁਨਿ ਕੀਰਤਿ ਕਹੋਂ ਸੁਨੋ ਸੁ ਮਹਾਨਿਯੇ। 47।
ਸਰਗੁਨਿ ਲੀਲਾ ਬਰਨੈ ਗੁਨ ਭਗਵਾਨ ਕੇ।
ਰਸਿਕ ਚਰਿਤਰ ਬਰਨੈ ਗੋਪੀ ਕਾਨ੍ਹ ਕੇ।
ਸਰਗੁਨਿ ਕੀਰਤਿ ਏਹੁ ਸੁ ਭੂਪ ਪਛਾਨਿਯੇ।
ਹੋ ਅਬ ਤੁਹਿ ਸਿਮਰਨ ਕਹੋਂ ਸੁ ਸੁਨੋ ਮਹਾਨਿਯੇ। 48।

ਦੋਹਰਾ

ਸਿਮਰਨ ਦੁਇ ਪਰਕਾਰ ਕਾ ਵਾਚਕ ਗਰਭ ਸੁ ਜਾਨ।
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਕਰਿ ਅਰਥ ਅਬ, ਇਨਿ ਕੇ ਕਰੌਂ ਬਖਾਨ। 49।

ਚੌਪਈ

ਮੁਖਿ ਤੇ ਨਾਮ ਉਚਾਰੈ ਜੋਇ। ਵਾਚਕ ਸਿਮਰਨ ਕਹੀਯੇ ਸੋਇ।
ਵਾਚਕ ਸਿਮਰਨ ਦਵੈ ਪਰਕਾਰੁ। ਨਾਮ ਸਪ੍ਰੇਮ ਅਪ੍ਰੇਮ ਉਦਾਰੁ। 50।
ਨਾਮ ਸ-ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਪਾਂਚ ਪ੍ਰਕਾਰੋ। ਨਾਮ ਸੁਨੋ ਅਬ ਤਾਂਹਿ ਉਦਾਰੋ।
ਉਤਮ ਮੱਧਮ ਅਉਰ ਕਨਿਸਟਿ। ਪੁਨਿ ਅਧਮਿਸਟਿ ਸੁ ਜਾਨ ਵਰਿਸ਼ਟਿ। 51।
ਅਬ ਪੁਨ ਇਨਿ ਕੇ ਅਰਥ ਬਖਾਨੋ। ਜਾਪਕ ਕੇ ਸ਼ੰਸੇ ਸਭ ਭਾਨੋ।
ਦੁਰਲਭਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੀ ਪਾਈ। ਚਹਯੇ ਭਗਵਤਿ ਅਰਥ ਲਗਾਈ। 52।
ਭਗਵਤਿ ਸਿਮਰਨ ਕਰਿਆ ਚਹਯੈ। ਇਸਿ ਕੋ ਬਿਰਥੀ ਨਾਹਿ ਗਵਯੇ।
ਯੌਂ ਅਪਨੇ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਿਚਾਰੇ। ਪ੍ਰੇਮ ਸਹਿਤ ਹਰਿ ਨਾਮ ਉਚਾਰੇ। 53।
ਗੁਰਮੁਖਿ ਤੇ ਸੁਨਿ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇ। ਮਨ ਅਭਿਲਾਖਾ ਕਛੁ ਨਹ ਧਰੇ।
ਉਤਮ ਸਿਮਰਨ ਕਹੀਐ ਸੋਇ। ਸੀਘਰਿ ਤਾਂਹਿ ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਇ। 54।
ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਭੈ ਅਤਿ ਭਾਰੀ। ਸੁਨਿ ਡਰਪੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ਉਦਾਰੀ।
ਨਰਕ ਦੁਖ ਨਹਿ ਜਾਇ ਸਹਾਰੇ। ਡਰਤਾ ਭਗਵਤਿ ਨਾਮ ਉਚਾਰੇ। 55।
ਮੁਕਤਿ ਹੋਨਿ ਕੀ ਇਛਾ ਰਾਖੇ। ਮੱਧਮ ਸਿਮਰਨ ਤਾਹਿ ਸੁ ਭਾਖੇ।
ਮੁਕਤੀ ਤਾਹਿ ਸੁ ਪਾਇ ਉਦਾਰੇ। ਸੁਾਰਥ ਕਾਰਨਿ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੇ। 56।

ਦੋਹਰਾ

ਮਾਲਾ ਲੇ ਕਰਿ ਹਾਥ ਮੈਂ ਭਜਨ ਕਰੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ।
ਅਰਥ ਸਿੱਧਿ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਅਉਰ ਨ ਦੂਜੀ ਬਾਤਿ। 57।

ਚੌਪਈ

ਸਿਮਰਨ ਤਾਹਿ ਕਨਿਸਟਿ ਸੁ ਜਾਨੋ। ਅਰਥ ਸਿੱਧ ਤਹਿ ਹੋਇ ਮਹਾਨੋ।
ਕਸਟਿ ਨਿਵਾਰਨਿ ਕਾਰਨਿ ਜਾਨਾ। ਸਿਮਰੈ ਨਾਮ ਸੁ ਤਾਹਿ ਮਹਾਨਾ। 58।
ਭਗਵਤਿ ਕਸਟਿ ਨਿਵਾਰਹੁ ਮੇਰਾ। ਮੁਖਿ ਤੇ ਕਹੈ ਸੁ ਬੇਰੋ ਬੇਰਾ।
ਹਮ ਤੇ ਦੁਖ ਸਹਯੋ ਨਹੀ ਜਾਇ। ਭਗਵਤੀ ਹਮਰੀ ਕਰੋ ਸਹਾਇ। 59।
ਅਸ ਕਹਿ ਨਾਮ ਲਏ ਬਹੁ ਬਾਰੇ। ਤਾਹਿ ਨਾਮ ਅਧਮਿਸਟ ਉਚਾਰੇ।
ਕਸਟਿ ਨਿਵਾਰੈ ਭਗਵਤਿ ਤਾਹਿ। ਯਾਹਿ ਵਿਖੈ ਕਛੁ ਸੰਸਾ ਨਾਹਿ। 60।
ਸਮਝਿ ਯਥਾਰਥ ਹਰਿ ਕੋ ਭਜ। ਦੂਜੀ ਸਕਲ ਕਾਮਨਾ ਤਜੈ।
ਜਾਨ ਯਥਾਰਥ ਸਿਮਰੈ ਜੋਊ। ਪਰਮ ਵਰਿਸ਼ਟ ਪਛਾਨੈ ਸੋਊ। 61।
ਚਾਰਹੁ ਤੇ ਸੋ ਅਧਿਕ ਪਛਾਨੋ। ਇਸ ਮੈਂ ਭੇਦ ਨ ਰੰਚਕ ਮਾਨੋ।
ਤੀਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਪ੍ਰੇਮ ਸ੍ਰਿਸਟਿ। ਉਤਮ ਮੱਧਮ ਜਾਨਿ ਕਨਿਸਟਿ। 62।
ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਸਿਮਰਨ ਕਰੇ। ਲੋਕ ਲਾਜ ਤੇ ਮਨ ਮੈਂ ਡਰੇ।
ਪੂਜਨ ਭਜਨੁ ਕਛੂ ਨਹਿ ਜਾਨੇ। ਮਤਿ ਕੋ ਐਸੇ ਮੋਹਿ ਬਖਾਨੇ। 63।

ਦੋਹਰਾ

ਸਿਮਰੈ ਜਗ ਉਪਹਾਸ ਤੇ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਮਨ ਮਾਂਹਿ ।
ਸਿਮਰਨ ਜਾਨ ਅਪ੍ਰੇਮ ਸੋ, ਅਉਰ ਕਹੌਂ ਪੁਨਿ ਤਾਂਹਿ । 64 ।

ਚੌਪਈ

ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਆਦਿਕ ਪਹਿਚਾਨਾ । ਰਾਖੇ ਸੁਤ ਕਾ ਨਾਮੁ ਮਹਾਨਾ ।
ਲੇ ਕਰਿ ਸੁਤ ਕਾ ਨਾਮ ਪੁਕਾਰੇ । ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਖਿ ਹੋਇ ਉਚਾਰੇ । 65 ।
ਅਜਾਮਲ ਜਿਉਂ ਮਰਤੀ ਬਾਰੀ । ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕਹ ਹਾਕ ਸੁ ਮਾਰੀ ।
ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸਨ ਤਹਿ ਸੁਤ ਕਾ ਨਾਮੁ । ਸੁਨਿਉ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਕਰੁਣਾ ਧਾਮ । 66 ।
ਭਗਵਤਿ ਜਾਨਿਯੋ ਨਿਜ ਮਨ ਮਾਹਿ । ਮੇਰਾ ਨਾਮੁ ਲਯੋ ਹੈ ਤਾਂਹਿ ।
ਭਗਵਤਿ ਤੁਰਤਿ ਬਿਬਾਨ ਪਠਾਇ । ਅਪਨੇ ਟਿਕਟ ਸੁ ਲਯੋ ਬੁਲਾਇ । 67 ।
ਨਿਜ ਸੁਤ ਨਾਮ ਪੁਕਾਰਤਿ ਭਾਈ । ਭਗਵਤਿ ਨਾਮ ਆਇ ਸੁਖਦਾਈ ।
ਨਾਮ ਅਪ੍ਰੇਮ ਸੁ ਉਤਮ ਜਾਨਾ । ਅਬ ਮਧਜਮ ਕੋ ਕਰੋ ਬਖਾਨਾ । 68 ।
ਜਿਉ ਦੁਰਯੋਧਨ ਬਚਨਿ ਉਚਾਰੇ । ਕਰਣ ਦੁਸਾਸਨ ਪ੍ਰਤਿ ਉਦਾਰੇ ।
ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਂ ਕਪਟੀ ਹੈ ਭਾਈ । ਬਾਰ ਬਾਰ ਤਹਿ ਕਹੈ ਸੁਣਾਈ ।69
ਪਾਂਡੋ ਕੀ ਸੋ ਕਰੈ ਸਹਾਇ । ਹਮ ਸੋਂ ਮਨ ਤੇ ਧ੍ਰੋਹ ਕਮਾਇ ।
ਹਮਰੀ ਸੈਨਾ ਸਕਲ ਖਪਾਈ । ਕਪਟੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਂ ਦੁਖਦਾਈ ।70

ਦੋਹਰਾ

ਤਿਨ ਪਰਤੀ ਇਮ ਭਾਖਤੇ, ਆਵੈ ਨਾਮੁ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ।
ਅਥਵਾ ਰਾਵਣ ਜਿਉ ਕਹਯੋ ਕਰਿ ਕਰੋਧ ਮਨ ਮਾਹਿ ।71
ਸੁਣਿ ਮਦੋਦਰੀ ਮੂੜ ਤੂੰ ਕਹਯੋ ਕ੍ਰੋਧ ਕੇ ਸਾਥ ।
ਮਾਰੋਂ ਤੇਰੇ ਰਾਮ ਕੋ, ਆਵੈ ਜੇ ਮਮ ਹਾਥ ।72

ਚੌਪਈ

ਬਾਰ ਬਾਰ ਮੋਕੋ ਧਿਰਕਾਰੇ । ਰਾਮ ਰਾਮ ਤੂੰ ਕਰੈਂ ਪੁਕਾਰੈ
ਇਕ ਜੇ ਚੰਦ੍ਰਹਾਸ ਚਲਾਊਂ । ਏਕ ਰਾਮ ਕੇ ਸਾਤ ਬਨਾਊਂ ।73
ਅਨਕੋ ਭਾਖਤਿ ਨਾਮ ਜੁ ਆਵੈਂ । ਸੋ ਮੱਧਯਮ ਗੁਰ ਆਪ ਬਤਾਵੈ ।
ਨਾਮ ਲੇਨ ਕੀ ਨਹਿ ਅਭਿਲਾਖੇ । ਪਰ ਬਿਨਿ ਨਾਮ ਸੁ ਕੈਸੇ ਭਾਖੇ ।74
ਤਾਹਿ ਅਪ੍ਰੇਮ ਸੁ ਮੱਧਯਮ ਜਾਨਾ । ਅਬ ਕਨਿਸਟਿ ਸੋ ਕਰੋਂ ਬਖਾਨਾ ।
ਮਾਰਣ ਕਾਰਣ ਸੱਤ੍ਰੂ ਜ਼ਾਲਮ । ਪਰ ਕਿਛੁ ਮੰਤ੍ਰਿ ਨਾਹਿਨ ਮਾਲੂਮ । 75

ਦੋਹਰਾ

ਭਗਵਤਿ ਨਾਮਿ ਉਚਾਰ ਕਰਿ ਉਲਟੀ ਮਾਲ ਫਿਰਾਇ ।
ਸਿਮਰਨ ਜਾਨ ਕਨਿਸਟਿ ਸੋ, ਸਤਿਗੁਰ ਆਪ ਬਤਾਇ ।76

ਗੀਯਾਮਾਲਤੀ ਛੰਦ

ਅਬ ਸਗਰਭ ਸੋ ਭਾਖਹੋਂ ਮਨ ਲਾਇ ਸੋ ਸੁਨ ਲੀਜਿਯੇ ।
ਤਵ ਅਰਥ ਖੋਲ ਬਖਾਨ ਹੋਂ, ਕੰਨ ਚਿਤ ਇਸ ਮੈਂ ਦੀਜਿਯੇ ।

ਮੁਨਿ ਸਗਰ ਗੁਹੈ ਹ੍ਰਿਦੇ ਅਰ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕੌ ।
ਪੁਨਿ ਜੋਗ ਗਰਭ ਬਖਾਨ ਹੈ ਪੁਨਿ ਨਾਭ ਕਵਲਸਥਾਨ ਕੋ ।77

ਬਿਸੰਭਰਿ ਛੰਦ

ਸਕਾਰ ਹਕਾਰ ਸਵਾਸ ਚਲੈ ਨਿਤ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਆਇ ਸੁ ਜਾਈ ।
ਸਵਾਸ ਸਕਾਰ ਉਠੈ ਉਰਤੇ ਪੁਨਿਲੀਨ ਹਕਾਰ ਸੁਹੋਵਹਿ ਭਾਈ ।
ਸਵਾਸ ਉਠੈ ਰਵਿਰੂਪ ਸਹੀ ਪੁਨ ਲੀਨ ਗੁਰੂ ਸਸਿ ਰੂਪ ਬਤਾਈ ।
ਕਹਯੋ ਗੁਰ ਸੰਤਹਿ ਰੇਣ ਭਲੇ ਗੁਰ ਗੂੜ੍ਹ ਕਲਾ ਘਟਿ ਮਾਹਿ ਲਖਾਈ ।78

ਅਨੂਪ ਰਾਜ ਛੰਦ

ਸਵਾਸ ਨਾਭ ਕੌਲ ਤੇ ਉਠੇ ਸਕਾਰ ਸੋ ਕਹੇ ।
ਹਕਾਰ ਹੰਸੁ ਲੀਨ ਹ੍ਵੈ ਮਹਾ ਸੁਜਾਪ ਏ ਅਹੇ ।
ਅਖੰਡ ਜਾਪ ਹਵੈ ਸਦਾ, ਕਰੇ ਬਿਨਾ ਸੁ ਗਾਨਿਯੇ ।
ਗੁਰੂ ਬਤਾਇ ਜਾਂਹਿ ਕੋ ਲਖੈ ਸੁ ਤਾਂ ਮਹਾਨੀਏ ।79

ਦੋਹਰਾ

ਵਾਚਤਿ ਗੁਰੂ ਬਤਾਇ ਕਰਿ ਕਹਿਯੋ ਗਰਭਸੁ ਏਹੁ ।
ਗਰਭ ਦੋਇ ਪਰਕਾਰ ਕਾ ਸੋ ਅਬ ਤੁਮ ਸੁਨਿ ਲੇਹੁ ।80

ਅੜਿਲ ਛੰਦ

ਨਾਮ ਸਗਰਭ ਅਗਰਭ ਸੁ ਭੂਪ ਮਹਾਨਿਯੇ ।
ਇਕ ਉਤਮ ਇਕ ਮੱਧਯਮ ਤਾਂਹਿ ਜੁ ਜਾਨਿਯੇ ।
ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਅਬ ਤੁਹਿ ਪ੍ਰਤਿ ਕਹੌਂ ਸੁਨਾਇਕੈ ।
ਹੋ ਸਾਵਧਾਨ ਵੈ ਸੁਨੋ ਤਾਂਹਿ ਮਨ ਲਾਇਕੈ ।81
ਨਾਮ ਸਗਰਭ ਜੁ ਕਹਯੋ ਸੁ ਉਤਮ ਜਾਨਿਯੇ ।
ਦੂਜਾ ਕਹਯੋ ਅਗਰਭ ਸੁ ਮਧਯਮ ਮਾਨਿਯੇ ।
ਉਤਮ ਦ੍ਵੈ ਪਰਕਾਰ ਬਹੁਤਿ ਪੁਨਿ ਬੋਲਿਯੇ ।
ਹੋ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਸਧਾਰਨਿ ਅਰਥ ਸੁ ਖੋਲਿਯੇ ।82
ਸ੍ਵਾਸੋ ਸ੍ਵਾਸ ਜੁ ਭਗਵਤਿ ਨਾਮ ਉਚਾਰਈ ।
ਸਿਮਰਨ ਊਠਤਿ ਬੈਠਤਿ ਚਾਲਤਿ ਸਾਰਈ ।
ਸਿਮਰਨ ਜਾਗਤਿ ਸੋਵਤਿ ਸੁਪਨਿ ਸੁ ਜਾਨਿਯੇ ।
ਹੋ ਨਾਮੁ ਸਧਾਰਨਿ ਸਿਮਰਨ ਏਹੁ ਬਖਾਨਿਯੇ ।83

ਚੌਪਈ

ਸਿਮਰਨ ਕਹਯੋ ਸਧਾਰਨਿ ਜੋਊ । ਮਧਜਮ ਸਿਮਰਨ ਜਾਨੋ ਸੋਊ ।
ਉਤਮ ਸਿਮਰਨ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮੰ । ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਅਦਭੁਤ ਬਰਿ ਅਭਿਰਾਮੰ ।84
ਪੂਰਕ ਕੁੰਭਕ ਰੇਚਕ ਜਾਨੋ । ਅਥਵਾ ਉਤਮ ਮਧਯਮ ਮਾਨੋ ।
ਪੂਰਕ ਦ੍ਵਾਦਸ ਨਾਮੁ ਉਚਾਰੇ । ਖੋੜਸਿ ਨਾਮ ਸੁ ਕੁੰਭਕਿ ਧਾਰੇ ।85
ਤ੍ਰੈ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਸੁ ਰੇਚਕ ਮਾਹੀ । ਇਸਤੇ ਸਰਬ ਸੁ ਪਾਤਿਕ ਜਾਂਹੀ ।
ਜਿਤਨੇ ਪ੍ਰਾਛਤਿ ਹੈਂ ਜਗ ਮਾਹਿ । ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰੇ ਸਭ ਜਾਂਹਿ ।86

ਇਹੁ ਕਨਿਸਟਿਕ ਹਯੁ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ। ਸਤਿਗੁਰ ਆਪ ਸੁਕਰਣਾ ਧਾਮ।
ਦੁਗੁਣਾ ਕਰੇ ਸੁ ਮਧਯਮ ਜਾਨੋ । ਤਿਗੁਣਾ ਕਰੇ ਸੁ ਉਤਮ ਮਾਨੋ ।87

ਅੜਿਲ ਛੰਦ

ਚੰਦਰਿ ਕੈ ਘਰਿ ਐਂਚਿ ਜੁ ਭਾਨ ਲਿਆਵਈ।
ਮੰਤਰਿ ਮੂਲ ਉਚਾਰੂ ਜੁ ਪ੍ਰਾਨ ਚੜ੍ਹਾਵਈ।
ਨਾਮੁ ਸਗਰਭ ਸੁ ਸਿਮਰਨ ਭੂਪਤਿ ਜਾਨਿਯੇ।
ਹੋ ਅਬ ਅਗਰਭ ਪੁਨਿ ਕਹੋਂ ਸੁ ਸੁਨੋ ਮਹਾਨਿਯੇ ।88
ਮੰਤਰ ਬਿਨਿ ਜਿ ਕੁੰਭਕ ਪ੍ਰਾਣ ਚੜ੍ਹਾਵਈ।
ਉਨਮਨ ਧਰੇ ਧਿਆਨ ਸਬਦਿ ਮਨ ਲਾਵਈ।
ਅਨਹਦਿ ਮੈਂ ਹ੍ਵੈ ਮਗਨਿ ਦੇਹਿ ਸੁਧਿ ਭੂਲਈ।
ਹੋ ਨਾਮੁ ਅਗਰਭ ਸੁ ਜਾਨ ਮਗਨਿ ਘਰਿ ਝੂਲਈ ।89

ਦੋਹਰਾ

ਸਿਮਰਨ ਭਗਤੀ ਇਹੁ ਕਹੀ ਆਪ ਸਿਰੀ ਗੁਰਰਾਇ।
ਰਹੀ ਸੁ ਆਗੇ ਕਹੈਂਗੇ ਭਯੋ ਸਮਾਪਤਿ ਧਯਾਇ ।90
ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕਦਿਗ ਵਿਜੇ ਗ੍ਰੰਥੇ ਸਿੰਗਲਾਦੀਪ
ਖੰਡੇ, ਅੰਗਦ ਵਾਮਦੇਵ ਸੰਵਾਦੇ ਨਾਮ ਪੰਚਮੋ ਧਿਆਇ ।91

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੋ ਵਾਚ । ਦੋਹਰਾ

ਭਗਤੀ ਤ੍ਰੈ ਤੁਮ ਕੋ ਕਹੀ ਕਲਿ ਹਮ ਪਿਛਿਲੇ ਧਯਾਇ।
ਰਹੀ ਸੁ ਅਬ ਤੁਹਿ ਕਹਤਿ ਹੋਂ, ਸੁਨੋ ਭੂਪ ਮਨ ਲਾਇ ।1

ਅੜਿਲ

ਪਾਦ ਸੇਵਨਾ ਭਗਤੀ ਸੁਣਿ ਮਨ ਲਾਇਕੈ।
ਹਰਿ ਗੁਰ ਪੂਜਾ ਕਰੇ ਸੁ ਤਨ ਮਨ ਭਾਇਕੈ।
ਹਰਿ ਗੁਰ ਪਗ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮਨ ਕਹਿ ਕੀਜਿਯੇ।
ਹੋ ਹਰਿ ਗੁਰ ਚਰਨਨਿ ਮਾਹਿ ਚਿਤ ਕੋ ਦੀਜਿਯੇ ।2

ਦੋਹਰਾ

ਮਨ ਮੈ ਭਾਉ ਅਰੋਪ ਕਰਿ ਹਿਰਦੇ ਮਾਹਿ ਧਿਆਇ।
ਹਰਿ ਗੁਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇ ਜਬ ਪੂਜੇ ਤਨ ਮਨ ਲਾਇ ।3

ਸਵੈਯਾ

ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਧਰੈ ਹਰਿ ਮੈ ਗੁਰ ਮੈ ਮਨਸਾ ਕਰਿ ਤਾਂਹਿ ਸੁਪਾਂਵ ਪਲੋਟੇ।
ਅਤਿ ਨਿਮਰਿ ਦ੍ਵੈਤਨ ਤੇ ਮਨ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਪਰਿ ਲੋਟੇ।
ਹਰਿ ਕੀ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਵ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਮਾ ਕਮਲੋਦਭਵੰ ਪੁਨਿ ਔਰ ਦਿਓਟੇ।
ਇਨਿ ਕੇ ਪਗ ਮੈ ਦਿੜ ਭਾਵ ਧਰੇ ਤਬ ਨਾਹਿ ਰਹੈਂ ਤਨੁ ਦਾਇਕ ਖੋਟੇ ।4
ਪੁਨਿ ਸੰਤਨਿ ਕੇ ਪਗ ਭਾਵ ਗਊ ਦ੍ਵਿਜ ਕੇ ਪਗ ਮੈ ਪੁਨਿ ਭਾਵ ਸੁ ਰਾਖੇ।
ਇਨਿ ਕੇ ਪਗ ਮੈ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਧਰੇ ਹਰਿ ਪੂਰਨ ਤਾਂਹਿ ਕਰੇ ਅਭਿਲਾਖੇ।

ਹਰਿ ਨਾਮ ਉਚਾਰ ਕਰੈ ਮੁਖ ਤੇ ਮੁਖ ਤੇ ਪੁਨਿ ਨਾਹਿਨ ਝੂਠਿ ਸੁ ਆਖੇ ।
ਸਭ ਕੋ ਪਰਣਾਮ ਕਰੇ ਮਨ ਤੇ ਭਗਤੀ ਪਗ ਸੇਵਨਿ ਏ ਗੁਰ ਭਾਖੇ ।5

ਦੋਹਰਾ

ਇਨਿ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕੀਜਿਯੇ ਤਨ ਮਨ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਲਾਇ ।
ਅਰਚਨਿ ਭਗਤੀ ਇਹ ਕਹੀ, ਅਉਰ ਸੁਨੋ ਸਤਿ ਭਾਇ ।6

ਸਵੈਯਾ

ਪਹਿਲੇ ਤਨੁ ਸੁੱਧ ਕਰੇ ਅਪਨਾ ਉਦਕੰ ਪੁਨਿ ਸੌਜਿ ਵਿਖੇ ਛਿਰਕਾਵੈ ।
ਪੜਿ ਮੰਤਰਿ ਮੂਲ ਗੁਰੁ ਮੁਖਿ ਕਾ ਤਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੇਲਿ ਸਨਾਨ ਕਰਾਵੈ ।
ਤਨੁ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਬਿਧਿ ਪੂਰਬ ਸੋ ਪੁਨਿ ਚੰਦਨਿ ਅਛਤ ਫੂਲ ਚੜਾਵੈ ।
ਸਰਧਾ ਜੁਗਤੰ ਫਲੁ ਫੂਲ ਚੜਾਇ ਜਥਾ ਸਕਤੀ ਪੁਨਿ ਭੋਗ ਲਗਾਵੈ । 7

ਦੋਹਰਾ

ਅਰਚਨ ਭਗਤੀ ਇਹ ਕਹੀ ਸੁਣੀ ਤੋਹਿ ਸਤਿ ਭਾਇ ।
ਬੰਦਨ ਭਗਤੀ ਅਬ ਕਹੋਂ, ਸੁਨੋਂ ਤਾਹਿ ਮਨ ਲਾਇ । 8

ਸਵੈਯਾ

ਹਰਿ ਕੋ ਗੁਰ ਕੋਂ ਦਿਜ ਸੰਤਨਿ ਕੋ ਤਨਿ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਅਭਿਬੰਦਨ ਧਾਰੇ ।
ਅਸ਼ਟਾਂਗ ਪ੍ਣਾਮ ਕਰੈ ਹਰਿ ਕੋ ਗੁਰ ਕੋ ਧਰਨੀ ਪਰ ਹਾਥ ਪਸਾਰੇ ।
ਕਰਿ ਜੋਰ ਕਹੈ ਬਿਨਤੀ ਤਿਨ ਪੈ 'ਕਿਰਪਾ ਕਰਿ ਕੈ ਮਮ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੇ ।
ਤੁਮਰੇ ਬਿਨਿ ਕੋਇ ਨਹੀ ਹਮਰਾ, ਤੁਮਰੇ ਪਗ ਕਾ ਇਕ ਆਹਿ ਅਧਾਰੇ । 9

ਸਲੋਕ

ਬੰਦਨ ਭਗਤੀ ਇਹੁ ਕਹੀ ਕਰੀ ਸੰਖੇਪ ਉਚਾਰੁ ।
ਦਾਸ ਭਾਵ ਅਬ ਕਹਤ ਹੌਂ ਸਰਵਨ ਕਰੋ ਉਦਾਰ । 10

ਚੌਪਈ

ਅਰਚਨਿ ਬੰਦਨ ਪੂਜਾ ਜੇਤੀ । ਸੇਵਕ ਹਵੈ ਸਭ ਕਰੇ ਸੁ ਤੇਤੀ ।
ਜੋ ਕਛੁ ਕਰੇ ਸੁ ਨਹੀ ਬਖਾਨੇ । ਅਰੁ ਉਰ ਮੈਂ ਅਭਿਮਾਨ ਨਾ ਆਨੇ । 11
ਕਰੇ ਬਿਨੰਤੀ ਦ੍ਵੈ ਕਰਿ ਜੋਰੇ । ਭਗਵਨਿ ਵਾਕ ਸੁਨੋ ਅਬ ਮੋਰੇ ।
ਮੈ ਹੌ ਦਾਸ ਤੁਮਾਰਾ ਸੁਾਮੀ । ਤੁਮ ਪਰ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁ ਅੰਤਰਿਜਾਮੀ । 12
ਦੀਨ ਬਚਨਿ ਮੁਖ ਤੇ ਬਹੁ ਭਾਖੇ । ਊਧਵ ਹਨੂ ਭਾਵ ਉਰ ਰਾਖੇ ।
ਦਾਸ ਭਾਵ ਭਗਤੀ ਇਹੁ ਭਾਈ । ਸਖਾ ਭਾਵ ਅਬ ਸੁਣਿ ਮਨ ਲਾਈ । 13
ਸਾਮ੍ਰਥ ਸਖਾ ਜਾਨ ਉਰ ਧਯਾਵੈ । ਤਨੁ ਮਨੁ ਤੇ ਅਤਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਢਾਵੈ ।
ਦੇਵਨਿ ਕੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ਰਾਖੈ । ਮਾਂਗਨਿ ਕੀ ਅਭਿਲਾਖੈ ਨਾਖੇ । 14
ਸੇਵਕ ਭਾਵ ਆਤਮੈ ਅਰਤੈ । ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਜਿਉ ਊਪਰਿ ਵਰਤੈ ।
ਅਰਜੁਨ ਜਿਉ ਰਾਖੇ ਉਰ ਭਾਵ । ਸਖਾ ਭਾਵ ਕਾ ਕਹਯਾ ਪ੍ਰਭਾਵ । 15
ਸਖਾ ਭਾਵ ਭਗਤੀ ਇਹ ਹਯੇ । ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਭੂਪਤਿ ਲਹਯੇ ।
ਸਰਬ ਨਵੇਦਨਿ ਭਗਤੀ ਜੋਇ । ਸਰਵਨਿ ਕਰੋ ਕਹੋਂ ਅਬ ਸੋਇ । 16
ਤੋਟਕਛੰਦ-ਗਜਬਾਜ ਰਥਾਦਿਕਆਹਿ ਜਿਤੇ । ਹਰਿ ਕੋ ਅਰਪੈ ਸਭ ਆਪ ਤਿਤੇ ।
ਸਭ ਰਾਜਿ ਭਿਭੂਤਿ ਅਹੈ ਜਿਤਨੀ । ਹਰਿ ਕੋ ਅਰਪੈ ਹਰਿ ਕੀ ਤਿਤਨੀ । 17

ਅਥਵਾ ਘਰਿ ਮੈ ਕਛੁ ਨਾਹਿ ਅਹੇ । ਜਿਤਨਾ ਤਿਤਨਾ ਹਰਿ ਕਾ ਸੁ ਕਹੇ ।
ਬਨਿਤਾ ਸੁਤ ਮੰਦਰਿ ਮਾਲ ਜਿਤੋ । ਤਨ ਲੌ ਮਨ ਲੌ ਅਰਪੇ ਸੁ ਤਿਤੋ । 18
ਬਲਿ ਬਾਵਨ ਜਯੋਂ ਅਰਪੈ ਸੁ ਸਬੀ । ਮਨ ਮੈ ਪਛੁਤਾਪ ਕਰੈ ਨ ਕਬੀ ।
ਤਿਸਕਾ ਤਿਸ ਹੇਤੁ ਲਗਾਇ ਦਏ । ਹਰਿ ਕਾ ਬਨਕੈ ਹਰਿ ਨਾਮ ਲਏ । 19

ਦੋਹਰਾ

ਸਰਬ ਨਵੇਦਨਿ ਭਗਤਿ ਇਹੁ, ਕਰੇ ਜੁ ਮਨ ਤਨੁ ਲਾਇ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਖਣਾ ਭਗਤਿ ਤਬ ਉਪਜੈ ਉਰ ਮੈਂ ਆਇ । 20

ਅਨੰਗ ਸੇਖਰ ਛੰਦ

ਲਗਯੋ ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਰਾਮ ਸੋ ਭੁਲਯੋ ਸੁ ਕਾਮ ਧਾਮ ਕੋ ਨ ਕਾਨ ਲੋਕ ਲਾਜ ਕੀਨ ਬੇਦ ਰੀਤਿ ਯੋਂ ਚਲੇ ।
ਕਿਲਾਲ ਨੈਨ ਤੇ ਬਹੇ ਅਖੰਡ ਜਾਪ ਕੀ ਧੁਨੀ ਗੁਨੀ ਮਹਾ ਬਿਚੱਛਨੰ ਜਗਯੋ ਸੁ ਪ੍ਰੇਮ ਤਾਂ ਭਲੇ ।
ਕਬੀ ਹਸੇ ਕਬੀ ਰੁਵੇ ਕਬੀ ਜਗੇ ਕਬੀ ਸੁਵੇ ਕਬੀ ਉਠੇ ਕਬੀ ਬਹੇ ਨਾ ਭੂਤਿ ਪ੍ਰੇਤਿ ਤੇ ਡਰੇ ।
ਕਬੰ ਇਕਾਂਤਿ ਬੈਠ ਕੇ ਪਿਸਾਚ ਸਾਰਖਾ ਬਕੇ ਦਿਸੈ ਪਿਸ਼ਾਚ ਸਾਰਖਾ ਕਹੀ ਨ ਕਾਨ ਸੋ ਧਰੈ । 21

ਦੋਹਰਾ

ਬਿਰਹਿ ਭੁਅੰਗਮ ਮਨ ਡਸਯੋ ਮੰਤ੍ਰ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਇ ।
ਰਾਮ ਬਿਯੋਗੀ ਨ ਬਚੈ ਬਚੈ ਸੁ ਬਉਰਾ ਹੋਇ । 22
ਮੰਤਰ ਜੰਤਰ ਨਾ ਚਲੈ ਤੰਤ੍ਰ ਕਾ ਨਹੀ ਕਾਮ ।
ਮਗਨਿ ਸੁ ਬ੍ਰਹਮਾਨੰਦ ਮੈ ਨਾਨਕ ਆਠੋ ਜਾਮ । 23

ਅੜਿਲ

ਛਕਿਯੋ ਗਯਾਨ ਬਿਗਯਾਨ ਬ੍ਰਹਮ ਰਸ ਭੂਲਈ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਖਣਾ ਭਗਤਿ ਦੇਹਿ ਸੁਧਿ ਭੂਲਈ ।
ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਖਣਾਂ ਭਗਤਿ ਸਫਲ ਤਬ ਜਾਨਿਯੇ ।
ਹੋ ਪਰਾ ਭਗਤਿ ਜਬ ਉਪਜੈ ਉਰ ਮੈ ਆਨਿਏ । 24
ਪਰਾ ਭਗਤਿ ਜਬ ਉਪਜੈ ਉਰ ਮੈਂ ਆਇ ਕੈ ।
ਪਰਮਾਤਮ ਕੋ ਆਤਮਾ ਮਿਲੈ ਧਿਆਇਕੈ ।
ਜਿਮ ਸਾਗਰ ਮੈ ਗੰਗਾ ਮਿਲੈ ਸੁ ਜਾਨਿਯੇ ।
ਹੋ ਪਰਾ ਭਗਤਿ ਅਬ ਕਹੋਂ ਸੁ ਸੁਨੋ ਮਹਾਨਿਯੇ । 25

ਸਵੈਯਾ

ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨ ਕਾਨ ਬਿਨਾ ਸੁ ਸੁਨੈ, ਬਿਨਿ ਪਾਇ ਕਰੈ ਨਿਰਤੰ ਹਰਿ ਆਗੇ ।
ਗੁਨਿ ਜੀਭ ਬਿਨਾ ਸੁ ਉਚਾਰ ਕਰੈ ਬਿਨਿ ਸੀਸ ਨਿਵੇ ਹਰਿ ਕੇ ਪਗ ਲਾਗੇ ।
ਬਿਨ ਨੈਨ ਸਰੂਪ ਪਿਖੇ ਹਰਿ ਕਾ ਬਿਨਿ ਹਾਥ ਸੁ ਤਾਲ ਬਜਾਇ ਬਿਰਾਗੇ ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਰੈ ਭਗਤੀ ਪਰ ਸੇਵਕ ਭਾਵ ਸੁ ਨਾਹਿ ਤਿਯਾਗੇ । 26

ਦੋਹਰਾ

ਪਰਾ ਭਗਤਿ ਗਯਾਨੀ ਕਰੈ ਮਨ ਤਨੁ ਅਰਪ ਉਦਾਰ ।
ਮਿਥਿਆ ਜਾਨੈ ਜਗਤਿ ਕੋ, ਸਾਚਾ ਸਿਰਜਨਹਾਰ । 27

ਪਰਾ ਭਗਤਿ ਕਾ ਗਯਾਨ ਫਲੁ, ਉਪਜੈ ਗਯਾਨ ਬਿਸਾਲ ।
ਗਯਾਂਨਾਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਪਾਨਿ ਕਰਿ. ਅਮਰ ਹੋਇ ਭੂਪਾਲ । 28

ਸਵੈਯਾ

ਹਿਰਦਾ ਸੁਧਿ ਭੂਪ ਸ ਜਾਨ ਮਹੀ ਨਵਧਾ ਭਗਤੀ ਬਿਟਪੰ ਉਰਿ ਆਨੋ ।
ਪੁਨ ਪ੍ਰੇਮ ਅਨਿਨਯ ਪਰਾ ਭਗਤੀ ਪਰਣੰ ਪੁਸਪੰ ਤਿਸ ਕੇ ਤੁਮ ਜਾਨੋ ।
ਫਲੁ ਗਯਾਨ ਬਿਗਯਾਨ ਰਸੰ ਪਰਪੂਰਣ, ਪਾਨ ਕਰੈਂ ਹਰਿ ਸੰਤ ਮਹਾਨੋ ।
ਪਰਣੰ ਪੁਸਪੰ ਫਲੁ ਔਰ ਰਸੰ ਸਭ ਸੋ ਬਿਟਪੰ ਸੁਖਦਾਇਕ ਮਾਨੋ । 29
ਭਗਤੀ ਮੁਕਤੀ ਸਭ ਹੈ ਇਸ ਮੈ, ਸਗਲੀ ਬਿਟਪੰ ਫਲ ਦਾਇਕ ਜਾਨੋ ।
ਇਸਕੀ ਮਨ ਲਾਇ ਜੁ ਸੇਵ ਕਰੈ ਭੁਗਤੰ ਮੁਕਤੰ ਫਲੁ ਪਾਇ ਮਹਾਨੋ ।
ਮਿਸਰੀ ਬਿਟਪੰ ਸਮ ਏ ਸਭਹੈ, ਪਰਣੰ ਪੁਸ਼ਪੰ ਸਭ ਗੌੜ ਪਛਾਨੋ ।
ਭਗਤੀ ਬਿਟਪੰ ਬਰਨਯੋ ਹਮਜੋ, ਇਸਕੇ ਅਬ ਸੇਵਨਿਹਾਲ ਬਖਾਨੋ । 30
ਨਰ ਜੋ ਬੁਧਿਵਾਨ ਮਹਾਨ ਜਿਤੇ, ਇਸਕੇ ਸਭ ਸੇਵਨਿਹਾਰ ਸੁਜਾਨੋ ।
ਜਿਮ ਕੋਕਲਿ ਕੀਰਕ ਪੋਤਿ ਸਿਖੀ ਧੁਨਿ ਸੇਵਤ ਹੈ ਬਿਟਪੰ ਉਰਿਆਨੋ ।
ਤਿਮ ਸੋ ਬੁਧਿਵਾਨ ਸੁ ਸੇਵਤਿ ਹੈਂ ਭੁਗਤੀ ਮੁਕਤੀ ਫਲ ਪਾਇ ਮਹਾਨੋ ।
ਜਿਨ ਸਾਧਨਿਤੇ ਉਪਜੈ ਭਗਤੀ, ਅਬ ਸਾਧਨਿ ਸੋ ਸੁਣਿ ਤੋਹਿ ਬਖਾਨੋ । 31
ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਸਤਿ ਸੰਗ ਸੁ ਸੰਤਨਿ ਕਾ ਸਭ ਸਾਧਨਿ ਕਾ ਸਤਿਸੰਗੁ ਸੁ ਮੂਲੰ ।
ਹਰਿ ਕੀ ਚਰਚਾ ਨਿਤ ਹੋਇ ਤਹਾਂ ਅਨਿਥਾ ਨ ਕਹੈ ਮੁਖਿ ਵਾਕ ਸੁਭੂਲੰ ।
ਜਿਨ ਵਾਕਨ ਤੇ ਕਲਿਆਣੁ ਹੁਵੈ ਅਸਿ ਵਾਕ ਕਹੈ ਸਭ ਕੋ ਅਨਕੂਲੰ ।
ਭਗਤੀ ਅਰੁ ਗਯਾਨ ਬਿਰਾਗਭਰੇ ਮੁਖਿ ਤੇ ਵਰਖੈ ਜਨੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੂਲੰ । 32
ਹਰਿ ਸੰਤ ਅਚਾਹਿ ਨ ਚਾਹਿ ਕਛੂ ਉਰ ਸੰਤਨਿ ਸੰਗ ਪਰੇਮ ਲਗਾਵੈ ।
ਵਹਿ ਜੱਦਪਿ ਨਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੈਂ ਪਰ ਤੱਦਪਿ ਆਪ ਤਹਾਂ ਚਲਿ ਜਾਵੈ ।
ਮਿਲ ਆਪਸ ਮੈਂ ਜੁ ਉਚਾਰਕਰੈਂਸੁ ਵਹੀ ਉਪਦੇਸ ਰਿਦੈ ਠਹਿਰਾਵੈ ।
ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਤੇ ਨ ਕਰੈਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਹੀ ਤਿਸ ਕੋ ਗੁਰ ਆਪ ਸੁਣਾਵੈ । 33
ਵਹਿ ਏਕ ਸਮਾਨ ਲਖੈ ਸਭ ਕੋ ਤਿਨ ਕੇ ਮਨ ਮਾਂਹਿ ਦੁਐਤਿ ਨ ਕੋਈ ।
ਸਭ ਮੇ ਇਕ ਆਤਮ ਸੰਤ ਲਖੈਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੈਂ ਜਬ ਦੂਸਰਿ ਹੋਈ ।
ਸਭ ਕੋ ਸੁ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਲਖੈਂ ਵਹਿ ਆਪ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਸਦੋਈ ।
ਸੁਖ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਰੂਪ ਅਨੰਦ ਜੁ ਹੈ ਤਿਨ ਕੋ ਸੁਖ ਰੂਪ ਸਬੈ ਇਹੁ ਲੋਈ । 34
ਤਿੰਨ ਤਾਪ ਜਰਾਇ ਸਦਾ ਜਿਨਕੋ ਦਿਨੁਰੈਨਿ ਜਰੈ ਜਰਤਾ ਜਗੁ ਜਾਨੇ ।
ਸੁਖ ਸਾਂਤਿ ਸਰੂਪ ਜੁ ਆਪ ਅਹੈਂ ਸਭ ਕੋ ਸੁ ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ ਪਛਾਨੇ ।
ਜਿਮ ਸੂਰਯ ਮੈਂ ਦਿਨ ਰੈਨਿ ਨਹੀ ਤਿਮ ਸੰਤਨਿ ਮਾਹਿ ਅਗਯਾਨ ਨ ਗਯਾਨੇ ।
ਇਸ ਤੇ ਉਪਦੇਸ ਕਰੈ ਨ ਕਿਸੀ ਸਭ ਕੋ ਪਰਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਸੁ ਮਾਨੇ । 35
ਸੁਖ ਸਾਂਤਿ ਸਰੂਪ ਸੁ ਆਪ ਸਭੈ ਤਿਮ ਔਰਨ ਕੋ ਸੁਖ ਰੂਪ ਸੁ ਜਾਨੇ ।
ਪਰਮਾਤਮ ਏਕ ਲਖੇਂ ਸਭ ਮੈਂ ਲਘੁ ਦੀਰਘ ਊਚਿ ਨ ਨੀਚੁ ਸੁ ਮਾਨੇ ।
ਸੁਖ ਤੇ ਦੁਖ ਤੇ ਵਹਿ ਆਹਿ ਪਰੈ ਤਨ ਕਾ ਧਰਮੰ ਸੁਖ ਦੁੱਖ ਪਛਾਨੇ ।
ਇਸਤੇ ਉਪਦੇਸ ਕਰੈ ਨਾ ਕਿਸੀ ਇਮ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਗੁਰ ਆਪ ਬਖਾਨੇ । 36

ਅੜਿਲ

ਮੂਰਖ ਕੋ ਦੁਖ ਰੂਪ ਸਬੈ ਜਗ ਜਾਨਿਯੇ।
ਗਯਾਨਵਾਨ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਪਛਾਨਿਯੇ।
ਇਸ ਤੇ ਸੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਨ ਕਾਹੂ ਕਰਤ ਹੈਂ।
ਹੋ ਸੰਤਨਿ ਕਾ ਕਰਿ ਦਰਸਨਿ ਜੀਵ ਸੁ ਤਰਤ ਹੈਂ। 37

ਸਵੈਯਾ

ਇਸ ਤੇ ਉਪਦੇਸ ਕਰੈਂ ਨਾ ਕਿਸੀ ਅਥਵਾ ਨਰ ਕੋਇ ਨਹੀ ਅਧਿਕਾਰੀ।
ਜਗ ਮੇਂ ਸਭ ਜੀਵ ਜੁ ਹੈਂ ਜਿਤਨੇ ਤਿਤਨੇ ਪਰਪੰਚ ਕਿ ਆਹਿ ਬਿਕਾਰੀ।
ਉਪਦੇਸ ਕਰੈਂ ਸੁ ਨਹੀਂ ਬਿਨੁ ਪਾਤਰਿ ਚਾਤਰਿ ਸੰਤ ਜੁ ਆਪ ਉਦਾਰੀ।
ਅਪਨੀ ਇਛਿਆ ਜੁ ਉਚਾਰ ਕਹੈ ਸੁ ਵਹੀ ਉਪਦੇਸ ਲਏ ਉਰਿ ਧਾਰੀ। 38

ਦੋਹਰਾ

ਦੂਜਾ ਸਾਧਨ ਇਹੁ ਕਹਯੋ ਤੋਹਿ ਭਲੀ ਪਰਕਾਰੁ।
ਅਬ ਤੀਜਾ ਸੁਣਿ ਭੂਪਤੀ, ਕਰੋ ਸੁ ਆਪ ਉਚਾਰੁ। 39

ਸਵੈਯਾ

ਸੁਨਿ ਸੰਤਨ ਕੇ ਮੁਖਿ ਕੇ ਬਚਨੰ ਪੁਨਿ ਆਪ ਭਲੀ ਪਰਕਾਰ ਬਿਚਾਰੇ।
ਜੜਿ ਚੇਤਨ ਦ੍ਵੈ ਬਿਧਿ ਕੀ ਸ੍ਰਿਸਟੀ, ਬਿਧਿ ਆਪ ਰਚੀ ਸਗਲੀ ਇਕ ਬਾਰੇ।
ਜਿਮ ਖ਼ੀਰ ਸੁ ਨੀਰ ਮਿਲੇ ਉਪਜੇ ਜਲ ਤੇ ਪੁਨਿ ਹੰਸ ਕਰੈ ਸੁ ਨਿਆਰੇ।
ਤਜ ਵਾਰ ਅਸਾਰ ਸੁ ਸਾਰ ਗਹੈ, ਗੁਣਿ ਪੈ ਤਿਮ ਆਪ ਗਹੇ ਸੁ ਉਦਾਰੇ। 40
ਜਿਸ ਮੈ ਕਛੁ ਔਗੁਨਿ ਹ੍ਵੈ ਸੁ ਤਜੈ, ਗੁਨਿ ਆਪ ਗਹੈ ਮਨ ਮਾਹਿ ਬਿਚਾਰੇ।
ਗੁਨ ਔਗੁਨਿ ਹੈਂ ਸਭ ਮਾਹਿ ਮਿਲੇ, ਗੁਨਿ ਆਪ ਗਹੈ ਤਜਿ ਔਗੁਨਿ ਸਾਰੇ।
ਅਸਿ ਮਾਨੁਖ ਨਾਹਿਨ ਕੋ ਜਗ ਮੈ ਜਿਸ ਮੇਂ ਸਭ ਹੀ ਗੁਨਿ ਹੋਇ ਉਦਾਰੇ।
ਪੁਨ ਔਗੁਨਿਵਾਨ ਭਿ ਨਾਹੀ ਸਭੀ, ਇਮ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਗੁਰ ਆਪ ਉਚਾਰੇ। 41
ਤਜਿ ਔਗੁਨਿ ਸੌਗੁਨਿ ਆਪ ਗਹੈ ਦ੍ਰਿਸਟਾਤਿ ਕਹੇ ਸੁਨਿ ਆਪ ਉਦਾਰੇ।
ਗੁਨਿ ਸ਼ੂਦਰਿ ਤੇ ਦੁਧ ਗੂਜਰਿ ਤੇ ਮਣਿ ਭੁ ਧਰਿ ਤੇ ਕੁਸਮੰ ਤਜਿ ਝਾਰੇ।
ਪਟਿ ਕੀਟਨ ਸੇ ਬਨ ਚੀਟਨ ਤੇ, ਫਲੁ ਬੇਰਨਿ ਤੇ ਸਭ ਕੰਟਕਡਾਰੇ।
ਫੁਲ ਮਾਲਨ ਤੇ ਜਲ ਤਾਲਨ ਤੇ, ਸੁਤ ਪਾਲਨ ਤੇ ਤੁਲਸੀ ਘੁਮਿਯਾਰੇ। 42
ਸਿਪ ਸਾਗਰ ਖਾਰ ਬਿਕਾਰ ਤਜੈ ਡੁਬਕੀ ਵਿਚਿ ਦੇਸ ਗਹੈ ਸਸਿ ਗੋਤੀ।
ਘ੍ਰਿਤ ਕੁੱਪਨਿ ਤੇ, ਦਮ ਜੁੱਪਨਿ ਤੇ, ਤਜਿ ਬਾਰਨ ਕੁੰਭ ਗਹੈ ਤਹਿ ਮੋਤੀ।
ਦੁਧ ਕੁੱਚਨ ਤੇ ਗੁਨਿ ਲੁੱਚਨ ਤੇ ਕਛੁ ਉੱਚਨ ਤੇ ਪੁਨਿ ਦੀਪਕ ਜੋਤੀ।
ਅਹਿ ਬਾਇਸ ਬਾਸ ਬਡਾ ਤਜਿ ਧਾਮ ਗਹੈ ਲਖਮੀ ਤਨਿ ਜਾਇਸੁਕੋਤੀ। 43

ਦੋਹਰਾ

ਗੁਨਿ ਸਾਧਨਿ ਹਮ ਇਹੁ ਕਹਯੋ ਚਉਥਾ ਕਰੋ ਬਖਾਨ।
ਸ਼ੁੱਧ ਅਸ਼ੁੱਧ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ, ਗਹੈ ਸ਼ੁੱਧ ਬੁਧਿਵਾਨ। 44

ਅਨੰਗ ਸੇਖਰ ਛੰਦ

ਨ ਸਾਹੁ ਪੰਡਿਤੰ ਗੁਨੀ ਧੁਨੀ ਨ ਸੰਖ ਕੀ ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਨ ਸਾਧ ਸੰਤ ਕੋ ਤਹਾਂ ਨ ਬਾਸ ਕੀਜਿਯੇ।
ਨ ਬੇਦ ਜੋਤਿਸੀ ਜਹਾਂ ਨਦੀ ਨ ਪਾਸ ਗਾਂਵਕੇ ਸਦੀਵ ਭੇ ਗਨੀਮ ਕੋ ਸੁ ਗਾਂਵ ਛੋਡ ਦੀਜਿਯੇ।
ਕੁਸਾ ਕਦੰਬ ਤੀਰਥੰ ਨਾ ਅੰਨ ਜੌਂ ਗਊ ਜਹਾਂ ਨ ਦੇਵ ਮੰਦਰੰ ਤਹਾਂ ਨ ਨੀਰ ਪੀਜਿਯੇ।
ਸਦੇਸ ਗਾਂਵ ਛੋਡਕੇ ਬਸੈ ਸਮੀਪ ਤੀਰਥੰ ਸੁ ਠੌਰ ਦੇਸ ਪਾਵਨੰ ਗੁਬਿੰਦ ਨਾਮੁ ਲੀਜਿਯੇ। 45

ਸਵੈਯਾ

ਸਰਿਤਾ ਅਗਨੀ ਅਬਲਾ ਦ੍ਵਿਜ ਗਾਇ ਮਖੀ ਦਧਿ ਘੀਅ ਇਤੇ ਸੁਧ ਜਾਨੋ।
ਸਰਤਾ ਬਹਿਕ੍ਰੈ ਅਬਲਾ ਘਰਿ ਕੀ ਪਿਠਿ ਗਾਇ ਮਖੀ ਉਡਕੈ ਸੁਧ ਮਾਨੋ।
ਦ੍ਵਿਜ ਬੇਦ ਪੜੇ ਤਬ ਹੋਇ ਸੁਧੰ ਅਗਨੀ ਸੁ ਮਸਾਨ ਬਿਨਾ ਪਹਿਚਾਨੋ।
ਦਧਿ ਨੀਰ ਬਿਨਾ ਨਿਜ ਪਾਤ੍ਰ ਮੈ ਸੁਧ ਘੀਅ ਸੁਧੰ ਤੁਮ ਤਾਂਹਿ ਪਛਾਨੋ। 46
ਦ੍ਵਿਜ ਬੇਦ ਬਿਹੀਨ ਮਲੀਨ ਅਹੇ ਮੁਖਿ ਗਾਇ ਅਸੁੱਧ ਨਦੀ ਮਲ ਮਾਹੀ।
ਪਰ ਨਾਰ ਅਸੁੱਧ ਮਖੀ ਸੁ ਮਰੀ ਪੁਨਿ ਘੀਅ ਕੁਪੀ ਚਮਰੇ ਮਹਿ ਪਾਹੀ।
ਪੁਨਿ ਖੀਰ ਅਸੁਧ ਅਹੇਛਿਤ ਪਾਤਰ ਪਾਵਕ ਸੋਇ ਮਸਾਨ ਰਹਾਹੀ।
ਇਕ ਸੁੱਧ ਅਸੁੱਧ ਅਹੇ ਮਨ ਤੇ ਨ੍ਰਿਪ ਯਾਂਹਿ ਵਿਖੇ ਕਛੁ ਸੰਸਹਿ ਨਾਹੀ। 47
ਗੁਰਮੰਤਰਿ ਤੀਰਥ ਬਿੱਪ੍ਰ ਮਹੂਰਤਿ, ਦੇਵ ਪਖਾਨ ਸੁਜਾਨਕ ਏਤੇ।
ਦ੍ਵਿਜ ਵਾਕ ਸੁਭਾਸੁਭਿ ਸੌਨ ਘਰੀ ਪੁਨਿ ਭੂਤਿ ਪਰੇਤਿ ਸੁ ਛਾਇ ਪਏਤੇ।
ਬਿਵਧੰਤਰ ਧੇਨੁ ਮਣੀ ਕਲਪੇ ਉਠ ਭਾਵ ਸੁਭਾਸੁਭਿ ਜਾਨ ਅਏਤੇ।
ਨ੍ਰਿਪ ਕੋ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਪ ਕਹਯੋ ਬਿਸਵਾਸ ਬਿਨਾ ਫਲੁ ਦੇਇ ਨ ਏਤੇ। 48
ਨੀਰ ਕਲੀ ਸਸਿ ਤਾਂਬਟ ਕਾਲਿਖ ਕੋਕਲਿ ਔਰ ਪਯੋਧਰਿ ਜਾਨੋ।
ਨਾਰ ਸਰੂਪ ਗੁਨੀ ਅਭਿਮਾਨ ਮਹੀ ਕਲਰੀ ਜਲੁ ਬੂਰ ਮਹਾਨੋ।
ਪੈ ਖਲ ਸ੍ਵਾਨ ਕਲੰਕ ਸਹੀ ਬਦਰੀ ਫਲੁ ਲਾਖ ਕਲੰਕ ਸੁ ਮਾਨੋ।
ਇਮ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਗੁਰ ਆਪ ਕਹਯੋ, ਨ੍ਰਿਪ ਮਾਨੁਖ ਲੋਭ ਕਲੰਕ ਪਛਾਨੋ। 49
ਗਜ ਬਾਜ ਰਥਾਦਿਕ ਆਪ ਤਜੈ ਪਰ ਜਾ ਘਰਿ ਨਾਰਿ ਸੁ ਮਾਨ ਮਹਾਨੋ।
ਪ੍ਰਿਥਮੈ ਤਜਿ ਮਾਨ ਜੁ ਮਾਨ ਚਹੈ ਨਰ ਸ੍ਵਾਨ ਸਮਾਨ ਸੁ ਭੂਪਤਿ ਜਾਨੋ।
ਉਗਲਾ ਜਿਮ ਭੋਜਨ ਸ੍ਵਾਨ ਭਖੈ ਪੁਨਿ ਨਾਹਿ ਗਿਲਾਨ ਸੁਤਾਂ ਉਰ ਆਨੋ।
ਨਰਸ੍ਵਾਨ ਸਮਾਨ ਸੁ ਜਾਨ ਸਹੀ ਨ੍ਰਿਪ ਯਾਹਿ ਵਿਖੇ ਕਛੁ ਭੇਦ ਨ ਮਾਨੋ। 50
ਸੁਖ ਪਾਲ ਛੁਟੇ ਰਥ ਲਾਲ ਛੁਟੇ ਧਨ ਮਾਲ ਛੁਟੈ ਪੁਨਿ ਲਾਲ ਕਵਾਈ।
ਗਜਰਾਜ ਛੁਟੈ ਸਭ ਰਾਜ ਛੁਟੈ ਗੜਿ ਦੇਸ ਬਿਦੇਸ ਸਬੈ ਛੁਟਿਜਾਈ।
ਜਨਨੀ ਜਨਕੰ ਕਨਿਕੰ ਸੁ ਛੁਟੈ ਸੁਤ ਭ੍ਰਾਤਿ ਸਬੈ ਬਨਿਤਾ ਸੁਖਦਾਈ।
ਤਨ ਲੋਇ ਤਿਨੇ ਸਭ ਛੂਟਤਿ ਹੈ ਪਰ ਨਾਹਿ ਸ ਮਾਨ ਛੁਟੈ ਦੁਖਦਾਈ। 51
ਮਾਨ ਖਰਾਬ ਕਰੇ ਸਭ ਕੋ ਸਭ ਕੇ ਸਿਰ ਊਪਰਿ ਪਾਖਰ ਡਾਰੇ।
ਮਾਨ ਗੁਮਾਨ ਕਮਾਨ ਚੜਾਇ ਗੁਨੀ ਨਰਿ ਊਪਰਿ ਸੋ ਲਲਕਾਰੇ।
ਮਾਨ ਪਰੇਤਿ ਅਚੇਤਿ ਕਰੇ ਸਭ ਪੰਡਿਤ ਮੁੰਡਤ ਕੋ ਸਰ ਮਾਰੇ।
ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹਰੀ ਕਬਿ ਕੋ ਅਬ ਤੋ ਬਿਨ ਕੌਨ ਉਬਾਰੇ। 52
ਮਾਨ ਮੁਨੀ ਵਰਿ ਜਾਨ ਗੁਨੀ ਵਰਿ, ਆਨ ਮਨੀ ਵਰਿ ਏਕ ਸੁ ਸਾਖੀ।

ਸੁਤ ਕਸੂਤ ਸਪੂਤ ਕਰਯੋ ਬਲਿਰਾਮ ਕਟਯੋ ਸਿਰ ਮਾਨ ਭਿਲਾਖੀ ।
ਮਾਨ ਭ੍ਰਿਗੁ ਪਰਕੋਪ ਕਰਯੋ ਸਿਵ ਕੌਲ ਸੁਭੰ ਭ੍ਰਿਗ ਊਪਰਿ ਆਖੀ ।
ਮਾਨ ਖਰਾਬ ਕਰੇ ਸਭਕੋ ਇਕ ਸੰਤਨਿਕੀ ਗਤਿ ਜਾਇ ਨ ਭਾਖੀ । 53
ਨਿਰਭੈ ਨਿਰਮਾਨ ਰਹੈ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਨਿਵਕੈ ਪੁਨਿ ਚਾਲੇ ।
ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਉਪਕਾਰ ਕਰੈ ਕਮ ਸੁਾਲਨ ਕੀ ਸੁ ਕਰੈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੇ ।
ਇਨਿ ਸਾਧਨਿ ਤੇ ਉਪਜੈ ਭਗਤੀ ਜਗ ਮਾਹਿ ਰਹੈ ਜਿਮ ਕੌਲ ਨਿਰਾਲੇ ।
ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤੀ ਬਿਨੁ ਮਾਨੁਖ ਜੇ ਤਿਨ ਸੰਗ ਤਜੈ ਅਭਿਮਾਨ ਸੁ ਗਾਲੇ । 54

ਅਮਲਾ ਸੁੰਦਰ ਛੰਦ

ਨਰ ਬਾਤਿ ਕਰੈਂ ਇਸਕੀ ਉਸਕੀ ਹਰਿ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਨ ਭਜੈ ਹਰਿ ਕੋ ।
ਇਤਿ ਤੇ ਉਤਿ ਤੇ ਜਿਤ ਤੇ ਤਿਤ ਤੇ ਨਰ ਜੋਇ ਕਰੈ ਇਕਠਾ ਜਰਿ ਕੋ ।
ਹਰਿ ਹੇਤਿ ਨਹੀ ਖਰਚੈ ਦਮਰੀ ਇਕਠਾ ਕਰਿਕੈ ਸੁ ਭਰੈ ਸਰਿ ਕੋ ।
ਤਿਨ ਕੀ ਮਤਿ ਭੂਪਤਿ ਗੌਸ ਕਰੈ, ਭਜ ਲੈ ਹਰਿ ਕੋ ਹਰਿ ਕੋ ਹਰਿ ਕੋ । 55

ਕਬਿਤੁ

ਬਿਰਹੀ ਖਵਾਇ ਮਾਰੈ ਪੰਡਿਤ ਪੜਾਇ ਮਾਰੈ ਤੀਰਥ ਭ੍ਰਮਾਇ ਮਾਰੈ ਭੇਖ ਧਾਰੀ ਜਾਨੀਐ ।
ਭੂਪਤਿ ਲੜਾਇ ਮਾਰੈ ਹਠੀ ਤੀ ਜਰਾਇ ਮਾਰੈ ਕੌਨ ਕੀ ਸਰਨ ਜਾਇ ਚਿੰਤਾ ਏ ਮਹਾਨੀਐ ।
ਏਕ ਗੁਰਦੇਵ ਬਿਨਾ ਕੋਊ ਨ ਬਚਾਇ ਸਕੈ ਗੁਰੂ ਕੀ ਸਰਨ ਜਾਇ ਹੋਇ ਕਲਿਆਨੀਐ ।
ਕਹੈ ਇਮ ਸੰਤਰੇਣ ਦੇਖੀਐ ਬਿਚਾਰ ਕਰਿ ਏਹੁ ਬਾਤਿ ਝੂਠੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਚੀ ਪਹਿਚਾਨੀਐ । 56

ਇਤ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਨਾਨਕ ਬਿਜੈ ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਗਲਾਦੀਪਖੰਡੇ
ਅੰਗਦ ਵਾਮਦੇਵ ਸੰਬਾਂਦੇ । ਨਾਮ ਖਸਟਮੋਧਿਆਇ । 6 ।

ਗੁਰਨਾਨਕੋ ਵਾਚ । ਸਵੈਯਾ ।

ਨ੍ਰਿਪ ਸਾਧਨਿ ਚਾਰ ਕਹੇ ਤੁਮ ਕੋ ਅਬ ਪੰਚਮ ਸਾਧਨਿ ਔਰ ਬਖਾਨੋ ।
ਜਲ ਮੈਂ ਥਲ ਮੈਂ ਅਲ ਮੈਂ ਬਲ ਮੈਂ ਗਲੁ ਮੈ ਪਲੁ ਮੈਂ ਭਗਵਾਨ ਪਛਾਨੋ ।
ਧਨ ਮੈਂ ਅਨ ਮੈਂ ਬਨ ਮੈਂ ਘਨ ਮੈਂ ਤਨ ਮੈਂ ਮਨ ਮੈਂ ਹੱਰ ਮੈਂ ਹਰਿ ਜਾਨੋ ।
ਅਸੁਰੰ ਸੁਰ ਮੈਂ ਪਸੂ ਪੰਛਿਨ ਮੈਂ ਸਭ ਜੀਵਨ ਮੈਂ ਪਰਮੇਸਰ ਮਾਨੋ । 1
ਸਭ ਮੈਂ ਇਕ ਆਤਮ ਜਾਨ ਭਲੇ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਤੇ ਕਿਸਹੂੰ ਨ ਦੁਖਾਵੈ ।
ਸਭ ਕਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰੈ ਮਨ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਛੂ ਮੁਖਿ ਪਾਵੈ ।
ਸਭ ਮੈਂ ਹਰਿ ਜਾਨ ਨਿਵੈਂ ਸਭ ਕੋ ਮ੍ਰਿਦ ਬੋਲ ਗਿਰਾ ਹਰਿ ਭਾਵ ਬਢਾਵੈ ।
ਸਭ ਸੌਂ ਨਿਰਬੈਰ ਰਹੈ ਮਨ ਤੇ ਗੁਰ ਪੰਚਮ ਸਾਧਨਿ ਇਹੁ ਬਤਾਵੈ । 2
ਗੁਰ ਪੰਚਮ ਸਾਧਨਿ ਏਕੁ ਕਹਯੋ ਖਟਮੋ ਅਬ ਸਾਧਨਿ ਔਰ ਉਚਾਰੇ ।
ਸਬਦਾਦਿਕ ਰੂਪ ਵਿਖੇ ਜਿਤਨੇ, ਤਿਤਨੇ ਦੁਖ ਦਾਇਕ ਆਹਿ ਸੁ ਸਾਰੇ ।
ਮ੍ਰਿਗ ਕੁੰਜਰ ਮੀਨ ਪਤੰਗ ਤੁਰੀ ਪੁਨਿ ਭੌਰ ਸੁ ਪੰਚਮ ਜਾਨ ਉਦਾਰੇ ।
ਇਤਿਨੇ ਇਕ ਦੋਖ ਵਿਖੇ ਸੁ ਮਰੈਂ ਇਕ ਪੰਚਨ ਕੈ ਬਸਿ ਕੌਨ ਉਬਾਰੇ । 3

ਤੋਟਕ ਛੰਦ

ਸੁ ਵਿਖੈ ਬਿਖ ਰੂਪ ਅਹੈਂ ਸਗਲੇ । ਇਮ ਸੰਤ ਸੁ ਗ੍ਰੰਥ ਕਹੈਂ ਅਗਲੇ ।

ਬਿਖੈ ਨਾਗ ਮਸਾਨ ਸਮਾਨ ਤਜੇ। ਤਜਿ ਕੈ ਸੁ ਵਿਖੇ ਹਰਿ ਕੋ ਸੁ ਭਜੇ। 4
ਜਿਮ ਕੁੰਜ ਤਿਆਗ ਕਰੈ ਉਰਗੰ। ਪੁਨਿ ਸੰਤ ਤਿਆਗ ਕਰੈ ਸੁਰਗੰ।
ਮਨ ਤੇ ਤਿਮ ਤਯਾਗ ਦਏ ਸਵਿਖੇ। ਬਿਖਿਆ ਸੁਖ ਜਾਣ ਸੁ ਬਾਣ ਤਿਖੇ। 5
ਛਿਨਿ ਮੈ ਸੁਪਨੇ ਸੁਖ ਨਾਹਿ ਅਹੇ। ਇਮ ਭੂਪਤਿ ਕੋ ਗੁਰ ਆਪ ਕਹੇ।
ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ ਭੋਗ ਬਿਲਾਸ ਜਿਤੇ। ਬਿਜਲੀ ਘਨ ਛਾਇ ਸਮਾਨ ਤਿਤੇ। 6

ਸੰਤਰੇਣੋ ਵਾਚ। ਚੌਪਈ

ਖਸਟਿਮ ਸਾਧਨਿ ਏਹੁ ਬਖਾਨਿਉ। ਭੂਪਤਿ ਕਾ ਗੁਰ ਸੰਸਾ ਭਾਨਿਉ।
ਸਪਤਿਮ ਸਾਧਨਿਅਉਰ ਬਖਾਨੇ। ਜਾਹਿ ਸੁਨੇ ਭ੍ਰਮ ਹੋਇ ਸੁ ਹਾਨੇ। 7

ਗੁਰ ਨਾਨਕੋ ਵਾਚ।

ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਬਨਿਤਾ ਜੇਤੇ। ਸਭ ਸੁਖ ਕੇ ਸਨਿਬੰਧੀ ਤੇਤੇ।
ਦੁਖ ਮੈਂ ਕਾਮ ਨ ਆਵੈ ਕੋਊ। ਦਘਧਿ ਰਜੂ ਸਮ ਜਾਨੋ ਸੋਊ। 8
ਪੁਨਿ ਪਟ ਦਘਧਿ ਸਮਾਨ ਸੁ ਜਾਨੋ। ਇਸਿ ਮੈਂ ਭੇਦ ਨ ਰੰਚਕ ਮਾਨੋ।
ਜਿਮ ਪਟ ਦਘਧਿ ਕਾਮ ਨਹਿ ਆਵੈ। ਛਿਨ ਪਲੁ ਪਵਨਿ ਸੁਤਾਂਹਿ ਉਡਾਵੈ। 9
ਤਿਮ ਜਮ ਕਾਲ ਸਭਨਿ ਕੋ ਗ੍ਰਸੈ। ਮਨਤੇ ਛੋਡੈ ਤਿਨਕੀ ਆਸੈ।
ਤਿਨਕੋ ਅਪਨੇ ਕਦੀ ਨ ਕਹੈ। ਪਾਹੁਨਿ ਸਮ ਘਰਿ ਮਾਹਿ ਸੁ ਰਹੈ। 10
ਅਪ ਤੇਜ ਬਾਇ ਮਹੀ ਅਕਾਸੰ। ਐਸੀ ਰਹਿਤ ਰਹੈ ਹਰਿ ਪਾਸੰ।
ਅਸਟਮਿ ਸਾਧਨ ਅਉਰ ਬਖਾਨੋ। ਸਾਧਿਕ ਕੇ ਸੰਸੇ ਸਭ ਭਾਨੋ। 11
ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਭਾਵ। ਸੁਕ੍ਰਿਤਿ ਬਨੇ ਸੁ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਵ।
ਸੋ ਸਭ ਹਰਿ ਕੋ ਅਰਪਨਿ ਕਰੈ। ਅਸਟਮਿ ਸਾਧਨਿ ਏਹੁ ਉਚਰੈ। 12
ਨਾਨਕ ਭਜਨ ਜੁ ਰਾਮ ਕੋ ਸਭ ਸਾਧਨਿ ਸਿਰਮਉਰ।
ਰਾਮ ਭਜਨ ਤੇ ਭੂਪਤੀ ਸਾਧਨਿ ਅਧਿਕ ਨ ਅਉਰ। 13

ਇੰਦਵ ਛੰਦਾ

ਭੂਪ ਲਯੋ ਜੁ ਦਯੋ ਜੁ ਚਹੈਂ ਕਛੁ ਅੰਨ ਦਯੋ ਹਰਨਾਮ ਲਓਰੇ।
ਮਾਗਿਉ ਚਾਹਿ ਜੁ ਭੂਪ ਕਛੂ ਤਬ ਮਾਂਗਹੁ ਸੰਤਨਿ ਸੰਗ ਲਯੋ ਰੇ।
ਰਾਜਨਿ ਜੋ ਤਜਿਯੋ ਜੁ ਚਹੈਂ ਕਛੁ ਤੌਂ ਮਨ ਤੇ ਤੁਮ ਲੋਭ ਤਜੋ ਹੇ।
ਧਯਾਨ ਧਰਯੋ ਜੁ ਚਹੈਂ ਸੁਨਿ ਭੂਪਤਿ ਤੌਂ ਹਰਿ ਕਾ ਤੁਮ ਧਯਾਨ ਧਰੌਰੇ। 14

ਸੁਨਰ ਛੰਦ।

ਰਾਜਨ ਜੋ ਸੁਨਿਯੋ ਜੁ ਚਹੈਂ ਕਛੂ ਤੌ ਹਰਿ ਕੇ ਗੁਨਿ ਤੂੰ ਸੁਨ ਰੇ।
ਰਾਜਨ ਜੋ ਪਰਿਯੋ ਜੁ ਚਹੈ ਕਵਿ ਤੌਂ ਦ੍ਵਿਜ ਦੀ ਚਰਨੀ ਪਰ ਰੇ।
ਰਾਜਨ ਜੋ ਡਰਿਯੋ ਜੁ ਚਹੈਂ ਕਬਿ ਸਦ ਪਾਪਨਿ ਤੇ ਡਰ ਰੇ।
ਰਾਜਨ ਬਾਰਹਿ ਬਾਰ ਕਹੌਂ ਸੁਨ ਰੇ ਸੁਨ ਰੇ ਸੁਨ ਰੇ ਸੁਨ ਰੇ। 15

ਛਪੈ ਛੰਦ।

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਹੰ: ਲੋਭ ਸਵਾਦ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਤਮਾਸਾ।

ਮਿਥਯਾ ਵਾਕ ਕੁਸੰਗ ਵਾਦ. ਨਿੰਦਾ ਬਹੁ ਹਾਸਾ।
ਅਉ ਛਬ ਪੰਧ ਅਹਾਰ ਖਾਰਤੀ ਪਟ ਘਟਿ ਆਈ।
ਪਾਸਾ ਜੂਆ ਜ਼ੁਲਮ ਭਾਂਗ ਅਫੀਮ ਮਲਰਾਈ।
ਬਹੁਰਿ ਬਾਰ ਬਹੁ ਭੂਪਤਿ ਭਾਖਿਓ ਤੋਹਿ ਸੁ ਰਾਖ ਉਰ।
ਇਹੁ ਪਚੀਸ ਅਤਿ ਬਰਜਿਯੇ ਸੰਤਰੇਣ ਇਹ ਕਹਯੋ ਗੁਰ।15

ਸਵੈਯਾ।

ਇਨਿ ਸਾਧਨ ਤੇ ਉਪਜੈ ਭਗਤੀ ਭੁਗਤੀ ਮੁਕਤੀ ਸਭ ਹੈ ਜਿਸ ਮਾਹੀ।
ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤੀ ਨਰ ਜੋਇ ਕਰੈ ਭਵ ਗੋ ਪਗ ਕੇ ਸਮ ਪਾਰ ਪਰਾਹੀ।
ਭਗਤੀ ਪਿਰਯੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋ ਭਗਤੀ ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਲਾਹੀ।
ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤੀ ਬਿਨਿ ਜੀਵ ਪਸ਼ੂ ਸਮ ਯਾਂਹਿ ਵਿਖੇ ਕਛੂ ਸੰਸਹਿ ਨਾਹੀ। 16
ਭਗਤੀ ਉਰ ਗਯਾਨ ਬਿਗਯਾਨ ਜਨੇ ਨਿਜ ਗਯਾਨ ਭਏ ਨਿਜ ਰੂਪ ਸਮਾਵੈ।
ਜਨਮੰ ਮਰਨੰ ਪੁਨਿ ਤਾਂਹਿ ਨਹੀਂ, ਨਿਜ ਗਯਾਨ ਭਏ ਸੁ ਪਰੰਪਦ ਪਾਵੈ।
ਸਰਿਤਾ ਜਬ ਊਗਮ ਕੋ ਪਲਟੈ ਤਬਿ ਸਿੰਧ ਸਰੂਪ ਸੁ ਆਪ ਹੁਵਾਵੈ।
ਤਿਮ ਜੀਵ ਸਰੂਪ ਲਖੇ ਆਪਨੋ ਤਬ ਫੇਰਿ ਨਹੀ ਭਵਸਾਗਰ ਆਵੈ। 17

ਦੋਹਰਾ।

ਗੰਗਾ ਪਲਟੈ ਊਗਮੰ, ਹਰਿ ਪਗ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ।
ਜੀਵ ਲਖੈ ਜਬ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ, ਬ੍ਰਹਮ ਆਪ ਹ੍ਵੈ ਜਾਇ। 18

(ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਖੰਡ, ਅਧਿਆਇ 7 ਪੱਤਰਾ 1375-87)

ਵਿਵਾਹ ਪ੍ਰਸੰਗ

ਸ਼ਿੰਗਰ ਰਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਰੀਤਿ ਰਿਵਾਜ, ਗਹਿਣੇ ਕਪੜੇ
ਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਵੇਰਵਾਂ ਇਸਤੋਂ ਮਿਲੇਗਾ।

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬਡ ਭਾਗ ਭਰੀ ਅਨੁਰਾਗ ਭਰੀ ਸੁ ਸੁਹਾਗ ਭਰੀ ਬਹੁ ਗਾਵਹਿ ਗਾਰੇ।
ਕਲਿ ਕੰਠ ਮਨੋਹਰਿ ਗਾਨ ਕਰੈ, ਹਰਿ ਕਾ ਗੁਰ ਕਾ ਜਸੁ ਸੋਇ ਉਚਾਰੇ।
ਹਰਿ ਵਾਕ ਬਿਲਾਸ ਉਚਾਰ ਕਰੈਂ, ਵਹਿ ਆਪ ਤਰੈਂ ਅਰ ਔਰਨਿ ਤਾਰੇ।
ਨਿਸ ਗਾਵਤ ਬੀਤ ਗਈ ਸਗਲੀ, ਪਰ ਗਾਵਤ ਗਾਵਤ ਨਾਹਿ ਸੁ ਹਾਰੈਂ। 4

ਬਰਨ ਛੰਦ

ਪਟ ਭੂਖਨ ਹਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਜੀ, ਨ ਰਜੀ ਅਬਲਾ ਸਭਿ ਗਾਵਤ ਗਾਰੀ।
ਮਨ ਭਾਵਤ ਗਾਵਤ ਸੋ ਸਜਨੀ, ਰਜਨੀ ਤਿਨ ਗਾਵਤਿ ਗਾਵਤਿ ਟਾਰੀ।
ਨਕ ਬੇਸਰਿ ਕੇਸਰਿ ਕੀ ਚੁਨਰੀ, ਚਮਕੈ ਜਿਮ ਦਾਮਨਿ ਭਾਮਨਿ ਸਾਰੀ।
ਗੁਟਕੇ ਗੁਟਕੇ ਇਕ ਹਾਸਤ ਹੈਂ, ਇਕ ਗਾਵਤ ਗੀਤ ਬਜਾਵਤਿ ਤਾਰੀ। 6

ਕਬਿੱਤ

ਰੂਪ ਭਰੀ ਰੰਗ ਭਰੀ ਕੰਚਨ ਕੀ ਮਾਨੋ ਸਰੀ, ਠੁਮਕਿ ਠੁਮਕਿ ਆਲੀ ਪਾਂਵ ਸੋ ਧਰਤ ਹੈ।
ਰਾਗ ਭਰੀ ਭਾਗ ਭਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸੁਹਾਗ ਭਰੀ, ਕਰੀ ਸਮ ਚਾਲ ਭਾਲ ਸਸਿ ਕੋ ਦਰਤਿ ਹੈ।
ਰੂਪ ਰਾਸ ਗੁਨ ਭਰੀ ਜਪੈਂ ਮੁਖਿ ਹਰੀ ਹਰੀ, ਭਰੀ ਅਨੁਰਾਗ ਭਾਗ ਕਹੇ ਨ ਪਰਤਿ ਹੈ।
ਰੂਪ ਭਾਗ ਔਰ ਜਸੁ ਅਪਨੇ ਸੋ ਨਾਹੀ ਬਸੁ, ਰਾਮ ਕੇ ਅਧੀਨ ਆਪ ਹਾਥ ਨ ਚਰਤਿ ਹੈ। 7
ਬਹੁਰੋ ਪਲਘ ਮਨਸਨ ਕੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੀ, ਸਗਲ ਸਮੱਗਰੀਂ ਸੁ ਰਾਖੀ ਤਹਾਂ ਲਿਆਇ ਕੈ।
ਚਾਂਦੀ ਕਾ ਪਲੰਘ ਹੇਮ ਕਲਾਵਤੂ ਕੀ ਨਵਾਰ, ਜਗਮਗ ਜੋਤਿ ਤਾਂ ਕੀ ਰਹੀ ਛਬਿ ਛਾਇ ਕੈ।
ਤਕੀਯੋ ਤੋਸਕ ਸਭ ਮਖਮਲ ਹੂੰ ਕੇ ਸਾਰੇ, ਰੂਈ ਪਸ਼ਮੀਨਾ ਤਾਂਹਿ ਬੀਚ ਭਰਵਾਇਕੈ।
ਸੁੰਦਰ ਰਜਾਈ ਅਤਿ ਕੋਮਲ ਸੁਭਾਇਮਾਨ, ਪਲੰਘ ਕੇ ਊਪਰਿ ਸੁ ਰਾਖੀ ਹੈ ਬਨਾਇਕੈ। 8
ਬਰਤਨ ਚਾਂਦੀ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰ ਸੰਬਰ ਸੁ ਦੀਏ ਪਿਤਲ ਕੇ ਬਾਜਨ ਕੀ ਗਨਤੀ ਨ ਕਾਈ ਹੈ।
ਹੇਮ ਕੇ ਕਟੋਰੇ ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ ਅਨੇਕ ਕੌਲ, ਭਾਂਤਿ ਭਾਂਤਿ ਹੂੰ ਕੀ ਔਰ ਗਾਗਰਾਂ ਬੁਲਾਈ ਹੈ।
ਧਰਮ ਕੀ ਬੇਟੀ ਜਾਨ ਮੂਲ ਚੰਦ ਜੀ ਸੈਂ ਕਹਿ, ਮਹਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਸੁ ਸਗਾਈ ਕਰਵਾਈ ਹੈ।
ਪਲੰਘ ਤੇ ਆਦਿ ਸਭ ਸਗਲ ਸਮਗਰੀ ਜੋ, ਮਹਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਸਭ ਘਰਿ ਤੇ ਮੰਗਾਈ ਹੈ। 10
ਤੇਵਰ ਪਟੰਬਰ ਸੋ ਦਏ ਹੈਂ ਪੱਚੀ ਹਜ਼ਾਰ, ਬੇਵਰ ਕੀ ਗਨਤੀ ਸੁ ਕਹਾਂ ਲੌ ਬਤਾਈਐ।
ਚਾਰ ਲਖ ਮੋਹਰ ਰੁਪਯੇ ਦੀਏ ਪਾਂਚ ਲਾਖ, ਸੰਬਰ ਗਿਆਰਾਂ ਗਊ ਦਈ ਸੋ ਮੰਗਾਈਐ।
ਅਸ੍ਵ ਗਜ ਰਥ ਏਕ ਏਕ ਲੌਂ ਕਹਾਂ ਬਤਾਵੌਂ, ਦੀਨੇ ਹੈਂ ਅਨੇਕ ਤਾਂਹਿ ਕਹਾਂ ਲੌ ਗਨਾਈਐ।
ਗਊਅਨ ਤੇ ਆਦਿ ਸਭ ਦਾਜ ਤਿਨ ਦਯੋ ਜੋਊ, ਗਨਤਿ ਗਨਤਿ ਤਾਂਹਿ ਅੰਤ ਹੂੰ ਨ ਪਾਈਐ। 11

ਜੈਸਾ ਘਰ ਮਾਹਿ ਧਨ ਤੈਸਾ ਦਾਜ ਦਯੋ ਤਿਨ, ਦੋਊ ਹਾਥ ਜੋਰ ਕਰ ਬਹੁ ਹਰਖਾਇਕੈ।
ਮੂਲੇ ਕੇ ਪਰੋਹਤ ਨੈ ਕਹਯੋ ਸਭ ਕੋ ਸੁਨਾਇ, ਕਾਲੂ ਆਦਿ ਬੇਦੀ ਸਭ ਸੁਨੋ ਮਨ ਲਾਇਕੈ।
'ਸੁਨੋ ਜਜਮਾਨ ਹਮ ਤੇ ਕਛੂ ਨ ਬਨ ਆਯੋ, ਦਯਾ ਤੁਮ ਕਰੀ, ਦਯੋ ਮਾਨ ਹਮੈ ਆਇਕੈ।'
ਸੁਨ ਕਰਿ ਕਾਲੂ ਕਹਯੋ ਸਭ ਕਛੁ ਦੀਯੋ ਤੁਮ, ਕੰਨਿਯਾ ਦੇ ਕੁਲ ਦਯੋ ਹਮਰੋ ਬਧਾਇਕੈ। 11

ਚੌਪਈ

ਦਾਜ ਸਮਗਰੀ ਅਹੇ ਸੁ ਜੇਤੀ। ਕੁਛ ਰਾਖੀ ਕੁਛ ਬਾਂਟੀ ਤੇਤੀ।
ਜਾਚਕ ਖੁਸ਼ੀ ਭਏ ਮਨ ਮਾਹਿ। ਦੇਤਿ ਅਸੀਸਾਂ ਚਲੇ ਸੁ ਤਾਂਹਿ। 12

ਸੋਰਠਾ

ਕਾਲੂ ਪਰਮ ਉਦਾਰ, ਤਹ ਸਮਾਨ ਦੂਸਰ ਨਹੀਂ
ਤਾਂ ਗ੍ਰਹ ਲਯੋ ਉਤਾਰ, ਆਪ ਬਿਸਨੁ ਨੈ ਆਇਕੈ। 13

ਚੌਪਈ

ਬਹੁਰ ਬਰਾਤੀ ਆਹਿ ਸੁ ਜੇਤੇ। ਜਹ ਉਤਰੇ ਤਹ ਚਲੇ ਸੁ ਤੇਤੇ।
ਹਰਖਤਿ ਚਲੇ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਮਹਾਨਾ। ਸਭਹਨ ਜਾਇ ਕਰਿਅਉ ਅਸਨਾਨਾ। 14
ਮੱਜਨ ਕਰਿ ਨਿਤਨੇਮ ਸੁ ਕੀਨਾ। ਰਵਿ ਕੋ ਅਰਘਾਦਿਕ ਤਿਨ ਦੀਨਾ।
ਨਿਤਨੇਮ ਸਭ ਤਾਂਹਿ ਸੁਧਾਰੇ। ਬੈਠੇ ਆਇ ਸੁ ਸਭਾ ਮਝਾਰੇ। 15
ਇਤਨੇ ਮਾਹਿ ਪਰੋਹਤ ਆਯੋ। 'ਜੈਤ' ਸ਼ਬਦ ਤਿਨ ਆਇ ਸੁਨਾਯੋ।
ਸਾਦਰ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਕਹਯੋ ਮਹਾਨਾ। ਭੋਜਨ ਕਰਨ ਚਲੋ ਜਜਮਾਨਾ। 16
ਭਏ ਤਿਆਰ ਸੁ ਸਰਬ ਬਰਾਤੀ। ਦੁੰਦਭਿ ਬਜੇ ਤਾਂਹਿ ਬਹੁ ਭਾਂਤੀ।
ਇਤਨੇ ਮੈ ਸਭ ਪਹੁਚੇ ਆਈ। ਸਾਦਰ ਤਾਂਹਿ ਸ ਚਲੇ ਲਵਾਈ। 17

ਕਬਿਤ

ਆਗੇ ਪਟ ਨਰਮ ਕੇ ਪਾਂਵਟੇ ਧਰਤ ਜਾਹਿੰ, ਊਪਰ ਬਰਾਤੀ ਸਭ ਚਲੇ ਤਹਿ ਜਾਤ ਹੈਂ।
ਚਾਰਨ ਕਬਿੱਤ ਛੰਦ ਪੜ੍ਹਤੇ ਅਗਾਰੀ ਜਾਂਹਿ, ਔਰ ਜਗ ਬੰਧ ਤਾਂ ਸੋ ਨਿਰਤ ਕਰਾਤ ਹੈਂ।
ਬੈਠ ਕੈ ਗਵਾਖਨ ਮੈਂ ਗਾਉਂ ਕੀ ਲੁਗਾਈ ਸਭ, ਨਿਜ ਨਿਜ ਮੰਦਰ ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਤ ਹੈਂ।
ਅਬਰ ਅੰਬੀਰ ਫੂਲ ਡਾਰਤ ਹੈਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿ, ਦਰਸਨ ਕਰਤੇ ਸੋ ਨਾਹਿਨ ਅਘਾਤ ਹੈਂ। 18
ਏਕ ਵਾਰੈਂ ਆਰਤੀ ਰੁਪਯੇ ਏਕ ਵਾਰਤ ਹੈਂ, ਪਰਮ ਉਦਾਰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਹਰਖਾਇ ਕੈ।
ਏਕ ਡਾਰੈਂ ਫੂਲ ਏਕ ਚੰਦਨ ਅਛਤ ਡਾਰੈਂ, ਬਾਰ ਬਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਿ ਘਰ ਤੇ ਲਿਆਇ ਕੈ।
ਏਕ ਡਾਰੈਂ ਬਸਨ ਗੁਲਾਲ ਏਕ ਡਾਰਤ ਹੈਂ, ਏਕ ਡਾਰੈਂ ਬੁਕਾਂ ਕਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਆਗੇ ਧਾਇ ਕੈ।
ਨਰ ਅਰੁ ਨਾਰੀ ਸਭ ਪ੍ਰੇਮ ਮੈਂ ਮਗਨ ਭਏ, ਬਾਰ ਬਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੈਂ ਆਇ ਆਇ ਕੈ। 19
ਅਤਰ ਅੰਬੀਰ ਕੀ ਸੁ ਰਸਤੇ ਮੈਂ ਕੀਚ ਮਚੀ, ਫੂਲ ਪਰੈ ਦਿਸਟਿ ਨ ਮਹੀਂ ਅਸਿ ਜਾਨੀਐ।
ਰਸਤੇ ਕੇ ਮਾਹਿ ਬਹੁ ਭੀਰ ਭਈ ਲੋਕਨ ਕੀ, ਪ੍ਰੇਮ ਸੋ ਬੋਲਤ ਸਭ ਬਾਤਨ ਪਛਾਨੀਐ।
ਜਾਚਕ ਭਿਛਕ ਸਭੁ ਮਾਂਗੇ ਤੇ ਸੋ ਆਗੇ ਭਏ, ਕਾਲੂ ਰਾਮੂ ਕਿਸ਼ਨਾ ਸੁ ਭਏ ਅਗਵਾਨੀਐ।
ਖੁਰਜਾ ਰੁਪਯੇ ਤੋੜੇ ਅਪਨੇ ਹੀ ਹਾਥ ਮਹਿ, ਜਾਚਕ ਭਿਛਕ ਪਰ ਬਰਖਾ ਬਸਾਨੀਐ। 20
ਨਾਨਕ ਸਰੂਪ ਦੇਖਿ ਮਨ ਮੈਂ ਮੁਦਤ ਭਏ, ਏਕ ਕਹੈਂ ਪੂਰਨ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਅਵਤਾਰ ਹੈ।
ਪੂਰਬਜਨਮ ਕਾਲੂ ਅਤਿ ਹੀ ਉਗਰ ਤਪ ਪੁਤ ਕੇ ਨਿਮਿਤ ਤਾਂਹਿ ਕੀਨੋ ਨਿਰਾਹਾਰ ਹੈ।
ਤਾਂ ਕੋ ਫਲ ਦੇਨ ਹਿਤ ਲੀਨੋ ਅਵਤਾਰ ਆਇ, ਬੁਧਿਵਾਨ ਲੋਕ ਐਸੇ ਮਨ ਮੈਂ ਬਿਚਾਰ ਹੈ।
ਏਕ ਕਹੈਂ ਸਿਵ ਆਹਿ ਏਕ ਕਹੈਂ ਹਰਿ ਆਹਿ, ਏਕ ਕਹੈਂ ਯਾਂ ਕੇ ਗੁਣਿ ਕੌਨ ਕਛੂ ਪਾਰ ਹੈ। 21

ਇਕ ਕਹੈਂ ਕਾਮਰੂਪ ਏਕ ਕਹੈਂ ਜੋਗ ਰੂਪ ਏਕ ਕਹੈਂ ਸੰਤ ਰੂਪ ਧਯਾਨ ਪਗ ਪਾਗਯੋ ।
ਏਕ ਕਹੈਂ ਯਾਂ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਦੁਰਲਭ ਆਹਿ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤ ਹਮਾਰਾ ਦੁਖ ਭਾਗਯੋ ।
ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਕਛੁ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੁ ਕੀਨੋ ਹਮ, ਤਾਂ ਕੋ ਫਲ ਭਾਗ ਕੋਊ ਹਮਰਾ ਸੁ ਜਾਗਯੋ ।
ਜੈਸੀ ਜਾਂਕੀ ਬੁਧਿ ਤੈਸੀ ਕਲਪਨਾ ਫੁਰੀ ਤਾਂਹਿ, ਜੈਸੋ ਜਾਂਕੋ ਭਾਵ ਤਾਂ ਕੋ ਤੈਸੋ ਫਲ ਲਾਗਯੋ । 22

ਅੜਿਲ

ਹਰਿ ਗੁਰ ਗੁਣਿ ਬੇਅੰਤ ਅੰਤ ਨਹਿੰ ਆਤ ਹੈ ।
ਨੇਤਿ ਨੇਤਿ ਕਰ ਬੇਦ ਸੁ ਤਾਂਹਿ ਬਿਤਾਤ ਹੈ ।
ਕਹ ਨ ਸਕੈ ਸਭ ਸ਼ੇਸ, ਕੀਟ ਕਵਿ ਕਵਨ ਮੈਂ ।
ਹੋ ਪਹੁੰਚੀ ਆਇ ਬਰਾਤ, ਸੁ ਇਸ ਬਿਧਿ ਭਵਨ ਮੈਂ । 23

ਕਲਸ ਸੰਕਰ ਛੰਦ

ਜਥਾਜੋਗ ਬਿਠਾਇ ਪੀਠ ਸੁ ਧੋਇ ਸਭ ਕੇ ਪਾਇ ।
ਉਚਿਤ ਆਸਨ ਸਰਬ ਕੋ ਦੇ ਜੇਵਨੇ ਬੈਠਾਇ ।
ਕਨਕ ਥਾਲ ਸੁ ਆਨ ਕੈ ਪੁਨਿ ਧਰੇ ਤਾਂਹਿ ਅਗਾਰ ।
ਸਰਬ ਬਿੰਜਨ ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਨ, ਲਿਆਇ ਬਿਪ੍ਰ ਉਦਾਰ । 24

ਚੌਪਈ

ਹਾਟਕ ਗਡਵੇ ਬਰ ਪੰਜ ਪਾਤਰ । ਜੀਵਨ ਭਰ ਕਰਿ ਲਯਾਯ ਸੁ ਚਾਤਰ ।
ਦੁਇ ਦੁਇ ਧਰੇ ਸੁ ਸਭ ਕੇ ਆਗੇ । ਪੁਨ ਦ੍ਵਿਜ ਬਿੰਜਨ ਪਰੋਸਨ ਲਾਗੇ । 25

ਮਤਗਯੰਦ ਛੰਦ

ਭਾਂਤ ਅਨੇਕ ਕਰੇ ਪਕਵਾਨ ਅਲੌਕਕ ਤਾਂਹਿ ਸੁਧਾ ਸਮ ਸਾਰੇ ।
ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਹੇ ਸਭ ਭੋਜਨ, ਤਾਂ ਮਹਿ ਛੇ ਰਸ ਬੇਦ ਉਚਾਰੇ ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੇ ਸਮ ਤਾਹਿ ਸ੍ਵਾਦ ਪਰੋਸ ਗਏ ਖਿਨ ਮਾਹਿ ਉਦਾਰੇ ।
ਛੇ ਰਸ ਬੇਦ ਬਖਾਨਤ ਹੈ ਰਸ ਏਕਹਿ ਏਕ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰੇ । 26

ਮਨਹਰ ਛੰਦ

ਸੁੰਦਰ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਗਣਤ ਨ ਆਵੈ ਅੰਤ, ਏਕ ਏਕ ਨਾਮ ਤਾਂਹਿ ਕਹਾਂ ਲੌ ਬਖਾਨੀਐ ।
ਬਰਫੀ ਰੁ ਮਾਲ੍ਹ ਪੂਰੇ ਲੂਚੀਯਾਂ ਕੜਾਹ ਬਹੁ, ਘੇਵਰ ਸੇਵਰ ਬੀਰਬਲੀ ਉਰ ਆਨੀਐ ।
ਸ਼ਕਰ ਕਾਸੀਰਾ ਪਟ ਮੰਡੇ ਮੋਦਕ ਸਵਾਰ, ਪੂਰੀਆਂ ਕਚੋਰੀ ਉਭੇ ਨਾਰ ਸੇ ਪਛਾਨੀਐ ।
ਦਹੀਂ ਬੂੰਦੀ ਦਹੀਂ ਭੱਲੇ ਏਕਸੁ ਕੇ ਏਕ ਰਲੇ, ਅੰਦਰਸੇ ਪਾਪੜ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਜਾਨੀਐ । 27
ਦਾਣਾ ਸਸ ਕੁਲੀ ਮੱਠੀ ਖੁਰਮੇ ਸੁਭਾਇਮਾਨ, ਗਰਮ ਗਰਮ ਖੋਵਾ ਲਯਾਵੈਂ ਸੋ ਬਨਾਇਕੇ ।
ਖੀਰ ਖੰਡ ਦੂਧ ਫੈਣੀ ਖਾਜਾ ਅਕਬਰੀ ਬਹੁ ਤੁਰਤ ਤੁਰਤ ਸੋ ਪਰੋਸੈਂ ਲਿਆਇ ਲਿਆਇਕੇ ।
ਰੋਟ ਪੈ ਪੂਰਣ ਪੋਲੀ ਗੁਜੂਏ ਭੁਜੂਏ ਪੁਨ, ਮੁੰਗ ਦਲ ਦਲ ਸੁ ਬਨਾਇ ਬਰੇ ਭਾਇਕੇ ।
ਕਾਂਜੀ ਨਿੰਬੂ ਆਂਵਲੇ ਕੇ ਆਂਬ ਕੇ ਅਚਾਰ ਬਹੁ, ਸਭਨ ਕੇ ਨਾਮ ਕਵਿ ਸਕੇ ਨ ਬਤਾਇਕੈ । 28
ਕਲਿ ਚੋਟੀ ਚੂਰਮੇ ਕੇ ਮੋਦਕ ਬਨਾਇ ਪੁਨ, ਪਾਇਕੈ ਬਦਾਮ ਦੜੇ ਮਿਸਰੀ ਸੁ ਜਾਨੀਐ ।
ਮੀਠ ਮਿਲੇ ਚਣੇ ਬਣੇ ਘਣੇ ਮਨ ਭਾਵਣੇ ਸੋ, ਪਰਮ ਸਵਾਦ ਬਣੇ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਪਛਾਨੀਐ ।
ਏਕਨ ਤੇ ਏਕ ਅਤਿ ਬਿੰਜਨ ਬਨੀ ਅਪਾਰ ਤੀਖਣੀ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹੈ ਤਰ੍ਹੈ ਕੀ ਸੁ ਮਾਨੀਐ ।
ਕਰਕੈ ਸੁ ਪੰਚ ਕੌਰ ਜੇਵਨ ਲਗੇ ਬਰਾਤੀ, ਬਿੰਜਨ ਅਨੇਕ ਨਾਮ ਕਹਾਂ ਲੌ ਬਖਾਨੀਐ । 29

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਬੈਠਿ ਗਵਾਖਨ ਮਾਹਿ ਤਬੈ ਸਮਧੀ ਵਲ ਕੀ ਬਰ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ।
ਲੇ ਤਹਿ ਨਾਮ ਬਰਾਤਿਨ ਕੋ ਮਧੁਰੈ ਸੁਰ ਤਾਂਹਿ ਸੁ ਦੇਵਹਿੰ ਗਾਰੀ।
ਭਾਵਤ ਗਾਵਤ ਮਾਨ ਵਧਾਵਤ ਜਾਂਹਿ ਸੁਨੇ ਮਨ ਮੋਦ ਅਪਾਰੀ।
ਸੁੰਦਰ ਕੰਠ ਸੁ ਵਾਕ ਮਨੋਹਰਿ, ਵਾਕ ਅਜੋਗ ਸੁ ਨਾਹਿ ਉਚਾਰੀ। 30

ਮਾਤ੍ਰਕ ਝਲਾ ਛੰਦ

ਕਪੜੇ

ਜਰੀਦਾਰ ਮੰਦੀਲ ਦੁਕੂਲ ਆਣੇ, ਬਰੀ ਧੋਤੀਆਂ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕਾਟ ਕੀ ਜੀ।
ਸਭੇ ਲਾਇ ਖੁਸ਼ੀ ਸੇ ਤਿਆਰ ਕੀਏ ਬਰੇ ਅੰਗ ਰਖੇ ਨੈਣ ਪਾਟ ਦੇ ਜੀ।
ਏਕ ਏਕ ਕੋ ਤਾਂਹਿ ਪਹਿਰਾਇ ਸਾਰੇ, ਯਥਾ ਯੋਗ ਬੈਠਾਇਕੈ ਪਾਸ ਲਾਲੂ।
ਬਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੋਂ ਤਾਂਹਿ ਪਹਿਰਾਇਕੈ ਜੀ,ਪੁਨੈ ਪਾਨ ਬੀੜੇ ਦਏ ਆਪ ਕਾਲੂ। 42

ਕਬਿੱਤ

ਸਵਾ ਸਵਾ ਸੇਰ ਕਾ ਗਦੌਰਾ ਕੀਆ ਏਕ ਏਕ, ਖੰਡ ਅਤਿ ਊਜਲ ਸੋ ਲਾਇਚੀ ਮਿਲਾਇਕੈ।
ਆਧ ਆਧ ਸੇਰ ਕੇ ਬਖੋਰੇ ਪਿਤਲੀ ਸੁ ਕੀਨੀ, ਚਾਂਦੀ ਕੇ ਬਨਾਇ ਸੁ ਮੰਗਾਇ ਕਰਵਾਇਕੈ।
ਅਚਲ ਬਟਾਲੇ ਮਾਹਿ ਆਹਿ ਘਰ ਜੇਤੇ, ਸਭ, ਬਿਪ੍ਰ ਤੇ ਆਦਿ ਸੁ ਬੁਲਾਇ ਆਇ ਭਾਇਕੈ।
ਇਕ ਇਕ ਆਬਖੋਰਾ ਏਕ ਏਕ ਪਿਤਲੀ ਸੋ, ਏਕ ਏਕ ਸੋ ਗਦੌਰਾ ਦੀਨੋ ਹਰਖਾਇਕੈ। 43

ਅਧਿਆ 12,

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਦ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਾਅਵਤ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿਤਾ। ਲਿਖਿਆ ਹੈ :—

ਤੀਨ ਹਜ਼ਾਰ ਲਗੇ ਹਲਵਾਈ। ਇਕ ਸੁ ਰਾਤਿ ਮੈਂ ਲਯੋ ਬਨਾਈ।
ਸਭ ਪਕਵਾਨ ਅਤੇ ਬਰ ਜੇਤੇ। ਕਰੇ ਤਿਆਰ ਸਭੈ ਤਿਨ ਤੇਤੇ। 11
ਸਭ ਹਲਵਾਈ ਖਤਰੀ, ਜਾਤਿ ਸੁ ਭੱਲੇ ਤਾਂਹਿ।
ਸਭ ਮਿਠਿਆਈ ਕਰਨ ਕੇ, ਪਰਮ ਚਤੁਰ ਅਤਿ ਆਹਿ। 12

ਅ. 13, ਪੱਤਰਾ 582

ਨਵ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਸਭ ਮਿਠਿਆਈ। ਏਕ ਰਾਤਿ ਮੈਂ ਸਭ ਕਰਵਾਈ।
ਮੋਦਕ ਪੇੜੇ ਖੁਰਮੇ ਜਾਨੋ। ਖਾਜਾ ਅਵਰ ਕਚਉਰੀ ਮਾਨੋ। 13
ਬਰਫੀ ਅਰ ਸਸਕੁਲੀ ਬਨਾਈ। ਬੀਰਬਲੀ ਅਕਬਰੀ ਸੁਹਾਈ।
ਮੱਠੀਆਂ ਅਵਰ ਸਵਾਰ ਸੁ ਹਯੇ। ਦਹੀਂ ਬੂੰਦੀ ਪੁਨਿ ਅਵਰ ਸੁ ਕਹਯੇ। 14
ਦਹੀਂ ਭੱਲੇ ਪੁਨ ਅਵਰ ਅਚਾਰ। ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕੇ ਤਾਂਹਿ ਬਿਚਾਰ।
ਅਸ੍ਵ ਗਜ ਸਯੰਦਨ ਤਯਾਰ ਕਰਾਏ। ਧ੍ਵਜਾ ਪਤਾਕਾ ਪਾਖਰ ਪਾਏ। 15

ਮਨਹਰ ਛੰਦ

ਦਯੋ ਅੰਗਰਖਾ ਖੀਨਖਾਪ ਕਾ ਸਿਰੀ ਗੁਰੂ ਕੋ, ਪਰਮ ਅਮੋਲ ਮੋਲ ਕੈਸੇ ਕੈ ਬਖਾਨੀਐ।
ਪੀਰੇ ਮਖਮਲ ਕੀ ਸੁ ਲਾਗੀ ਹੈ ਸਿੰਜਾਫ ਬਰ, ਹਰੇ ਮਖਮਲ ਕੀ ਸੁ ਕੋਰ ਪਹਿਚਾਨੀਐ।
ਸੁਦਰ ਮੰਦੀਲ ਬਰ ਪਰਮ ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਬਰ, ਬਰ ਹੀ ਰੁਮਾਲ ਮਾਲ ਰਤਨ ਕੀ ਮਾਨੀਐਂ।
ਅਸ੍ਵ ਬਰ ਧੋਤੀ ਬਰ ਕਲਗੀ ਸੁਦਰ ਬਰ, ਕੰਕਣ ਕੀ ਜੋੜੀ ਬਰਿ ਬਰਿ ਛਾਪ ਜਾਨੀਐਂ। 39

ਪੱਤਰਾ 584

(ਅ) 'ਮਨਪ੍ਰਬੋਧ' ਵਿਚੋਂ

ਨੋਟ :—ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਮਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰ ਕੇ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਮਨ ! ਮਾਨੁਖ ਦੇਹਿ ਮਿਲੈ ਨ ਪੁਨੈ ਪੁਨ, ਦੇਖਿ ਬਿਚਾਰਿ ਭਲੀ ਪਰਕਾਰੇ।
ਸਸਤੀ ਮਹਿੰਗੀ ਨਹਿੰ ਮੋਲ ਮਿਲੈ, ਨਹਿੰ ਹਾਟ ਬਿਕੈ ਨਰ ਦੇਹਿ ਉਦਾਰੇ।
ਹਰਿ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਿ ਏਹੁ ਮਿਲੀ, ਤਿਸਕੋ ਬਿਰਥੀ ਮਤ ਖੋਇ ਗਵਾਰੇ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਮਨ ਕੋ, 'ਭਜ ਲੈ ਹਰਿ ਕੋ ਮਨ ਬਾਰੰਬਾਰੇ'। 6।

ਤੂੰ ਉਪਮਾ ਕਰਯੋ ਜੁ ਚਹੈ, ਮਨ ਤੌ ਉਪਮਾ ਗੁਰ ਕੀ ਕਰਿ ਰੇ।
ਮੀਤ ਕਰਯੋ ਜੁ ਚਹੈਂ ਮਨ ਰੇ, ਤਬ ਤੌ ਮਨ ਮੀਤ ਕਰਹੁ ਹਰਿ ਰੇ।
ਰੇ ਮਨ ਤੂ ਡਰਯੋ ਜੁ ਚਹੈਂ, ਤਬ ਤੌ ਮਨ ਪਾਪਨ ਤੇ ਡਰ ਰੇ।
ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਮਨ ਕੋ, ਹਰਿ ਕੇ ਜਨ ਕੀ ਸਰਨੀ ਪਰਿ ਰੇ। 11।

ਹਰਿ ਸੰਤਨ ਕੀ ਗੁਰ ਕੀ ਉਪਮਾ, ਬਿਨ ਔਰਨ ਕੀ ਉਪਮਾ ਜੁ ਕਥੀ ਰੇ।
ਤਿਨ ਕੀ ਕਥਨੀ ਸਭ ਹੈ ਬਿਰਥੀ, ਵਹਿ ਜਾਵਹਿੰਗੇ ਕਵਿ ਪ੍ਰੇਤ ਪਥੀ ਰੇ।
ਮਿਮਨੀਗਰ ਮੈਂ ਜਿਵ ਹ੍ਵੈ ਥ੍ਰਮਨੇ, ਤਿਨ ਦੂਧਨ ਮੂਤਿ ਸੁ ਮਾਸ ਗੁਥੀ ਰੇ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਕਵਿਤਾ, ਤਿਨ ਕੀ ਬਿਰਥੀ ਨ ਪਰੈ ਅਰਥੀ ਰੇ। 12।

ਗੁਰ ਰਾਮ ਬਿਨਾ ਜੁ ਸਰਾਹਿ ਕਵੀ, ਅਨ ਸੋ ਕਵਿ ਮੋਖ ਨ ਹ੍ਵੈ ਜਗ ਥੀ ਰੇ।
ਵਹਿ ਬਾਰੰਬਾਰ ਮਰੈ ਜਨਮੈ, ਤਿਨ ਕੀ ਚਰਚਾ ਸੁਕਦੇਵ ਕਥੀ ਰੇ।
ਨਰ ਜੋ ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਿਤਾ ਪਢ ਹੈ, ਵਹਿੰ ਜਾਵਹਿੰਗੇ ਸਭ ਪ੍ਰੇਤ ਪਥੀ ਰੇ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਮਨ ਕੋ, ਤਿਨ ਕੀ ਕਵਿਤਾ ਬਿਰਥੀ ਬਿਰਥੀ ਰੇ। 13।

ਸੋ ਧਨ ਕਾਰਨ ਛੰਦ ਬਨਾਇ, ਰਿਝਾਇ ਲਹੈ ਧਨ ਧਾਨਯ ਉਦਾਰੇ।
ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਨਾਰਿ ਸੁ ਤਾਂ ਘਰ, ਤਾਂਹਿੰ ਖੁਲਾਇ ਲਿਆਇ ਸੁ ਸਾਰੇ।
ਜੋ ਧਨ ਕਾਰਨ ਛੰਦ ਬਨਾਵਤ, ਸੋ ਮਨ ਜਾਨ ਪਸੂ ਨਰ ਨਾਰੇ।
ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਮਨ ਕੋ, ਕਬਹੂੰ ਮਨ ਹੋਇ ਨ ਤਾਂਹਿ ਉਧਾਰੇ। 14।

ਧਨਵਾਨ ਦੁਖੀ ਸਭ ਹੀ ਜਗ ਮੈਂ, ਧਨ ਹੀਨਨ ਕੇ ਦੁਖ ਕਾ ਨਹਿੰ ਪਾਰੇ।
ਦੁਖ ਮੈਂ ਜਨਮੈ ਦੁਖ ਮਾਹਿ ਮਰੈਂ, ਦਿਨ ਰੈਨ ਪਰੈ ਦੁਖ ਮਾਹਿ ਸੁ ਸਾਰੇ।
ਨਰ ਆਪ ਦੁਖੀ ਜੁ ਅਹੈ ਜਗ ਮੈਂ, ਪਰ ਕਾ ਦੁਖ ਸੋ ਕਰ ਕਾਇ ਨਿਵਾਰੇ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਮਨ ਕੋ, ਧਨਵਾਨਨ ਕੇ ਮਤ ਜਾਇ ਦੁਆਰੇ। 17।

ਧਨ ਸੰਪਤਿ ਹੈ ਤਿਮਰੰ ਚਢੁ ਰੋਗ, ਸੁ ਦੇਖਤ ਹੈ ਪਰ ਨਾਹਿ ਨਿਹਾਰੇ।
ਇਕ 'ਸੇਠ ਜਿ ਸੇਠ ਜਿ' ਭਾਖਤ ਹੈ, ਇਕ ਆਇ ਸਲਾਮ ਸਲਾਮ ਉਚਾਰੇ।

ਪਰ ਸੇਠ ਭਯੋ ਬਹਰਾ ਨ ਸੁਨੈ, ਸਮਹੂ ਬਹੁ ਲੋਕ ਖਰੇ ਸੁ ਪੁਕਾਰੇ ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਮਨ ਕੋ, ਧਨਵਾਨਨ ਕੇ ਮਤ ਜਾਇ ਦੁਆਰੇ । 18 ।

ਧਨਵਾਨਨ ਕੋ ਅਭਿਆਨ ਬਡੋ, ਧਨਹੀਨਨ ਕੀ ਵਲ ਨਾਹਿ ਨਿਹਾਰੇ ।
ਧਨ ਕੇ ਮਦ ਮੈਂ ਉਨਮਤਿ ਰਹੈਂ; ਸੁ ਗਨੈ ਨ ਕਿਸੀ ਬਲ ਬਾਹੁ ਦਿਖਾਰੇ ।
ਅਪਮਾਨ ਕਰੈਂ ਇਸਕਾ ਉਸਕਾ, ਕਛੁ ਪਾਪ ਨ ਪੁੰਨ ਗਨੈ ਸੁ ਵਿਚਾਰੇ ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਮਨ ਕੋ, ਧਨਵਾਨਨ ਕੇ ਮਤ ਜਾਇ ਦੁਆਰੇ । 19 ।

ਸਭ ਕੇ ਉਰ ਮੈਂ ਇਕ ਰਾਮ ਬਸੈ, ਤਿਸਕੋ ਮਨ ਬੋਲ ਦੁਖਾਇ ਨਹੀਂਰੇ ।
ਤੁਮਰਾ ਚਿਤ ਜੋਇ ਦੁਖਾਇ ਮਨਾ, ਤਿਨ ਕੋ ਮਨ ਬਾਕ ਨ ਫੇਰ ਕਹੀਰੇ ।
ਸਭ ਕੇ ਉਰ ਮੈਂ ਇਕ ਰਾਮ ਲਖੇ, ਤਿਨ ਕੇ ਮਨ ਵਾਕ ਕਠੋਰ ਸਹੀਰੇ ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਮਨ ਕੋ, ਸਭ ਕੋ ਮਨ ! ਸੀਸ ਨਿਵਾਇ ਰਹੀਰੇ । 25 ।

ਕਰਣੀ ਕਰਿ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਭਏ, ਕਰਣੀ ਕਰਿ ਸਿੱਧ ਭਏ ਜੁ ਚੁਰਾਸੀ ।
ਕਰਣੀ ਕਰਿ ਸੰਤ ਮਹਾਨ ਭਏ, ਸਭਿ ਪੂਜਨ ਜੋਗ ਸੁ ਸੰਤ ਉਦਾਸੀ ।
ਕਰਣੀ ਕਰਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਵ ਭਏ, ਕਰਣੀ ਕਰਿ ਏਕ ਬੈਕੁੰਠ ਨਿਵਾਸੀ ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਮਨ ਕੋ, ਕਰਣੀ ਬਿਨ ਨਾਹਿੰ ਕਟੈ ਭਵ ਫਾਸੀ । 27 ।

ਕਰਨੀ ਕਰਕੈ ਇਕ ਸਾਹੁ ਭਏ, ਕਰਨੀ ਕਰਕੈ ਇਕ ਸਿੱਧ ਉਦਾਰੇ ।
ਕਰਨੀ ਕਰਿ ਏਕ ਸੁ ਇੰਦ੍ਰ ਭਏ, ਕਰਨੀ ਕਰਿ ਏਕ ਭਏ ਕਰਤਾਰੇ ।
ਕਰਨੀ ਕਰਕੈ ਸਸਿ ਭਾਨੁ ਭਏ, ਕਰਨੀ ਕਰਿ ਏਕ ਭਏ ਨਭ ਤਾਰੇ ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਜਗ ਮੈਂ, ਕਰਨੀ ਪਰਧਾਨ ਸੁ ਹੈ ਜੁਗ ਚਾਰੇ । 120 ।

ਘਰਿ ਨਾਰਿ ਅਹੈ ਤਬ ਬਾਲ ਨਹੀਂ, ਜਬ ਬਾਲ ਅਹੈ ਤਬ ਨਾਹਿਨ ਨਾਤੀ ।
ਘਰਿ ਭੋਗ ਅਤੇ ਤਬ ਜੋਗ ਨਹੀਂ, ਜਬ ਜੋਗ ਅਹੈ ਨ ਮਿਟੈ ਮਨ ਭਾਤੀ ।
ਇਕ ਹੈ ਬਸਤੂ ਇਕ ਨਾਹਿ ਅਹੈ, ਦੁਖ ਭੋਗਹਿ ਜੀਵ ਸਦਾ ਦਿਨ ਰਾਤੀ ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਜਿਸ ਕੈ, ਘਰਿ ਹੈ ਲਗਨੰ ਤਬ ਨਾਹਿ ਬਰਾਤੀ । 147 ।

ਘਰਿ ਦੀਪਕ ਹੈ ਤਬ ਤੇਲ ਨਹੀਂ, ਘਰਿ ਤੇਲ ਅਹੈ ਤਬ ਨਾਹਿਨ ਬਾਤੀ ।
ਘਰਿ ਦਾਲ ਅਹੈ ਤਬ ਸਾਗ ਨਹੀਂ, ਘਰਿ ਸਾਗ ਅਹੈ ਤਬ ਨਾਹਿਨ ਦਾਤੀ ।
ਘਰਿ ਹੈ ਮਿਰਚੀ ਤਬ ਲੂਣ ਨਹੀਂ, ਘਰਿ ਲੂਣ ਅਹੈ ਤਬ ਅੰਨ ਨ ਰਾਤੀ ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਮਨ ਕੋ, ਭਜ ਤੂੰ ਹਰਿ ਕੋ ਮਨ ਛੋਰਿ ਭ੍ਰਾਂਤੀ । 150 ।

ਅਭਿਮਾਨ ਬਡੱਪਨ ਛੋਡ ਸਬੈ, ਨਿਰਮਾਣ ਲਘੂਪਣ ਆਪ ਗਹੀਜੈ ।
ਸਭ ਕਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੋ ਮਨ ਤੇ, ਅਪਮਾਨ ਕਿਸੀ ਕੋ ਕਬਹੂੰ ਨ ਕਰੀਜੈ ।
ਇਸ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸੁ ਕਰੈ, ਨਿਜ ਬੋਧ ਬਿਬੇਕ ਸੁ ਗੋਪ ਰਖੀਜੈ ।
ਇਮ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਕਹੈ ਮਨ ਰੇ, ਇਸ ਭਾਂਤਿ ਰਹੈ ਤਬ ਹ੍ਵੈ ਤੁਮਰੀ ਜੈ । 161 ।

(ੲ) 'ਅਨਭੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ' ਵਿਚੋਂ

ਨੋਟ :—ਇਹ ਰਚਨਾ ਵੇਦਾਂਤ-ਸਿਧਾਂਤ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਮਦ ਮੱਛਰ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਨਹੀਂ ਨਿਰਲੋਭ ਨਹੀਂ ਕਛੁ ਸੋਚ ਪਸਾਰਾ।
ਸੁਖ ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਸਵਾਦ ਤਜੇ, ਮੁਖ ਵਾਕ ਕਹੈ ਜਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰਾ।
ਨਿਜ ਰੂਪ ਗਿਆਨ ਅਕਾਮ ਮਤੀ, ਉਠਿ ਰਾਗ ਦੁਐਖ ਨਹੀਂ ਜਿਨ ਸਾਰਾ।
ਹਰਿ ਸੰਤ ਮਹੰਤ ਮਹਾਨ ਵਹੀ, ਜਗ ਸੰਤਹਿਰੇਣ ਗੁਰੂ ਸੁ ਹਮਾਰਾ। 3।

ਅੜਿੱਲ

ਜਿਉਂ ਸਾਗਰ ਤੇ ਧੁਨੀ ਉਠੈ ਪਹਿਚਾਨਿਯੈ।
ਬ੍ਰਹਮ ਉਦਧਿ ਤੇ ਧੁਨੀ ਉਠੀ ਤਿਉਂ ਜਾਨਿਯੈ।
ਸੁ ਅਨੰਦ ਮੈਂ ਆਇ, ਕਰੈ ਧੁਨਿ ਸਾਗਰੇ।
ਹੋ, ਤਿਉਂ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਤੇ ਧੁਨੀ, ਸੁ ਭਈ ਉਜਾਗਰੇ। 13।
ਤਾਂਹਿ ਧੁਨੀ ਕੋ ਕਹੈਂ, ਬਿਦਾਂਤੀ 'ਮਾਇਆ'।
ਸਤਯ ਅਸਤਯ ਸੁ ਕਹੀ, ਨ ਜਾਵੈ ਗਾਇਆ।
ਸਤਯਾਸਤਯ ਵਿਲੱਖਣ, ਜਾਨੋ ਸੋਇਰੇ।
ਹੋ, ਸ਼ਾਂਤਿ ਅਨਾਦੀ ਜਾਨ, ਆਦਿ ਤਾ ਹੋਇਰੇ। 16।
ਬੰਧਯਾ ਪੁਤ ਸਮਾਨ, ਸੁ ਮਾਯਾ ਜਾਨਿਯੈ।
ਕਿੰਬਾ ਮੁਖ ਕੇ ਵਾਕ, ਸਮਾਨ ਮਹਾਨਿਯੈ।
ਕਾਰਨ ਕਾਰਜ ਰਹਤ, ਸੁ ਮਾਯਾ ਜਾਨਿ ਰੇ।
ਹੋ, ਪੁੱਤਰ ਪਿਤਾ ਨਯਾਈਂ, ਨਾਹਿ ਮਹਾਨ ਰੇ। 17।
ਕਾਰਨ ਬਾਪ ਸੁ ਪੁੱਤਰ, ਕਾਰਜ ਮਾਨਿਯੈ।
ਮਾਯਾ ਕੀ ਉਤਪਤੀ, ਨ ਐਸੀ ਜਾਨਿਯੈ।
ਕਾਰਨ ਕਾਰਜ ਨਾਮ ਸੁ ਪਾਵੈਂ ਦੋਇ ਰੇ।
ਹੋ, ਬ੍ਰਹਮ ਸਦਾ ਅਬਿਨਾਸ਼ੀ, ਜਾਨੋ ਸੋਇ ਰੇ। 18।

ਅੜਿੱਲ

ਜਿਉਂ ਦੀਪਕ ਕੀ ਜੋਤਿ ਮਾਹਿ ਤੇ ਜਾਨ ਰੇ।
ਨਿਕਟ ਲਾਟ ਬਹੁ ਨਭ ਕੋ ਜਾਇ ਮਹਾਨ ਰੇ।
ਤਬ ਕਯਾ ਦੀਪਕ ਜੋਤਿ, ਹੋਇ ਕਮ ਸੋਇ ਰੇ।
ਹੋ ਦੀਪ ਜੋਤਿ ਭਰਪੂਰ, ਕਮੀ ਨਹਿਂ ਹੋਇ ਰੇ। 12।

ਸਲੋਕ

ਨਿਕਲ ਨਿਕਲ ਕਰਿ ਲਾਟ ਸਭ, ਨਭ ਕੋ ਜਾਇ ਅਪਾਰ ।
ਪਰ ਕਛੁ ਦੀਪਕ ਜੋਤਿ ਸੋ, ਕਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇ ਉਦਾਰ । 13 ।
ਚਾਨਣ ਭੀ ਕਮ ਹੋਇ ਨਾ, ਜੋਤਿ ਭਿ ਕਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇ ।
ਦੀਪਕ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨ ਸੁਨ, ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤੂੰ ਜੋਇ । 14 ।
ਉਤਪਤਿ ਪਰਲੈ ਇਸਥਿਤੀ, ਸ਼ਕਤੀ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ।
ਲਾਟਾਂ ਸਮ ਸੋ ਬ੍ਰਹਮ ਮੈਂ, ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਨ ਉਦਾਰ । 15 ।
ਲਾਟਾਂ ਸਤਿ ਅਸਤਿ ਸੋ, ਕਰੀ ਨ ਜਾਇ ਉਚਾਰ ।
ਅਨਿਰਵਚਨੀ ਲਾਟ ਸੋ, ਮਿਥਯਾ ਤਾਂਹਿ ਅਕਾਰ । 16 ।
ਲਾਟਾਂ ਸਮ ਸ਼ਕਤੀ ਸੋਊ, ਜਾਨੋ ਆਪ ਉਦਾਰ ।
ਉਪਜਿ ਉਪਜਿ ਲਯ ਹੋਇ ਸੋ, ਸ਼ਕਤੀ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ । 17 ।

ਅੜਿਲ

ਬਹੁ ਸ੍ਵਾਨਨ ਮੈਂ ਏਕ ਮ੍ਰਿਗ ਜਿਉਂ ਜਾਨਿਯੇ ।
ਪਾਵੈ ਦੁਖ ਸੰਤਾਪ ਸੁ ਜਾਨਿ ਮਹਾਨਿਯੇ ।
ਤਿਉਂ ਇੰਦ੍ਰਯ ਗਣ ਜੀਵਾਤਮ ਕੋ ਜਾਨ ਰੇ ।
ਹੋ ਖੈਂਚੈ ਅਪਣੀ ਆਪ ਵਲੀ ਪਹਿਚਾਨ ਰੇ । 24 ।

ਸਾਧਨਾ ਮਾਰਗ

ਅਥ ਭਗਤੀ ਕੇ ਸਾਧਨ ਸੁਨੋ ਮਹਾਨਿਯੇ ।
ਜਿਨ ਤੇ ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਸੁ ਜਾਨਿਯੇ ।
ਪ੍ਰਿਥਮ ਕਰੈ ਸਤਿ ਕਰਮ ਸੁ ਜਾਨ ਮਹਾਨ ਰੇ ।
ਹੋ ਸਤਿ ਕਰਮਨ ਤੇ ਬੁਧਿ ਨਿਰਮਲ ਹ੍ਵੈ ਜਾਨ ਰੇ । 1 ।

ਜਲ ਮ੍ਰਿਤਕਾ ਕਰ ਤਨ ਕੋ ਨਿਰਮਲ ਕੀਜਿਯੇ ।
ਉਠ ਕਰਿ ਬਡੇ ਪ੍ਰਭਾਤਿ ਨਾਮ ਹਰਿ ਲੀਜਿਯੇ ।
ਪ੍ਰਥਮ ਸੁ ਸਾਧਨ ਏਹੁ ਕਹਯੋ ਹਮ ਜਾਨ ਰੇ ।
ਹੋ ਦੂਜੇ ਕੋ ਅਬ ਸਰਵਨ ਕਰੋ ਮਹਾਨ ਰੇ । 2 ।

ਭਗਤੀਵਾਨ ਜੁ ਪੁਰਖ ਜਗਤ ਮੈਂ ਆਹਿ ਰੇ ।
ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਹੰਕਾਰ ਸੁ ਜਿਨ ਮੈਂ ਨਾਹਿ ਰੇ ।
ਜਗ ਮਮਤਾ ਤੇ ਰਹੈ ਅਲੇਪ ਮਹਾਨ ਰੇ ।
ਹੋ ਕਰੈ ਤਿਨੋ ਕਾ ਸੰਗ ਆਪਿ ਬੁਧਿਵਾਨ ਰੇ । 3 ।

ਦੂਜਾ ਸਾਧਨ ਇਹ ਕਹਯੋ ਹਮ ਜਾਨਿਯੇ ।
ਅਬ ਤੀਜੇ ਕੋ ਕਹੋਂ ਸੁ ਸੁਨੋ ਮਹਾਨਿਯੇ ।
ਸ਼ਬਦਾਦਿਕ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇ ਪੰਚ ਹੈ ਜਾਨ ਰੇ ।
ਹੋ ਤਿਨ ਕਾ ਕਰੈ ਤਯਾਗ ਜਾਨ ਮਹਾਨ ਰੇ । 4 ।

ਗਿਆਨਿੰਦ੍ਰਯ ਪਾਂਚ ਜ਼ ਆਹਿ ਬਿਨਾਨਿਯੈ ।
ਵਿਸ਼ੈਂ ਵਲਹੁ ਤਿਨ ਰਾਖੈ, ਰੋਕ ਮਹਾਨਿਯੈ ।
ਤੀਜਾ ਸਾਧਨ ਏਹ ਕਹਯੋ ਹਮ ਜਾਨ ਰੇ ।
ਹੋ ਅਬ ਚੌਥੇ ਕੋ ਸਰਵਨ ਕਰੋ ਮਹਾਨ ਰੇ । 5 ।

ਅੰਤਹਕਰਣ ਤੇ ਵਿਸ਼ੈ ਵਾਸਨਾ ਤਯਾਗਿਯੇ ।
ਆਤਮ ਗਯਾਨ ਬਿਚਾਰ ਵਿਖੈ ਨਿਤ ਜਾਗਿਯੇ ।
ਚੌਥਾ ਸਾਧਨ ਏਹੁ ਕਹਯੋ ਹਮ ਜਾਨ ਰੇ ।
ਹੋ ਪੰਚਮ ਕੋ ਅਬ ਸਰਵਨ ਕਰੋ ਮਹਾਨ ਰੇ । 6 ।

ਵਿਸ਼ੇ ਸੁਖਨ ਮੈਂ ਲਪਟਿ ਰਹੈ ਜੁ ਪ੍ਰਾਨਿਯੈ ।
ਤਿਨ ਕਾ ਸੰਗਤਿ ਆਗੈ ਏਹੁ ਮਹਾਨਿਯੈ ।
ਪੰਚਮ ਸਾਧਨ ਏਹ ਕਹਯੋ ਹਮ ਜਾਨ ਰੇ ।
ਹੋ ਖਸ਼ਟਮ ਸਾਧਨ ਸੁਨੋ ਸੁ ਕਰੋ ਬਖਾਨ ਰੇ । 7 ।

ਹਰਿਗੁਰ ਕਥਾ ਬਿਦਾਂਤ ਸੁ ਸਰਵਨ ਕੀਜਿਯੈ ।
ਤਿਨ ਕਾ ਅਰਥ ਜੁ ਸਾਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਲੀਜਿਯੈ ।
ਖਸ਼ਟਮ ਸਾਧਨ ਏਹੁ ਕਹਯੋ ਹਮ ਜਾਨਿਯੈ ।
ਹੋ ਅਬ ਸਪਤਮ ਕੋ ਸਰਵਨ ਕਰੋ ਮਹਾਨਿਯੈ । 8 ।

ਅੰਨ ਨੀਰ ਫਲ ਫੂਲ ਪਾਸ ਜੁ ਹੋਇਰੇ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਭੂਖੇ ਕੋ ਦੇਵਹਿ ਸੋਇਰੇ ।
ਜਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਕਛੁ ਹੋਇ ਸੁ ਦੇਵੈ ਜਾਨ ਰੇ ।
ਹੋ ਸਪਤਮ ਸਾਧਨ ਕਹਯੋ ਏਹੁ ਬਖਾਨ ਰੇ । 9 ।

ਅਸ਼ਟਮ ਸਾਧਨ ਸੁਨੋ ਕਹੋਂ ਮੈਂ ਤੋਹਿਰੇ ।
ਸੁਤ ਬਿਤ ਬਨਿਤਾ ਕਾਨਿ ਕਰੈ ਬਹੁ ਮੋਹਿਰੇ ।
ਤਨ ਮਨ ਧਨ ਸਭ ਹਰਿਗੁਰ ਕਾ ਕਰਿ ਜਾਨਿਯੈ ।
ਹੋ ਅਸਟਮ ਸਾਧਨ ਏਹੁ ਕਹੈ ਬੁਧਿਵਾਨਯੈ । 10 ।

ਨਵਮੋ ਸੰਤਨ ਕਾ ਸਤਿਸੰਗ ਸੁ ਜਾਨ ਰੇ ।
ਤਿਸ ਤੇ ਸਰਬਸੁ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ਮਹਾਨ ਰੇ ।
ਸਭ ਸਾਧਨ ਕਾ ਮੂਲ ਸੁ ਸੰਤਨ ਸੰਗਿ ਰੇ ।
ਹੋ ਸੰਤਰੇਣ ਸੋ ਕਰਿਯੈ ਪਰਮ ਉਮੰਗ ਰੇ । 11 ।

ਇਨ ਸਾਧਨ ਤੇ ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਰੇ ।
ਪਾਪ ਤਾਪ ਸੰਤਾਪ ਸੁ ਭਗਤੀ ਖੋਇਰੇ ।
ਨਿਰਮਲ ਬੁਧਿ ਤਿਸਕੀ ਹ੍ਵੈ ਜਾਨ ਮਹਾਨਿਯੈ ।
ਹੋ ਤਬ ਸੁਗਯਾਨ ਕਾ ਹ੍ਵੈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਨਿਯੈ । 12 ।

[ਸੱਤਵਾਂ **ਅਧਿਆਇ**]

(ਸ) ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ*

ਦੋਹਰਾ

ਬਾਰੰ ਬਾਰ ਨਮਾਮਿ ਮਮ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਪਰਮ ਉਦਾਰ।
ਗੁਰੂ ਸਮ ਬਡੋ ਨ ਜਗਤ ਮੈ, ਕਰਤ ਸਰਬ ਉਪਕਾਰ। 1।

ਚੌਪਈ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਸਭ ਤੇ ਸਿਰਤਾਜ। ਅਖਲ ਭਵਨ ਮੈਂ ਜਾਕੋ ਰਾਜ।
ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਮਿਲਯੋ ਜਬਹੀ। ਪਾਯੋ ਲਾਭ ਜਨਮ ਕੋ ਤਬਹੀ।
ਅਹੰਬੁਧਿ ਕਾ ਹੋਯੋ ਨਾਸ। ਘਟ ਮੈਂ ਉਪਜਯੋ ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਗਾਸ।
ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਪਾਯੋ ਜੋਗ। ਜਾਂ ਕੇ ਸਮ ਨਹੀਂ ਕੋਊ ਭੋਗ।
ਆਠੋ ਜਾਮ ਰਹਤ ਮਤਵਾਰਾ। ਚਿਤ ਚਿਤਵਨ ਤੇ ਭਯੋ ਨਿਆਰਾ।
ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਹੈ ਅਲਸਾਨ। ਜਦਯਪਿ ਕਰਮ ਕਰੈ ਬਹੁ ਨਾਨ।
ਸਮਤਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰਦੀਨੀ। ਜਤ ਕਤ ਸ਼ਾਂਤਿ ਸ਼ਾਂਤਿ ਹਮ ਚੀਨੀ।
ਗੁਰਬਿਨ ਕੋਇ ਨ ਸਵਰਸਿ ਕਾਜ। ਗੁਰਬਿਨ ਹੈ ਸਭ ਕਾ ਮੁਹਤਾਜ।
ਬਿਨ ਗੁਰ ਨਿਹਫਲ ਹੈ ਸਭ ਗਯਾਨ। ਬਿਰਥਾ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰਬਿਨ ਧਯਾਨ।
ਗੁਰ ਬਿਨ ਹੈ ਸਭ ਫੋਕਟ ਕਰਮ। ਗੁਰ ਬਿਨ ਹੈ ਨਿਹਫਲ ਸਭ ਧਰਮ।
ਗੁਰ ਬਿਨ ਕੋਊ ਮੁਕਤ ਨ ਪਾਵੈ। ਜਿ ਕੋ ਲਾਖ ਜਤਨ ਕਰ ਧਾਵੈ।
ਗੁਰ ਲਖਯਣ ਅਬ ਕਰੋਂ ਬਖਾਨ। ਰਾਵ ਰੰਕ ਜਿਹ ਏਕ ਸਾਮਾਨ।
ਉਤਮ ਮੱਧਮ ਅਧਮ ਨ ਪੇਖੈ,। ਏਕ ਰੂਪ ਆਤਮ ਕਰ ਦੇਖੈ।
ਗੁਣਾਤੀਤ ਗੁਣ ਕੋ ਬਪੁ ਧਰਹੀ। ਅਸੰਸਕਤਿ ਸਭ ਕਾਰਜ ਕਰਹੀ।
ਨਿਰਾਵਰਣ ਯਹ ਹੈ ਜਗ ਮਾਹੀ। ਦ੍ਵੈਤ ਦ੍ਵੰਦ ਕੁਛ ਭਾਸੈ ਨਾਹੀ।
ਸੁ ਸੰਵੇਦ ਯਹ ਕਯਾ ਕੋਊ ਜਾਨੈ। ਪਰ ਸੰਵੇਦ ਸੰਗ਼ ਲੀਏ ਠਾਨੈ
ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨੀ ਜੇ ਕੋਊ ਲਾਗੈ। ਪੂਰਨ ਭਾਗ ਤਾਹੂੰ ਕੋ ਜਾਗੈ।
ਦੇਵ ਦੈਂਤ ਸਭ ਹੀ ਗੁਰ ਧਾਰਾ। ਗੁਰ ਮਾਨਾ ਜਿਨ ਲੀਓ ਅਵਤਾਰਾ।
ਗੁਰ ਸੁਰਪਤਿ ਬ੍ਰਿਸਪਤਿ ਕੋ ਕੀਨਾ। ਗੁਰੂ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਦੈਂਤਨ ਮਨ ਲੀਨਾ।
ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਗੁਰ ਕੀਯੋ ਵਸਿਸ਼ਟ। ਭਗਵਾਨ ਕੀਯੋ ਦੁਰਬਾਸਾ ਇਸ਼ਟ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਰੁਦ੍ਰ ਤੇ ਆਦਿ। ਤਿਨ ਧਾਰੀ ਗੁਰ ਕੀ ਮਿਰਜਾਦ। 2।

ਦੋਹਰਾ

ਤਾਂਤੇ ਸਭ ਕੋ ਚਾਹੀਐ, ਗੁਰ ਧਾਰੇ ਸਭ ਸੀਸ।
ਅਉਰਨ ਕੀ ਕਿਆ ਬਾਤ ਹੈ, ਗੁਰ ਧਾਰੇ ਜਗਦੀਸ਼। 3।

---

*ਇਹ ਅਗਲੀ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾਵਲੀ ਮੇਰੇ ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਤੋਂ ਲਈ ਗਈ ਹੈ।

ਚੌਪਈ

ਧੰਨ ਵਹੁ ਦਿਵਸ ਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਯਾ । ਧੰਨ ਮਹੂਰਤ ਗੁਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਯਾ ।
ਧੰਨ ਵਹੁ ਸੀਸ ਗੁਰ ਚਰਨੀ ਧਾਰੀ । ਧੰਨ ਵਹ ਨੇਤ੍ਰ ਗੁਰ ਦਰਸ ਨਿਹਾਰੀ ।
ਗੁਰ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿਆ ਕੋਈ ਗਾਵੈ । ਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ ਕਹਿ ਅੰਤ ਨ ਪਾਵੈ । 4 ।

ਦੋਹਰਾ

ਪਰਮਾਤਮ ਗੁਰ ਰੂਪ ਹੈ, ਗੁਰ ਪਰਮਾਤਮ ਰੂਪ ।
ਜਿਹ ਸੀਸ ਧਰਯੋ ਗੁਰ ਚਰਨ ਪਰ, ਪਾਯੋ ਮਤੋ ਅਨੂਪ । 5 ।

ਚੌਪਈ

ਗੁਰ ਪਾਯੋ ਸਭ ਭਈ ਖਲਾਸੀ । ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾਸੀ ।
ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ ਰਿਦੈ ਜਿਨ ਗਹਿਆ । ਚੌਰਾਸੀ ਆਵਨ ਤੇ ਰਹਿਆ ।
ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਕਾਰਜ ਲੇਹੁ ਸਵਾਰਿ । ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਵਾਰ ਵਾਰ ।
ਗੁਰ ਮਿਲਯਾਂ ਸਭ ਕਾਰਜ ਪੂਰੇ । ਗੁਰ ਮਿਲਯਾਂ ਨਰ ਕਬਹੂੰ ਨ ਝੂਰੇ ।
ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਬਜ੍ਰ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਕਪਾਟ । ਬਹੁਰ ਨ ਦੇਖੇ ਜਮ ਕੀ ਵਾਟ ।
ਗੁਰ ਮਿਲ ਮੈਲ ਮਨੈ ਕੀ ਧੋਵੈ । ਜੋ ਚਾਹੈ ਸੋਈ ਸਿਧ ਹੋਵੈ ।
ਗੁਰ ਮਿਲ ਸੰਸਾ ਸਗਲ ਚੁਕਾਵੈ । ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਨਹੀਂ ਆਵੈ ।
ਗੁਰ ਮਿਲਨੇ ਤੇ ਹੋਵਹਿ ਸ਼ਾਂਤਿ । ਮਨ ਤੇ ਬਿਨਸੈ ਸਗਲੁ ਭ੍ਰਾਂਤਿ ।
ਗੁਰ ਮਿਲਨੇ ਕੋ ਬੜੋ ਪ੍ਰਭਾਉ । ਚਿਰੰਕਾਲ ਯਹ ਪਾਯੋ ਦਾਉ ।
ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਆਤਮਰੂਪ ਪਛਾਨੋ । ਬਿਨ ਗੋਬਿੰਦ ਅਵਰ ਨਹੀਂ ਜਾਨੋ ।
ਗੁਰ ਮਿਲ ਕਾਰਜ ਕਰਹੋ ਭਾਈ । ਨਾਨਾ ਭੇਦ ਸਗਲ ਮਿਟਿ ਜਾਈ ।
ਸਮਤਾ ਕੀ ਗੁਰ ਜੁਗਤਿ ਬਤਾਵੈ । ਬਿਨ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ ।
ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਕਾਰਜ ਰਾਸ । ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸੁਖ ਸਾਸ ਗ੍ਰਾਸ ।
ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਮਨ ਠਹਿਰਾਨਾ । ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੋਊ ਨਹੀਂ ਬੇਗਾਨਾ ।
ਗੁਰ ਚਰਨਨ ਪਰ ਕਿਆ ਲੇ ਵਾਰਉਂ । ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੁਰ ਕਉ ਨਮਸਕਾਰਉ ।
ਜੋ ਵਾਰਉਂ ਸੋ ਸਭ ਕਿਛੁ ਮਾਯਿਕ । ਨਿਰਮਾਯਕ ਸਤਿਗੁਰ ਇਹ ਲਾਯਕ ।
ਤਾਂਤੇ ਵਾਰੰਵਾਰ ਪ੍ਰਣਾਮ । ਨਹੀਂ ਅਪਨੋ ਮੇਰੋ ਧਨ ਧਾਮ ।
ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਜੋ ਸਗਲੇ ਵਾਰਉਂ । ਤਉ ਸਨਮੁਖ ਨਹੀਂ ਨੇਤ੍ਰ ਉਘਾਰਉਂ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਮੋ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ । ਜਤ ਕਤ ਦੇਖਯੋ ਹੈ ਨਰਹਰੀ । 6 ।

ਦੋਹਰਾ

ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਚਰਨ ਪਰ, ਭੇਟ ਧਰਉਂ ਲੇ ਸੀਸ ।
ਜਾਂ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਛਯ ਤੇ, ਭਜਯੋ ਮੋਹ ਜਗਦੀਸ । 7 ।

। ਗੁਰਮਹਿਮਾ ਸਮਾਪਤੰ ।

—o—

(ਹ) ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ

ਸ੍ਵੈਯਾ

ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਮਨ ਆਤਮ ਕੇ ਰਸ ਭੀਨਾ ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ; ਤਉ ਮਨ ਰਹਤ ਸਦਾ ਲਿਵ ਲੀਨਾ ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗ਼ਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਮਨ ਹੋਯੋ ਸਭ ਕੀ ਰੀਨਾ ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਸਭ ਘਟਿ ਆਤਮ ਰੂਪ ਹੀ ਚੀਨਾ । 1 ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਮਨ ਸਹਜ ਸਦਾ ਸੁਖ ਭਾਈ ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਅਗਯਾਨ ਕੋ ਭਾਉ ਰਹਯੋ ਨਹੀਂ ਰਾਈ ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਭ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਦੇਇ ਦਿਖਾਈ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਜਤ ਕਤ ਦੇਖਤ ਹੀ ਛਕ ਜਾਈ । 2 ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਪੰਚ ਪ੍ਰਪੰਚ ਸਭੀ ਕਛੁ ਭੂਲਾ ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਮਨ ਮੁਕਤ ਬੰਧਨ ਤੇ ਖੂਲਾ ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਮਨ ਸਹਜ ਹਿੰਡੋਲੇ ਝੂਲਾ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ ਸਭ ਮੈਂ ਆਤਮ ਦਿਸ਼ਟਿ ਕਰ ਫੂਲਾ । 3 ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਭ ਘਟ ਆਤਮ ਰੂਪ ਪਛਾਨਾ ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਿਰ, ਭੇਦ ਕੋ ਭਾਵ ਮਿਟਯੋ ਜੋਉ ਨਾਨਾ ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਮਨ ਸਹਜੇ ਸੁੰਨ ਸਮਾਨਾ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਲਖਯੋ ਅਜ ਅਕ੍ਰੈ ਨਿਰਬਾਨਾ । 4 ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਜਾਨਯੋ ਸਕਲੋ ਏਕ ਅਕਾਰਾ ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਜਾਨਯੋ ਸਭ ਤੇ ਆਤਮ ਨਯਾਰਾ ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਆਤਮ ਸਭ ਨਿਸਚੈ ਧਾਰਾ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਦੇਖਯੋ ਸਗਲੋ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰਾ । 5 ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਕਾ ਭਾਉ ਬਿਲਾਨਾ ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਮਨ ਮਨ ਹੀ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਆਤਮ ਰਸ ਕੋਪੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨਾ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਤਾਮ, ਆਤਮ ਮੈਂ ਰਹਤ ਅਲਸਾਨਾ । 6 ।
ਜੌ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਆਠੋ ਜਾਮ ਰਹਤ ਮਤਵਾਰਾ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਲਖ ਪਾਯੋ ਜੋਉ ਤੱਤਸਾਰਾ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਸਭ ਮੈਂ ਆਤਮ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਾ ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਭਵ ਸਾਗਰ ਤੇ ਉਤਰੇ ਪਾਰਾ । 7 ।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤੌ ਨਿਸਚੇ ਆਤਮ ਬੁਧਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਬੰਧ ਮੁਕਤ ਤੇ ਭਈ ਖਲਾਸੀ ।
ਜਉ ਗੁਰ ਗ਼ਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਘਟ ਮੋਂ ਪ੍ਰਗਟੀ ਗੰਗਾ ਕਾਂਸੀ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਲਖਯੋ ਅਜ ਅਕ੍ਰੈ ਅਬਿਨਾਸੀ । 8 ।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਮਨ ਤੇ ਮਿਟਯੋ ਸਗਲੋ ਭਰਮਾ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਕਰਮ ਕਰਤ ਹੋਯੋ ਨਿਹਕਰਮਾ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਜਾਨਯੋ ਜੀਵ ਈਸ ਕੋ ਕਰਮਾ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਪਾਯੋ ਸਭ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮਾ । 9 ।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਿਓ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਮਿਥਯਾ ਤੱਤ ਬਿਬੇਕ ਵਿਚਾਰਯੋ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਿਓ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਜ ਅਸਾਰ ਸਾਰ ਕੋ ਧਾਰਯੋ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਿਓ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਮਿਟਯੋ ਅਗਯਾਨ ਸਹਤ ਪਰਵਾਰਯੋ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਅਜ ਅਕ੍ਰੈ ਨਿਜ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਯੋ । 10 ।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਿਓ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਮਨ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਸਗਲ ਬਿਲਾਨੀ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਿਓ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਬ੍ਰਿਤਿ ਰਹਤ ਸਦਾ ਅਲਸਾਨੀ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਿਓ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਰਾਗ ਦੋਖ ਕੀ ਮਿਟੀ ਕਹਾਨੀ ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਪਾਯੋ ਅਜ ਅਕ੍ਰੈ ਨਿਰਬਾਨੀ । 11 ।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਮਨ ਚੰਚਲ਼ ਤਬਹੀ ਠਹਿਰਾਨਾ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਆਤਮ ਮੈਂ ਰਹਤ ਮਗਨਾਨਾ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਹਜੇ ਦੁਤੀਆ ਭਾਉ ਬਿਲਾਨਾ ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਜਿਉਂ ਕਿਉਂ ਤਿਉਂ ਹੀ ਆਤਮ ਜਾਨਾ । 12 ।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਨਾਮ ਰੂਪ ਕੀ ਦਿਸਟਿ ਭੁਲਾਨੀ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਹਜ ਸੁਭਾਇ ਮਨ ਆਤਮ ਧਯਾਨੀ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਗ੍ਰਹਿਣ ਤਯਾਗ ਕੀ ਬੁਧਿ ਠਹਿਰਾਨੀ ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਪਾਯੋ ਲਾਭ ਸਮਤਾ ਮਨ ਭਾਨੀ । 13 ।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਅਹੰਭਾਵ ਤੇ ਭਯੋ ਨਯਾਰਾ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਦੇਖਯੋ ਸਗਲੋਂ ਵਾਰ ਔ ਪਾਰਾ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਮਤਾ ਭਾਉ ਭਇਓ ਉਜਿਆਰਾ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਆਠੋ ਜਾਮ ਰਹਤ ਮਤਵਾਰਾ । 14 ।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਸੁਖ ਸੋਂ ਸਗਰੀ ਅਉਧ ਬਿਤਾਈ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਭੇਦ ਭਾਵਨਾ ਸਗਲ ਚੁਕਾਈ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਬਤੇ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਗਤਿ ਪਾਈ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਲਾਗੀ ਬਹੁਤ ਨ ਛੂਟਨ ਪਾਈ । 15 ।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਵਿਖੈ ਵਾਸਨਾ ਰਹੀ ਨ ਕਾਈ ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਦੇਇ ਦਿਖਾਈ ।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਮਤਾ ਸ਼ਾਂਤਿ ਬਸੀ ਉਰ ਆਈ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਦੇਖਯੋ ਆਤਮ ਪੂਰਨ ਭਾਈ। 16।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤੀਨ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਰਹਤ ਨਿਆਰਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਲੈ ਨਿਸਚਾ ਧਾਰਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਮਿਟ ਗਯੋ ਦੁੰਦ ਬਾਦ ਅਹੰਕਾਰਾ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਪਾਯੋ ਤੱਤ ਬੇਦ ਕੋ ਸਾਰਾ। 17।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੀਟੀ ਏਕ ਪਛਾਨਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਯਾਗਯੋ ਲੋਭ ਮੋਹ ਅਭਿਮਾਨਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਪੀਓ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਰਮ ਨਿਧਾਨਾ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਮਨ ਠਹਿਰਾਨਾ। 18।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਵਿਸਵ ਰੂਪ ਸਭ ਆਤਮ ਜਾਨਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਿਉਂ ਹੀ ਆਤਮ ਸਿਉਂ ਮਨ ਮਾਨਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਜਿਉਂ ਕੋ ਤਿਉਂ ਹੀ ਆਤਮ ਜਾਨਾ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਜਤ ਕਤ ਅਪਨਾ ਆਪ ਪਛਾਨਾ। 19।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਭੂਲ ਗਯੋ ਜੋਊ ਆਪਾ ਮਾਨਯੋ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਦੁਤੀਆ ਭਾਉ ਰਿਦੈ ਨਹੀਂ ਆਨਯੋ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਆਤਮ ਰਸ ਪੀਵਤ ਅਲਸਾਨਯੋ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਮਤਾ ਮਨ ਮਾਨਯੋ। 20।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਿਰ, ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਪੁੰਨ ਫਲ ਪਾਯੋ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਬਾਹੁਰ ਗਰਭ ਜੋਨਿ ਨਹੀਂ ਆਯੋ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਉ ਘਟ ਮੈਂ ਆਤਮ ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਯੋ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਸੰਤ ਬੇਦ ਗੁਰ ਕੋ ਜਸ ਗਾਯੋ। 21।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤੀਰਥ ਸਗਲ ਕੀਯੋ ਇਸਨਾਨਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਪੂਰਨ ਕੀਨੀ ਦਾਨਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਹਯ ਗਯ ਸਹੰਸ ਕੀਏ ਵਿਧਿ ਨਾਨ੍ਹਾ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਜਿਉਂ ਕੋ ਤਿਉਂ ਹੀ ਆਤਮ ਜਾਨਾ। 22।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਮਿਤ੍ਰੂ ਭਏ ਏਕ ਸਮਾਨਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਕੰਚਨ ਲੋਹ ਏਕ ਹੀ ਜਾਨਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਮਿਟੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਜੋ ਦੇਖਤ ਨ੍ਹਾਨਾ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਸਹਜੇ ਹੀ ਸਮਤਾ ਮਨ ਮਾਨਾ। 23।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਪੰਚ ਪ੍ਰਪੰਚ ਸਭ ਮਿਥਯਾ ਜਾਨਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਭ ਜਗ ਆਤਮ ਰੂਪ ਪਛਾਨਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ. ਆਤਮ ਰਸ ਕੋ ਪੀ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨਾ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਮਹਾਤਮ, ਦੁਤੀਆ ਭਾਉ ਰਹਿਓ ਨਹੀਂ ਆਨਾ। 24।

ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਹਜ ਮੈਂ ਕੀਯੋ ਬਾਸਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੋ ਭ੍ਰਮ ਭੈ ਨਾਸਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਭ ਮੈਂ ਜਾਨਯੋ ਆਪਨ ਵਾਸਾ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਸਭ ਘਟ ਆਤਮ ਪੂਰਨ ਭਾਸਾ। 25।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਿਓ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਗਲ ਤਯਾਗੀ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਿਓ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਦੁਬਿਧਾ ਦੁਰਮਤਿ ਤਨ ਤੇ ਭਾਗੀ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਿਓ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਅਹੰ ਭਾਵਨਾ ਛਿਨ ਮੈਂ ਦਾਗੀ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਸਦਾ ਰਹਤ ਆਤਮ ਲਿਵਲਾਗੀ। 26।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਭੂਲ ਗਯੋ ਸਭ ਹੀ ਮੈਂ ਮੇਰਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਚਉਰਾਸੀ ਕੋ ਚੂਕਯੋ ਫੇਰਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਸਹਜੇ ਹੀ ਮਿਟਯੋ ਮੈਂ ਮੇਰਾ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਸਦਾ ਰਹਤ ਆਤਮ ਸੁਖ ਘੇਰਾ। 27।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਚਿਤ ਚਿਤਵਨ ਤੇ ਭਯੋ ਨਯਾਰਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਪਾਯੋ ਤੱਤ ਬੇਦ ਕੋ ਸਾਰਾ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਦਿਖਯੋ ਜਗ ਕੋ ਵਾਰਾ ਪਾਰਾ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਸਭ ਘਟ ਆਤਮ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਾ। 28।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਿਓ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਲਖਯੋ ਅਬਿਨਾਸੀ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਿਓ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਘਟ ਮੈਂ ਉਪਜੀ ਗੰਗਾ ਕਾਂਸ਼ੀ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਿਓ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੀ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾਸੀ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਨਿਸਚੈ ਆਤਮ ਬੁਧਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ। 29।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਅਹੰਬੁਧਿ ਕੋ ਬੀਜ ਨ ਬੋਯੋ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਤਾਪ ਪਾਪ ਸਗਲਾ ਭ੍ਰਮ ਖੋਯੋ।
ਜੋ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਬਸਯੋ ਘਟ ਅੰਤਰਿ, ਬਿਖੈ ਬਾਸਨਾ ਤੇ ਮਨ ਸੋਯੋ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਗੁਰ ਗਯਾਨ ਮਹਾਤਮ, ਜੋਈ ਥਾ ਸੋਈ ਫਿਰ ਹੋਯੋ। 30।

(ਕ) ਵੈਰਾਗ ਛੰਦ

ਇਕ ਦਮ ਕਾ ਈਹਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉ ਪਸਾਰਾ ਰੇ।
ਆਖ਼ਿਰ ਸਭ ਨੇ ਮਰਨਾ ਹੈ, ਕਛੁ ਕਰ ਲੈ ਜੋ ਅਬ ਕਰਨਾ ਹੈ।
ਕੱਲ ਸਭ ਹੀ ਕਾ ਕੂਚ ਨਗਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 1

ਈਹਾਂ ਪਲਕ ਝਲਕ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੈ। ਕਛੁ ਕਰ ਲੇ ਜੋ ਅਬ ਵੇਲਾ ਹੈ।
ਕੋਈ ਪਲ ਕਾ ਈਹਾਂ ਨਜ਼ਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 2।

ਈਹਾਂ ਰਾਤ ਸਰਾਇ ਕਾ ਰਹਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਊਪਰ ਕਿਆ ਫੂਲ ਬਹਿਨਾ ਹੈ।
ਉਤ ਚਲਨਾ ਸਾਂਝ ਸਕਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 3।

ਇਸ ਕਾਲ ਤੇ ਕੋਊ ਨ ਬਚਤਾ ਹੈ। ਯਹ ਮੂਰਖ ਪਚ ਪਚ ਮਰਤਾ ਹੈ।
ਸਿਰ ਸਭ ਕੇ ਕਾਲ ਕਰਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 4।

ਦੇਖਨ ਮੈਂ ਜੋ ਆਵੈ ਹੈ। ਸਭ ਖ਼ਾਕ ਮਾਹਿ ਰਲ ਜਾਵੈ ਹੈ।
ਯਿਹ ਸਭੀ ਕਾਲ ਕੋ ਚਾਰਾ ਹੈ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 5।

ਜਿਉਂ ਜਲ ਕੇ ਬੀਚ ਪਤਾਸਾ ਹੈ। ਤਿਉਂ ਜਗ ਕਾ ਸਭੀ ਤਮਾਸ਼ਾ ਹੈ।
ਇਹ ਅਪੁਨੀ ਆਂਖ ਨਿਹਾਰਾ ਹੈ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। 6।

ਕਈ ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੁਇ ਕਰਿ ਬੀਤੇ ਹੈਂ। ਕਈ ਭੂਪ ਚਾਰ ਚੱਕ ਜੀਤੇ ਹੈਂ।
ਕਛੁ ਤਿਨ ਕੀ ਖਬਰ ਨ ਸਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 7।

ਕਈ ਜਾਦਵ ਪਾਂਡਵ ਹੂਏ ਹੈਂ। ਵਹ ਅੰਤ ਸਭੇ ਹੀ ਮੂਏ ਹੈਂ।
ਗਏ ਜਾਂ ਕੇ ਵਡ ਪਰਵਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 8।

ਕਈ ਦੈਂਤ ਭਏ ਅਭਿਮਾਨੀ ਰੇ। ਜਗ ਜਾਂਕੀ ਚਲੇ ਕਹਾਨੀ ਰੇ।
ਗਏ ਰਾਵਨ ਕਰਿ ਹੰਕਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 9।

ਜਾਂਕੇ ਦਰ ਨੌਬਤ ਬਾਜੇ ਹੈਂ। ਵਹ ਤਖਤ ਛਾਡ ਕਰਿ ਭਾਜੇ ਹੈਂ।
ਜਾਂਕੇ ਲਸ਼ਕਰ ਲਾਖ ਹਜ਼ਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 10।

ਕਈ ਕੈਸਰ ਕਾਰੂੰ ਮਾਰੇ ਹੈਂ। ਇਸ ਕਾਲ ਨੇ ਸਭੀ ਬਿਡਾਰੇ ਹੈਂ।
ਤੂੰ ਕਿਨ ਮੈਂ ਕੌਨ ਬਿਚਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 11।

ਕਈ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ ਹੋਇ ਹੈਂ। ਇਸ ਕਾਲ ਨੇ ਸਭੀ ਬਿਗੋਇ ਹੈਂ।
ਤਹ ਆਖਰ ਸਭ ਨੇ ਹਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 12।

ਕਈ ਗੌਂਸ ਕੁਤਬ ਸਭ ਘੇਰੇ ਹੈਂ। ਇਸ ਕਾਲ ਨੇ ਸਭੀ ਨਿਬੇਰੇ ਹੈਂ।
ਕਛੁ ਤਿਨ ਕਉ ਅੰਤ ਨ ਪਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 13।

ਕਈ ਰਾਮ ਰਸੂਲ ਉਪਾਇ ਹੈਂ। ਫਿਰ ਕਾਲ ਮੇਂ ਸਭੀ ਸਮਾਇ ਹੈਂ।
ਕਛੁ ਕਿਨਹੂੰ ਦਮ ਨਹੀਂ ਮਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 14।
ਅਬ ਅਵਰ ਕੀ ਕਵਨ ਚਲਾਵੇ ਹੈਂ। ਜਹ ਤਿਨ ਕੋ ਅੰਤ ਨ ਪਾਵੈ ਹੈ।
ਗਏ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਸਭ ਤਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 15।
ਆਖਰ ਯਹ ਦੁਨੀਆ ਛਾਨੀ ਰੇ। ਤੁਮ ਸਾਚੀ ਕਿਸ ਪਰ ਮਾਨੀ ਰੇ।
ਇਹ ਝੂਠਾ ਸਭੀ ਅਖਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 16
ਦਿਸਟਮਾਨ ਸਭ ਨਾਸੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਲ ਕੀ ਸਭ ਪਰ ਫਾਸੀ ਹੈ।
ਇਨ ਕਾਲ ਸਭਨ ਕੋ ਮਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 17।
ਨਹੀਂ ਕਾਲ ਕਿਸੀ ਕੋ ਛਾਡੇ ਹੈਂ, ਲੇ ਮਾਟੀ ਮੇਂ ਸਭ ਗਾਡੇ ਹੈਂ।
ਇਹ ਸਭ ਹੀ ਊਪਰ ਭਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 18।
ਸਭ ਝੂਠੇ ਦਾਵੇ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਊਪਰ ਮਰਤੇ ਹੈਂ।
ਯਹ ਦਾਮਨਿ ਕੋ ਚਮਕਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 19।
ਮਾਨਸ ਦੇਹਿ ਕਬ ਪਾਵੈ ਹੈ। ਇਵ ਬਾਦ ਹੀ ਬਾਦ ਗਵਾਵੈ ਹੈ।
ਕਿਉਂ ਅਪਨਾ ਕਾਮ ਬਿਗਾਰਾ ਰੇ, ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 20।
ਸਭ ਮਿਲ ਐਸੇ ਗਾਯਾ ਹੈ, ਸ੍ਰੁਤਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਇਹੀ ਬਤਾਇਆ ਹੈ।
ਇਹ ਰਹਿਨ ਨਹੀਂ ਸੰਸਾਰਾ ਰੇ, ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 21।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਸਭ ਜਾਨੇ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਦਿਲ ਸੇ ਮਾਨੇ ਹੈ।
ਯਹ ਸੰਤਨ ਨਿਸਚੇ ਧਾਰਾ ਰੇ। ਤੁਮ ਕਿਸ ਪਰ ਪਾਂਉਂ ਪਸਾਰਾ ਰੇ। 22।

(ਖ) ਦੋਹਰੇ ਸਾਧ ਰੀਤਿ ਕੇ

ਦੋਹਰਾ

ਆਤਮ ਸੁਖ ਸਮ ਅਵਰ ਸੁਖ, ਤੀਨ ਲੋਕ ਮੈਂ ਨਾਹਿੰ।
ਸੰਤ ਕਿਰਪਾਂ ਕਰ ਦੇਤ ਹੈਂ, ਪੂਰਨ ਭਾਗ ਮਿਲਾਂਹਿ।1।
ਸਤਿਸੰਗਤ ਮਿਲ ਬੈਸਣਾ, ਲਾਭ ਜਨਮ ਕੋ ਜਾਣੁ।
ਮਿਲਿ ਆਤਮ ਚਰਚਾ ਕਰੈ ਬਰਨਤ ਪਦ ਨਿਰਬਾਣ।2।
ਹਰਿ ਜਨ ਸੇਤ੍ਰੀ ਬਣਜ ਨਿਤ, ਸਉਦਾ ਕਰੀਐ ਸਾਰ।
ਸੰਤਨ ਤੇ ਹਰਿ ਲੀਜੀਐ, ਤਜੀਐ ਤਨ ਅਹੰਕਾਰ।3।
ਅਵਰ ਵਣਜ ਤੋਟਾ ਸਗਲ, ਇਸ ਮੈਂ ਤੋਟਾ ਨਾਹਿ।
ਜਉ ਹਰਿ ਭਯਾ ਤੁ ਸਭ ਭਯਾ, ਅਥਵਾ ਹਰਿ ਸਭਿ ਮਾਹਿ।4।
ਇਸਹੀ ਮੈਂ ਸਭ ਕਿਛ ਕਹਯਾ, ਸਮਝੈ ਜੋ ਬੁਧਿਵਾਨ।
ਇਹੀ ਲਾਭ ਇਹੀ ਪਰਮਪਦ, ਇਹੀ ਗਿਆਨ ਵਿਗਿਆਨ।5।
ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਸਭਿ, ਮਹਿਮਾ ਸੰਤ ਬਖਾਨ।
ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਦੇਤ ਹੈਂ, ਭਾਖਯਤ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ।6।
ਜੋ ਵਡਭਾਗੀ ਜਗਤ ਮੈਂ, ਸੰਤ ਸੇਵ ਮਨ ਲਾਇ।
ਅਗਯਾਨ ਨੀਂਦ ਮੈਂ ਸੋਯਾ, ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਆ ਜਗਾਇ।7।
ਸੋਇ ਗਯਾ ਤੁ ਜੀਵ ਭਯਾ, ਜਾਗੇ ਬ੍ਰਹਿਮ ਸਰੂਪ।
ਸੁਪਨੇ ਰਾਜਾ ਰੰਕ ਜਿਉਂ, ਜਾਗੇ ਭੂਪ ਕੋ ਭੂਪ।8।
ਸੁਪਨੇ ਮੋ ਅਤਿ ਦੀਨ ਥਾ, ਭੂਲਿ ਗਯੋ ਜੋ ਰਾਜ।
ਜਾਗ ਪਰੇ ਵਿਸਮੈ ਭਯਾ, ਸਭ ਅਪਨਾ ਰਾਜ ਸਮਾਜ।9।
ਸੰਤਨ ਕੇ ਉਪਕਾਰ ਕੀ, ਮਹਿਮਾ ਬਰਨੇ ਕਉਨ।
ਤਾਂ ਸਮ ਪਰਉਪਕਾਰ ਨਹਿੰ, ਦੇਖਯੋ ਚੌਦਹ ਭਉਨ।10।
ਤੀਨ ਪਦਾਰਥ ਦੇਤ ਕੋ, ਧਰਮ ਅਰਥ ਔ ਕਾਮ।
ਮੋਖ ਸੰਤ ਹੀ ਦੇਤ ਹੈਂ, ਅਬਿਨਾਸੀ ਸੁਖ ਧਾਮ।11।
ਮਹਿਮਾ ਜੋਊ ਸੰਤ ਕੀ, ਮੋ ਪੈ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ।
ਦਾਸ ਜਾਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੀ, ਲੀਆ ਕੰਠ ਲਗਾਇ।12।
ਸਭ ਹੀ ਤੇ ਨਿਰਭਉ ਕੀਆ, ਜਮ ਤੇ ਲੀਆ ਛਡਾਇ
ਪੂਰਨ ਆਤਮ ਜਾਨਿਆ, ਸਤਿਗੁਰ ਕਰੀ ਸਹਾਇ।13।

ਜਗ ਮੋ ਦਾਤੇ ਸੰਤ ਹੈਂ, ਅਵਰ ਨ ਦਾਤਾ ਕੋਇ
ਕੋਟ ਜਨਮ ਕੀ ਮਲਨਤਾ, ਪਲ ਮੈਂ ਡਾਰੈਂ ਧੋਇ । 14 ।

ਸੰਤ ਸੁਖੀ ਹੈਂ ਜਗਤ ਮੈਂ, ਅਵਰ ਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦੇਤ
ਜੋ ਤਾ ਪੈ ਚਲ ਆਵਹੀ, ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਕਰਿ ਲੇਤ । 15 ।

ਜਿਉਂ ਲੋਹਾ ਪਾਰਸ ਮਿਲੈ, ਕੰਚਨ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇ
ਤੈਸੇ ਸੰਤ ਮਿਲਾਪ ਤੇ, ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋ ਜਾਇ । 16 ।

ਯਾ ਮੈਂ ਸੰਸਾ ਕਛੁ ਨਹੀਂ, ਨੇਤ ਕਰੀ ਭਗਵੰਤ
ਬੰਧ ਹੇਤੁ ਅਗਯਾਨਤਾ, ਮੁਕਤਿ ਹੇਤ ਹੈਂ ਸੰਤ । 17 ।

ਏਕ ਪਲਕ ਸਤਿਸੰਗ ਕੀ, ਮਹਿਮਾ ਕਹੀ ਨਾ ਜਾਇ
ਤਪ ਤੀਰਥ ਬ੍ਰਤ ਨੇਮ ਸਭ, ਤਾਂਕੇ ਲਵੇ ਨ ਲਾਇ । 18 ।

ਅਵਰ ਕਰਮ ਸਭ ਸਾਧਨਾ, ਸਤਿਸੰਗਤ ਫਲ ਰੂਪ
ਕਹਾਂ ਗੰਗ ਜਲ ਪੈਸਣਾ, ਕਹਾਂ ਜਲਾਵੇ ਧੂਪ । 19 ।

ਬੰਧ ਮੋਖ ਕੀ ਕਲਪਨਾ, ਗਿਆਨੀ ਕੇ ਕਛੁ ਨਾਹਿ
ਬੰਧ ਮੋਖ ਅਗਯਾਨ ਮੈਂ, ਗਿਆਨ ਮੈਂ ਕਛੁ ਨਾਹਿ । 20 ।

ਸਭ ਘਟ ਪੂਰਨ ਆਤਮਾ, ਜਿਉਂ ਘ੍ਰਿਤ ਹੈ ਦਧਿ ਮਾਹਿ
ਮਥਨੇ ਤੇ ਦੋਨੋਂ ਮਿਲੇ, ਮਥੇ ਬਿਨਾ ਦੋਊ ਨਾਹਿ । 21 ।

ਬਡੇ ਭਾਗ ਸਤਿਸੰਗ ਮਿਲੈ, ਸੰਤ ਮਿਲਾਵੇ ਰਾਮ
ਰਾਮ ਮਿਲਯਾ ਕ੍ਰਿਤ ਕ੍ਰਿਤ ਭਯਾ, ਪਾਇਆ ਨਿਹਚਲ ਧਾਮ । 22 ।

ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਭਉ ਗਯਾ, ਲਹਯੋ ਜੁ ਅਪਨਾ ਰੂਪ
ਸੁਪਨ ਮਾਹਿ ਭ੍ਰਮ ਭਾਸਿਆ, ਜਾਗੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ । 23 ।

ਅਨਜਾਨਤ ਜਗ ਭਾਸ ਹੈ, ਜਾਨੇ ਤੇ ਕਛੁ ਨਾਹਿ
ਕੰਚਨ ਮੈਂ ਭੂਖਨ ਸਭੈ, ਬਿਨ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਆਹਿ । 24 ।

ਇਹ ਜਗ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ, ਅਨਜਾਨਤ ਬਹੁ ਭੇਦ
ਸਮਝ ਪਰੀ ਸਭ ਦੁਖ ਮਿਟੈ, ਅਨ ਸਮਝੈ ਬਹੁ ਖੇਦ । 25 ।

ਅਵਰ ਪਦਾਰਥ ਸਕਲ ਜੋ, ਇਸਥਿਰ ਕੋਊ ਨਾਹਿੰ
ਸੰਤ ਮਿਲਾਵੇ ਰਾਮ ਕੋ, ਏਕ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਹਿੰ । 26 ।

ਚਿੰਤਾ ਬੜਵਾ ਅਗਨਿ ਹੈ, ਜੀਵ ਸਮੁੰਦ ਜਲ ਸੋਖ
ਚਿੰਤਾ ਛਾਡੇ ਹੀ ਸੁਖੀ, ਮੁਨੀ ਕਹਤ ਯਹ ਮੋਖ । 27 ।

ਅਗਯਾਨ ਚਿੰਤਾ ਕੋ ਹੇਤ ਹੈ, ਅਚਿੰਤ ਹੇਤ ਹੈ ਗਯਾਨ
ਅਗਯਾਨ ਅੰਧੇਰੀ ਰਾਤ ਹੈ, ਗਯਾਨ ਪ੍ਰਗਟ ਹੈ ਭਾਨੁ । 28 ।

ਅੰਧੇਰੇ ਮਹਿ ਭ੍ਰਮ ਹੋਤ ਹੈ, ਸਰਪ ਲਖੈ ਰਜੁ ਮਾਹਿ
ਭਾਨੁ ਉਦੇ ਤੇ ਸੰਤਰੇਣ, ਸਰਪ ਭਾਵ ਹੂੰ ਨਾਹਿ । 29 ।

ਤਾਂਤੇ ਐਸੇ ਜਾਨ ਕਰਿ, ਸਦਾ ਰਹੁ ਨਿਹਚਿੰਤ
ਸੰਸਾ ਮਿਟਯਾ ਭ੍ਰਮ ਗਯਾ, ਮਿਟ ਗਈ ਚਿੰਤ ਅਚਿੰਤ । 30 ।

ਸੁਖ ਕੀ ਇਛਾ ਬਹੁ ਕਰੇ, ਦੁਖ ਕੀ ਕਰੇ ਨ ਕੋਇ
ਬਿਨ ਚਿਤਵੇ ਦੁਖ ਆ ਲਗੇ, ਸੁਖ ਭੀ ਤੈਸੋ ਹੋਇ । 31 ।

ਤਾਂਤੇ ਇਹ ਜੀਅ ਜਾਨ ਕੈ, ਰਹੋ ਰਾਮ ਲਿਵ ਲਾਇ
ਜਨਮ ਅਮੋਲਕ ਪਾਇਆ, ਸਾਸ ਨ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ । 32 ।

ਸਾਸ ਬਰੋਬਰ ਧਨ ਮਣੀ, ਤੀਨ ਲੋਕ ਹੂੰ ਨਾਹਿ
ਸਾਸ ਸਾਸ ਮੋ ਹਰਿ ਮਿਲੈ, ਯਾ ਮੋ ਸੰਸਾ ਨਾਹਿ । 33 ।

ਹਰਿ ਮੋ ਕੋਟਿ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਹੈਂ, ਤੀਨ ਲੋਕ ਤਿਸ ਮਾਹਿ
ਹਰਿ ਸਿਉ ਮਿਲਾ ਸੋ ਹਰਿ ਭਯੋ, ਯਾ ਮੈਂ ਸੰਸਾ ਨਾਹਿ । 34 ।

ਇਸ ਹੀ ਕੋ ਤੁਰੀਆ ਕਹੈਂ, ਏਹੀ ਤੁਰੀਆਤੀਤ
ਛੇਦ ਭੇਦ ਸਭ ਮਿਟ ਗਯਾ, ਭਈ ਜੋ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਪ੍ਰਤੀਤਿ । 35 ।

ਇਸ ਤੇ ਪਰੇ ਨ ਅਵਰ ਕਛੁ, ਜਾਨ ਭਜੋ ਜੀਯ ਮੋਨ
ਮਿਟੀ ਸਕਲ ਹੀ ਕਲਪਨਾ, ਜਗਤ ਜਨੇਤੀ ਜੋਨ । 36 ।

ਆਤਮ ਪੂਰਨ ਜਾਨਿਆ, ਮਿਟੀ ਸਗਲ ਅਭਿਲਾਖ
ਜੋਊ ਇਛਾ ਸੋ ਕਰੇ, ਤਾ ਪਰ ਬੇਦ ਕੀ ਸਾਖ । 37 ।

ਬੰਧ ਮੋਖ ਕੀ ਕਲਪਨਾ, ਕਰਮ ਭਰਮ ਨਹੀਂ ਕੋਇ
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਸੁਛੰਦ ਫਿਰੈ, ਸਕਲ ਵਾਸਨਾ ਖੋਇ । 38 ।

ਸਗਲ ਵਾਸਨਾ ਮਿਟ ਗਈ, ਸਤਿਗੁਰ ਭਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ
ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਕੀ, ਸੁਖੀ ਹੋਇ ਤਤਕਾਲ । 39 ।

ਮਿਥਯਾ ਜਾਨੈ ਜਗਤ ਕੋ, ਭਜੈ ਸਦਾ ਭਗਵੰਤ ।
ਸਭ ਤੇ ਸ੍ਰੇਸਟ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਸੋਈ ਸੰਤ । 40 ।

(ਗ) ਦੋਹਰੇ ਰਾਜਨੀਤਿ ਕੇ

ਰਾਜਨੀਤਿ ਰਾਜੇ ਚਲੈਂ, ਸਾਧ ਰੀਤਿ ਮੈਂ ਸੰਤ।
ਸਾਧ ਮੁਕਤ ਰਾਜਾ ਸਵਰਗ, ਨੇਤ ਕਰੀਂ ਭਗਵੰਤ। 1।

ਨੀਤਿ ਰੀਤਿ ਨਹਿ ਛਾਡੀਏ, ਜਬ ਲਗ ਘਟ ਮੋ ਪ੍ਰਾਨ।
ਸੁਖ ਸੰਪਤਿ ਦਿਨ ਦਿਨ ਬਢੇ, ਇਹ ਭਾਖੈ ਬੁਧਿਮਾਨ। 2।

ਲੋਕਹਿ ਮੈਂ ਜਸ ਹੋਤ ਹੈ, ਆਗੇ ਸਵਰਗ ਕੋ ਸੁਖ।
ਤਾਂ ਤੇ ਬਿਲਮ ਨ ਕੀਜੀਐ, ਜਾਂ ਤੇ ਭਾਜੈ ਦੁਖ। 3।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੈ ਕੋਊ ਆਇ ਕੈ, ਕਲਿ ਮੈਂ ਨੀਤਿ ਨ ਹੋਇ।
ਯਾਂ ਕੋ ਉਤਰ ਕਹਤ ਹੈ, ਜੇ ਹੈਂ ਸਿਆਨੇ ਲੋਇ। 4।

ਚਾਰ ਲਾਖ ਬੱਤੀ ਸਹਸ, ਕਲਿਜੁਗ ਅਵਧ ਕਹਾਇ।
ਚਾਰ ਸਹਸਾ ਬੀਤਿਆ, ਯਾਂ ਤੇ ਕਲਿਜੁਗ ਨਾਹਿ। 5।

ਜਬ ਲਗ ਗੰਗਾ ਮਾਤ ਲੋਕ, ਕਥਾ ਦਾਨ ਇਸਨਾਨ।
ਤਬ ਲਗ ਕਲਿਜੁਗ ਨਹਿ ਭਯੋ, ਭਾਖਤ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ। 6।

ਸੰਗਤਿ ਬੁਰਿਜੋਂ ਕੀ ਕਲੂ, ਸਤਿਜੁਗ ਭਲਯੋਂ ਸੰਗ।
ਜੈਸੀ ਸੰਗਤਿ ਜੋ ਕਰੈ; ਤੈਸੋ ਚੜ੍ਹਤੋ ਰੰਗ। 7।

ਯੁਗ ਅਧੀਨ ਰਾਜਾਨ ਕੇ, ਬੇਦ ਕਹਤ ਯਹ ਭਾਇ।
ਜੈਸਾ ਰਾਜਾ ਹੋਤ ਹੈ, ਤੈਸੋ ਯੁਗ ਹੋ ਜਾਇ। 8।

ਕਲਿਯੁਗ ਮੈਂ ਸਤਿ ਯੁਗ ਭਯੋ, ਸਤਿ ਜੁਗ ਮੈਂ ਕਲਿ ਹੋਇ।
ਕਈ ਵੇਰ ਐਸੋ ਭਯੋ, ਬੇਦ ਕਹਤ ਹੈ ਸੋਇ। 9।

ਨੀਤੀ ਮਹਿ ਏਤੇ ਬਢੇ, ਅਵਧ ਤੇਜ ਅਰ ਰਾਜ।
ਅਸੀਸ ਕਰੈ ਪ੍ਰਜੈ ਤੁਮੈ, ਸਫਲ ਹੋਇ ਸਭ ਕਾਜ। 10।

ਹਮ ਬਾਂਛਤ ਤੁਮਰੋ ਭਲੋ, ਅਵਰ ਪ੍ਰੋਜਨ ਨਾਹਿਂ।
ਯਾ ਮੈਂ ਤੁਮ ਕੋ ਕੁਸਲ ਹੋਹਿ, ਜੋ ਰਾਖੈ ਮਨ ਮਾਹਿਂ। 11।

ਰਾਜ ਰਹੇ ਤੁਮਰੋ ਸਦਾ, ਦੇਵਹੁ ਜੁਗਤਿ ਬਤਾਇ।
ਜੋ ਵਰਤੇ ਇਸ ਜੁਗਤਿ ਸਿਉਂ, ਰਾਜ ਨ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਜਾਇ। 12।

ਚਿਤ ਮੋ ਭਉ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ, ਦੀਨਨ ਪਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ।
ਸੰਤ ਸੇਵ ਮੈਂ ਰੁਚਿ ਸਦਾ, ਅਰ ਪ੍ਰਜਾ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ। 13।

ਅਤਿ ਸ਼ਤ੍ਰੂਨ ਕੋ ਮਾਰੀਏ, ਸਮ ਸ਼ਤ੍ਰੂਨ ਕੋ ਨਾਹਿ।

ਜਿਉਂ ਕਿਉਂ ਸਮ ਕੋ ਮੇਲੀਏ, ਏਕ ਮੇਕ ਹੋ ਜਾਹਿ। 14।
ਅਤਿ ਸ਼ਤ੍ਰ ਦੂਜਾ ਬਰਨ ਹੈ, ਏਕ ਬਰਨ ਸਮ ਆਹਿ।
ਤਿੰਨ ਸਿਉਂ ਵੈਰ ਨ ਕੀਜੀਏ, ਅਪਨੋ ਜੱਉ ਕਹਾਹਿ। 15।
ਸਨਮੁਖ ਆਗੇ ਯੁੱਧ ਕਉ, ਤਾਸ ਨ ਕਰੀਏ ਯੁੱਧ।
ਸਰਨ ਗਹੇ ਜੋ ਆਇਕੇ, ਤਾਸ ਨ ਹੂਜਉ ਕ੍ਰੱਧ। 16।
ਸੇਵਕ ਅਪਨੋ ਭੇਜੀਏ, ਕਹੀਏ ਸੀਖ ਸੁਨਾਇ।
ਤੁਮਰੋ ਪਾਪ ਮੋ ਕਉ ਲਗੈ, ਪਾਪ ਨ ਕਰੀਯੋ ਜਾਇ। 17।
ਜੋ ਕੋਊ ਤੁਮਰੋ ਹੋਇ ਕਰਿ, ਕਰੈ ਪਾਪ ਵਹਿ ਜਾਇ।
ਵਹ ਲੇਖੇ ਤੁਮਰੇ ਚੜ੍ਹੈ, ਅਰ ਪੂਛਹਿ ਧਰਮਰਾਇ। 18।
ਤਾਂ ਤੇ ਐਸੇ ਜਾਨ ਕਰਿ, ਬਰਜ ਨ ਕਰਹੋ ਲੋਗ।
ਈਹਾਂ ਤਨ ਆਰੋਗ ਹੈ, ਆਗੇ ਸਵਰਗ ਕੋ ਭੋਗ। 19।
ਰਾਜ ਤੇਜ ਅਰ ਅਵਧ ਕੀ, ਬਿਧਤਾ ਕਹੀ ਸੁਨਾਇ।
ਉਤਮ ਜਾਨਉ ਸੋ ਕਰਉ, ਅਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸਭ ਭਾਇ। 20।
ਬਾਂਛਤ ਹੈ ਤੁਮਰੋ ਭਲੋ, ਅਵਰ ਪ੍ਰੋਜਨ ਨਾਹਿ।
ਪੁਤ੍ਰ ਮਿਤ੍ਰ ਸ਼ਿਸੁ ਜਾਨ ਕੈ, ਸਿਛਯਾ ਦੀਨੀ ਤਾਂਹਿ। 21।
ਰਾਜ ਦੀਆ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੈ ਦਾਨ।
ਬਰਤੋ ਉਨ ਕਾ ਜਾਨ ਕੈ, ਅਪਨਾ ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨ। 22।
ਪ੍ਰਜਾ ਕਰੇ ਅਸੀਸ ਤੁਮ, ਈਸਵਰ ਹੋਇ ਪ੍ਰਸੰਨ।
ਰਾਜ ਤੇਜ ਦਿਨ ਦਿਨ ਬਢੇ, ਜਗ ਮੋ ਹੋ ਧੰਨ ਧੰਨ। 23।
ਜਸ ਸੋ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੈ, ਅਪਜਸ ਮ੍ਰਿਤੁ ਸਮਾਨ।
ਤਾਂ ਤੇ ਜਸ ਕੋ ਚਾਹੀਏ, ਨਿਸਚੇ ਐਸੇ ਜਾਨ। 24।
ਉਤਮ ਸਿਛਯਾ ਹੈ ਕਹੀ, ਹਿਤੂ ਅਪਨਾ ਜਾਨੁ।
ਸੁਨ ਕਰਿ ਹਿਰਦੈ ਧਾਰੀਐ, ਤੁਮਹੋ ਚਤਰ ਸੁਜਾਨ। 25।
ਬਾਂਛਤ ਹੈ ਤੁਮਰੋ ਭਲੋ, ਅਵਰ ਪ੍ਰੋਜਨ ਨਾਹਿਂ।
ਉਤਮ ਜਾਨਉ ਸੋ ਕਰਉ, ਹਮ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸਭ ਮਾਹਿ। 26।
ਰਾਜ ਤੇਜ ਕੀ ਬ੍ਰਿਧਤਾ, ਕਹੀ ਸੁ ਜੁਗਤਿ ਸੁਨਾਇ।
ਸੰਤ ਸਭੀ ਰੱਛਾ ਕਰੈਂ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਹਾਇ। 27।

(ਘ) ਸਬਦ

ਰਾਮਕਲੀ

ਅਬ ਮੋਹ ਸੁੰਨ ਮੰਡਲ ਘਰਿ ਪਾਇਆ
ਨਿਝਰ ਧਾਰ ਚੁਐ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ, ਸਤਿਗੁਰ ਅਮੀ ਪਿਲਾਇਆ
ਨਾਭਿ ਕਮਲ ਮੈਂ ਧਯਾਨ ਲਗਾਯਾ, ਸੁਰਤਿ ਸਉਂ ਕੀਯੋ ਉਚਾਰਾ
ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਬੇਧਿ ਕੰਠ ਤਾਲੂ ਭੇਦਯੋ, ਪਾਯੋ ਦਸਵਾਂ ਦੁਆਰਾ
ਤਹ ਜਗਮਗ ਜੋਤਿ ਮਹਾਂ ਉਜਯਾਰਾ, ਸੁੰਦ੍ਰ ਧੁਨਿ ਤਹਿੰ ਪਿਆਰੀ
ਗਗਨ ਮਧ ਬੰਸਰੀ ਬਾਜੈ, ਸਭ ਧੁਨਿ ਤੇ ਧੁਨਿ ਨਿਆਰੀ
ਸ਼ਬਦ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਬਹੁ ਉਪਜੈ, ਮਧੁਰ ਮਧੁਰ ਧੁਨਿ ਸੋਹੈ
ਕਰਤ ਨਿਵਾਸ ਜੋਗੀ ਜਨ ਤਾਂ ਮੋ, ਸੁੰਨੁ ਸਬਦ ਚਿਤ ਮੋਹੈ
ਬਾਜੇ ਸੰਖ ਘੰਟੇ ਬਹੁ ਬਾਜੇ, ਤਹ ਠਾਕਰੁ ਸੇਵਾ ਠਾਨੀ
ਅਪਨਾ ਆਪ ਠਾਕਰ ਤਹ ਦੇਖਿਆ, ਕੋਊ ਬੂਝਹਿ ਜੋਗੀ ਗਿਆਨੀ
ਆਤਮ ਸੁਖ ਅਨਹਦ ਧੁਨਿ ਮਾਤਾ, ਪਲਕ ਨ ਉਘਰਨ ਪਾਵੈ
ਅਹਿ ਨਿਸ ਮਗਨ ਰਹੈ ਯਾ ਸੁਖ ਮੈਂ, ਮੁਖ ਸੇ ਕਹਿਆ ਨ ਜਾਵੈ ।
ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਹੈ ਅਲਸਾਨੋ, ਸਦਾ ਰਹਤ ਮਤਵਾਰਾ
ਜਿਉਂ ਮਦਰਾ ਪੀਵੈ ਮਦ ਮਾਨੀ, ਸੂਝਤ ਨਹਿ ਬਿਵਹਾਰਾ
ਇਸਥਿਤ ਪ੍ਰਾਣ ਚਿਤ ਭਯੋ ਇਸਥਿਤ, ਕਤ ਆਵਹਿ ਕਤ ਜਾਈ
ਨਖ ਸਿਖ ਬੂਡ ਰਹਯੋ ਸੁਖ ਭੀਤਰ, ਯਾ ਸੁਖ ਸਮ ਕੋਊ ਨਾਹੀ
ਅਤਿ ਅਪਾਰ ਆਤਮ ਤੀਰਥ ਜੋ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਸਾ ਕੀਨਾ
ਨਿਕਸਨ ਬਹੁਰ ਨ ਚਾਹੈ ਵਾ ਸੋ, ਜਿਉ ਨਿਕਸਤ ਜਲ ਪਰਿਓ ਮੀਨਾ
ਬਾਲਕ ਜਿਉਂ ਸਭ ਕਰੈ ਚੇਸ਼ਟਾ, ਚਿਤ ਮੈਂ ਕਛੂ ਨ ਲਿਆਵੈ
ਸੰਤਰੇਣ ਇਹ ਖੇਲ ਕਠਨ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਸੁ ਪਾਵੈ । 1 ।

2

ਅਬ ਮੋਹਿ ਏਕਸ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਗੀ
ਅਹੰ ਰੋਗ ਮਿਟਿਓ ਜਬ ਮਨ ਤੇ, ਦੁਬਿਧਾ ਦੁਰਮਤਿ ਭਾਗੀ
ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਪੁੰਨ ਕ੍ਰਿਤ ਕੀਨੇ, ਸੋ ਅਬ ਆਗੇ ਆਇ
ਏਕ ਨਿਮਖ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ, ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਸੁਖ ਪਾਇ ।
ਮਿਟਯੋ ਆਪ ਤਾਪ ਤ੍ਰੈਇ ਨਾਸੇ, ਮਗਨ ਭਯੋ ਸੁਖ ਮਾਹੀ

ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਕੇ ਸੁਖ, ਵਾ ਸੁਖ ਕੀ ਪਰਛਾਂਹੀ,
ਪੀਯੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰ ਮਹਾਂ ਰਸ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੇ ਰਹਿਆ
ਏਕਾ ਏਕੀ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਿਆ, ਇਹ ਨਿਹਚਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਗਹਿਆ
ਜੋ ਕਾਹੂ ਰੰਚਕ ਮਨ ਆਨੀ, ਕੋਟਿਕ ਕਲਪ ਅਰਾਧੇ
ਸੰਤਰੇਣ ਗਤਿ ਸ਼ੰਕਰ ਜਾਨੀ, ਅਜਹੂੰ ਰਹਤ ਸਮਾਧੇ । 2 ।

3

ਅਬ ਮੋਹਿ ਮਨ ਕੀ ਤਪਤਿ ਬੁਝਾਨੀ
ਜਿਉਂ ਮੀਨਾ ਬਿਛਰਤ ਹੈ ਜਲ ਤੇ, ਬਹੁਰ ਮਿਲਤ ਹੈ ਪਾਨੀ
ਸੀਤਲ ਸ਼ਾਂਤ ਮਹਾਂ ਜਲ ਨਿਰਮਲ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀਨੋ ਵਾਸਾ
ਨਿਕਸਨਿ ਬਹੁਰ ਨ ਪਾਇ ਕਿਵ ਹੀ, ਭਈ ਗਲਤ ਜਿਹ ਆਸਾ
ਆਠੋ ਜਾਮ ਰਹਿਤ ਮਤਵਾਰਾ, ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਕੇ ਮਾਹੀ
ਬ੍ਰਹਿਮਾਦਿਕ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ ਕੇ ਸੁਖ, ਤਾਂ ਕੇ ਸਮਸਰ ਨਾਹੀ
ਜੋਊ ਮਗਨ ਹੋਤ ਯਾਂ ਸੁਖ ਮੈਂ, ਸੋਈ ਸੁਖ ਕੋ ਜਾਨੈ
ਬਿਨ ਗੁਰ ਗਮ ਕਾਹੂੰ ਕੀ ਨਾਹੀ, ਲਾਖ ਚਾਤੁਰੀ ਠਾਨੈ
ਸੁਖ ਮੈਂ ਸੋਵੈ ਸੁਖ ਮੈਂ ਜਾਗੈ, ਰਹਤ ਸਦਾ ਅਲਸਾਨਾ
ਇਹ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸੰਤਨ ਤੇ ਪਾਈ, ਸੰਤਰੇਣ ਮਨ ਮਾਨਾ । 3 ।

4

ਅਬ ਮੋਹਿ ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਗਤਿ ਪਾਈ
ਸਭ ਸੋਂ ਮਿਲੀ ਨਿਆਰੀ ਸਭ ਸੋਂ, ਛੂਟਤ ਨਹਿੰ ਛੁਟਕਾਈ
ਅਵਰ ਸਮਾਧਿ ਉਪਾਇ ਸਹਤ ਹੈ, ਛੂਟਨ ਲਾਗਨ ਯਾ ਮੈਂ
ਸੁਤਹ ਸਿਧ ਸਮਤਾ ਕਰਿ ਪੂਰਨ, ਏਕ ਬੋਧ ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ
ਸਭ ਮੈਂ ਆਤਮ ਰੂਪ ਪਛਾਨਿਆ, ਛੂਟਨ ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ
ਜੋ ਜਲਤਰੰਗ ਜਲ ਹੀ ਕੋ ਦੇਖਹਿ, ਕਹ ਆਵੈ ਕਹ ਜਾਵੈ
ਉਦਮ ਕਰੈ ਨਿਰਾਲਸ ਹੋ ਕਰ, ਯੁਧ ਆਦਿ ਕ੍ਰਿਤ ਧਾਰੈ
ਸੁਪਨ ਮਾਹਿ ਕ੍ਰਿਆ ਸਭ ਦੀਸੈ, ਅਕ੍ਰੈ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰੈ
ਜੋਊ ਜਾਨੇ ਸੋਊ ਜਾਨੈ, ਬਿਨ ਜਾਨੇ ਅਨਜਾਨੀ
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਗਮ ਤੇ ਪਾਈ, ਥਕਤ ਭਈ ਮਨ ਬਾਨੀ । 4 ।

5

ਬੇਗਮ ਪੁਰ ਮੋ ਬਾਸ ਹਮਾਰਾ
ਸਹਜੇ ਜਾਗਨ ਸਹਜੇ ਸੋਵਨ, ਸਹਜੇ ਹਮਰਾ ਸਭ ਬਿਵਹਾਰਾ
ਸ਼ੇਸ ਮਹੇਸ ਜਹ ਅੰਤ ਨ ਪਾਵਹਿ, ਗੁਰਕ੍ਰਿਪਾ ਸੋਈ ਨੈਨ ਨਿਹਾਰਾ
ਪਾਇਓ ਲਾਭ ਜਨਮ ਕੋ ਤਬਹੀ, ਅਹੰਮੇਵ ਤੇ ਭਯੋ ਨਿਆਰਾ
ਲਖਯੋ ਅਜ ਅਕ੍ਰੈ ਤਬਹੀ ਅਬਿਨਾਸੀ, ਜੋ ਸੰਤਹ ਮਿਲ ਤੱਤੂ ਬਿਚਾਰਾ

ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਭ ਹੀ ਕੋ ਇਹ ਮਤ, ਭਾਵ ਅਭਾਵ ਨਹੀਂ ਸੰਸਾਰਾ
ਕਵਨ ਬੰਧ ਮੁਕਤ ਕੋ ਕਹੀਏ, ਸਭ ਹੀ ਜਾਨਯੋ ਏਕ ਅਕਾਰਾ
ਕਾਂਕੋ ਗਹਉਂ ਤਜਉਂ ਕਹੁ ਕਾਂਕੋ, ਮਿਟਯੋ ਅਗਯਾਨ ਸਹਿਤ ਪਰਵਾਰਾ
ਜਤ ਦੇਖਉਂ ਤਤ ਸ਼ਾਂਤ ਬਿਗਸੈ, ਸਮਤਾ ਭਾਉ ਭਯੋ ਉਜਯਾਗਾ
ਸੰਤਰੇਣ ਅਬ ਭੈ ਭ੍ਰਮ ਭਾਗਾ, ਦੇਖਯੋ ਸਗਲੋ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰਾ । 5 ।

6

ਅਬ ਮੋਹਿ ਮਿਲਯੋ ਪਰਮ ਸਨੇਹੀ
ਇਕ ਰਸ ਰਹੇ ਨ ਬਿਛਰਹਿ ਕਬ ਹੀ, ਯੱਦਪਿ ਦੇਹ ਬਿਦੇਹੀ
ਜੋ ਜਾਗ੍ਰਤ ਸੋ ਸੁਪਨੇ ਦੀਸੈ, ਸਖੁਪਤਿ ਮੈਂ ਸੋਈ ਭਾਸੈ
ਗੁਣਾਤੀਤ ਗੁਣ ਮਾਹਿ ਬਿਰਾਜੈ, ਤੁਰੀਆ ਰੂਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੈ
ਸਭ ਘਟ ਮਾਹਿ ਨਿਆਰੋ ਮਿਲਯੋ, ਜਿਉਂ ਸਭ ਠੌਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ
ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਧਾਰ ਕਰਿ ਖੇਲੈ, ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਲਾਸਾ
ਜੋ ਜਨ ਕਾਂਚ ਮੰਦਰ ਮੈਂ ਬੈਠੇ, ਮਾਨ ਜਾਨਤ ਅਨਜਾਨੇ
ਜਬ ਤੇ ਸੂਝ ਪਰੀ ਘਟ ਭੀਤਰ, ਅਪਨਾ ਆਪ ਪਛਾਨੇ
ਨਾਮ ਰੂਪ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਭੁਲਾਨੀ, ਜਿਉਂ ਆਤਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਆਇਆ
ਆਦਿ ਅੰਤ ਮਧਿ ਹੈ ਏਕੋ, ਸਭ ਸੰਤਨ ਮਿਲਿ ਗਾਇਆ
ਅਤਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਮਿਲਯੋ ਸੁਖਦਾਈ, ਜਿਉਂ ਸਤਿਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ
ਬਿਨ ਆਪਾ ਮੋਹ ਅਵਰ ਨ ਭਾਸੈ, ਸੰਤਰੇਣ ਗਤਿ ਚੀਨੀ । 6 ।

7

ਸਾਧੋ ਹਰਿ ਸਿਮਰਨ ਕੋ ਦਾਉ ਬਨਾ ।
ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਮਿਲਯੋ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸੰਗਤ ਕਰੀਐ ਸਾਧ ਜਨਾ ।
ਐਸੇ ਸਾਧ ਅਮੋਲਕ ਰੇ ਨਰ, ਬਿਰਥਾ ਕਹਾਂ ਗਵਾਵਉ
ਗਇਆ ਸਵਾਸ ਬਹੁਰ ਨਹੀਂ ਆਵੈ, ਹਰਿ ਭਜਿ ਠਉਰ ਲਗਾਵਉ । 1 । ਰਹਾਉ
ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਸੇਵਾ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ, ਕਰਤੇ ਬਿਲਮ ਨ ਲਾਈਐ
ਹਾਥ ਜੋਰਿ ਠਾਂਢਾ ਰਹੁ ਸਨਮੁਖ, ਬਿਨ ਸਿਰ ਸੇਵ ਕਮਾਈਐ । 2 ।
ਦਰਸਨ ਤੇ ਸਭ ਪਾਪ ਜਾਹਿੰ ਭਜ, ਬੋਲਤ ਸ਼ਾਂਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੈ
ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਜਬ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਨੀ, ਮਹਾਂ ਤਿਮਰ ਭ੍ਰਮ ਨਾਸੈ । 3 ।
ਪਾਯੋ ਗਿਆਨ ਤਾਪ ਤ੍ਰੈ ਨਾਠੇ, ਅਨੰਦ ਭਯੋ ਮਨ ਮਾਂਹੀ
ਦੁਖ ਸੋ ਅਵਧ ਪਾਛੈ ਸੀ ਬੀਤੀ, ਅਬ ਸੁਖ ਕੀ ਸੀਮਾ ਨਾਹੀ । 4 ।
ਮਗਨ ਭਯੋ ਅਬ ਯਾ ਸੁਖ ਭੀਤਰ, ਜਾ ਸਮ ਅਵਰ ਨ ਕੋਈ
ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਰ ਤੀਰਥ ਜਬ ਪਰਸੇ, ਦੁਬਿਧਾ ਦੁਰਮਤਿ ਖੋਈ । 5 ।
ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਅਰ ਬੰਧ ਮੋਖ ਤੇ, ਸਭ ਤੇ ਭਈ ਖਲਾਸੀ
ਸਮਤਾ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਖੁਲੀ ਜਬ ਹੀ ਤੇ, ਸਭ ਦੇਖਯੋ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ । 6 ।

ਗ੍ਰਹਣ ਤਯਾਗ ਕੋ ਭਾਉ ਨ ਰਹਿਆ, ਮਿਟ ਗਯੋ ਆਵਣ ਜਾਣਾ
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ, ਪਾਯੋ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣਾ । 7 ।

8

ਰੰਗ ਲਾਗਉ ਹਰਿ ਕੇ ਦੁਆਰ ਗਏ
ਬੂਡਤ ਜਾਤ ਮਹਾਂ ਭਵਸਾਗਰ, ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਪਾਰ ਪਏ । 1 ।
ਏਕ ਪਾਂਵ ਸਨਮੁਖ ਜੋਊ ਆਵੈ, ਹਰਿ ਆਗੈ ਲੇਤ ਬੁਲਾਈ
ਪਕੜਿ ਭੁਜਾ ਅਪਨਾ ਕਰ ਲੀਨਾ, ਸਭ ਕੀ ਕਾਣ ਚੁਕਾਈ । 1 । ਰਹਾਉ
ਜੋ ਜਨ ਹੋਇ ਰਹਤ ਹੈ ਹਰਿ ਕਾ, ਸੁਖੀ ਫਿਰਤ ਜਗ ਮਾਹੀ ।
ਜਨਮ ਮ੍ਰਿਤ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਬਡੋ ਜਗ, ਸੋ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨਾਹੀ । 2 ।
ਸਦਾ ਰਹਉਂ ਸਨਮੁਖ ਹਉਂ ਠਾਂਢਾ, ਇਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੁਹਿ ਕੀਜੈ
ਨਿਸ ਦਿਨ ਵਰ ਮਾਂਗਉ ਹਉਂ ਏਹੀ, ਚਿਤ ਮੋ ਅਵਰ ਨ ਭੀਜੈ । 3 ।
ਭੁਗਤਿ ਮੁਕਤਿ ਕਾ ਦਾਤਾ ਰੇ ਨਰ, ਤੁਮ ਕਾਹੇ ਬਿਸਰਾਵਉ
ਖਬਰ ਲੇਤ ਹੈ ਸਾਸ ਸਾਸ ਕੀ, ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਸੁਖ ਪਾਵਉ । 4 ।
ਜੋ ਜਨ ਹਰਿ ਕਾ ਹਰਿ ਹੀ ਹੋਵਹਿ, ਯਾ ਮੈਂ ਸੰਸਾ ਨਾਹੀ
ਚੰਦਨ ਨਿਕਟ ਚੰਦਨ ਸਾ ਹੋਵਹਿ, ਸਮਝਿ ਦੇਖਿ ਮਨ ਮਾਹੀ । 41
ਸਗਲਿ ਤਿਆਗਿ ਸਰਨ ਗਹੁ ਹਰਿ ਕੀ, ਜੋ ਚਾਹਤ ਸੁਖ ਪਾਇਆ
ਸੰਤਰੇਣ ਸੰਤਨ ਤੇ ਜਾਨੀ, ਇਹ ਮਾਰਗ ਗੁਰਹਿ ਬਤਾਇਆ । 6 । 8

9

ਪਾਯੋ ਸਮੋ ਬਡੋ ਯਹ ਦਾਉ
ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਅਮੋਲਕ ਪਾਯੋ, ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲਬੇ ਕੋ ਧਰ ਮਨਿ ਚਾਉ । 1
ਅਉਸਰ ਬੀਤਿਓ ਬਹੁਰ ਨ ਆਵੈ, ਲਾਖ ਜਤਨ ਜਉ ਕਰਹਿ ਉਪਾਉ
ਕਰਿ ਅਰਦਾਸਿ ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਆਗੈ, ਬੂਡਤ ਹੌਂ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਉ ।1। ਰਹਾਉ
ਜਾਂ ਕਉ ਦਰਸ ਭਯੋ ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ, ਤਿਨ ਬਹੁਰਿ ਨ ਦੇਖਿਓ ਜਮ ਕੋ ਤਾਉ
ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਿ ਚਰਨ ਗਹਹੁ ਸੰਤਿਗੁਰ ਕੇ, ਤਯਾਗ ਮਾਨ ਛਲ ਕਪਟ ਦੁਰਾਉ । 2
ਤਾਂ ਕੋ ਤਰਤ ਬਾਰ ਕਛੁ ਨਾਹੀ, ਜਾਂ ਕੇ ਮਨ ਅੰਤਰਿ ਭਉ ਭਾਉ
ਆਧ ਦਾਮ ਲੀਏ ਨਿਸ ਦਿਨ ਫਿਰਤਾ, ਵਲਛਲ ਕਰਤ ਅਨੇਕ ਉਪਾਉ । 3
ਪਾਈ ਸ਼ਾਂਤਿ ਭ੍ਰਾਂਤਿ ਸਭ ਨਾਠੀ, ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕਤਹੂੰ ਗਈ ਬਿਲਾਇ
ਸਭ ਘਟ ਆਤਮ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿਆ, ਗੁਰ ਕੋ ਜਾਨਿਆ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਇ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਸਮਤਾ ਮਨ ਮਾਨਿਆ, ਸਤਿਗੁਰ ਮੋ ਪਰ ਕਰੀ ਸਹਾਇ । 4

10

ਅਬ ਮਨ ਸਹਜ ਦਸ਼ਾ ਹਮ ਭਾਈ
ਸਾਧਨ ਸਿਧ ਏਕ ਸਮ ਜਾਨਿਆ, ਭੇਦ ਨ ਰਹਿਆ ਰਾਈ । 1
ਜਾਗ੍ਰਤ ਜਾਗੈ ਸੁਪਨੇ ਸੋਵੈ, ਅਧਿਕ ਊਨ ਨਹੀਂ ਜਾਨੈ

ਜੋ ਕਿਛੁ ਕ੍ਰਿਆ ਸਹਜ ਬਨਿ ਆਵੈ, ਅਪਨਾ ਆਪ ਪਛਾਨੈ ।1। ਰਹਾਉ
ਸਤਗੁਨ ਰਜਗੁਨ ਤਮਗੁਨ ਕਹੀਏ, ਇਹ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਲਾਸਾ
ਕਾਂਕੋ ਤਜੇ ਗ੍ਰਹੈ ਕੋ ਕਾਂਕੋ, ਅਪਨਾ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ । 2
ਬੰਧ ਮੁਕਤ ਕੀ ਰਹੀ ਕਹਾਨੀ, ਜਬ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਦ ਬਤਾਇਆ
ਸੰਤਰੇਣ ਅਬ ਯਹ ਗਤਿ ਬੂਝੀ, ਨ ਕਹੂੰ ਗਯਾ ਨ ਆਇਆ । 4

11

ਦੁਰਲਭ ਬਡੋ ਜਗ ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ
ਦਰਸਨ ਤੇ ਸਭ ਪਾਪ ਜਾਂਹਿ ਭਜ, ਸੰਗਤ ਤੇ ਲਾਗੈ ਹਰਿ ਰੰਗ । 1
ਊਚ ਨੀਚ ਬਿਵਹਾਰ ਜੇਤਿਕ ਜਗ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਕਾਈ
ਮਾਨ ਲੀਓ ਸੁਖ ਆਪਨ ਮਨ ਮੈਂ, ਜਿਉਂ ਜਲ ਰਵਿ ਮ੍ਰਿਗ ਦ੍ਰਿਸਾਈ । 1
ਸਾਚਾ ਧਨ ਸੰਤਨ ਤੇ ਪਾਵੈ, ਅਵਰ ਠਵਰ ਮੈਂ ਨਾਹੀ
ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਭ ਭਾਖੇ, ਸੁਖ ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਨਾਹੀ । 2
ਜੌਊ ਸਰਨ ਗਹੇ ਸੰਤਨ ਕੀ, ਸੁਖ ਮੋ ਅਉਧ ਬਿਤਾਵੈ
ਈਹਾਂ ਸੁਖ ਆਗੈ ਸੁਖ ਭੁੰਚੈ, ਜਮ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਨ ਪਾਵੈ । 3
ਮੁਕਤਿ ਭੁਗਤਿ ਸੰਤਨ ਤੇ ਪਾਈਐ, ਸੰਤ ਸਭੀ ਕੇ ਦਾਤੇ
ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਹਿਤ ਚਿਤ ਸੌਂ ਮਿਲੀਐ, ਦੇਤੇ ਬਿਲਮ ਨ ਲਾਤੇ । 4
ਕੋਟਿ ਜਨਮ ਪੁੰਨ ਫਲ ਪਾਏ, ਜੋ ਸੰਤਹਿ ਸੰਗ ਪਾਇਆ
ਸੰਤਰੇਣ ਸੰਤਨ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਮੋਹਿ ਸਾਸ ਸਾਸ ਸੁਖ ਪਾਇਆ ।4। 11

12

ਸਤਿਗੁਰ ਮੋਹਿ ਅਚਰਜ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇਆ
ਥਾ ਕਛੁ ਅਵਰ ਅਵਰ ਕਰਿ ਮਾਨਿਆ, ਸਗਲੋ ਭਰਮ ਮਿਟਾਇਆ
ਨਾਮ ਰੂਪ ਤੇ ਰਹਤ ਸਦਾ ਜੋ, ਨਾਮ ਰੂਪ ਕਰਿ ਜਾਨਿਆ ।
ਏਕ ਜੁਗਤਿ ਸਤਿਗੁਰ ਜਬ ਦੀਨੀ, ਤਬ ਅਪਨਾ ਆਪ ਪਛਾਨਿਆ । ।1। ਰਹਾਉ
ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੀਟੀ ਆਦਿ ਜਹਾਂ ਲਗ, ਸਗਲੋ ਬ੍ਰਹਮ ਪਸਾਰਾ
ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕਰਿ ਖੇਲੈ, ਰੂਪ ਰੇਖ ਤੇ ਨਿਆਰਾ
ਜਿਉਂ ਨਟੂਆ ਸ੍ਵਾਂਗ ਧਾਰਿ ਆਵਤ, ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਰੂਪ ਬਨਾਏ
ਸਵਾਂਗ ਮਾਹਿ ਸ੍ਵਾਂਗੀ ਅੰਗਤ ਹੈ, ਬਿਨ ਜਾਨੇ ਕੋ ਪਾਏ
ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਭੇਦ ਨਾ ਪਾਏ, ਲਾਖ ਚਤੁਰਾਈ ਠਾਨੈ
ਸੰਤਰੇਣ ਯਹ ਰੀਤਿ ਸਨਾਤਨ, ਸੰਤਨ ਤੇ ਮਨ ਮਾਨੈ ।4। 12

13

ਅਬ ਮਨ ਸਹਜ ਦਸ਼ਾ ਮੈਂ ਝੂਲਿਓ
ਅਹੰਭਾਵ ਤੇ ਭਏ ਨਿਆਰੇ, ਚਿਤ ਚਿਤਵਨ ਸਭ ਭੂਲਿਓ
ਰਹਿਆ ਗਿਆਨ ਅਗਿਆਨ ਬੰਧ ਮੁਕਤ, ਏਕ ਰੂਪ ਕਰਿ ਜਾਨਾ

ਸ੍ਰੁਤਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸਭ ਏਕ ਬਖਾਨੈ, ਭੇਦ ਮਿਟਿਓ ਜੋਊ ਜਾਨਾ ।1। ਰਹਾਉ
ਬਾਦ ਬਿਬਾਦ ਮਿਟਯੋ ਮਨ ਤੇ ਸਭ, ਆਤਮ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਿਆ
ਸੀਤਲ ਚਿਤ ਸਮਤਾ ਕਰਿ ਪੂਰਨ, ਗਯਾਨ ਦੀਪ ਗੁਰ ਜਾਰਿਆ । 2
ਸੁਖ ਸਾਗਰ ਮੈਂ ਕੀਯੋ ਬਸੇਰਾ, ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਸਭ ਦੇਖਾ
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਨੀ, ਮਿਟ ਗਯੋ ਊਨ ਵਿਸੇਖਾ ।3। 13

14

ਬਿਲਾਵਲ

ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਰਸ ਮਾਹਿ ਅਘਾਨਾ
ਚਾਖਿਓ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਾਰ ਮਹਾਂ ਰਸ, ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤ੍ਰਿਪਤਾਨਾ
ਜਨਮ ਮਰਨ ਕਾ ਸੰਸਾ, ਚੂਕਾ, ਅਨਭਵ ਮਨ ਠਹਿਰਾਨਾ
ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੀਟੀ ਆਦਿ ਜਹਾਂ ਲੌਂ, ਸਭ ਆਤਮ ਕਰ ਜਾਨਾ ।1। ਰਹਾਉ
ਮਿਟਯੋ ਅਗਯਾਨ ਲਾਹਯੋ ਗੁਰ ਪਰਦਾ, ਤਉ ਮਨ ਸਹਜ ਸਮਾਨਾ
ਪਾਯੋ ਲਾਭ ਜਨਮ ਕੋ ਤਬਹੀ, ਜਉਂ ਆਤਮ ਸੋ ਮਨ ਮਾਨਾ । 2
ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਅਨੰਦ ਸਭ ਪੂਰਨ, ਪਾਯੋ ਪਦ ਨਿਰਬਾਨਾ
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਜੁਗਤਿ ਬਤਾਈ, ਮਿਟਯੋ ਆਵਨ ਜਾਨਾ । 3

15

ਅਬ ਹਮ ਭਏ ਅਲਮਸਤ ਦਿਵਾਨੇ
ਬਿਨ ਮਸਤੀ ਕਿਆ ਕੋਈ ਜਾਨੇ ।1। ਰਹਾਉ
ਬਿਨ ਗੋਵਿੰਦ ਅਵਰ ਨਹੀਂ ਜਾਨੈ, ਸੋ ਅਲਮਸਤ ਕਹਾਵੈ
ਛੂਛੇ ਮਦ ਕੀ ਮਸਤੀ ਛੂਛੀ, ਸੋ ਸੰਤਨ ਨਹੀਂ ਭਾਵੈ । 1
ਸਾਚਾ ਮਦ ਸੰਤਨ ਤੇ ਪੀਆ, ਉਤਰਸਿ ਕਬਹੂੰ ਨਾਹੀ
ਬਿਨ ਮਦ ਪੀਏ ਮਸਤ ਹਮੇਸ਼ਾ, ਜਿਉਂ ਮਸਤੀ ਮਦ ਮਾਹੀ । 2
ਜਾਂਕੇ ਮਸਤਕ ਹਾਥ ਧਰੇ ਗੁਰ ਸੋ ਇਹ ਮਸਤੀ ਪਾਵੈ
ਸੰਤਰੇਣ ਸਮਤਾ ਹੀ ਮਸਤੀ, ਸੋ ਸੰਤਨ ਮਨ ਭਾਵੈ ।3। 15

16

ਸਾਧੋ ! ਸੁਖ ਸੋ ਅਉਧ ਬਿਤਾਈਐ
ਜਾਂਤੇ ਗਗਨ ਗੁਫ਼ਾ ਘਰਿ ਪਾਈਐ । 1 । ਰਹਾਉ ।
ਪੀਵਹੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰ ਮਹਾਂਰਸ, ਧੁਨਿ ਸੋ ਸੁਰਤਿ ਲਗਾਈਐ
ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਨ ਭੂਲਹਿ ਕਬਹੂੰ, ਆਤਮ ਸਿਉ ਲਿਵ ਲਾਈਐ । 1 ।
ਸ਼ਾਂਤਿ ਸਰੋਵਰ ਬਾਸਾ ਕਰੀਏ, ਅਨੁਭਵ ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਈਐ
ਸੀਤਲ ਜਲ ਸਮਤਾ ਕਰਿ ਪੂਰਨ, ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ ਇਤ ਉਤ ਜਾਈਐ । 2 ।
ਸੁਖ ਦੁਖਾਦਿ ਦ੍ਵੰਦ ਹੈ ਜੇਤੇ, ਇਨ ਕੋ ਭਾਉ ਚੁਕਾਈਐ
ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਬਿਚਰਹੁ ਹ੍ਵੈ ਜਗ ਮੇਂ, ਸਹਿਜ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਈਐ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਅਪਨੇ ਊਪਰਿ, ਵਾਰਿ ਵਾਰਿ ਬਲਿ ਜਾਈਐ । 3 ।

17

ਸਾਧੋ ਅਬ ਸੁਖ ਸਿਉਂ ਅਉਧ ਬਿਹਾਨੀ
ਜਬ ਤੇ ਅਪਨਾ ਆਪ ਪਛਾਨਾ ਦੁਖ ਕੀ ਮਿਟੀ ਕਹਾਨੀ ।
ਸੁਖ ਸੋ ਜਾਗਨ ਸੁਖ ਸੋ ਸੋਵਨ, ਸੁਖ ਸੋਂ ਸਭ ਬਿਵਹਾਰਾ
ਸੁਪਨ ਮਾਹਿ ਕ੍ਰਿਆ ਜੋਊ ਭਾਸੈ, ਸਭ ਆਤਮ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਾ । 1 । ਰਹਾਉ।
ਜਾਗ੍ਰਤ ਸੁਪਨ ਸੁਖੋਪਤਿ ਤੁਰੀਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੇਦ ਨ ਰਾਈ
ਪੂਰਨ ਬੋਧ ਭਯਾ ਜਬ ਹੀ ਤੇ, ਸਤਿਗੁਰ ਜੁਗਤਿ ਬਤਾਈ । 2 ।
ਜਿਉਂ ਨਟੂਆ ਸ੍ਵਾਂਗ ਧਾਰ ਕਰਿ ਖੇਲਹਿ, ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਭੇਖ ਬਨਾਵੈ
ਸਵਾਂਗ ਮੈਂ ਸਵਾਂਗੀ ਅੰਗਿਤ, ਕੋਊ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਾਵੈ । 3 ।
ਜਾਂਕਉ ਅਪਨਾ ਅਪਨਾ ਭੂਲਾ, ਸੁਖੀ ਰਹੈ ਜਗ ਮਾਹੀ
ਸੰਤਰੇਣ ਸਭ ਆਤਮ ਪੂਰਨ, ਦੁਖ ਕਾਹੂੰ ਕਉ ਨਾਹੀ । 4 ।

18

ਅਬ ਮੋਰੀ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਅਨਹਦ ਮਝਾਰਿ
ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਕਿੰਗੁਰੀ ਬਾਜੈ, ਝਾਂਜਰ ਕੀ ਧੁਨਿ ਅਤਿ ਅਪਾਰ
ਗਗਨ ਮਧ ਬੰਸਰੀ ਬਾਜੈ, ਬਾਜਹਿ ਰੁਣਝੁਣਕਾਰ
ਕਰਤ ਨਿਵਾਸ ਜੋਗੀ ਜਨ ਤਾਂ ਮੈ, ਦੇਖਿਓ ਆਤਮ ਕੋ ਤੱਤਸਾਰ
ਨਿਰਵਿਕਲਪ ਸ਼ਾਂਤ ਗਤਿ ਭਾਸੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਰਸੈ ਨਿਝਰ ਧਾਰ ।
ਸਭ ਮੈਂ ਅਪਨਾ ਆਪ ਪਛਾਨਿਓ, ਮਿਟ ਗਯੋ ਦੁੰਦ ਬਾਦ ਅਹੰਕਾਰ
ਸੰਤਰੇਣ ਤੱਤ ਮਥਿ ਕਾਢਿਓ, ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਲਗ ਉਤਰਿਓ ਪਾਰ । 3 ।

19

ਸਾਧੋ ! ਇਹ ਅਉਸਰ ਹਾਥਿ ਨ ਆਵੈਗੋ
ਚਉਰਾਸੀ ਲਖ ਭ੍ਰਮਤੇ ਭ੍ਰਮਤੇ, ਮਾਨੁਖ ਦੇਹਿ ਕਬ ਪਾਵੈਗੋ । 1 । ਰਹਾਉ ।
ਐਸੋ ਜਨਮ ਅਮੋਲਕ ਰੇ ਨਰ, ਬਿਰਥਾ ਕਹਾਂ ਗਵਾਵੈਗੋ
ਆਪਾ ਮੱਧੇ ਆਪਾ ਖੋਜਹਿ, ਬਾਹੁੜਿ ਜੋਨਿ ਨ ਪਾਵੈਗੋ
ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਧ ਕੀ ਸੰਗਤਿ, ਭਉਜਲ਼ ਪਾਰ ਲੰਘਾਵੈਗੋ
ਸਹਜਜੋਗ ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਦੀਨੀ, ਆਤਮ ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਵੈਗੋ
ਦਸਵੈਂ ਦੁਆਰ ਕੁੰਜੀ ਜਬ ਦੀਨੀ, ਅਨਹਦ ਸੋਂ ਛਕਿ ਜਾਵੈਗੋ
ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਨ ਭੂਲੇ ਇਕ ਖਿਨ, ਰਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰ ਚੁਆਵੈਗੋ । 3 ।
ਅਨਹਦ ਧੁਨਿ ਆਤਮ ਸੁਖ ਸਮਤਾ, ਭੇਦ ਭਾਵ ਮਿਟ ਜਾਵੈਗੋ
ਸਹਿਜ ਸਮਾਧਿ ਨ ਛੂਟਹਿ ਕਿਵਹੀ, ਤਨਮਨ ਗਲਤ ਸਮਾਵੈਗੋ
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰਚਰਨਨ ਊਪਰਿ, ਵਾਰ ਵਾਰ ਬਲਿ ਜਾਵੈਗੋ ।

20

ਹਰਿਜਨ ਸ਼ਾਂਤ ਦਸਾ ਲੀਏ ਡੋਲੈ

ਸ੍ਰਵਨਨ ਗਿਆਨ ਨੇਤ੍ਰੀਂ ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ, ਮੁਖ ਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲੈ । 1 । ਰਹਾਉ ।
ਬਿਨ ਗੋਬਿੰਦ ਅਵਰਿ ਨਹੀਂ ਕੋਈ, ਐਸੇ ਬਚਨ ਬਖਾਨੇ
ਮਨ ਚਿਤ ਬੁਧਿ ਅਹੰਕਾਰ ਪੰਚਤੱਤ, ਸਭ ਆਤਮ ਕਰਿ ਜਾਨੇ । 1 ।
ਨਿਰਾਵਰਨ ਹੋ ਕਰਤ ਕ੍ਰਿਆ ਸਭ, ਕਰਮ ਦੋਖ ਨਹੀਂ ਲਾਗਹਿ
ਜਾਗਤ ਮਾਹਿ ਸੁਖੋਪਤਿ ਵਰਤੈ, ਤੁਰੀਆ ਮਹਿ ਜਨ ਜਾਗੈ । 2 ।
ਝੂਲਤ ਫਿਰਤ ਸਦਾ ਅਨਭੈ ਰਸ, ਸੁਖੀ ਰਹਤ ਜਗ ਮਾਹੀ
ਅਹੰਭਾਵ ਕੋ ਭਾਵ ਗਯੋ ਜਬ, ਭੈ ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਨਾਹੀ । 3 ।
ਖਿਨ ਖਿਨ ਆਤਮ ਸ਼ਾਂਤ ਪ੍ਰਕਾਸੈ, ਸਤਿਗੁਰ ਜੁਗਤਿ ਬਤਾਈ
ਸੰਤਰੇਣ ਸੰਤਨ ਨੇ ਜਾਨੀ, ਸਮਤਾ ਹੀ ਸੁਖਦਾਈ । 4 ।

21

ਸਾਧੋ ! ਇਹੁ ਆਤਮ ਜੋਗ ਕਮਾਈਐ ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੀਟੀ ਆਦਿ ਜਹਾਂ ਲਉ, ਬਿਨ ਆਤਮ ਨਹੀਂ ਪਾਈਅ । 1 ।
ਸਾਧਨ ਸਾਧ ਉਪਾਧਿ ਜੋਊ ਕਛੁ, ਏਕ ਰੂਪ ਦ੍ਰਿਸਟਾਈਐ ।
ਇਕ ਟਕ ਧਿਆਨ ਰਹੈ ਨਿਸ ਬਾਸਰ, ਅਨਭੈ ਮੋ ਛਕ ਜਾਈਐ । 2 ।
ਇਹ ਪ੍ਰਪੰਚ ਝੂਠ ਕੀ ਰਚਨਾ, ਮਨ ਕਾ ਸਗਲਿ ਪਸਾਰਾ ।
ਮਨ ਆਭਾਸ ਰੂਪ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ, ਨਿਰਵਪੁ ਸਭ ਵਪੁ ਧਾਰਾ । 3 ।
ਤੀਨੋ ਦੇਵ ਦੇਵ ਮੁਨਿ ਸਗਲੇ, ਸਭ ਮਨ ਰੂਪ ਨਿਹਾਰਾ ।
ਮਨ ਹੀ ਸ੍ਰੋਤਾ ਮਨ ਹੀ ਵਕਤਾ, ਆਤਮ ਸਭ ਤੇ ਨਿਆਰਾ । 4 ।
ਆਤਮ ਅਜ ਅਕ੍ਰੈ ਅਬਿਨਾਸੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਭੇਦ ਨ ਹੋਈ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਇਹੁ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ, ਸੰਸਾ ਰਹਿਆ ਨ ਕੋਈ । 5 ।

22

ਸਾਧੋ ! ਕੋਊ ਵਿਰਲਾ ਅਨਭਉ ਪਾਵੈ ।
ਭੇਦ ਭਾਵਨਾ ਜੋਊ ਤਿਆਗੈ, ਸੋ ਇਸ ਰਸ ਮੋ ਛਕ ਜਾਵੈ । 1 ।
ਜਾਂ ਕਉ ਇਹ ਰਸ ਮੀਠਾ ਲਾਗੈ, ਅਨਰਸ ਸਗਲਿ ਤਿਆਗੈ ।
ਇਕ ਪਲ ਰਹ ਨ ਸਕੈ ਇਸ ਰਸ ਬਿਨ, ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਨ ਲਾਗੈ । 2 ।
ਸ਼ੰਕਰ ਮਗਨ ਭਏ ਯਾ ਰਸ ਮੈਂ, ਚਾਹਹਿ ਦੇਵੀ ਦੇਵਾ ।
ਇਹ ਰਸ ਹਾਥ ਨ ਆਵਹਿ ਕਿਵ ਹੀ, ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ । 3 ।
ਇਹ ਰਸ ਬਡੇ ਪੁੰਨ ਤੇ ਪਾਈਐ, ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਬ ਹੋਵਹਿ ।
ਇਹ ਰਸ ਬਿਨ ਭਟਕਤ ਸਭ ਫ਼ਿਰਤੇ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਮੈਂ ਜਨ ਸੋਵਹਿ । 4 ।
ਆਠੋਂ ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਹੈਂ ਜੇਤੀ, ਯਾ ਸਮਾਨ ਕੋ ਨਾਹੀ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਸੰਤਨ ਰਸ ਆਇਆ, ਜੋ ਡੂਬੇ ਯਾ ਰਸ ਮਾਹੀ । 5 ।

23

ਸਾਧੋ ! ਗਿਆਨ ਅਗਨਿ ਘਟ ਜਾਗੀ ।
ਛਿਨ ਮਹਿੰ ਪਾਪ ਭਸਮ ਕਰ ਡਾਰੇ, ਦੁਬਿਧਾ ਦੁਰਮਤਿ ਭਾਗੀ । 1 ।
ਨਿਰਮਲ ਭਏ ਮੈਲ ਸਭ ਕਾਟੀ, ਆਤਮ ਕੇ ਰੰਗ ਰਸਿਆ ।
ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਅਡੋਲ ਸਦਾ ਹੈ, ਤਹਾਂ ਜਾਇ ਜਨ ਬਸਿਆ । 2 ।
ਕਰਤ ਨਿਵਾਸ ਸੰਤ ਸਭ ਤਾਂ ਮੈਂ, ਸ਼ਾਂਤਿ ਪੂੰਜੀ ਸਭ ਰਾਖਹਿ ।
ਆਸਣ ਬੈਸਣ ਸ਼ਾਂਤਿ ਮਾਹਿ ਤਿਹ, ਮੁਖ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੀ ਭਾਖਹਿ । 3 ।
ਸਮਤਾ ਚਿਤ ਰਿਦ ਹਿਮ ਸੀਤਲ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਗਨਿ ਨ ਜਾਗੈ ।
ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਰਤ ਸੀਤਲ ਹੋਇ ਜਾਵਹਿ, ਨਹੀਂ ਅਪਨਾ ਆਪ ਸਮਾਗੈ । 4 ।
ਅਗਨਿ ਮਹਿ ਜੋਊ ਕਛੁ ਪਰਹੈ, ਤਤ ਛਿਨ ਰੂਪ ਵਟਾਵੈ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਇਹ ਗਿਆਨ ਮਹਾਤਮ, ਬਡੇ ਪੁੰਨ ਕੋਊ ਪਾਵੈ । 5 ।

24

ਹਰਿ ਜਨ ਖੇਲਹਿ ਨਿਰਭੈ ਦੇਸ਼ ।
ਅਗਯਾਨ ਸ਼ਤ੍ਰ ਕੋ ਤਹਾਂ ਨ ਭੈ ਕਛੁ, ਜਾ ਮੈਂ ਸੰਤ ਕਰਤ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ । 1 ।
ਸ਼ਾਂਤ ਸ਼ਹਿਰ ਮੈਂ ਸੰਤ ਬਿਰਾਜੈਂ, ਇਤ ਉਤ ਕਤਹੂੰ ਨ ਧਾਵਹਿ ।
ਸੁਤਹਿ ਸਿਧ ਹੈ ਏਕ ਬੋਧ ਜੋ, ਵਾਹੀ ਮੋ ਛਕ ਜਾਵਹਿ । 2 ।
ਗਿਆਨ ਅਗਿਆਨ ਏਕ ਸਮ ਜਾਨਿਆ, ਭੇਦ ਭਾਵਨਾ ਤਿਆਗੀ ।
ਊਠਤ ਬੈਠਤ ਸੋਵਤ ਜਾਗਤ, ਸਹਜ ਸਦਾ ਲਿਵ ਲਾਗੀ । 3 ।
ਸਹਿਜ ਸਮਾਧਿ ਨ ਉਤਰੈ ਕਿਵਹੀ, ਪਹੁੰਚ ਨ ਸਾਕਹਿ ਕੋਈ ।
ਮਨ ਚਿਤ ਬੁਧਿ ਕੀ ਤਹਾਂ ਨ ਗਮਤਾ, ਬੇਦ ਕਹਤ ਹੈ ਸੋਈ । 4 ।
ਜਾਂ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਸ਼ਾਂਤ ਬਿਰਾਜੈ, ਸੋਈ ਸੁਖ ਕਉ ਜਾਨੈ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਖ ਪਾਵਹਿ, ਸੰਤਨ ਤੇ ਮਨ ਮਾਨੈ । 5 ।

25

ਸਾਧੋ ! ਆਤਮ ਜੋਗ ਕਮਾਈਐ ।
ਜਾਂ ਤੇ ਗਗਨ ਗੁਫਾ ਘਰਿ ਪਾਈਐ ।
ਮੱਧ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਮੱਜਨ ਕਰੀਐ, ਬ੍ਰਹਮ ਰੰਧਰ ਚਲਿ ਜਾਈਏ ।
ਆਤਮ ਨਿਸਚੈ ਅਨਹਦ ਪਰਚੈ, ਅਨਭਵ ਮੋ ਛਕ ਜਾਈਏ । 1 ।
ਕਾਂਸ਼ੀ ਗੰਗਾ ਘਟ ਮੋ ਪ੍ਰਗਟੀ, ਸ਼ਾਂਤ ਸਰੋਵਰ ਨ੍ਹਾਈਏ ।
ਆਠਹੂ ਜਾਮ ਰਹਤ ਮਤਵਾਰਾ, ਪਲਕ ਨ ਉਘਰਨ ਪਾਈਏ । 2 ।
ਪਾਂਚ ਪਚੀਸ ਤੀਨ ਗੁਣ ਮਾਯਾ, ਇਨ ਕੋ ਭਾਵ ਚੁਕਾਈਏ ।
ਭੇਦ ਭਾਵਨਾ ਮਨ ਤੇ ਬਿਸਰੀ, ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਈਏ । 3 ।
ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਧਿਆਨ ਧਾਰਣਾ, ਜਤ ਕਤ ਪਦਹਿ ਸਮਾਈਏ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਕਿਪਾ ਕੀਨੀ, ਇਕ ਨਿਮਖ ਨ ਉਤ ਇਤ ਜਾਈਏ । 4 ।

26

ਸਾਧੋ ! ਕਿਆ ਕਥੀਐ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ ।
ਨਹੀਂ ਤਹਾਂ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਕੀ ਗੰਮਤਾ, ਥਕਤ ਭਈ ਮਨ ਬਾਨੀ । 1 ।
ਜੋ ਕਛੁ ਕਹਨ ਸੁਣਨ ਮੈਂ ਆਵਹਿ, ਸੋ ਮਿਥਿਆ ਕਰਿ ਜਾਨਿਆ ।
ਮਨ ਚਿਤ ਬੁਧਿ ਤੇ ਪਰੇ ਜੋਊ ਪਦ, ਪਰਮ ਤੱਤ ਪਹਿਚਾਨਿਆ । 2 ।
ਨ ਕਿਛੁ ਚਿੰਤ ਨ ਚਿਤ ਕੋ ਕਾਰਜ, ਸੁਪਨਾ ਸਾ ਕਿਛੁ ਭਾਸੈ ।
ਅਗਿਆਨ ਨੀਂਦ ਕੋ ਸੁਪਨੋ ਇਹ ਜਗ, ਜਾਗ ਪਰੈ ਭ੍ਰਮ ਨਾਸੈ । 3 ।
ਕਵਨ ਬੰਧ, ਮੁਕਤ ਕੋ ਕਹੀਏ, ਦ੍ਵੈਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਨਹੀਂ ਆਵੈ ।
ਛਿਨ ਛਿਨ ਆਤਮ ਬੋਧ ਪ੍ਰਕਾਸੈ, ਸ਼ਾਂਤ ਮਾਹਿ ਛਕ ਜਾਵੈ । 4 ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੀਟੀ ਆਦਿ ਜਹਾਂ ਲਉ, ਭੇਦ ਨ ਰਹਿਆ ਰਾਈ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਸਮਤਾ ਮਨ ਮਾਨਿਆ, ਸਤਿਗੁਰ ਜੁਗਤਿ ਬਤਾਈ । 5 ।

27

ਹਰਿ ਜਨ ਬਸਹਿ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਸ ।
ਨਹੀਂ ਤਹਿ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਬੇਦ ਕੀ ਗਮਤਾ, ਤਾਂ ਮਹਿ ਸੰਤ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ।
ਸੁਖ ਦੁਖਾਦਿ ਦ੍ਵੰਦ ਹੈਂ ਜੇਤੇ, ਤਾਂ ਕੋ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਲਿਵ ਲੇਸ । 1 ।
ਨਿਰਾਕਾਰ ਆਕਾਰ ਕੀ ਨਿਆਈਂ, ਸਭ ਭੇਸਨ ਮੈਂ ਭੇਸ ।
ਤੀਨ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਪਰੇ ਬਿਰਾਜੈ, ਜਹਿਂ ਨਾਰਦ ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸ਼ਨ ਮਹੇਸ਼ । 2 ।
ਸਨਕਾਦਿਕ ਰਿਖਿ ਮੁਨਿ ਜਨ ਗਾਵੈ, ਥਕਤ ਭਏ ਸੰਕਰ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ੇਸ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਸੰਤਨ ਕੀ ਮਹਿਮਾ, ਵਾਰ ਵਾਰ ਮਨ ਕਰਤ ਆਦੇਸ਼ । 3 ।

28

ਹਰਿ ਜਨ ਤੁਰੀ ਅਵਸਥਾ ਝੂਲਹਿ ।
ਅਹੰਭਾਵ ਕੋ ਭਾਵ ਬਿਲਾਨਾ, ਤੀਨ ਅਵਸਥਾ ਭੂਲਹਿ । 1 ।
ਨਹੀਂ ਤਹਿਂ ਤਯਾਗ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਛੁ ਨਾਹੀ, ਮਿਟ ਗਯੋ ਰਾਗ ਵੈਰਾਗਾ ।
ਮਨ ਚਿਤ ਬੁਧਿ ਅਹੰਕਾਰ ਗਲਤ ਭਏ, ਸੁਪਨ ਨੀਂਦ ਤੇ ਜਾਗਾ ।
ਸਗਲੇ ਭਰਮ ਕਰਮ ਗੁਰ ਖੋਏ, ਗਯਾਨ ਭਯੋ ਉਜਯਾਰਾ ।
ਜਤ ਕਤ ਆਤਮ ਸ਼ਾਂਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੈ, ਅਪਨਾ ਆਪ ਨਿਹਾਰਾ ।
ਜੋ ਜਨ ਕਾਂਚ ਗ੍ਰਿਹੇ ਮੈਂ ਪੈਸੈ, ਅਪਨਾ ਆਪਿ ਪਛਾਨੈ ।
ਤੈਸੇ ਸੰਤ ਬਿਰਾਜੈ ਜਗ ਮਹਿਂ, ਦੁਤੀਆ ਭਾਉ ਨ ਮਾਨੈ । 2 ।
ਜਾ ਸਮ ਲਾਭ ਅਵਰ ਕੋ ਨਾਹੀ, ਸੋ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਪਾਇਆ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਸੰਤਨ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਪੂਰਨ ਦਿਸ਼ਟੀ ਆਇਆ । 3 ।

29

ਹਰਿ ਜਨ ਮਗਨ ਭਏ ਤਾਂ ਮਾਹੀ ।
ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਇੰਦ੍ਰਾਦਿਕ ਕੇ ਸੁਖ, ਜਾ ਸਮਸਰਿ ਕੋਊ ਨਾਹੀ ।
ਸਦਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਫਿਰੈ ਜਗ ਭੀਤਰਿ, ਸ਼ਾਂਤ ਦਸਾ ਲੀਏ ਬੋਲੈ ।
ਨਿਸ਼ ਦਿਨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਰਹੈ ਮਨ ਅੰਤਰਿ, ਇਤ ਉਤ ਕਤਹਿ ਨ ਡੋਲੈ । 1 । ਰਹਾਉ ।
ਸੋ ਚਲਨਾ ਸੋਊ ਪਰਦਖਨਾ ਜੋ ਬੋਲਨ ਸੋ ਗਿਆਨਾ ।
ਕ੍ਰਿਆ ਮਾਹਿ ਅਕ੍ਰਿ ਹੁਇ ਖੇਲੈ, ਜੋ ਪੇਖਨ ਸੋਊ ਧਿਆਨਾ । 2 ।
ਏਕ ਬੋਧ ਸਮਤਾ ਕਰਿ ਪੂਰਨ, ਸਹਜ ਦਸ਼ਾ ਮਨ ਭਾਈ ।
ਦੁਖ ਸੋ ਗ੍ਰਹਿਣ ਤਿਆਗ ਕਛੁ ਨਾਹੀ, ਸਤਿਗੁਰ ਜੁਗਤਿ ਬਤਾਈ । 3 ।
ਐਸੇ ਜਨ ਜਗ ਮਹਿੰ ਬਹੁ ਦੁਰਲਭ, ਜਾਂ ਕੇ ਦ੍ਵੈਤ ਨਾ ਪਈਐ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਤਿਨ ਕਾ ਸੰਗ ਪਾਵਤ, ਮਨ ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਲਹੀਐ । 4 ।

—0—

(੬) ਦੋਹਰੇ ਸਿਧਾਂਤ ਕੇ

'ਨਾਨਾ ਨਾਸਤਿ ਕਿੰਚਨਾ', ਵੇਦ ਕਹਤ ਪ੍ਰਮਾਨ।
ਨਾਸਤਿ ਵਿਦਤੋਂ ਭਾਵਿ ਕਰਿ, ਸ੍ਰੀ ਆਪ ਕਹਯੋ ਭਗਵਾਨ। 1।

ਆਤਮ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਆਦਿ ਮੱਧ ਅਰ ਅੰਤ।
ਅਨੁਭਵ ਜੁਗਤਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਕਰਿ, ਸਾਖ ਦੇਤ ਸਭ ਸੰਤ। 2।

ਚਿੰਤਾ ਚਾਹ ਬਿਸਾਰ ਕਰਿ, ਇਕ ਟਕ ਲਾਗੋ ਧਯਾਨ।
ਦ੍ਵੈਤ ਭਾਵਨਾ ਮਿਟ ਗਈ, ਮੁਨੀ ਕਹਤ ਵਿਗਿਆਨ। 3।

ਨਾ ਮੈਂ, ਨ ਇਹ ਜਗਤ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਹਚਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਇ।
ਉਠੈ ਨ ਕੋਈ ਬਾਸਨਾ, ਸੰਸਾ ਰਹਿਆ ਨ ਕੋਇ। 4।

ਇੱਛਾ ਹੀ ਤੇ ਪਸਰਿਆ, ਏਕੋਹੰ ਬਹੁਸਾਮਿ।
ਨਿਰਇੱਛਤ ਸੁਖ ਪਾਈਏ, ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਸੁਖ ਧਾਮ। 5।

ਇਛਾ ਤੇ ਸਭ ਬੰਧ ਹੈ, ਨਿਰਇੱਛਤ ਹੈ ਮੋਖ।
ਸੰਤਰੇਣ ਇਛਾ ਮਿਟੈ, ਆਵਹਿ ਜਬ ਸੰਤੋਖ। 6।

(ਚ) ਕਾਇਆ ਮਹਾਤਮ

ਕਾਇਆ ਕਾਂਸ਼ੀ ਪੁਰੀ ਹੈ, ਸ਼ਿਵ ਤਹ ਆਤਮ ਦੇਵ
ਅਦ੍ਵੈ ਤਾਰਕ ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਪਾਯੋ ਜਾਨਯੋ ਭੇਵ ।1।
ਕਾਇਆ ਪੁਰੀ ਦੁਆਰਕਾ, ਤਹਾਂ ਬਸਹਿ ਭਗਵਾਨ
ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਛਾਪਾ ਲਗਾ, ਪਾਯੋ ਪਦ ਨਿਰਬਾਨ ।2।
ਕਾਇਆ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਹੈ. ਪੌਢਹਿ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ
ਦੇਖਤ ਹੀ ਮਨ ਲਗ ਰਹਯੋ, ਪਾਯੋ ਪਰਮਾਨੰਦ ।3।
ਕਾਇਆ ਗੋਕੁਲ ਗਾਉਂ ਹੈ, ਤਹਾਂ ਬਸੈ ਨੰਦ ਲਾਲ
ਬ੍ਰਹਮ ਬ੍ਰਤ ਰਾਧੇ ਭਈ, ਖੇਲਹਿ ਰਾਸਿ ਗੁਪਾਲ ।4।
ਕਾਇਆ ਪੁਰੀ ਅਜੁਧਿਆ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮਚੰਦ੍ਰ ਤਾ ਮਾਂਹਿ
ਪਰਸਤ ਹੀ ਸਬ ਦੁਖ ਮਿਟਹਿ, ਮੁਕਤ ਭਈ ਛਿਨ ਮਾਹਿ ।5।
ਕਾਇਆ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਹੈ, ਜਲ ਮਹਿੰ ਆਤਮ ਸਾਰ
ਤਾਂ ਜਲ ਮੋ ਟੁਬਕੀ ਦਈ, ਦਿਖਯੋ ਵਾਰਾਪਾਰ ।6।
ਤੀਨ ਦੇਵ ਤੀਰਥ ਸਬੈ, ਘਟ ਮੋ ਪ੍ਰਗਟੇ ਆਇ
ਆਤਮ ਤੀਰਥ ਪਰਸਿਆ, ਸੰਸੇ ਗਏ ਬਿਲਾਇ ।7।
ਚਾਰ ਧਾਮ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਸਕਲ, ਭ੍ਰਮਤ ਫਿਰੈ ਕਈ ਵਾਰ
ਤਬ ਲਗ ਸ਼ਾਂਤ ਨ ਹੋਤ ਹੈ, ਜਬ ਲਗ ਨਹੀਂ ਬਿਚਾਰ ।8।
ਕਾਇਆ ਖੋਜਨ ਸਾਰ ਹੈ, ਵਿਰਲਾ ਬੂਝਹਿ ਕੋਇ
ਕਾਇਆ ਖੋਜਹਿ ਹਰਿ ਮਿਲੈ, ਹਰਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਹੀ ਹੋਇ ।9।
ਗੁਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਸੋ, ਅਰ ਪੁਨ ਕਰਹਿ ਬਿਚਾਰ
ਮੁਕਤਿ ਪੰਥ ਕੇ ਪੰਥ ਮੈਂ, ਕਾਇਆ ਖੋਜਨ ਸਾਰ ।10।
ਕੋ ਅਹੰ ਕੋ ਸੰਸਾਰ ਹੈ, ਇਹ ਖੋਜਨ ਕੇ ਰੂਪ
ਮਿਥਯਾ ਤਤਵਦੇਕ ਤੇ, ਲਖਿਯਤ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ।11।
ਗਲਤ ਭਏ ਮਨ ਤਨ ਸਕਲ, ਮਿਟ ਗਯੋ ਆਵਾਗਵਨ
ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੀਟੀ ਆਦਿ ਲੌਂ, ਜਾਨਯੋ ਅਪਨਾ ਭਵਨ ।12।
ਆਤਮ ਪੂਰਨ ਜਾਨਿਆ, ਸੰਸੇ ਗਏ ਬਿਲਾਇ
ਜੋਊ ਥੇ ਸੋਊ ਭਏ, ਅਬ ਕਿਛੁ ਕਹਯੋ ਨ ਜਾਇ ।13।
ਦੇਹੀ ਮੈਂ ਆਤਮ ਲਖਯੋ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦਿ
ਬਿਨ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਹੀਂ ਪਾਈਏ, ਜੋ ਪਦ ਸਭ ਕੀ ਆਦਿ ।14।
ਸੰਤਰੇਣ ਇਹ ਯਥਾ ਮਤਿ, ਕਹੀ ਸੁ ਜੁਗਤਿ ਸੁਨਾਇ
ਹਮ ਸੰਤਨ ਕੋ ਦਾਸਰੋ, ਮੋ ਪਰ ਕਰੀ ਸਹਾਇ ।15।

(ਛ) ਕਬਿੱਤ ਮਗਨ ਰਸ ਭੇਦ ਕੇ

ਕਬਿੱਤ

ਕਾਮੀ ਹੈ ਮਗਨ ਤੌ ਕਾਮਨੀ ਕੇ ਬਦਨ ਪਰ, ਧਨੀ ਹੈ ਮਗਨ ਵਹਿ ਦਾਮ ਹੀ ਕੋ ਗਨ ਹੈ ।
ਰਾਜਾ ਹੈ ਮਗਨ ਰਾਜ ਸਾਜ ਕੇ ਸਮਾਜ ਪਰ, ਰੰਕ ਹੈ ਮਗਨ ਸੇਰ ਚੂਨ ਕੀ ਲਗਨ ਹੈ ।
ਕੂੜਾ ਹੈ ਮਗਨ ਕੂੜ ਬਾਦ ਕੇ ਬਿਬਾਦ ਮਹਿ, ਸੂਮ ਹੈ ਮਗਨ ਰਣ ਝਾੜਤ ਖਗਨ ਹੈ ।
ਸੰਤ ਹੈਂ ਮਗਨ ਏਕ ਹਰਿ ਕੇ ਭਜਨ ਮਾਹਿ, ਕੋਊ ਕਾਹੂੰ ਮੈਂ ਮਗਨ ਕੋਈ ਕਾਹੂੰ ਮੈਂ ਮਗਨ ਹੈ । 1 ।

ਸੰਤ ਹੈਂ ਮਗਨ ਗੁਰਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਲੀਏ, ਅਉਰ ਹੈ ਮਗਨ ਸਭੀ ਮਨ ਕੀ ਲਗਨ ਮੈਂ ।
ਸੰਤਨ ਕੀ ਮਗਨਤਾਈ ਸ਼ਾਂਤ ਕੋ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਰੂਪ ,ਅਉਰ ਹੈ ਮਗਨ ਵੈ ਤੌ ਨਰਕ ਕੀ ਅਗਨਿ ਮੈਂ ।
ਸੰਤਨ ਕੀ ਮਗਨਤਾਈ ਮੋਖ ਹੂੰ ਕੋ ਸਿਧ ਕਰੇ, ਅਉਰ ਜੋਊ ਮਗਨ ਵੈ ਤੌ ਬੰਧ ਕਰੈ ਛਿਨ ਮੈਂ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਮਗਨਤਾ ਮੈਂ ਭੇਦ ਕਛੂ ਐਸੋ ਹੋਤ, ਜੈਸੇ ਕਛੂ ਭੇਦ ਹੋਤ ਰਾਤ ਅਰੁ ਦਿਨ ਮੈਂ । 2 ।

ਕਾਮ ਕੀ ਮਗਨਤਾਈ ਨਰਕ ਮੈਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰੈ, ਧਨੀ ਕੀ ਮਗਨਤਾਈ ਸਰਪ ਜੋਨਿ ਜਨ ਹੈ ।
ਰਾਜਾ ਜੋ ਮਗਨ ਸਭੀ ਝੂਠ ਕੇ ਸਮਾਜ ਮਾਹਿ, ਰੰਕ ਕੀ ਮਗਨਤਾਈ ਦਿਨ ਮੌਤ ਹੂੰਕੇ ਗਨ ਹੈ ।
ਕੂੜੇ ਕੀ ਮਗਨਤਾਈ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਖੋਵੇ, ਸੂਰਤਨ ਤਿਆਗੈ ਏਕ ਵਿਖੈ ਕੀ ਲਗਨ ਹੈ ।
ਔਰ ਜੋਊ ਮਗਨ ਸੋਊ ਝੂਠ ਮਾਹਿ ਮਗਨ ਹੋਤ, ਸਚ ਮੈਂ ਮਗਨ ਏਕ ਸੰਤ ਹੀ ਮਗਨ ਹੈ । 3 ।

ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਸਤ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਤ, ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੀ ਬ੍ਰਿਤਿ ਬ੍ਰਹਮ ਬਨ ਹੈ ।
ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਵਿਖੇ ਬੁਧਿ ਹੂੰ ਨ ਰਹੇ, ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਗੁਨ ਗਨ ਹੈ ।
ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੀ ਦ੍ਵੈਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਦੂਰ ਭਈ, ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਵਤਨ ਹੈ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਮਗਨ ਸੋਊ ਜਾਂ ਕੋ ਹੈ ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਅਉਰ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ । 4 ।

ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਕੋ ਬਿਚਾਰ ਹੋਤ, ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਗਜਾਨ ਏਕ ਧਨ ਹੈ ।
ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਆਤਮ ਸੁਖ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਤ, ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜੁ ਨਿਸਚੈ ਅਨਿੰਦ ਘਨ ਹੈ ।
ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਚਪਲਤਾ ਹੂੰ ਦੂਰ ਭਈ. ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਇੰਦ੍ਰਯ ਦਮਨ ਹੈ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਮਗਨ ਸੋਊ ਜਾਂ ਕੇ ਹੈ ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਅਉਰ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ । 5 ।

ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਅਹੰਭਾਵ ਦੂਰ ਭਯੋ. ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਵਸੀਕਾਰ ਮਨ ਹੈ ।
ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਇਛਾ ਸਭ ਦੂਰ ਭਈ. ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੋ ਭਾਸਤ ਨ ਅੰਨ ਹੈ ।
ਸੋਈ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਸ਼ਾਂਤਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਤ, ਸੋਈ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੋ ਗ਼ਲਤ ਮਨ ਤਨ ਹੈ ।
ਸੰਤਰੇਣ ਮਗਨ ਸੋਈ ਜਾਂਕੇ ਹੈ ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਅਵਰ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ । 6 ।

ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਿਸੇ ਆਤਮ ਪਰ ਜੀਤ ਪਾਈ, ਸੋਈ ਹੈ ਸੂਰਾ ਜੋ ਦ੍ਵੈਤ ਸ਼ਤ੍ਰੂ ਹਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਿਸੈ ਕਾਮ ਦਲ ਜੀਤ ਲੀਓ, ਸੋਈ ਹੈ ਮਗਨ ਜਿਸੇ ਜੀਤਬੇ ਕੋ ਪ੍ਰਨ ਹੈ।
ਸੋਈ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਜਗਤ ਭਾਸ ਲੀਨ ਭਈ, ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੋ ਭਾਸਤ ਨ ਤਨ ਹੈ।
ਸੰਤਰੇਣ ਮਗਨ ਸੋਊ ਜਾਂਕੇ ਹੈ ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਅਵਰ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ। 7।

ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕੋ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲੈ, ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਹਰਿ ਜਸ ਹੀ ਸ੍ਰਵਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੀ ਬੁਧਿ ਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਤ, ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੋ ਆਤਮ ਮਗਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਦ੍ਵੰਦ ਬਾਦ ਦੂਰ ਭਯੋ, ਸੋਈ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੋ ਮਨ ਹੀ ਅਮਨ ਹੈ।
ਸੰਤਰੇਣ ਮਗਨ ਸੋਈ ਜਾਂਕੇ ਹੈ ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਔਰ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ। 8।

ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜੋਊ ਆਤਮ ਮੇ ਲੀਨ ਭਯੋ, ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਸੰਤ ਬੇਦ ਭਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਆਤਮ ਬਿਚਾਰ ਸਦਾ, ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਗੁਨ ਹੂੰ ਅਗਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਆਤਮ ਸਮਾਧਿ ਲਾਗੈ, ਸੋਈ ਹੋਤ ਮਗਨ ਵੈ ਤੋ ਭੂਖਨ ਅਵਨਿ ਹੈ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਮਗਨ ਸੋਈ ਜਾਂਕੇ ਹੈ ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਅਵਰ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ। 9।

ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜੋਊ ਸਾਰ ਹਸ ਤ੍ਰਿਪਤ ਭਯੋ, ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੂੰ ਅਨਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਲੋਭਲਹਰ ਛੀਨ ਭਈ, ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂ ਪਰ ਸੰਤ ਹੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਸੰਸੇ ਸਭ ਦੂਰ ਭਏ, ਚਿਤ ਮੋ ਹੁਲਾਸ ਔਰ ਸੁਖ ਕੋ ਸਦਨ ਹੈ।
ਸੰਤਰੇਣ ਮਗਨ ਸੋਈ ਜਾਂਕੈ ਹੈ ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਅਵਟ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ। 10।

ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋਤ, ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੋ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀ ਲਗਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਿਲਾਇ ਜਾਤ, ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਰਿਦੈ ਧਯਾਨ ਕੋ ਧਰਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਪਾਸ ਸਭੀ ਭਸਮ ਹੋਤ, ਰਿਦੈ ਮੋ ਨਿਵਾਸ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਕੀ ਅਗਨਿ ਹੈ।
ਸੰਤਰੇਣ ਮਗਨ ਸੋਊ ਜਾਂਕੇ ਹੈ ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਅਵਰ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ। 11।

ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਤੀਨ ਗੁਨ ਗਲਤ ਭਏ, ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਆਸ੍ਰਮ ਨ ਬਰਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਸਹਜ ਦਸ਼ਾ ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ, ਰਿਦੈ ਮੋ ਨਿਵਾਸ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਭਈ, ਜੋਈ ਹੋਤ ਮਗਨ ਸੋਈ ਅਸਰਨ ਸਰਨ ਹੈ।
ਸੰਤਰੇਣ ਮਗਨ ਸੋਈ ਜਾਂਕੇ ਹੈ ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਅਵਰ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ। 12।

ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਦੂਸਰੀ ਨ ਬਾਤ ਕੋਈ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਬਿਨਾ ਬਾਤ ਹੀ ਕਠਿਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੀ ਆਤਮ ਸੋ ਅਹੰਪ੍ਰਤੈ, ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਮੈਂ ਮਜਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਚਿਤ ਮੈਂ ਹੁਲਾਸ ਸਦਾ, ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਤਿਆਗ ਨ ਗ੍ਰਹਿਨ ਹੈ।
ਸੰਤਰੇਣ ਮਗਨ ਸੋਊ ਜਾਂਕੇ ਹੈ ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਅਵਰ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ। 13।

ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੈ ਸਾਧਨਾ ਨ ਸਿੱਧ ਕੋਊ, ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਮੋਖ ਨ ਬੰਧਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਛੇਦ ਭੇਦ ਦੂਰ ਭਯੋ, ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਸਦਾ ਗੁਰ ਕੋ ਦਰਸੰਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਅੰਤਰ ਸ਼ਾਂਤ ਸਦਾ, ਚਿਤ ਮੇਂ ਨ ਛੋਭ ਅਉ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੂੰ ਬਦਨ ਹੈ।
ਮਗਨ ਸੋਊ ਜਾਂਕੇ ਹੈ ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਅਵਰ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ। 14।

ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜੋਊ ਆਸਾ ਤੇ ਨਿਰਾਸ ਭਯੋ, ਸੋਊ ਹੈ ਮਗਨ ਜਿਸ ਜਾਰਤ ਨ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੋ ਗੁਰ ਸੋ ਪ੍ਰਤੀਤ ਭਈ, ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜੋਊ ਆਪਕੋ ਦਰਸੰਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੋ ਆਤਮ ਕੋ ਲਾਭ ਭਯੋ, ਆਤਮਾ ਹੀ ਜਾਂਕੋ ਸਭ ਅਸਨ ਅਉ ਬਸਨ ਹੈ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਮਗਨ ਸੋਊ ਜਾਂਕਉ ਹੈ ਈਜ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਅਵਰ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ। 15।

ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਔ ਜਾਂਕੇ ਹੈ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧਿ, ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਤਾਂ ਕੋ ਜਨਮ ਨ ਮਰਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੀ ਦੁਰਮਤਿ ਸਭ ਦੂਰ ਭਈ, ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜੋਊ ਵਿਖੈ ਕੋ ਦਲਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੋਤ ਮਗਨ ਜਾਂਕੇ ਆਤਮ ਹੂੰ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਭਈ, ਦੇਖਤ ਸਰੂਪ ਸਭ ਅਪਨੋ ਭਵਨ ਹੈ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਮਗਨ ਸੋਊ ਜਾਂ ਪਰ ਹੈ ਈਸ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਸੰਤਨ ਬਿਨ ਮਗਨ ਅਵਰ ਦੂਸਰੋ ਕਵਨ ਹੈ। 16।

(ਜ) ਰੇਖ਼ਤੇ

ਬੰਦੇ ! ਕਰ ਬੰਦਗੀ ਇਖ਼ਤਯਾਰ
ਬੇ ਬੰਦਗੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਗੀ ਕਿਉਂ ਹੂਜੀਐ ਗ਼ੁਨਹਗ਼ਾਰ
ਦੁਨੀਆਂ ਮਕਾਂ ਇਹ ਕੂਚ ਕਾ, ਕਰ ਗਏ ਲਾਖ ਹਜ਼ਾਰ
ਏਕ ਦਮ ਬੁਨਿਆਦ ਪਰ, ਕਿਆ ਕੀਜੀਏ ਏਤਬਾਰ
ਇਸ ਨੀਂਦ ਗਫਲਤ ਸੇ ਕਬੀ, ਤੁਮ ਹੂਜੀਓ ਬੇਦਾਰ
ਬਾ ਬੰਦਗੀ ਖੁਸ਼ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਈਹਾਂ ਬੰਦਗੀ ਦਰਕਾਰ
ਬੰਦਗੀ ਤੁਮ ਹਮ ਬਤਾਵੈਂ, ਖੁਦੀ ਕੋ ਬਗੁਜ਼ਾਰ
ਖ਼ੁਦੀ ਰਫਤ ਖ਼ੁਦਾਇ ਬਾਕੀ, ਹਰਫ ਹੈ ਤਕਰਾਰ
ਦਿਲ ਕੇ ਬਗੀਚੇ ਬੈਠ ਕਰਿ, ਯਹ ਦੇਖੀਏ ਗ਼ੁਲਜ਼ਾਰ
ਗਉਰ ਕਰ ਟੁਕ ਬੂਝ ਤੂ, ਯਹ ਮਸਤ ਦਰੋ ਦੀਵਾਰ
ਸੈਰ ਕਰ ਇਸ ਚਮਨ ਕਾ, ਕਿਆ ਖੂਬ ਅਜਬ ਬਹਾਰ
ਜਿਨ ਕੀ ਬਿਨਾਈ ਪਾਕ ਹੈ, ਤਿਨੌਂ ਹਰ ਤਰਫ਼ ਦੀਦਾਰ
ਸੰਤਰੇਣ ਮੁਸ਼ਤਿ ਖਾਕ ਮੋ, ਕਿਆ ਅਜਤ਼ ਹੈ ਇਸਰਾਰ ।1।

ਤਿਨਕੋ ਸਰਾ ਪਾ ਨੂਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਦੀਦ ਕਾਮਲ ਸੇ ਲਦੀ
ਈਹਾਂ ਗ਼ੈਰ ਹਰਗਿਜ਼ ਕੁਛ ਨਹੀਂ, ਯਹ ਬਾਤ ਅਜਬ ਸਮਝੀ ਗਈ
ਮਨਸੂਰ ਨੇ ਭੀ ਤਬ ਕਹਾ, ਜਬ ਦੂਸਰਾ ਨਹੀਂ ਜਾਨਿਆ
ਬਿਲਾ ਮੀਮ ਪੈਕੰਬਰ ਕਹਾਂ, ਨਹੀਂ ਗ਼ੈਰ ਦਿਲ ਮੋ ਆਨਿਆ
ਆਰਫ ਸਭੀ ਨੇ ਯੋਂ ਕਹਾ, ਉਨ ਦਿਲ ਬ ਜਾਂ ਸੇ ਜਾਨ ਕਰ
ਜਿਨੋਂ ਖੁਦ ਖ਼ੁਦਾ ਕੋ ਜਾਨਿਆ, ਰਹਤੇ ਵਹੀ ਇਕ ਆਨ ਪਰ
ਇਸ ਖ਼ੁਦੀ ਸੇ ਗੁਜ਼ਰਨਾ, ਯਹ ਕਾਮ ਹਰ ਕਸ ਕਾ ਨਹੀਂ
ਟੁਕ ਬਾਤ ਦਿਲ ਮੋ ਸਮਝੀਓ, ਸਰਫਾ ਈਹਾਂ ਸਰ ਕਾ ਨਹੀਂ
ਜਿਸ ਆਪ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨਿਆ, ਉਸੇ ਕਾਮ ਅਪਨਾ ਸਭ ਕੀਆ
ਬਾਤ ਯਹ ਸਮਝੇ ਬਿਨਾ, ਜਗ ਮੋਂ ਜੀਆ ਤੋ ਕਿਆ ਜੀਆ
ਜਬ ਮਿਹਰ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੇ ਕਰੀ, ਤਬ ਹਰ ਤਰਫ ਕਾਮਲ ਸੂਝਿਆ
ਸੰਤਰੇਣ ਨੁਕਤਾ ਤਬ ਹੂਆ, ਜਿਸ ਬੂਝਿਆ ਤਿਸ ਬੂਝਿਆ ।2।

ਚਲਨਾ ਮੁਲਖ ਸੇ ਹੈ ਸਹੀ, ਈਹਾਂ ਕੋਊ ਰਹਤਾ ਨਹੀਂ
ਬਾਤ ਯਹ ਤਹਿਕੀਕ ਹੈ, ਦਿਲ ਸੇ ਕੋਊ ਕਹਤਾ ਨਹੀਂ,
ਫਿਕਰ ਕਰ ਇਸ ਦਉਰ ਮੇਂ, ਕੁਛ ਕਾਮ ਕੀਆ ਚਾਹੀਏ

ਪੂਛਾ ਹਾਦੀ ਸੇ ਅਬੇ ਅਕਬਤ ਬਖ਼ੈਰ ਸੋਂ ਜਾਈਏ
ਖਿਜਮਤ ਕਰੋ ਤੁਮ ਉਨ੍ਹੀ ਕੀ, ਸ਼ਬ ਰੋਜ਼ ਕੀ ਯਹ ਤੁਮ ਜਾਨੀਓ
ਹਰਫ ਤੁਝ ਕੋ ਜੋ ਕਹੈਂ, ਤਹਿਕੀਕ ਯੌਂ ਹੀ ਮਾਨੀਓ ।
ਤਬ ਮਿਹਰ ਤੇਰੇ ਪਰ ਕਰੇਂ, ਵਾਕਫ ਕਰੇ ਇਸਰਾਰ ਕਾ
ਦਿਲ ਸੇ ਬਾਗਜ਼ਾਰ ਤੂੰ, ਖਾਵੰਦ ਤੁਹੀ ਦੀਦਾਰ ਕਾ
ਮੁਰਸ਼ਦ ਜਿਸੇ ਫੁਰਮਾਯਾ, ਉਸੇ ਖੁਦ ਖੁਦਾ ਜਾਨਿਆ ।
ਗਾਫਲ ਨਹੀਂ ਵਹ ਏਕ ਦਮ, ਜੁ ਖ਼ਾਬ ਸੇ ਬੇਦਾਰ ਹੈ
ਉਹਾਂ ਹਰਫ ਦੂਈ ਕਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਦੂਈ ਸੇ ਬਿਜ਼ਾਰ ਹੈ
ਨਹੀਂ ਗੈਰ ਕੌ ਪਹਿਚਾਨ ਤੇ, ਬੀਨਾਈ ਜਿਨ ਕੀ ਪਾਕ ਹੈ
ਗੌਰ ਕਰਕੇ ਦੇਖੀਏ, ਆਖਰ ਸਭੀ ਕਿਛ ਖ਼ਾਕ ਹੈ
ਹਰਦਮ ਨਗਾਰਾ ਕੂਚ ਕਾ, ਸੁਨਤੇ ਨਹੀਂ ਇਹ ਜਾਨ ਕਰ
ਇਸ ਬਦਨ ਕਾ ਇਤਬਾਰ ਕਿਆ, ਰਹਤਾ ਨਹੀਂ ਇਕ ਆਨ ਪਰ
ਬੀਚ ਇਸ ਕੇ ਹੱਕ ਹੈ, ਬਿਲਾ ਸ਼ੱਕ ਇਸੇ ਪਹਿਚਾਨੀਓ
ਜਬ ਦੇਖ ਲੀਆ ਦੀਦ ਸੋ, ਤਬ ਦਿਲ ਬ ਜਾਂ ਸੋ ਮਾਨੀਓ
ਤਬ ਨੂਰ ਦੇਖਾ ਹਰ ਤਰਫ, ਜਬ ਨਜ਼ਰ ਕਾਮਿਲ ਨੇ ਦਈ
ਗ਼ੈਰ ਕਾ ਕਿਆ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਦਿਲ ਸੇ ਜਬੈ ਦੂਈ ਗਈ
ਕਾਮ ਅਪਨਾ ਤਬ ਹੂਆ, ਇਸ ਖ਼ੁਦੀ ਸੇ ਗੁਜ਼ਰਾ ਜਬੈ
ਸੰਤਰੇਣ ਜਿਸਮ ਕ ਖ਼ਾਕ ਸੇ, ਕੁਛ ਕਾਮ ਤੂ ਕਰ ਲੇ ਅਬੈ । 4 ।

ਇਸ ਨੀਂਦ ਕੀ ਗਫਲਤ ਕੀ ਤੁਮ੍ਹੇ ਇਸ ਖ਼ਾਬ ਤੇ ਬੇਦਾਰ ਹੋ
ਇਸ ਬਾਤ ਕੋ ਟੁਕ ਸਮਝੀਓ, ਆਗੂਤ ਮੈ ਮੁਖਤਾਰ ਹੋ
ਚਸ਼ਮ ਅਪਨੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕਰਿ, ਯਹ ਦੇਖ ਕਿਆ ਇਸਰਾਰ ਹੈ
ਅਉਰ ਕਾਮ ਈਹਾਂ ਕਛੂ ਨਹੀਂ, ਇਕ ਦੀਦ ਹੀ ਦਰਕਾਰ ਹੈ
ਯਹ ਦੀਦ ਕਾਮਲ ਸੇ ਮਿਲੇ, ਜਬ ਜੀਉ ਆਪ ਦੀਜੀਏ
ਯਹ ਕਾਮ ਹਰ ਯਕ ਕਾ ਨਹੀਂ, ਸਿਰ ਦੇ ਮਜ਼ਾ ਯਹ ਲੀਜੀਏ
ਇਸ ਮਜ਼ੇ ਕੀ ਬਾਤ ਕੋ, ਕਾਮਲ ਸਿਉਂ ਪੂਛਾ ਚਾਹੀਏ
ਜੋ ਕਹੇ ਸੋਈ ਕੀਜੀਏ, ਨਹੀਂ ਗ਼ੈਰ ਦਿਲ ਮੋਂ ਲਿਆਈਏ
ਉਨਕਾ ਕਹਾ ਦਿਲ ਸੇ ਲੀਆ, ਤਬ ਆਪ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨਿਆ
ਨੁਕਤਾ ਇਹੀ ਤਹਿਕੀਕ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਔਰ ਦਿਲ ਸੇ ਮਾਨਿਆ
ਤਬ ਮਸਤ ਹੂਆ ਹਾਲ ਸੋਂ, ਦਿਲ ਸੇ ਜਬੈ ਦੂਈ ਗਈ
ਸੰਤਰੇਣ ਉਸੇ ਪਹਿਚਾਨਿਆ ਜਬ ਆਪ ਕੋ ਕੀਆ ਸਹੀ । 5 ।

ਜਿਨੇ ਆਪਕੋ ਪਹਿਚਾਨਿਆ, ਨਹੀਂ ਗ਼ੈਰ ਦਿਲ ਮੋ ਆਨਿਆ
ਤਹਿਕੀਕ ਯਹ ਵਹੀ ਮਾਨਿਆ, ਤਿਨੋ ਹਰ ਤਰਫ ਸਜਦਾ ਕੀਆ
ਜਿਨੇ ਦੇਖ ਲੀਆ ਆਪ ਕੋ, ਸਜਦਾ ਕੀਆ ਹਰ ਯਾਕ ਕੋ
ਹਰ ਤਰਫ ਦੇਖਾ ਪਾਕ ਕੋ, ਯਹ ਹਰਫ ਕਾਮਿਲ ਸੇ ਲੀਆ
ਤਹਿਕੀਕ ਕੀਆ ਯਹ ਹਰਫ, ਦੀਦਾਰ ਹੂਆ ਹਰ ਤਰਫ

ਸੀਤਲ ਹੂਆ ਜਿਉਂ ਬਰਫ਼ ਜਬ ਸਮਝ ਦੇਖਾ ਬਾਤ ਕੋ
ਜ਼ਾਹਰ ਸਭੀ ਬਾਤਾਂ ਕਰੈਂ, ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਸਿਰ ਪਰਿ ਧਰੈ
ਵਹ ਖੁਸ਼ੀ ਰਹਤੇ ਹਰ ਤਰਹ ਜੋ ਦੇਖਤੇ ਇਕ ਜ਼ਾਤ ਕੋ।
ਵਾਕਿਫ ਹੂਆ ਇਸਰਾਰ ਕਾ, ਦੇਖੇ ਮਜ਼ਾ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਕਾ
ਯਹ ਵਕਤ ਖ਼ੂਬ ਬਹਾਰ ਕਾ ਇਸ ਦੁਈ ਕੋ ਨਹੀਂ ਜਾਨੀਏ
ਦਿਲ ਮੋਂ ਸਭੀ ਕੁਛ ਪਾਇਆ, ਮੁਰਸ਼ਦ ਜਿਸੇ ਬਤਲਾਇਆ
ਯਹ ਖ਼ੂਬ ਨੁਕਤਾ ਆਇਆ, ਨਹੀਂ ਔਰ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨੀਏ
ਉਸੇ ਹਰ ਤਰਫ ਸੋ ਨੂਰ ਹੈ, ਦੇਖਾ ਜਿਸੇ ਮਾਮੂਰ ਹੈ
ਈਹਾਂ ਬਾਤ ਯਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਯਹ ਬਾਤ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੇ ਕਹੀ
ਬਾਤ ਯਹ ਤਹਿਕੀਕ ਹੈ, ਹਰ ਬਾਤ ਸੇ ਬਾਰੀਕ ਹੈ
ਨੁਕਤਾ ਯਹੀ ਤਹਿਕੀਕ ਹੈ, ਸੰਤਰੇਣ ਕੀਆ ਅਬ ਸਹੀ ।6।

ਜੋ ਖੁਸ਼ੀ ਰਹਤਾ ਹਾਲ ਸੋ, ਉਸੇ ਕਿਆ ਤਅੱਲਕ ਮਾਲ ਸੋਂ
ਉਸੇ ਕਾਮ ਆਪਨੇ ਖਿਆਲ ਸੋਂ।
ਜਿਨ੍ਹੇ ਸੈਰ ਇਸ ਦਿਲ ਕਾ ਕੀਆ, ਉਸੇ ਕਾਮ ਅਪਨਾ ਕਰ ਲੀਆ
ਜਗ ਮੋ ਜੀਆ ਤੋ ਵੁਹ ਜੀਆ ਰਹਤਾ ਵਹ ਅਜਬ ਬਹਾਰ ਸੇ।
ਦੁਨੀਆ ਸੇ ਫਾਰਿਗ਼ ਹੋ ਰਹਾ, ਜੋਈ ਕਹਨਾ ਥਾ ਦਿਲ ਸੋ ਕਹਾ
ਜਿਸੇ ਨਫਸ ਬਾਂਧਾ ਅਜ਼ਦਹਾ, ਇਸ ਤਰਹ ਮਿਲਤਾ ਯਾਰ ਸੇ।
ਸੰਤਰੇਣ ਨੁਕਤਾ ਜਾਨਿਆ, ਨਹੀਂ ਗ਼ੈਰ ਦਿਲ ਮੋ ਜਾਨਿਆ
ਨਹੀਂ ਗ਼ੈਰ ਦਿਲ ਮੋ ਆਨਿਆ, ਜਿਸੇ ਹਰ ਤਰਹ ਪਹਿਚਾਨਿਆ
ਵਾਕਫ ਹੂਆ ਇਸਰਾਰ ਸੇ ।7।

ਦਿਲ ਕਾ ਕੀਆ ਜਿਨ੍ਹੋ ਸੈਰ ਹੈ, ਤਿਨ੍ਹੋ ਹਰ ਤਰਫ ਮੈਂ ਖ਼ੈਰ ਹੈ
ਨਹੀਂ ਜਾਨਤੇ ਕੋਊ ਗ਼ੈਰ ਹੈ, ਵਹ ਦੇਖਤੇ ਇਕ ਜ਼ਾਤ ਕੋ
ਯਹ ਵਖਤ ਖ਼ੂਬ ਬਹਾਰ ਕਾ, ਦੇਖੋ ਮਜ਼ਾ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਕਾ
ਇਸ ਬਦਨ ਕਾ ਇਤਬਾਰ ਕਿਆ, ਟੁਕ ਸਮਝੀਓ ਇਸ ਬਾਤ ਕੋ
ਦੇਖੋ ਹਰ ਤਰਫ ਮੋ ਨੂਰ ਹੈ, ਯਹ ਨੂਰ ਪੁਰ-ਮਾਮੂਰ ਹੈ
ਈਹਾਂ ਬਾਤ ਯਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਦੁਈ ਅਫਾਤ ਕੋ
ਮੁਰਸ਼ਦ ਜਿਸੇ ਬਤਲਾਇਆ, ਉਸੇ ਖ਼ੂਬ ਨੁਕਤਾ ਪਾਇਆ
ਨਹੀਂ ਗੈਰ ਦਿਲ ਮੋਂ ਲਿਆਯਾ, ਸੰਤਰੇਣ ਦੇਖਾ ਪਾਕ ਕੋ।8।
ਗੌਰ ਸੇ ਜਿਸਕੋ ਕਾਮ ਹੈ, ਉਸੇ ਹਰ ਤਰਹ ਆਰਾਮ ਹੈ
ਦੁਨੀਆ ਸੇ ਵੁਹ ਗੁਮਨਾਮ ਹੈ, ਕੁਛ ਕਾਮ ਉਸਕੋ ਨ ਰਹਾ।
ਕਿਸੀ ਕੁਛ ਕਹਾ ਕਿਸੀ ਕੁਛ ਕਹਾ, ਕਹਨਾ ਸਭੀ ਸਿਰ ਪਰ ਸਹਾ
ਸਾਕੀ ਨੇ ਜਾਮ ਪੀਲਾਯਾ, ਦੀਦਾਰ ਮਸਤ ਦਿਖਲਾਯਾ
ਨਹੀਂ ਗੈਰ ਦਿਲ ਮੋਂ ਲਿਆਯਾ, ਪੁਖ਼ਤਾ ਉਸੇ ਯਹੀ ਖਿਆਲ ਹੈ
ਜਿਸੇ ਸ਼ਉਕ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਕੀਆ, ਦੁਨੀਆ ਸੇ ਤਿਨ ਗੋਸ਼ਾ ਲੀਆ
ਗੁੰਮਨਾਮ ਹੋ ਜਗ ਮੇਂ ਜੀਆ, ਸੰਤਰੇਣ ਖ਼ੁਸ਼ੀ ਕਮਾਲ ਹੈ ।9।

ਜਿਸੇ ਖ਼ੁਦ ਖ਼ੁਦਾ ਕੀ ਦੀਦ ਹੈ, ਉਸੇ ਹਰ ਵਕਤ ਮ੍ਰੁ ਈਦ ਹੈ
ਨੁਕਤਾ ਯਹੀ ਤੌਹੀਦ ਹੈ, ਦੇਖਾ ਹਰ ਤਰਫ ਉਸ ਨੂਰ ਹੈ।
ਨੁਕਤਾ ਇਹੀ ਤਿਨ ਪਾਇਆ, ਜੋ ਦਿਲ ਬ ਜਾਂ ਸੇ ਆਇਆ
ਨਹੀਂ ਸ਼ੱਕ ਦਿਲ ਸੇ ਲਿਆਯਾ, ਤੁਮ ਜਾਨ ਵੁਹ ਮਨਸੂਰ ਹੈ
ਜੁ ਬੈਠਾ ਯਕੀਂ ਕੇ ਤਖਤ ਪਰ, ਪਹੁੰਚਾ ਊਹਾਂ ਕੋਊ ਸਰ ਗੁਜ਼ਰ
ਜਿਸ ਪਰ ਕੀਈ ਕਾਮਿਲ ਨਜ਼ਰ, ਵੁਹ ਹਰ ਤਰਹ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ।
ਸੰਤਰੇਣ ਤਿਸ ਪਾਕ਼ਾਕ ਹੈ, ਦਿਲ ਕੀ ਦਲੀਲ ਸੇ ਪਾਕ ਹੈ
ਨਹੀਂ ਗ਼ੈਰ ਕੀ ਜਿਸੇ ਝਾਕ ਹੈ, ਸਭ ਉਸੀ ਕਾ ਜ਼ਹੂਰ ਹੈ। 10।

ਗੋਸ਼ੇ ਕਾ ਰਹਨਾ ਖ਼ੂਬ ਹੈ, ਦੁਨੀਆ ਸੇ ਜੋ ਮਹਿਜੂਬ ਹੈ
ਦੇਖਾ ਉਸੇ ਮਹਿਬੂਬ ਹੈ, ਪਹੁੰਚਾ ਹੈ ਲਾਮਕਾਨ ਸੋ।
ਜਿਨ ਕੀ ਬੀਨਾਈ ਪਾਕ ਹੈ, ਵਹ ਸਭ ਤਰਹ ਬੇਬਾਕ ਹੈ
ਦਿਲ ਸੇ ਸਭੀ ਪਾਕ਼ਾਕ ਹੈ, ਸਾਬਤ ਚਲਾ ਈਮਾਨ ਸੋ
ਸਾਹਿਬ ਸੋਂ ਜਿਸਕੋਂ ਕਾਮ ਹੈ, ਵਹੀ ਸਭੀ ਸੇ ਬੇਕਾਮ ਹੈ
ਦਿਲ ਮੇਂ ਉਸੇ ਆਰਾਮ ਹੈ, ਚਲਤਾ ਵਹ ਖ਼ੂਬ ਬਹਾਰ ਸੋ
ਸੰਤਰੇਣ ਕਾਮਲ ਸੇ ਮਿਲਾ, ਸਭ ਕਿਸੀ ਸੇ ਮਿਲ ਚਲਾ
ਵਹ ਮਰਦ ਆਖ਼ਰ ਥੀਂ ਭਲਾ, ਰਹਤਾ ਵਹੀ ਏਕ ਆਨ ਸੋ। 11।

ਜੋ ਦੁਨੀ ਸੇ ਬਰਕਿਨਾਰ ਹੈ, ਉਸੇ ਹਰ ਤਰਹ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਹੈ
ਵਹ ਮਰਦ ਕਾਬਿਲਕਾਰ ਹੈ, ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਅਪਨੇ ਯਾਰ ਸੇ
ਦੁਨੀਆ ਕੋ ਫਾਨੀ ਜਾਨਤਾ, ਨਹੀਂ ਗ਼ੈਰ ਦਿਲ ਸੋਂ ਆਨਤਾ
ਵਹ ਖ਼ੂਬ ਤਰਹ ਪਹਿਚਾਨਤਾ, ਰਹਤਾ ਹੈ ਅਪਨੀ ਕਾਰ ਸੇ।
ਦਿਲ ਕੇ ਬਗੀਚੇ ਬੈਠ ਕਰਿ, ਨਹੀਂ ਦੇਖਤਾ ਈਧਰ ਉਧਰ
ਨਹੀਂ ਨਿਗਾਹ ਉਸਕੀ ਖ਼ੁਦੀ ਪਰ, ਵਹ ਮਹਵ ਹੈ ਇਸਰਾਰ ਸੇ
ਗਾਫਲ ਨਹੀਂ ਵਹ ਇਕ ਦਮ, ਪਿਆਲਾ ਪੀਆ ਜਿਸੇ ਦਮ ਬਦਮ
ਸਭ ਸੇ ਹੂਆ ਜਿਸੇ ਦਿਲ ਨਰਮ, ਸੰਤ ਰੇਣ ਵਹੀ ਬਹਾਰ ਸੇ। 12।

ਜੋ ਯਾਰ ਸੇ ਵਾਸਿਲ ਹੂਆ, ਤਿਸ ਸਭੀ ਕਿਛੁ ਹਾਸਲ ਹੂਆ
ਵਹ ਖਾਸ ਸੇ ਖ਼ਾਸੁਲ ਹੂਆ, ਰਹਤਾ ਹੈ ਕਿਸੂ ਆਰਾਮ ਸੇ
ਬੈਠਾ ਹੈ ਦਿਲ ਕੇ ਤਖਤ ਪਰ, ਕਾਮਲ ਕਰੀ ਜਿਸ ਪਰ ਨਜ਼ਰ
ਵਹ ਖ਼ੁਦੀ ਸੇ ਬੈਠਾ ਗੁਜ਼ਰ, ਉਸੇ ਕਾਮ ਅਪਨੇ ਕਾਮ ਸੇ।
ਵਹ ਮਸਤ ਹੈ ਦੀਦਾਰ ਸੇ, ਉਸੇ ਕਾਮ ਅਪਨੇ ਯਾਰ ਸੇ
ਮੁਖ਼ਲਸ ਹੂਆ ਖਰ ਖਾਰ ਸੇ, ਉਸੇ ਕਿਆ ਤਅੱਲਕ ਦਾਮ ਸੇ।
ਸੰਤਰੇਣ ਜਿਸ ਕੂ ਯਾਦ ਹੈ, ਸੋ ਸਭੀ ਕੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੈ
ਵਹ ਹਰ ਤਰਹ ਦਿਲਸ਼ਾਦ ਹੈ, ਉਸੇ ਖ਼ੁਦੀ ਖ਼ਾਸੋ ਆਮ ਸੇ। 13।

ਜੋ ਮਿਲ ਰਹਾ ਹੈ ਯਾਰ ਸੇ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ ਉਸੇ ਬਹਾਰ ਸੇ
ਮਖਸਦ ਉਸੇ ਦੀਦਾਰ ਸੇ, ਵਹ ਮਸਤ ਅਪਨੇ ਹਾਲ ਸੇ

ਬੈਠਾ ਹੈ ਖੁਸ਼ੀ ਸੇ ਗੁਜ਼ਰ ਕਰ, ਉਸੇ ਲੀਆ ਅਪਨਾ ਕਾਮ ਕਰ
ਨਹੀਂ ਹਾਲ ਸੇ ਵਹ ਬੇਖਬਰ, ਉਸੇ ਕਿਆ ਪਰੀ ਹੈ ਮਾਲ ਸੇ
ਤਰਹ ਯਹੁ ਇਨਸਾਨ ਕੀ, ਜਿਸ ਨਹੀਂ ਬਾਤ ਗੁਮਾਨ ਕੀ
ਉਸੇ ਖਬਰ ਖਾਸ ਮਕਾਨ ਕੀ, ਛੂਟਾ ਹੈ ਸਭੀ ਜੰਜਾਲ ਸੇ
ਮੁਰਸ਼ਦ ਕੋ ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਯਾ, ਜਗ ਮੇਂ ਵਹੀ ਹੈ ਆਯਾ
ਦੂਈ ਕੋ ਦਿਲ ਸੇ ਭੁਲਾਯਾ, ਸੰਤਰੇਣ ਕਮਲ ਕਮਾਲ ਸੇ । 14 ।

ਜਿਸੇ ਆਪ ਕੋ ਪਹਿਚਾਨਿਆ, ਉਸੇ ਖ਼ੁਦ ਖ਼ੁਦਾ ਕੋ ਜਾਨਿਆ
ਨ ਸ਼ੱਕ ਦਿਲ ਮੋ ਆਨਿਆ, ਇਨਸਾਨ ਕਾ ਯਹੁ ਕਾਮ ਹੈ
ਯਹ ਬਾਤ ਪੁਰ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੈ, ਕਾਮਲ ਸੇ ਕੀ ਤਹਿਕੀਕ ਹੈ
ਨੁਕਤਾ ਯਹੀ ਬਾਰੀਕ ਹੈ, ਜੋਊ ਜਾਨੇ ਤਿਸੇ ਅਰਾਮ ਹੈ
ਅਪਨਾ ਹੀ ਸਭੀ ਜ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਆਲਮ ਸਭੀ ਪੁਰ ਨੂਰ ਹੈ
ਈਹਾਂ ਏਕ ਦੇਖਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਵਾਕਿਫ ਸੋਈ ਜਿਸੇ ਵਾਹਮ ਹੈ
ਜੋ ਚਲਾ ਇਸ ਰਾਹ ਪਰ, ਪਹੁੰਚਾ ਹੈ ਰਾਹ ਵੇ ਬੇਖ਼ਬਰ
ਇਕ ਦਮ ਨਹੀਂ ਜੋ ਬੇਖ਼ਬਰ, ਸੰਤਰੇਣ ਈਹਾਂ ਤਮਾਮ ਹੈ । 15 ।

ਕਾਮਲ ਕਾ ਜਿਸ ਪਰ ਕਰਮ ਹੈ, ਜਾਨਾ ਉਸੀ ਯਿਹ ਮਰਮ ਹੈ
ਦਿਲ ਮੇਂ ਰਹਾ ਨਹੀਂ ਭਰਮ ਹੈ, ਅਕਬਤ ਉਸੀ ਕੀ ਖ਼ੈਰ ਹੈ
ਦੁਨੀਆ ਮੇਂ ਵਹ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹੈ, ਜਿਸੇ ਸ਼ੌਕ ਕੀਆ ਕਮਾਲ ਹੈ
ਉਸੇ ਅਪਨਾ ਹੀ ਸਭੀ ਖਿਆਲ ਹੈ ਨਹੀਂ ਦੇਖਤਾ ਕੋਊ ਗ਼ੈਰ ਹੈ
ਦਿਲ ਉਸੀ ਕਾ ਆਬਾਦ ਹੈ, ਕਾਮਲ ਕਾ ਨਕਤਾ ਯਾਦ ਹੈ
ਵਹ ਹਰ ਤਰਹ ਦਿਲ ਸ਼ਾਦ ਹੈ, ਯਕ ਸਾਹੀ ਕਾ ਬੇਦੋਰ ਹੈ
ਸੰਤਰੇਣ ਕਰਮ ਕਮਾਲ ਕਾ, ਉਸੇ ਦਲਕ ਪਹਰਾ ਹਾਲ ਕਾ
ਨਹੀਂ ਖ਼ੌਫ ਉਸੇ ਜ਼ਵਾਲ ਕਾ, ਕੀਆ ਹਰ ਤਰਫ ਉਸੇ ਸੈਰ ਹੈ । 16 ।

ਈਹਾਂ ਹਰ ਮਕਾਂ ਮੋ ਨੂਰ ਹੈ, ਕੁਲ ਸੈਨ ਮੋ ਮਾਮੂਰ ਹੈਂ
ਸਭੀ ਯਹ ਨੂਰ ਕਾ ਜ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਤਹਿਕੀਕ ਕਾਮਿਲ ਸੋ ਕੀਆ ।
ਜਿਸੇ ਖ਼ੁਦ ਖ਼ੁਦਾ ਕੋ ਜਾਨਿਆ, ਬਿਲ ਸ਼ੱਕ ਹੱਕ ਪਹਿਚਾਨਿਆ
ਨਹੀਂ ਸ਼ੱਕ ਦਿਲ ਮੋ ਆਨਿਆ, ਇਹ ਹਰਫ ਆਦਿ ਸੋ ਲੀਆ ।
ਕਾਇਮ ਹੂਆ ਇਸ ਬਾਤ ਪਰ, ਜਿਸ ਪਰ ਕੀ ਕਾਮਿਲ ਨਜ਼ਰ
ਵਹ ਦੇਖਤਾ ਇਕ ਜ਼ਾਤ ਕਰ, ਪਿਆਲਾ ਉਸੇ ਵਾਹਦਤ ਪੀਆ
ਸੰਤਰੇਣ ਕਾਮਲ ਨੇ ਕੀਆ, ਤਹਿਕੀਕ ਇਵ ਹੀ ਹੈ ਸਹੀ
ਹਰ ਤਰਹ ਦੇਖਾ ਹੈ ਵਹੀ, ਨੁਕਤਾ ਵਹੀ ਦਿਲ ਮੋ ਲੀਆ । 17 ।

ਜਿਸ ਦੇਖ ਲੀਆ ਪਾਕ ਕੋ, ਸਿਜਦਾ ਕੀਆ ਹਰ ਖ਼ਾਕ ਕੋ
ਪਹੁੰਚਾ ਹੈ ਖ਼ੁਦੀ ਦੀਮਾਕ ਕੋ, ਉਸੇ ਹਰ ਤਰਫ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਹੈ
ਵਾਹਦਤ ਕਾ ਨੋਸ਼ਾ ਜ਼ਾਮ ਹੈ, ਬੇਕਾਮ ਉਸਕਾ ਕਾਮ ਹੈ
ਵਹ ਮਸਤ ਆਠੋ ਜਾਮ ਹੈ, ਵਹ ਖ਼ਾਬ ਤੇ ਬੇਦਾਰ ਹੈ ।

ਜੁ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਆਪਨੇ ਯਾਰ ਸੇ, ਮਖਸਦ ਉਸੇ ਦੀਦਾਰ ਸੇ
ਮੁਖ਼ਲਸ ਹੂਆ ਗ਼ਮਖ਼ਾਰ ਸੇ, ਵਹ ਸਭ ਤਰਹ ਮੁਖ਼ਤਾਰ ਹੈ।
ਕਾਮਿਲ ਕੀ ਜਿਸਕੋ ਦੀਦ ਹੈ, ਹਰ ਵਖਤ ਮੇਂ ਉਸੇ ਈਦ ਹੈ
ਉਸੇ ਹਰ ਤਰਫ ਤੌਹੀਦ ਹੈ, ਸੰਤਰੇਣ ਖੁਸ਼ੀ ਹਜ਼ਾਰ ਹੈ। 18।

ਜਿਸੇ ਵਿਰਦ ਅਨਲਹੱਕ ਹੂਆ, ਮਨਸੂਰ ਵਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਹੂਆ
ਬਾ ਹਕ ਸੇ ਵਹ ਹੱਕ ਹੂਆ, ਸਿਰ ਸੇ ਪਰੇ ਯਹ ਬਾਤ ਹੈ।
ਕੀਆ ਲਾਮਕਾਂ ਕਾ ਸੈਰ ਹੈ, ਉਹਾਂ ਯਕਸਾਂ ਕਾਬਾ ਦੈਰ ਹੈ
ਨਹੀਂ ਦੀਦ ਮੇਂ ਕੋਊ ਗ਼ੈਰ ਹੈ, ਵਹ ਜ਼ਾਤ ਸੇ ਇਕ ਜ਼ਾਤ ਹੈ
ਸਾਬਤ ਚਲਾ ਇਸ ਰਾਹ ਪਰ, ਬੈਠਾ ਯਕੀਂ ਕੇ ਤਖਤ ਪਰ
ਕਹਤਾ ਹੈ ਕੋਊ ਸਰ ਗੁਜ਼ਰ, ਘਰ ਮੇਂ ਯਹੀ ਬਸਾਤ ਹੈ।
ਸੰਤਰੇਣ ਕਾਮਲ ਨੇ ਕਹਾ, ਦੁਈ ਕਾ ਨੁਕਤਾ ਨ ਰਹਾ
ਦੌਲਤ ਬੜੀ ਯਹ ਬੇ ਬਹਾ, ਦਾਯਮ ਵਹੀ ਹੱਯਾਤ ਹੈ। 19।

ਜਿਸੇ ਕਾਮਲ ਕਾ ਨੁਕਤਾ ਯਾਦ ਹੈ, ਦਿਲ ਨੂਰ ਸੇ ਆਬਾਦ ਹੈ
ਵਹ ਹਰ ਤਰਹ ਦਿਲ ਸ਼ਾਦ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਕਛੁ ਰਹਾ ਉਸੇ ਸਵਾਲ ਹੈ
ਨੁਕਤਾ ਥਾ ਸ਼ੰਮਸ ਪਾਯਾ, ਮਨਸੂਰ ਅਨਲਹੱਕ ਕਹਾਯਾ
ਬਾਯਜ਼ੀਦ ਨੇ ਫੁਰਮਾਯਾ, ਸਭਨੋਂ ਕਾ ਯਹੀ ਖਿਆਲ ਹੈ।
ਸਾਬਤ ਯਕੀਂ ਸੋ ਜਾਨਿਆ, ਤਹਿਕੀਕ ਸੇ ਦਿਲ ਕੋ ਮਾਨਿਆ
ਬੇ ਸ਼ੁਬਾਹ ਹੱਕ ਪਛਾਨਿਆ, ਅਪਨਾ ਹੀ ਸਭੀ ਜਮਾਲ ਹੈ
ਜੋ ਗੁਜ਼ਰਾ ਹੈ ਅਪਨੀ ਖੁਦੀ ਸੇ, ਉਸੇ ਕਿਆ ਕਾਮ ਸ਼ੁਦੀ ਨ ਸ਼ੁਦੀ ਸੇ
ਮਖਸਦ ਉਸੇ ਬੇਖੁਦੀ ਸੇ, ਸੰਤਰੇਣ ਯਹੀ ਕਮਾਲ ਹੈ। 20।

(ੜ) ਝੂਲਣੇ

ਸਭ ਜਗ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੈ ਜੀ, ਈਹਾਂ ਦ੍ਵੈਤ ਕੋ ਲੇਸ ਨ ਪਾਈਏ ਜੀ।
'ਸਰਬੰ ਖਲੰ' ਇਹ ਬੇਦ ਕਹਤਾ, ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਸੀ ਪਰ ਗਾਈਏ ਜੀ।
ਜਬ ਨਿਸਚੇ ਇਹ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੂਆ, ਜਹ ਦੇਖੀਏ ਤਹ ਛਕਿ ਜਾਈਏ ਜੀ।
ਸੰਤਰੇਣ ਸਰੂਪ ਅਰੂਪ ਤੇਰਾ, ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੀ ਮਾਹਿ ਸਮਾਈਏ ਜੀ।1।

ਆਤਮ ਸਰੂਪੀ ਬਾਗ ਫੂਲਾ, ਬਿਗਯਾਨ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਨਿਹਾਰੀਏ ਜੀ।
ਏਕ ਬੀਜ ਸੇ ਨਾਨਾ ਰੰਗ ਹੂਏ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਜੁਗਤਿ ਬਿਚਾਰੀਏ ਜੀ।
ਤੀਨ ਕਾਲ ਹੀ ਦ੍ਵੈਤ ਨ ਪਾਈਏ ਜੀ, ਮਨ ਮੋ ਯਹੀ ਦ੍ਰਿੜ ਧਾਰੀਏ ਜੀ।
ਸੰਤਰੇਣ 'ਵਾਹੀ ਮੋ ਛਕਿ ਜਾਈ, ਤਨ ਮਨ ਲੇ ਅਪਨਾ ਵਾਰੀਏ ਜੀ।2।

ਸਵਾਂਗੀ ਸਵਾਂਗ ਕੋ ਧਾਰਤਾ ਹੈ, ਨਾਨਾ ਸਵਾਂਗ ਕੇ ਰੂਪ ਬਨਾਵਤਾ ਹੈ।
ਸਭ ਸ੍ਵਾਂਗਿ ਮੇਂ ਸ੍ਵਾਂਗੀ ਖੇਲਤਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਅਪਨਾ ਆਪ ਲਖਾਵਤਾ ਹੈ।
ਸ੍ਵਾਂਗੀ ਕੇ ਦੇਖਨੇ ਵਾਸਤੇ ਜੀ, ਮੂਰਖ ਕਹੂੰ ਕਹੂੰ ਕੋ ਧਾਵਤਾ ਹੈ।
ਸੰਤਰੇਣ ਸ੍ਵਾਂਗੀ ਜਿਸੇ ਦੇਖਿ ਲੀਆ, ਹਰ ਸ੍ਵਾਂਗ ਮੇਂ ਸ੍ਵਾਂਗੀ ਹੀ ਪਾਵਤਾ ਹੈ।3।

ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਸ਼ਨੁ ਕਾ ਸ੍ਵਾਂਗ ਧਰਾ, ਕਹੂੰ ਚੀਟੀ ਰੂਪ ਬਨਾਵਤਾ ਹੈ।
ਕਹੂੰ ਮੋਨਿ ਹੋਇਕੇ ਮੋਨ ਧਾਰੇ, ਕਹੂੰ ਊਚੀ ਸੁਰ ਸੋਂ ਗਾਵਤਾ ਹੈ।
ਜੜ ਜੰਗਮ ਰੂਪ ਬਣਾਇਕੇ ਜੀ, ਸਭਹੂੰ ਮੇਂ ਆਪ ਸਮਾਵਤਾ ਹੈ।
ਸੰਤਰੇਣ ਸ੍ਵਾਂਗੀ ਹੀ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ; ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜਿਸੈ ਲਖਾਵਤਾ ਹੈ।4।

ਪ੍ਰਪੰਚ ਪ੍ਰੰਚ ਜੋਊ ਭਾਸਤਾ ਹੈ, ਯਹ ਮਨ ਕਾ ਸਗਲ ਪਸਾਰਾ ਹੈ।
ਗਿਆਨੀ ਮਿਥਯਾ ਜਾਨਤਾ ਹੈ, ਅਗਿਆਨੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਿ ਧਾਰਾ ਹੈ।
ਗਿਆਨੀ ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਹੂਆ, ਅਗਿਆਨੀ ਕੋ ਦੁਖ ਭਾਰਾ ਹੈ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗਯਾਨੀ ਅਨੰਦ ਮੋ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹੈ ਦ੍ਵੈਤ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਕੋ ਮਾਰਾ ਹੈ।5।

ਗਯਾਨੀ ਦ੍ਵੈਤ ਨ ਦੇਖਤਾ ਹੈ ਜਾਂਕੇ ਨਿਸਚੇ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੂਆ।
ਅਗਯਾਨੀ ਦ੍ਵੈਤ ਹੀ ਦੇਖਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕੋ ਅਗਯਾਨ ਮਹਿ ਅਧਕੂਪ ਹੂਆ।
ਅਗਯਾਨੀ ਦੁਖ ਸੋਂ ਜੀਵਤਾ ਹੈ, ਗਯਾਨੀ ਸੁਖ ਸਰੂਪ ਹੂਆ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗਿਆਨੀ ਕੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਖੋਜੀ, ਨ ਕੋਈ ਰੰਕ ਨ ਭੂਪ ਹੂਆ।6।

ਜੀਵ ਬ੍ਰਹਮ ਏ ਦੋਊ ਏਕ ਹੈਂ ਜੀ, ਬੀਚ ਗਿਆਨ ਅਗਿਆਨ ਕਾ ਭੇਦ ਹੈ ਜੀ।
ਪ੍ਰਪੰਚ ਪ੍ਰੰਚ ਕਾ ਭੇਦ ਭਾਸੈ, ਅਰ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਦਾ ਅਛੇਦ ਹੈ ਜੀ।
ਜਨਮ ਮ੍ਰਿਤੁ ਕਾ ਭਉ ਇਸ ਜੀਵ ਕੋ ਜੀ, ਇਹ ਆਤਮਾ ਸਦਾ ਅਛੇਦ ਹੈ ਜੀ।
ਸੰਤਰੇਣ ਇਹ ਸਰਬ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ ਜੀ, ਅਖਲ ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਕਾਰਤਾ ਬੇਦ ਹੈ ਜੀ। 7।

ਇਹ ਆਤਮ ਮੋਂ ਛਕ ਜਾਈਏ ਜੀ, ਸੰਤ ਬੇਦ ਕਾ ਇਹ ਉਪਦੇਸ ਹੈ ਜੀ।
ਸ਼ਾਂਤ ਰਸ ਮੋਂ ਸੋਈ ਝੂਲਤਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਇਹ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੈ ਜੀ।
ਜੋਈ ਮਸਤ ਹੂਆ, ਇਸੀ ਖਿਆਲ ਮੋਂ ਜੀ, ਇਸੀ ਹਾਲ ਕੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਮੇਸ਼ ਹੈ ਜੀ।
ਸੰਤਰੇਣ ਉਹ ਦੇਖੀਏ ਜਗਤ ਮੋਂ ਜੀ, ਰਹਤਾ ਆਤਮਾ ਕੇ ਸਦਾ ਦੇਸ ਹੈ ਜੀ। 8।

ਨਾਨਾ ਭਾਵ ਜੋਊ ਕਛੁ ਦੇਖੀਏ ਜੀ, ਚਿਦਾਕਾਸ ਹੈ ਚਿਦਾਕਾਸ ਹੈ ਜੀ।
ਸੁਪਨ ਨਾਂਹ ਜੋਊ ਪ੍ਰਪੰਚ ਭਾਸੇ, ਇਹ ਅਪਨਾ ਸਭੀ ਅਭਾਸ ਹੈ ਜੀ।
ਚਿਦਾਨੰਦ ਅਦ੍ਵੈਤ ਅਖੰਡ ਹੈ ਜੀ, ਚਿਦਾਤਮਾ ਸ੍ਵੈ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਜੀ।
ਸੰਤਰੇਣ ਚਿਦਾਨੰਦ ਪੂਰ ਰਹਿਆ, ਚੇਤੰਨ ਕਾ ਸਭੀ ਹੁਲਾਸ ਹੈ ਜੀ। 9।

(ਢ) ਕਬਿੱਤ ਵਿਚਾਰ ਕੇ

(੧)

ਤੀਨ ਕਾਂਡ ਬੇਦ ਤਾਮੋਂ ਦੁਖ ਕੋ ਅਭਾਵ ਕਹਯੋ,
ਦੁਖ ਕੋ ਜੁ ਮੂਲ ਸੋ ਤੋ ਏਕ ਅਵਿਚਾਰ ਹੈ।
ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਤੋ ਕਰਮਕਾਂਡ ਅਪਨੇ ਹੀ ਕਰਮ ਲਾਗੇ,
ਦੁਤੀਏ ਉਪਾਸਨਾ ਮੇਂ ਈਸ ਕੋ ਅਧਾਰ ਹੈ।
ਤੀਜੇ ਹੈ ਗਿਆਨ ਕਾਂਡ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਗਤ ਕੋ ਅਭਾਵ ਕਹਯੋ,
ਦੁਖ ਕੀ ਮਨਉਤ ਮਾਨੀ ਬਾਦ ਹੀ ਹੰਕਾਰ ਹੈ।
ਸੰਤਰੇਣ ਜਗਤ ਮੈਂ ਅਵਰ ਨ ਕੋਊ ਸੁਖੀ,
ਸੁਖੀ ਸੋਊ ਹੋਤ ਜਾਂ ਕੇ ਨਿਤ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। 1।

ਗਿਆਨੀ ਕੇ ਰਿਦੈ ਮਾਹਿ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਭਯੋ,
ਦ੍ਵੈਤਭਾਵ ਹੀਨ ਹੋਤ ਯਾਂਹੀ ਤੇ ਉਦਾਰ ਹੈ।
ਆਤਮ ਹੀ ਰਤ ਜਾਂ ਕੇ ਆਤਮ ਮੋ ਤ੍ਰਿਪਤ ਸਦਾ,
ਆਤਮ ਹੀ ਲਾਭ ਮਾਨੇ ਆਤਮ ਨਿਹਾਰ ਹੈ।
ਆਤਮ ਹੀ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰੈ ਆਤਮ ਕੋ ਧਯਾਨ ਧਰੈ,
ਆਤਮ ਹੀ ਜਾਨੈ ਸਭ ਏਹੀ ਸਦਾਚਾਰ ਹੈ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਜਗਤ ਮਾਹਿ ਅਵਰ ਨ ਕੋਊ ਸੁਖੀ,
ਸੁਖੀ ਸੋਊ ਹੋਤ ਜਾਂ ਕੇ ਨਿਤ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। 2।

ਸੰਤ ਸੁਖੀ ਜਗਤ ਮਹਿ ਅਉਰਨ ਕੋ ਸੁਖ ਦੇਤ,
ਸੁਖ ਸਿਉ ਬਿਚਾਰਨ ਔਰ ਸੁਖ ਕੋ ਬਿਵਹਾਰ ਹੈ।
ਆਵਤ ਕੋ ਆਦਰ ਦੇਤ ਖਾਨ ਪਾਨ ਮਾਨ ਦੇਤ,
ਸੁਖ ਕੋ ਅਸਥਾਨ ਦੇਤ ਸੁਖ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।
ਆਤਮ ਮੋ ਮਗਨ ਔਰ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਦਨ,
ਸੁਖ ਹੀ ਕੋ ਸਦਨ ਅਰੁ ਸੁਖ ਕੋ ਭੰਡਾਰ ਹੈ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਜਗਤ ਮੈਂ ਅਉਰ ਹੂੰ ਨ ਕੋਊ ਸੁਖੀ,
ਸੁਖੀ ਸੋਊ ਹੋਤ ਜਾਂ ਕੇ ਨਿਤ ਹੀ ਬਿਚਾਰ ਹੈ। 3।

ਜੈਸੇ ਹੂ ਸਰੀਰ ਮਾਹਿ ਆਪਨੇ ਹੀ ਅੰਗ ਜਾਨੈ,
ਪਾਲਨਾ ਕਰਤ ਔਰ ਸਭੀ ਕੋ ਪਿਆਰ ਹੈ।

ਤੈਸੇ ਪ੍ਰਪੰਚ ਸਗਲ ਗਿਆਨੀ ਕੋ ਸ੍ਰੀਰ ਭਯੋ,
ਤਾਂਤੇ ਸੁਖ ਦੇਤ ਸਭਨ ਯਥਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।
ਸੁਖ ਹੂੰ ਕੀ ਖਾਨ ਅਰ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਰੰਚ ਦੁਖ,
ਨਿਤ ਹੀ ਬਿਬੇਕ ਜਾ ਕੇ ਆਤਮ ਸੁਖਸਾਰ ਹੈ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਜਗਤ ਮਾਹਿ ਅਉਰ ਹੂੰ ਨ ਕੋਊ ਸੁਖੀ,
ਸੁਖੀ ਸੋਊ ਹੋਤ ਜਾਂ ਕੇ ਨਿਤ ਹੀ ਬਿਚਾਰ ਹੈ। 4।

ਬੀਤੀ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾਹਿ ਆਗੇ ਕੀ ਇਛਾ ਨਾਹਿ,
ਬਰਤਮਾਨ ਵਰਤੈ ਰਾਗ ਦ੍ਵੇਖ ਹੂੰ ਨ ਧਾਰ ਹੈ।
ਚਿਤਵਨ ਸਭ ਦੂਰ ਭਈ ਦੇਖਤ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਮਈ,
ਆਤਮ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਸਭੀ ਏਕ ਹੀ ਅਕਾਰ ਹੈ।
ਚਿਤ ਮੋ ਹੁਲਾਸ ਸਦਾ ਆਤਮ ਮੈਂ ਨਿਵਾਸ ਜਾਂ ਕੇ,
ਆਤਮਾ ਹੀ ਇਸ਼ਟ ਜਾਂ ਕੈ ਵਾਰ ਹੂੰ ਨ ਪਾਰ ਹੈ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਜਗਤ ਮੈਂ ਅਉਰ ਹੀ ਨ ਕੋਊ ਸੁਖੀ,
ਸੁਖੀ ਸੋਊ ਹੋਤ ਜਾਂ ਕੈ ਨਿਤ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। 5।

ਆਤਮ ਅਭਯਾਸ ਸਦਾ ਚਿਤ ਮੋ ਹੁਲਾਸ ਹੋਤ,
ਰਿਦੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਉ ਤਜਤ ਅਸਾਰ ਹੈ।
ਵਿਖੈ ਮਤਿ ਛੀਨ ਭਈ ਆਤਮ ਲਿਵਲੀਨ ਸਦਾ,
ਬਿਚਰਤ ਅਦੀਨ ਅਰੁ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ਹੈ।
ਸੰਤਨ ਕੋ ਸੰਗੁ ਅਰ ਆਤਮ ਕੋ ਰੰਗ ਸਦਾ,
ਆਤਮ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ਸਭੀ ਜਗਤ ਨਿਰਾਕਾਰ ਹੈ।
ਸੰਤ ਰੇਣ ਜਗਤ ਮਾਹਿ ਅਉਰ ਹੀ ਨ ਕੋਊ ਸੁਖੀ,
ਸੁਖੀ ਸੋਊ ਹੋਤ ਜਾਂ ਕੈ ਨਿਤ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ। 6।

(ਅ)

ਜਉਹਰੀ ਹੈ ਸੋਈ ਜਾਂਕੋ ਰਤਨ ਕੀ ਪ੍ਰੀਖਾ ਹੋਤ,
ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਈ ਜਾਂਕੋ ਮਾਨਸ ਪਹਿਚਾਨ ਹੈ।
ਜੈਸੇ ਜੈਸੇ ਹੋਇ ਤਾਂਹਿ ਤੈਸੋ ਅਧਿਕਾਰ ਕਰੈ,
ਨੀਚ ਕੋ ਹੈ ਨੀਚ ਠੌਰ ਊਚ ਊਚੋ ਅਸਥਾਨ ਹੈ।
ਮੰਤ੍ਰਿ ਸੇ ਮੰਤ੍ਰ ਲੇਤ ਪ੍ਰਜਾ ਕੀ ਖਬਰ ਲੇਤ,
ਯਥਾ ਸ਼ਕਤਿ ਦਾਨ ਦੇਤ ਰਾਖਤ ਸਭ ਮਾਨ ਹੈ।
ਐਸੋ ਜੋਊ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਕੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸ਼ੋਭਾ ਹੋਇ,
ਐਸੋ ਜੋ ਨ ਹੋਇ ਤਾਂ ਕੀ ਜੀਤ ਮਾਹਿ ਹਾਨ ਹੈ। 7।

ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਊ ਜੋਊ ਰਾਜਨੀਤਿ ਮਾਹਿ ਚਲੈ,
ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਈ, ਸੋਈ ਸਚ ਸਾਵਧਾਨ ਹੈ।

ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਈ ਜਾਂਕੇ ਗੁਨੀਅਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਹੋਇ,
ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਈ ਲਾਇ ਬੈਠਤ ਦੀਵਾਨ ਹੈ।
ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਈ ਜਾਂਕੇ ਦ੍ਵਾਰ ਤੇ ਨ ਭੂਖੋ ਜਾਵੈ,
ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਈ ਜਾਂਕੈ ਸਦਾ ਰਾਗ ਤਾਨ ਹੈ।
ਐਸੋ ਜੋਊ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਕੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸ਼ੋਭਾ ਹੋਇ,
ਐਸੋ ਜੋ ਨ ਹੋਇ ਤਾਂ ਕੀ ਜੀਤ ਮਾਹਿ ਹਾਨ ਹੈ। 8।

ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਈ ਜਾਂ ਕੋ ਪ੍ਰਜਾ ਅਸੀਸ ਕਰੈ,
ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਊ ਜੋਊ ਸਭ ਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਨ ਹੈ।
ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਊ ਜੋਊ ਪ੍ਰਜਾ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਨੇ,
ਖਬਰ ਲੇਤ ਸਭ ਕੀ ਔ ਸਭ ਕੋ ਸਨਮਾਨ ਹੈ।
ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਊ ਜਾਂਤੇ ਸ਼ਤ੍ਰ ਭੈਮਾਨ ਸਦਾ,
ਮਿਤ੍ਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਅਉ ਸੁਨਤ ਪੁਰਾਨ ਹੈ।
ਐਸੋ ਜੋਊ ਰਾਜਾ ਤਾਂ ਕੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸ਼ੋਭਾ ਹੋਇ,
ਐਸੋ ਜੁ ਨ ਹੋਇ ਤਾਂ ਕੀ ਜੀਤ ਮਾਹਿ ਹਾਨ ਹੈ। 9।

ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਈ ਜਾ ਕੇ ਤੇਜ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਤ,
ਸੂਰਾ ਅਰ ਦਾਤਾ ਅਉ ਸਦਾ ਸੀਲਵਾਨ ਹੈ।
ਤੇਜ ਅੰਸੀ ਹੋਇ ਪੈ ਅਤ ਹੂੰ ਸੁਬਭ ਬੁਰੀ,
ਅਤਿ ਨਾਸ ਕਰਤ ਕੈਸੋ ਹੋਤ ਬਲਵਾਨ ਹੈ।
ਰਾਵਨ ਨੇ ਅਤਿ ਕਰੀ ਕੈਰਉਂ ਕੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਥਾ,
ਬਲਿ ਨੇ ਜੋ ਅਤਿ ਕਰੀ ਈਸ ਦੇਤ ਦਾਨ ਹੈ।
ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਈ ਜਾਂ ਕੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸੋਭਾ ਹੋਇ,
ਐਸੋ ਜੋ ਨ ਹੋਇ ਤਾਂ ਕੀ ਜੀਤ ਮਾਹਿ ਹਾਨ ਹੈ। 10।

ਸੋਈ ਹੈ ਰਾਜਾ ਜੋਊ ਖਬਰ ਘਰੀ ਘਰੀ ਲੇਤ,
ਪ੍ਰਜਾ ਹੈ ਬਾਗ ਅਉ ਰਾਜਾ ਬਾਗਵਾਨ ਹੈ।
ਕਿਸਹੀ ਕੋ ਪਾਨੀ ਦੇਤ ਕਿਸੀ ਹੀ ਕੋ ਤ੍ਰਾਸ ਕਰੇ,
ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਵਾੜ ਕਰੇ ਚਤੁਰ ਸੁਜਾਨ ਹੈ।
ਐਸੇ ਹੀ ਰਾਜਾ ਪਰ ਈਸ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇ,
ਰਾਜ ਦੇਤ ਅਧਿਕ ਤਾਂ ਕੀ ਮਾਨਤ ਸਭ ਆਨ ਹੈ।
ਰਾਜਾ ਹੈ ਸੋਈ ਜਾਂ ਕੀ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਸੋਭਾ ਹੋਇ,
ਐਸੋ ਜੋ ਨ ਹੋਇ ਤਾਂ ਕੀ ਜੀਤ ਮਾਹਿ ਹਾਨ ਹੈ। 11।

ਜੀਤ ਮਾਹਿ ਹਾਨ ਜੈਸੇ ਤੈਸੇ ਹੀ ਬਤਾਇ ਦੇਤ,
ਸਭ ਤੇ ਹੈ ਈਸ ਬਲੀ ਕਰਤ ਅਭਿਮਾਨ ਹੈ।
ਧਨ ਕੋ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕੀਆ ਸ਼ਤ੍ਰਨ ਕੋ ਜੀਤ ਲੀਆ,
ਨੀਤਿ ਹੂੰ ਕੋ ਛਾਡ ਦੀਆ ਧਰਤ ਗੁਮਾਨ ਹੈ।

ਈਸ ਤੇ ਨ ਡਰੈ ਮਨ ਹੀ ਕੌ ਕਹਯੌ ਕਰੈ,
ਮੁਖ ਸੇ ਇਉਂ ਕਹੈ 'ਆਜ ਮੇਰੇ ਕੋ ਸਮਾਨ ਹੈ।'
ਐਸੋ ਹੂੰ ਰਾਜਾ ਕੀ ਜਗਤ ਮੋ ਕੁਸ਼ੋਭਾ ਹੋਤ,
ਈਸ ਡੰਡ ਦੇਤ ਐਸੇ ਜੀਤ ਮਾਹਿ ਹਾਨ ਹੈ। 12।

ਸੋਭਾ ਹੋਤ ਜਾਂਕੀ ਵੈ ਜਗਤ ਮੈਂ ਜੀਵਤ ਹੈ,
ਸੋਭਾ ਤੇ ਹੀਨ ਤਾਂ ਕੋ ਮਰਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ।
ਸੋਭਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੀ ਤਾਂ ਕੋ ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਮਿਲੈ,
ਸਭੀ ਕੁਛ ਮਿਲਤ ਸੋਭਾ ਆਗੇ ਅਗੂਵਾਨ ਹੈ।
ਸੋਭਾ ਤੇ ਬਡਾਈ ਔ ਈਸ ਹੂੰ ਸਹਾਈ ਹੋਤ,
ਸੋਭਾ ਤੇ ਮੁਕਤ ਔ ਸੋਭਾ ਤੇ ਗਯਾਨ ਹੈ।
ਸੋਊ ਹੈ ਰਾਜਾ ਜਾਂ ਕੀ ਭਲੀ ਠੌਰ ਕੀਰਤਿ ਹੋਇ,
ਸ਼ੋਭਾ ਤੇ ਹੀਨ ਤਾਂਹਿ ਜੀਤ ਮਾਹਿ ਹਾਨ ਹੈ। 13।

(ਟ) ਗੁਰ ਸਿਖ ਸੰਥਾ ਫਲ ਰੂਪ ਭਜਨ

ਸਿਖੋਵਾਚ

ਹਉਂ ਸ਼ਰਣਾਗਤ ਰਾਵਰੇ, ਕਰੀਏ ਮੋਹਿ ਉਪਦੇਸ
ਐਸਾ ਭਜਨ ਬਤਾਈਏ, ਰਹਹਿ ਨ ਕੋਊ ਕਲੇਸ਼ । 1 ।
ਸਤਿਗੁਰ ਤੁਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਹੋ, ਤੁਮ ਸਮ ਬਡੋ ਨ ਕੋਇ
ਐਸਾ ਭਜਨ ਬਤਾਈਏ, ਸੰਸਾ ਰਹੈ ਨ ਕੋਇ । 2 ।
ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮ ਕਠਨ ਸਭ, ਹਠ ਕਰਿ ਕਠਨ ਸਮਾਧਿ
ਸਤਿਗੁਰ ਮੋਹਿ ਬਤਾਈਏ, ਜਾਂਤੇ ਮਿਟਹਿ ਉਪਾਧਿ । 3 ।
ਜੱਗ ਹੋਮ ਨੈਵੇਦ ਜੋ, ਮਿਟੈ ਨ ਇਨ ਸੋਂ ਭ੍ਰਾਂਤਿ
ਸਤਿਗੁਰ ਮੋਹਿ ਬਤਾਈਏ, ਜਾਂਤੇ ਉਪਜੈ ਸ਼ਾਂਤਿ । 4 ।
ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ! ਮੁਹਿ ਤੋ ਬਿਨਾ, ਅਵਰ ਨ ਸੂਝਸਿ ਠੌਰ
ਸੋਈ ਭਜਨ ਬਤਾਈਏ, ਜੋ ਸਭ ਕੇ ਸਿਰਮੌਰ । 5 ।

ਗੁਰੋਵਾਚ

ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਨੇਮ ਸਭ, ਕਠਨ ਭਜਨ ਸਭ ਜਾਨ
ਅਧਿਕਾਰ ਭੇਦ ਤੇ ਸਫਲ ਸਭ, ਭਗਤਿ ਜੋਗ ਅਰ ਗਯਾਨ । 6 ।
ਜੋ ਤੂ ਹਿਰਦੇ ਸੁਧ ਹੋ, ਸੁਨਹੁ ਭਜਨ ਕੀ ਬਾਤ
ਸੁਨਤੇ ਹੀ ਸੁਖ ਪਾਈਏ, ਮਨ ਮਹਿ ਉਪਜੇ ਸ਼ਾਂਤਿ । 7 ।
ਅਹੰਭਾਵ ਕੋ ਤਯਾਗ ਕਰਿ, ਗੁਰੁ ਸੋ ਕਰ ਪ੍ਰਤੀਤਿ
ਜੋ ਕੁਛ ਕਹੈ ਸੋ ਮਾਨੀਐ, ਇਹੀ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 8 ।
ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਸਭ ਮਿਟ ਗਈ, ਮਿਟੀ ਹਾਰ ਸਭ ਜੀਤ
ਸਭ ਆਤਮ ਕਰਿ ਜਾਨਣਾ, ਇਹੀ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 9 ।
ਨ ਕਛੁ ਹੂਆ ਨ ਹੈ ਕਛੂ, ਇਹੈ ਬਿਚਾਰਿਓ ਨੀਤ
ਨਿਸ ਦਿਨ ਐਸੇ ਦੇਖਨਾ, ਇਹੀ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 10 ।
ਦੇਹਿ ਕੋ ਨੇਹੁ ਤਯਾਗ ਕਰਿ, ਆਤਮ ਸੋਂ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤ
ਸਭ ਕਾਰਜ ਮੋ ਸਮ ਰਹੋ, ਇਹੀ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 11 ।
ਉਕਤਿ ਜੁਗਤਿ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਕਰਿ, ਅਰ ਅਨਭੈ ਪ੍ਰਤੀਤਿ
ਨਿਹਸੰਸੈ ਨਿਰਭੈ ਖੇਲਨਾ, ਇਹੀ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 12 ।

ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੀਟੀ ਆਦਿ ਲੈ, ਜੋ ਕਛੁ ਨੀਤਿ ਅਨੀਤਿ
ਬਿਨ ਗੋਬਿੰਦ ਨ ਜਾਨਣਾ, ਇਹੈ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 13 ।
ਭੇਦ ਭਾਵਨਾ ਨਾਹਿ ਕਛੁ ਤੁਰੀਆ ਪਰਮ ਪੁਨੀਤ
ਅਹੰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਭਾਵਨਾ, ਇਹੀ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 14 ।
ਭਾਵ ਅਭਾਵ ਸਭ ਆਤਮਾ, ਇਹ ਪਦ ਤੁਰੀਆਤੀਤ
ਸ੍ਰੁਤਿ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਸਭ ਕਹਤ ਹੈ, ਇਹੈ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 15 ।
ਕਰਤਾ ਅਕ੍ਰੈ ਹੀ ਭਯੋ, ਗੁਰਹਿ ਬਤਾਈ ਰੀਤਿ
ਤੀਨ ਅਵਸਥਾ ਸਮ ਭਈ, ਇਹੀ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 16 ।
ਭਾਵੇਂ ਬੈਠੇ ਮੋਨ ਕਰਿ, ਭਾਵੇਂ ਗਾਵਹਿ ਗੀਤ
ਦ੍ਵੈਤਭਾਵ ਨਹਿ ਦੇਖੀਐ, ਇਹੈ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 17 ।
ਖੇਲਹਿ ਬਿਗਸਹਿ ਅਨੰਦ ਸਿਉ, ਇਕ ਸਮ ਰਾਖਹੁ ਚੀਤ
ਗ੍ਰਹਣ ਤਯਾਗ ਕਛੁ ਨ ਰਹਾ, ਇਹੈ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 18 ।
ਨਾ ਕੋ ਇਸਕਾ ਸ਼ਤ੍ਰੁ ਹੈ, ਨਾ ਕੋ ਇਸ ਕਾ ਮੀਤ
ਆਪਾ ਪਰ ਕਾ ਮਿਟ ਗਯਾ, ਇਹੈ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 19 ।
ਉਠੈ ਨ ਕੋਈ ਵਾਸਨਾ, ਮਨ ਅਪਨਾ ਵਸ ਨੀਤ
ਕਰਨਾ ਥਾ ਸੋ ਸਭ ਕੀਯਾ, ਇਹੀ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 20 ।
ਏਕੀ ਏਕੀ ਦੇਖਨਾ, ਅਵਰ ਨ ਰਖੇ ਚੀਤ
ਸਭ ਬੇਦੋਂ ਕਾ ਸਾਰ ਇਹ, ਇਹੀ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 21 ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਖ ਇਹ ਏਕ ਸਮ, ਕੰਚਨ ਕਾਂਚਨ ਬੀਚ
ਅਪਨਾ ਸਭੀ ਬਿਲਾਸ ਹੈ, ਇਹੈ, ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤ । 22 ।
ਇਕ ਟਕ ਲਗਾ ਧਯਾਨ ਜਬ, ਮਨ ਆਤਮ ਸੰਗ ਸੀਤ
ਐਸੇ ਸਦਾ ਬਿਚਾਰਨਾ, ਇਹੈ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 23 ।
ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੀਟੀ ਆਤਮਾ, ਸਤਿਗੁਰ ਦੀਖਯਾ ਦੀਤ
ਇਸਤੇ ਪਰੇ ਨ ਭਜਨ ਹੈ, ਇਹੈ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 24 ।
ਸੰਸੇ ਸਗਲੇ ਮਿਟ ਗਏ, ਮਿਟੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਬਿਪ੍ਰੀਤ
ਇਸ ਤੇ ਪਰੇ ਨ ਪਰਮਪਦ, ਇਹੈ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤ । 25 ।
ਗਲਤ ਭਏ ਮਨ ਤਨ ਸਕਲ, ਇਕਸ ਸੋ ਬਾਂਧੋ ਹੀਤ
ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਲਖਯੋ ਜਬੈ, ਇਹੀ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ । 26 ।
ਚਾਰ ਵੇਦ ਕੇ ਵਾਕ ਹੈਂ, ਸ੍ਰੁਤਿ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਕੇ ਗੀਤ
ਵਸਿਸ਼ਟ ਭਗਵਾਨ ਐਸੇ ਕਹਯੋ, ਇਹੈ ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤ । 27 ।
ਸੰਤਰੇਣ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ, ਕਹੀ, ਭਜਨ ਕੀ ਰੀਤਿ
ਨਿਰਸੰਸੇ ਵਹ ਮੁਕਤ ਹੈ, ਪੜ੍ਹੈ ਸੁਨੈ ਕਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ । 28 ।
ਗਯਾਨੀ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਭੇਦ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕੋਇ

ਬੇਦ ਸਾਖ ਤਾ ਪਰ ਕਹੈ, 'ਬ੍ਰਹਮਵਿਦ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹੋਇ' । 29 ।
ਆਤਮ ਸੁਖ ਕੇ ਆਸਰੇ, ਕਰੇ ਕਰਮ ਬਹੁ ਭਾਂਤਿ
ਗਯਾਨੀ ਕਉ ਕੁਛ ਲੇਪ ਨਾਹਿੰ, ਜਤ ਕਤ ਦੇਖਹਿ ਸ਼ਾਂਤਿ । 30 ।
ਤਯਾਗ ਕਰੇ ਸਭ ਕਰਮ ਕੋਂ, ਜਬ ਤਕ ਦ੍ਰਿੜਯੋ ਗਿਆਨ
ਜੋ ਚਾਹੈ ਸੋਈ ਕਰੈ, ਮਿਟੈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਜਬ ਆਨ । 31 ।
ਦ੍ਵੈਤਭਾਵ ਕਛੁ ਨਾਹਿੰ ਭਯੋ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਚੀਟੀ ਆਦਿ
ਤਾਂਤੇ ਦ੍ਵੈਤ ਨ ਦੇਖੀਏ, ਰਹਹਿ ਬਾਤ ਇਹ ਯਾਦ । 32 ।
ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੈ ਜੋ ਗਿਆਨ ਕਾ, ਬਿਨ ਦੇਖੇ ਅਧਿਕਾਰ
ਗਯਾਨ ਤਹਾਂ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਉਂ ਕਪਿ ਕੋ ਸ਼ਿੰਗਾਰ । 33 ।
ਰਿਦੈ ਸ਼ੁਧ ਜੋ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਰ ਕਹੀਐ ਗਯਾਨ
ਸ੍ਰਵਨ ਕਰਤ ਚਿਤ ਮੈਂ ਧਰਤ, ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਭਾਨੁ । 34 ।
ਨੇਤ੍ਰੀਂ ਦੇਖਨ ਦਰਸ ਸਭ, ਸ੍ਰਵਨੀ ਸੁਨਨੋ ਗਯਾਨ
ਜਿਹਬਾ ਬੋਲਨ ਹਰਿ ਭਜਨ, ਪਾਯੋ ਸਹਜ ਧਯਾਨ । 35 ।
ਕਰਤਾ ਅਕ੍ਰੈ ਹੀ ਭਯੋ, ਅਕ੍ਰੈ ਕਰਤਾ ਹੋਇ
ਭੇਦ ਭਾਵਨਾ ਮਿਟ ਗਈ, ਕਹਾਂ ਏਕ ਅਰੁ ਦੋਇ । 36 ।
ਉਠੇ ਨ ਕੋਈ ਬਾਸਨਾ, ਇਕ ਟਕ ਲਾਗਾ ਧਯਾਨ
ਇਹੀ ਮੋਛ ਇਹੀ ਪਰਮਪਦ, ਮੁਨੀ ਕਹਤ ਨਿਰਬਾਨ । 37 ।
ਪੂਰਨ ਆਤਮ ਦੇਖਨਾ, ਸੰਤ ਕਹਤ ਹੈਂ ਧਯਾਨ
ਛਠੀ ਭੂਮ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋਇ, ਐਸੋ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਗਯਾਨ । 38 ।
ਸਭ ਘਟ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਰਾਜਤਾ, ਘਟ ਘਟ ਕਰਤ ਬਿਲਾਸ
ਉੱਲੂ ਕੋ ਭਾਸੇ ਨਹੀਂ, ਦਿਨਕਰ ਕਰਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ । 39 ।
ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਭੋਗਤਾ, ਆਪੇ ਕਰਤ ਕਲੋਲ
ਆਪੇ ਹੋ ਨਯਾਰਾ ਬਹੈ, ਆਪੇ ਪਾਹਿ ਰੋਲ । 40 ।
ਨ ਕਛੂ ਹੂਆ ਨ ਹੈ ਕਛੂ, ਆਪੇ ਕੀਆ ਖੇਲ
ਕੋਊ ਕਾਂ ਸਿਉ ਬੀਛੁਰੈ, ਕਾਂ ਸਿਉਂ ਕਿਸ ਕਾ ਮੇਲ । 41 ।
ਸਾਧ ਸਮਾਗਮ ਜਗਤ ਮੈਂ, ਤਾ ਸਮ ਅਵਰ ਨ ਕੋਇ
ਲੋਕ ਸੁਖੀ ਪਰਲੋਕ ਸੁਖ, ਜੋ ਚਾਹੈ ਸਿਧ ਹੋਇ । 42 ।
ਸਾਧ ਸਮਾਗਮ ਕੀਜੀਏ, ਤਜੀਐ ਅਵਰ ਜੰਜਾਲ
ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਹਿਤ ਸਿਉਂ ਮਿਲੈ, ਸੁਖੀ ਹੋਇ ਤਤਕਾਲ । 43 ।
ਕਹਤ ਬਾਤ ਜੋ ਗਯਾਨ ਕੀ, ਬਿਨ ਕਰਨੀ ਕਰਤੂਤ
ਕਬ ਬੂਝੈ ਕਬ ਬਲ ਉਠੈ, ਜਿਉਂ ਕਰ ਦੀਪਕ ਭੂਤ । 44 ।
ਨਿਹਚਲ ਸਦਾ ਅਡੋਲ ਅਤਿ, ਰਹਤ ਸਹਤ ਜੋ ਗਯਾਨ
ਮੋਹ ਤਿਮਰ ਭਾਸੇ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੇ ਭਾਨੁ । 45 ।

ਨਾਰਾਯਣ ਸਭ ਰੂਪ ਹੈ, ਭੂਲ ਨ ਮਾਨਯੋ ਜੀਵ
ਬੇਦ ਭੇਦ ਕੋ ਸਮਝਿਆ, ਉਹੀ ਜੀਵ ਉਹੀ ਪੀਵ । 46 ।
ਪਰੇ ਪਰੇ ਸਭ ਕੋ ਕਹੈ, ਉਰੇ ਉਰੇ ਕਹੁ ਕਉਨ
ਜਯੋਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਯਾਪਕ ਸਕਲ, ਬਾਹਰ ਭੀਤਰ ਭਉਨ । 47 ।
ਉਰੇ ਪਰੇ ਸਭ ਕਲਪਨਾ, ਭੇਦ ਭਾਵ ਜਹਿ ਨਾਹਿੰ
ਜਿਮ ਮਿਸਰੀ ਸਭ ਮਧੁਰਤਾ, ਕਰਵਾਈ† ਕਛੁ ਨਾਹਿ । 48 ।

ਸੋਰਠਾ

ਬਿਨ ਕਰਨੀ ਕਰਤੂਤ, ਕਹਤ ਬਾਤ ਜੋ ਗਯਾਨ ਕੀ
ਜਿਉਂ ਕਰਿ ਦੀਪਕ ਭੂਤ, ਕਬੀ ਬੁਝੈ ਕਬੀ ਬਲ ਉਠੈ । 49 ।
ਕਹਤ ਲਹਤ ਜੋ ਗਯਾਨ, ਨਿਹਚਲ ਸਦਾ ਅਡੋਲ ਮਤਿ
ਪ੍ਰਗਟ ਪ੍ਰਕਾਸੈ ਭਾਨੁ+, ਮੋਹ ਤਿਮਰ* ਭਾਸੈ ਨਹੀਂ । 50 ।

---

†ਕੜੱਤਣ +ਸੂਰਜ *ਅਨ੍ਹੇਰਾ

(ਠ) ਗਿਆਨ ਛੰਦ

ਛੰਦ

ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । ਸਭ ਅਪਨਾ ਆਪ ਪਛਾਨਾ ਰੇ
ਜਹ ਅਲਖ ਪੁਰਖ ਕੋ ਮੇਲਾ ਰੇ । ਤਹ ਅਬਗਤ ਨਾਥ ਅਕੇਲਾ ਰੇ
ਯਹ ਅਜ ਅਕ੍ਰੈ ਨਿਰਬਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 1
ਤਹ ਕੌਨ ਪੁਰਖ ਕੋ ਨਾਰੀ ਰੇ । ਤਹ ਕੋ ਪੰਡਿਤ ਸੰਸਾਰੀ ਰੇ
ਜਹ ਅਬਗਤਿ ਸੋ ਮਨ ਮਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹ ਜਾਨਾ ਰੇ । 2
ਤਹ ਕੋ ਪੁੰਨੀ ਕੋ ਪਾਪੀ ਰੇ । ਤਹ ਕੌਨ ਜਾਪ ਕੋ ਜਾਪੀ ਰੇ
ਜਬ ਲਖਯੋ ਏਕ ਸਮਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 3
ਤਹ ਦ੍ਵੈਤ ਦ੍ਵੰਦ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਰੇ । ਤਹ ਜੀਵ ਈਸ ਕਿਸ ਮਾਹੀ ਰੇ
ਜਹ ਕੇਵਲ ਅਧਿਸ਼ਟਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 4
ਤਹ ਜਾਗ੍ਰਤ ਸੁਪਨ ਨ ਪੈਯੈ ਹੈ । ਤਹ ਸਖੁਪਤਿ ਕੈਸੈ ਲਹਿਯੈ ਹੈ
ਜਬ ਤੁਰੀਆ ਸਿਉ ਮਨ ਮਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 5
ਸਹਸ੍ਰ ਸ਼ੇਖ ਮੁਖ ਗਾਵੇ ਹੈ । ਕਹਿ ਤਾਂ ਕੋ ਅੰਤ ਨ ਪਾਵੇ ਹੈ ।
ਜਹ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਾ ਰੇ । ਮੋਹ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੋ । 6
ਤਹ ਜਨਮ ਨ ਕੋਊ ਨ ਮਰਤਾ ਹੈ । ਤਹ ਡੂਬੇ ਕੋਊ ਨ ਤਰਤਾ ਹੈ
ਜਹ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਥਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 7
ਤਹ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਕੋ ਜਾਨੋ ਹੈ । ਤਹ ਬੰਧ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਮਾਨੇ ਹੈ
ਤਹ ਨਾਨਾ ਨਹੀਂ ਅਨਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹ ਜਾਨਾ ਰੇ । 8
ਤਹ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ ਹੈ । ਜਹ ਮੈਂ ਮੇਰੀ ਸਭ ਖੋਵੇ ਹੈ
ਤਹ ਗਯਾਤਾ ਗਯੇਅ ਨ ਗਿਆਨਾ ਰੇ । ਮੋਹ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 9
ਯਹ ਮਨ ਕੋ ਸਗਲ ਸੰਸਾਰਾ ਰੇ । ਯਹ ਸਭ ਹੀ ਤੇ ਹੈ ਨਯਾਰਾ ਰੇ
ਜਉ ਮਨ ਹੀ ਮਨਹਿ ਸਮਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 10
ਤਹਿ ਗ੍ਰਿਹੀ ਕਉਨ ਉਦਾਸੀ ਹੈ । ਤਹ ਗਯਾਨੀ ਕੋ ਜਗਯਾਸੀ ਹੈ
ਜਹ ਸਗਲੋ ਵਰਣ ਮਿਟਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 11
ਇਹ ਸਭ ਜਗ ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੂਪਾ ਰੇ । ਤਹ ਕਉਨ ਰੰਕ ਕੋ ਭੂਪਾ ਹੈ
ਜਹ ਅਬਗਤਿ ਨਾਥ ਨਿਧਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 12

ਇਹ ਸਭ ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਲਾਸਾ ਰੇ। ਮੂਰਖ ਕਰਿ ਮਾਨੇ ਹਾਸਾ ਰੇ
ਉਹ ਪ੍ਰਗਟ ਵਹੇ ਨਹੀ ਛਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 13
ਜਿਮ ਨਟੂਆ ਸ੍ਵਾਂਗ ਦਿਖਾਵੇ ਹੈ। ਸਭ ਅਪਨਾ ਆਪ ਲਖਾਵੇ ਹੈ
ਵਹ ਸਭ ਮੈਂ ਆਪਿ ਲੁਕਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 14
ਜਹ ਅਬਗਤਿ ਨਾਥ ਬਿਰਾਜੈ ਹੈ। ਤਹ ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਛਬਿ ਛਾਜੈ ਹੈ
ਕਛੁ ਤਾਂਕੇ ਲਵੇ ਨ ਲਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 15
ਤਹ ਅਵਰ ਨਹੀਂ ਕਛੁ ਭਾਸੇ ਹੈ। ਸਭ ਅਪਨਾ ਆਪ ਪ੍ਰਕਾਸੇ ਹੈ
ਜਬ ਅਬਗਤ ਮਨ ਠਹਿਰਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 16
ਤਉ ਚੂਕਯੋ ਸਗਲੋ ਲੇਖਾ ਰੇ। ਜਉ ਘਟਿ ਘਟਿ ਪੂਰਨ ਦੇਖਾ ਰੇ
ਜੋ ਜਹਿ ਨਹੀਂ ਅਪਨ ਅਪਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 17
ਜਉ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰਾ ਪਾਵੇ ਹੈ। ਤਉ ਬ੍ਰਹਮਮਈ ਹੋ ਜਾਵੇ ਹੈ
ਤ੍ਰਿਹ ਗੁਣ ਕੋ ਭਾਵ ਬਿਲਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 18
ਜੋ ਸਾਧਨ ਸੋਈ ਸਿਧ ਹੈ ਰੇ। ਜੋ ਤਿਯਾਗ ਤ੍ਰਿਸੀ ਕੀ ਵਿਧਿ ਹੈ ਰੇ
ਤਹ ਇਹ ਅਚਰਜ ਹੈਰਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 19
ਕੋਊ ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਸਾਧੇ ਹੈ। ਕੋਊ ਦੇਵੀ ਦੇਵ ਅਰਾਧੇ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਐਸੋ ਹੋਇ ਭੁਲਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 20
ਕਹੂੰ ਆਸ ਨਿਰਾਸਾ ਹੋਵੇ ਹੈ। ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕਰਿ ਬਹੁ ਰੋਵੇ ਹੈ।
ਵਹੁ ਆਪੇ ਆਪ ਅਜਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 21
ਕਹੂੰ ਮੋਨੀ ਹੈ ਬ੍ਰਤ ਧਾਰੇ ਹੈ। ਕਹੂੰ ਊਭਾ ਹੋਇ ਪੁਕਾਰੇ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਪੜ੍ਹਤਾ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 22
ਕਹੂੰ ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ ਕਹਾਵੇ ਹੈ। ਕਹੂੰ ਗੁਣ ਹੀ ਮੋ ਛਕ ਜਾਵੇ ਹੈ
ਇਵ ਭਾਖਤ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 23
ਕਹੂੰ ਦਾਤਾ ਹੈ ਕਹੂੰ ਭੁਗਤਾ ਹੈ। ਕਹੂੰ ਬੰਧ ਕਹੂ ਵਹੁ ਮੁਕਤਾ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਦਾਨਾ ਕਹੂੰ ਦਿਵਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 24
ਕਹੂੰ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਬਨਿ ਆਵੇ ਹੈ। ਕਹੂੰ ਮੋਮਨ ਤੁਰਕ ਕਹਾਵੇ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਖੇਲੈ ਗੋਪੀ ਕਾਨ੍ਹਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 25
ਕਹੂੰ ਸੂਰਾ ਹੈ ਕਹੂੰ ਕਾਇਰ ਹੈ। ਕਹੂੰ ਮੂਕ ਕਹੂੰ ਵਹ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਹਿ ਮਗਨਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 26
ਕਹੂੰ ਅਨਹਦ ਧੁਨਿ ਸੋ ਰਾਤਾ ਹੈ। ਕਹੂੰ ਵਿਖਯਨ ਕੇ ਮਦ ਮਾਤਾ ਹੈ
ਉਹ ਸਭ ਘਟ ਖੇਲ ਖਿਲਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 27
ਕਹੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕੋ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਕਹੂੰ ਬਿਸ਼ਨੁ ਹੋਇ ਜਗ ਭਰਤਾ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਸਿਵ ਹੋ ਕਰੇ ਨਿਦਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 28
ਕਹੂੰ ਸੁੰਨ ਸ਼ਬਦ ਸੋ ਰਾਚੇ ਹੈਂ। ਕਹੂੰ ਬਿਖਯਨ ਕੇ ਮਦ ਮਾਚੇ ਹੈ

ਕਹੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀ ਅਲਜਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 29
ਕਹੂੰ ਜਿਉ ਸਾਂਪ ਹੁਇ ਲਰਤਾ ਹੈ । ਕਹੂੰ ਚੀਟੀ ਸੇ ਬਹੁ ਡਰਤਾ ਹੈ
ਸਭ ਚੋਜ ਕਰੇ ਮਨ ਭਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 30
ਕਹੂੰ ਹੰਕਾਰੀ ਹੋਇ ਬੋਲੇ ਹੈ, ਕਹੂੰ ਦੀਨ ਦੁਖੀ ਹੁਇ ਡੋਲੇ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਸੋਵੇ ਕਹੂੰ ਜਗਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 31
ਕਹੂੰ ਤਰੇ ਤੁਰੰਗ ਨਚਾਵੇ ਹੈ । ਕਹੂੰ ਤੁਰੀ ਰੂਪ ਬਨਿ ਆਵੇ ਹੈ
ਸਭ ਆਪੇ ਪਹਰੇ ਬਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 32
ਕਹੂੰ ਜੂਆ ਜੰਗਮ ਰਾਜੇ ਹੈ । ਕਹੂੰ ਚੋਰ ਹੋ ਕਰ ਭਾਜੇ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਪਰ ਮਨ ਹਾਥ ਬਿਕਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾਂ ਰੇ । 33
ਕਹੂੰ ਪੀਰ ਮੁਰੀਦ ਕਹਾਵੇ ਹੈ । ਕਹੂੰ ਚੇਲਾ ਗੁਰੂ ਸਦਾਵੇ ਹੈ
ਜੋ ਦੇਖੇ ਸੋ ਪਤਿਆਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 34
ਕਹੂੰ ਕੁਦਰਤ ਹੈ ਕਹੂੰ ਕਾਦਰ ਹੈ । ਕਹੂੰ ਆਦਰ ਹੈ ਕਹੂੰ ਅਨਾਦਰ ਹੈ
ਵਹ ਆਪ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨਾ ਹੈ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 35
ਕਹੂੰ ਸ੍ਵੇਤ ਸਯਾਮ ਕਹਾਵੇ ਹੈ, ਵਹੁ ਅਨਿਕ ਰੂਪ ਬਨ ਆਵੇ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਅਪਨਾ ਕਹੂੰ ਬਿਗਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 36
ਕਹੂੰ ਜੜ੍ਹ ਜੰਗਮ ਸਾ ਹੋਵੇ ਹੈ । ਕਹੂੰ ਦੁਬਿਧਾ ਮਨ ਕੀ ਖੋਵੇ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਬਿਖਯਨ ਰਸ ਲਪਟਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 37
ਕਹੂੰ ਠਾਕੁਰ ਸੇਵਾ ਮਾਨੇ ਹੈ । ਕਹੂੰ ਠਾਕੁਰ ਮੂਲ ਨ ਜਾਨੇ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਧਰਮੀ ਕਹੂੰ ਇਮਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 38
ਕਹੂੰ ਗੰਗਾ ਤੀਰ ਬਨਾਵੇ ਹੈ, ਕਹੂੰ ਹਾਜੀ ਹੋ ਕਰ ਆਵੇ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਆਪੇ ਆਪ ਸੁਜਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 39
ਕਹੂੰ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ ਕਹੂੰ ਨੇਮੀ ਹੈ, ਕਹੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਨੇਮ ਅਨੇਮੀ ਹੈ
ਜਿਸ ਜਾਨਾ ਤਿਸ ਹੀ ਜਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 40
ਕਹੂੰ ਰਯਤਿ ਹੈ ਕਹੂੰ ਰਾਜਾ ਹੈ । ਕਹੂੰ ਸਭ ਘਟਿ ਆਪ ਬਿਰਾਜਾ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਨਿਬਲ ਕਹੂੰ ਬਲਵਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 41
ਕਹੂੰ ਤਾਲ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਜਾਵੇ ਹੈ । ਕਹੂੰ ਅਪਸਰ ਗਾਵਨ ਗਾਵੇ ਹੈ
ਹੋ ਨਾਰਦ ਬੀਨ ਬਜਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 42
ਕਹੂੰ ਧੂਪ ਦੀਪ ਕੀ ਚਰਚਾ ਹੈ । ਕਹੂੰ ਗੀਤ ਨਾਦ ਮੇਂ ਪਰਚਾ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਕਰੈ ਪੁੰਨ ਬਹੁ ਦਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 43
ਵਹ ਸਰਬ ਰੂਪ ਹੋਇ ਆਵੇ ਹੈ । ਬਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਦ ਨ ਪਾਵੇ ਹੈ
ਵਹ ਖੇਲੇ ਨਿਰਅਭਿਮਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 44
ਕਹੂੰ ਰੋਤਾ ਹੈ ਕਹੂੰ ਹਸਤਾ ਹੈ । ਕਹੂੰ ਛੂਟ ਗਯਾ ਕਹੂੰ ਫਸਤਾ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਖੋਜਤ ਫਿਰੇ ਉਦਯਾਨਾ ਰੇ । ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ । 45

ਕਹੂੰ ਗੁਨੀ ਹੋਇ ਗੁਨ ਗਾਵੇ ਹੈ। ਕਹੂ ਮੋਨੀ ਧਯਾਨ ਲਗਾਵੇ ਹੈ
ਇਸ ਰਸ ਮੈਂ ਕਹੂੰ ਲੁਭਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 46
ਕਹੂੰ ਜੈਨੀ ਜੈਨ ਪੁਕਾਰੇ ਹੈ। ਕਹੂੰ ਈਸ ਸੀਸ ਪਰ ਧਾਰੇ ਹੈ
ਤਹ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਕਛੂ ਨਾਨ੍ਹਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 47
ਕਹੂੰ ਮਾਨਸ ਰੂਪ ਜਨਾਵੇ ਹੈ। ਕਹੂੰ ਰਾਖਸ਼ ਦੈਂਤ ਸਦਾਵੇ ਹੈ
ਕਹੂੰ ਸੁਰ ਹੋ ਚੜ੍ਹੇ ਬਿਵਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 48
ਸਭ ਅਪਨਾ ਰੂਪ ਬਨਾਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਤਨ ਮਤਾ ਬਤਾਇਆ ਹੈ
ਅਰ ਤਿਸਹੀ ਸੋਂ ਮਨ ਮਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ। 49
ਸੰਤਰੇਣ ਸੁ ਕਹਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਗੁਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਲਹਿਆ ਹੈ
ਜਹ ਮਨ ਤਨ ਸਭ ਗਲਤਾਨਾ ਰੇ। ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ ਮੋਹਿ ਜਾਨਾ ਰੇ।
ਸਭ ਅਪਨਾ ਆਪ ਪਛਾਨਾ ਰੇ। 50

—o—